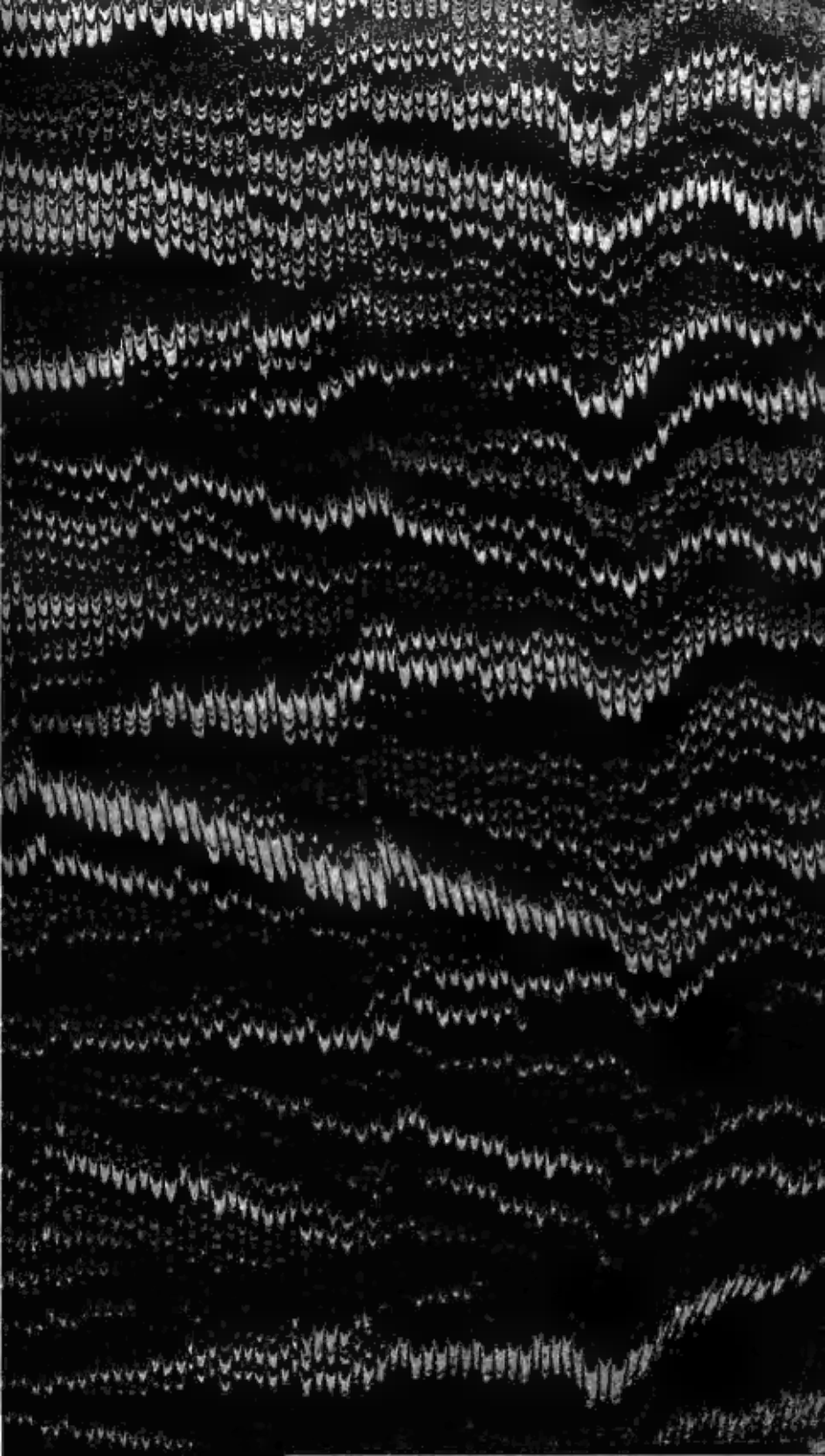

GOVERNMENT OF INDIA
DEPARTMENT OF ARCHAEOLOGY
CENTRAL ARCHÆOLOGICAL
LIBRARY

CALL No. *Sa2Vs1/Bau/cal*
ACC. No. *14446*

D.G.A. 79.

GIPN—84—2D. G. Arch. N. D./57.—25-9 58—1.00,000.

~~A 84~~
Vol 103

THE

BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

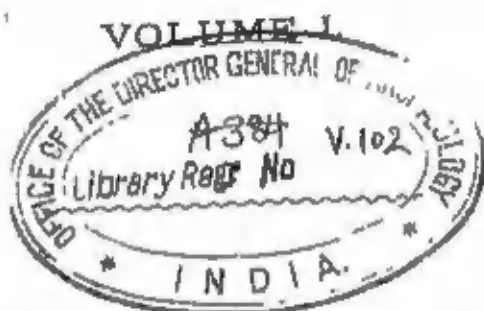
TAITTIRIYA SAMHITĀ

1443

EDITED BY

DR. W. CALAND.

CALCUTTA :

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET.

1904

CENTRAL ARCHIVES
LIBRARY, NEW

14446

10-5-1961

SA 2.V.S. / Ben / Cal.

TO

MR. AUG. BARTH

THE GREAT SANSKRITIST OF FRANCE

THIS EDITION IS INSCRIBED

AS A TOKEN

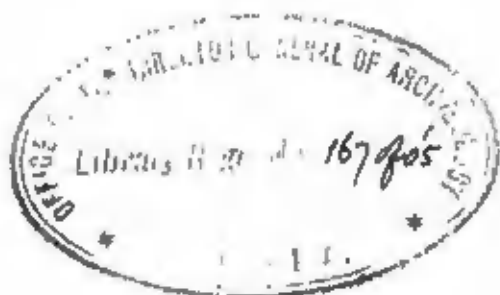
OF RESPECT AND GRATITUDE

BY THE EDITOR.

ERRATA.

- P. xi. l. 5. r. 'The quotations.
P. xii. l. 38. r. r. i. a. o. v.
P. xii. l. 42. r. not always.
P. 44. l. 3. r. सर्व i. a. o. सर्व
P. 129. l. 18. r. •वर्द्धिदप•
P. 130. n. ९. r. प्रव• i. a. o. प्रव
P. 145. l. 10. r. प्रदक्षिण i. a. o. प्रदक्षिण
P. 168. l. 5. r. वनदक्षत i. a. o. वनदक्षत
P. 176. l. 18. r. वृक्षी i. a. o. वृक्षी
P. 187. l. 11. r. प्राक्षी i. a. o. प्राक्षी
P. 190. l. 11. r. तक्षी i. a. o. तक्षी
P. 204. n. ३. r. TS. III. 5. 8. b.
P. 218. n. १. r. r. i. a. o. y.
P. 223. l. 8. r. द्विजोद्गति
P. 235. n. २. r. वयोवृद्धि

PREFACE.

For this editio princeps of the Bauddhāyana Śrauta Sūtra the following MSS. have been used :

1. **B.** A modern copy in Devanāgarī writing made in 1868 by Vynākāji Nārāyaṇa, containing, in eight parts, an almost complete text of our Sūtra. Copied for the Government of Bombay and registered as Class I. B. ■ (Elphinstone College), op. the 11st published by Georg Bühler in the Journal of the German Oriental Society, Vol. XLII, p. 552. The MS. is carefully written on blue paper, 18 lines on a page, and, if I am not mistaken, in some places corrected and completed by the hand of Bühler. The text is on the whole correct, especially in the first nine prāśnas. The later prāśnas are also very carefully written, but copied from an original that must have been corrupted. The original of the later prāśnas is probably a Grantha MS., as is shown by the nature of the clerical errors. The contents of this MS. are not those that have been given by Bühler in the Journal of the German Or. Soc., but:

(a) On 76 leaves the darśapūrṇamāsa, ādhāna, the daśādhyāyika, paśubandha, oṭārmāsa and pravargya, together 2,500 granthas.

(b) On 112 leaves the agnistoma, cāyana, vājapaya, rājāsūya and iṣṭikālpa, together 4,000 granthas.¹

(c) On 22 leaves the aupānavākya, ■■■ granthas.

(d) On 16 leaves the aśvamedha, 500 granthas.

(e) The uttarā tatih, on 81 leaves, together 3,000 granthas.

(f) On 22 leaves the last two dvaidha prāśnas, 675 granthas.

(g) The prāyaścittasūtra on 21 leaves, containing 700 granthas.

(h) On 15 leaves part of a bhāṣya (by Śāyaṇa ?) on the paśubandha; 500 granthas.

From this analysis it will be seen that this MS. is of the greatest value for the construction of the text of our Sūtra, as it enables us, with the aid of the other MSS., to reconstruct nearly the whole Sūtra.

2. **Ba.** A collection of texts belonging to the Government Sanskrit College, at Benares, No 115 (op. Śālopatraṃ, page 70). It consists of 18 parts, written by different hands on paper in Devanāgarī.

(a) darśapūrṇamāsa, on 26 leaves, Śake 1677.

(b) upavyāharanādhāne punarādhānādi hantṛācāra ca : the second and third prāśnas, on 30 leaves; modern, well written.

¹ The part containing the vājapaya, rājāsūya and iṣṭikālpa is called in this MS. in margin : दशपञ्चमः.

(c) *prāṇsūtra*, on 16 leaves, by the same hand as (a), on the same kind of paper; Sako 1073.

(d) *otturmāya*, on 17 leaves, by the same hand as (a) and (c) and on the same kind of paper; Sako 1060.

(e) *ayanaśūtra*, 21 leaves; Sako 1803.

(f) *vāṅpaya*, on 9 leaves, well written, no year, corrected.

(g) *rajaśūtra*, on 12 leaves, written by the same hand and on the same kind of paper as (f).

(h) *īṣṭikūpa*, on 14 leaves, Sako 1803; same hand and kind of paper as (e).

(i) *āyurmedha*, on 15 leaves, well written, apparently by the same hand as (f) and (g); corrected.

(k) *dvādaśāha*, on 16 leaves, corrected.

(l) *mahāvenda*, etc., called at the end: *स्वकारबौद्ध* on 17 leaves; the numbers of the *khaṇḍas* are corrected so as to continue the numbering of (k); apparently written, together with (k), by the same hand that wrote (f), (g), and (i); partly corrected.

(m) *kāṭhakaśūtra*, on 11 leaves; same handwriting and paper as (e) and (h).

(n) *uttarāṣṭi*, on 41 leaves, well written, but containing a very corrupted tradition, just as B; happily the greater part of this MS. has been carefully corrected. The *khaṇḍa*-numbers have been partly effaced.

(o) *devaśūtra*, on 62 leaves, Samantpāp (no) 1825. Rather badly written.

(p) first *karmānta prāśna*, on 23 leaves, presents several lacunae.

(q) second and third *karmānta prāśna*, on 38 leaves; the second *prāśna* has been carefully corrected; the third is very corrupted and full of lacunae.

(r) *śailasūtra*, on 17 leaves.

(s) *pravarasūtra*, on 7 leaves, written by the same hand as (e).

This valuable collection will be seen to contain a nearly complete *Bandhūyama Sūtra*. Missing are the *śoṇa*-, *pravarāya*-, *aupānvaṅya*-, and *prāyascitta prāśna*. On every part the number of the *prāśna* (here called *adhyaṅga*) is written; sometimes the number found in the original handwriting is corrected. This (secondary) numbering of *Bouarea* 115 agrees wholly with the numbering of the *prāśna* in B.

S. H. belonging to the Court and State Library at Munich, registered as: MS. Sanskrit Cod. 107 (No. 163 of the "Verzeichnisse"). This MS. contains in Devanāgarī writing: *darśapāpamāsa*, *lūdhāna*, the *daśādhyāyika*, *paśubandha*, *cāturmāsa*, *agniṣoma*, *pravarāya*, *ayana*-, *vāṅpaya*, the *atirātra upatyaṅga* and *ekādaśini* chapters, the *kāṭhakaśūtra*, the *śantirāmagi*, the first two *devaśūtra prāśna*, the *karmāntasūtra*, *prāyascitta*, *śailasūtra*, and finally the *dharmasūtra*. Some parts of this MS. are very badly written.

4 J. A copy of the MS. belonging to the Maharaja of Jammu

and Kashmir, mentioned by M. A. Stein in his Catalogue of Sanskrit MSS. of His Highness the Maharaja of Jammu and Kashmir. The original MS. is written in Devanāgarī, has 125 leaves, 11 lines per leaf, the line 37 akṣaras; leaves 57-68 (the paśubandha) are wanting. This MS. contains the darśapūrṇamāsa, Adhāna, the daśādhyāyika, oṣṭurnāya, agniṣṭoma, and pravargya. Professor Hillebrandt of Breslau, for whom this copy was made, allowed me with the greatest generosity the use of this MS. At the end of the copy we find the following notice:—

संवत् १८५१ कीर्तिके १९१० ईश्वरसंवत् १८८१ माघशुद्धिदशम्यां जयचौदशम्यां
एकविंशे दिने बीमझोवाहट् कोटिस् क्षेत्र वाधिरावाचार्याधरा तदाभितक्योक्ति-
व्यक्तिसद्व्यवहारेण जयचौदशम्यादमन्त्रिदका प्रवर्गवाक्यार्ताभिर्गुणवाक्यशुद्धिचन्द्रवद
५११० संख्यायुक्तादवतारितं बीबाधनकरपुष्पमन्त्रिद रोहितं च नूतनपुष्पवाक्यमो-
नवाभिलीक्यम् ॥

In the handwriting of Stein follow these lines: "Jammu MS. No. 5127 abgeschrieben in Srinagar von Papdit Schajabhatta und Nārāyapālān, zum zweiten Male collationirt von Papdit Govind Kaul zu Lahore, 6-19 Febr. 1896. Das Original ist dem Papier und der Schrift nach zu urtheilen, etwa 150-200 Jahre alt. Schwer lesbare Stellen sind in der Abschrift durch eine Klammer bezeichnet. Abgesandt an Prof. Dr. A. Hillebrandt Breslau am 19. Februar 1896. (M. A. STEIN).

Although the MS. has been "corrected," the *secunda manus* proved to have no value and the *prima manus* to give generally the better reading.

5. T. A copy, in Grantha writing, apparently of the Tanjore MS., described by Burnell in his Classified Index of the Sanskrit MSS. in the Palace of Tanjore, page 18, No. 9147, leaves 180, written before 1700. For the use of this copy, too, I am greatly indebted to Professor Hillebrandt, for whom it was procured by Dr. Hultsch. This MS. contains: darśapūrṇamāsa, Adhāna, the daśādhyāyika, paśubandha, oṣṭurnāya, pravargya with avāntaradikṣā and the agniṣṭoma. On the whole, the text is preserved tolerably well in this MS., but the numbering of the khaṇḍas is wholly unreliable.

6. F. The Fiest MS., belonging to the India Office Library, described by Eggeling in his Catalogue under No. 3186; the copy is modern and the tradition preserved in it is the least good of all the Baudhāyana MSS., known to me.

7. LO. The pravargyapraśna only, given by No. 3009, l. of the MSS. Collection of the India Office, cp. Eggeling, Catalogue, Part I, 49.

8. P. The Paris MS. D 190. To Mr. Aug. Barth I am indebted for the following description of this MS.: "78 feuillets, 10 lignes par feuillet; de 28 à 40 akṣaras à la ligne; écriture assez régulière d'aspect, mais peu soignée pourtant, et assez difficile à lire parce que les caractères sont menus et tracés avec un gros calame; et

é, par exemple, sont rarement distingués et pa et ya ne le sont pas d'avantage; l'annavāra se confond parfois avec l'e.—Des corrections faites, les unes dans la ligne, en surcharge, les autres à la marge, avec un crochet de renvoi, paraissent provenir en partie du scribe, mais sont dues le plus souvent à une autre main. Celle-ci, une troisième, a ajouté un grand nombre d'additions à la marge, en une écriture cursive et baciée, très difficile à déchiffrer.—Les mantras sont presque toujours accentués à l'encre rouge.—Le texte est écrit, d'un bout à l'autre, sans alinéa, ni distinction en sūtras, mais avec distinction de paragraphes plus longs, qui sont chiffrés. Ces séries de paragraphes chiffrés sont au nombre de quatre; mais à la fin de la première seulement se trouve l'indication que la série correspond à un prāna.—Le 1er feuillet recto est en blanc, et porte le titre, d'une autre main que celle du scribe: भौषधनीयमद्विहोमसूत्रम् —This MS. contains the Somasūtra, the first prāna divided into 82, the second into 20, the third into 8, the fourth into 14 khaṇḍas; the pravargya (without the avāntarādikṣā) consists of 17 khaṇḍas and closes with दधन्मन्त्रिकं वा । To the greatest kindness of Mr. Aug. Barth I owe a collation of doubtful or otherwise interesting passages.

9. Be 11. No. 11 of the collection of Sanskrit texts belonging to the Government Sanskrit College at Benares (see p. 73 of the Sūcīpatra), containing on 19 leaves the dvādaśāha, rājasaṃyā, and vājapeya; dated Sam. 1877, S. 1742.

10. Be 4. No 4 of the same collection; 10 leaves; containing the iṣṭīkalpa, written by the same scribe who wrote Nos. 9 and 11; on the last leaf the sahasrabhojanavidhi is added in the same writing.

11. Be 7. No 7 of the same collection (see Sūcīpatra, p. 71), gives on 34 leaves the uttarā tatih, viz., the same portion of our Sūtra as given by Be 1 and n. Well written, but preserving a very corrupted tradition.

12. T. A copy from No 3798 belonging to the collection of Sanskrit MSS. at the Palace of Tanjore, containing the rājasaṃyā only.

13. T. A copy from No. 3798 belonging to the same collection containing the dvādaśāha.

14. T. A copy from No. 359 belonging to the same collection, containing the pravarakhaṇḍa. These three copies have been prepared for me by Dr. Hultzsch.

15. Brl. No. xciii. of the Barnell collection preserved at the India Office in London. The pravarakhaṇḍa; cp. p. 35 of the Catalogue of a collection of Sanskrit MSS. by A. O. Barnell.

Other materials that have been used for the construction of parts of our text are:—

Bh. The vixarapa of Bhavaśvāmī,

Koś. The *prayogasarā* of Keśavaśvāmin.

Sāy. The commentary of Sāyaṇa on the *darśapāraśramēna*.

Somapray. The *Baudhāyanaśomaprayoga* by Rudradatta (I. O. 1232. S. A.).

Mādḥ. The 119 notations from Baudhāyana in Mādḥava's commentary on the *Taittirīya Saṃhitā*.

Mantramālā. The collection of Mantras used at the agniṣṭoma, I. O. No. 3009 (*agniṣṭomamantramālā*).

Śrautapaḍārtha. The *śrautapaḍārthanirvacana* by Nāgaśvara-Śūlātri Somaya, printed at Benares Śamvat 1944.

Although the number of complete MSS. used for this edition is rather small, this circumstance is counterbalanced to a certain degree by the fact, that all the MSS., which contain the text of this first volume, are wholly independent of each other. The independence of the various textual traditions contained in them shows itself particularly in the numbering of the *khaṇḍas* and even partly of the *prāśnas*, which in none of the MSS. is the same throughout. This fact increases not a little the difficulty of giving the right numbering. The division in *adhyāyas*, on the contrary, may be given with absolute security, at the hand of the Bhavaśvāmin Vivaraṇa. The discrepancy of the *khaṇḍa* numbering might perhaps be explained from the fact that this division is obvious, of later times. Bhavaśvāmin knows no division in *khaṇḍas*; at least he does not mention it, just as Rudradatta in his commentary on *Āpastamba* does not reckon with *kaṇḍikās*, but only with *pāṭalas*.

One of the greatest difficulties, if not the greatest of all, that presents itself to the Editor of the *Baudhāyana Kalpasūtra*, is the numbering and division of the *prāśnas*. Even at the time of Bhavaśvāmin there existed more than one system of counting and dividing the *prāśnas* containing the agniṣṭoma ritual. Bhavaśvāmin mentions a *threefold* numbering. *Firstly* he divides the agniṣṭoma portion into *five* *prāśnas*, the first of which contains 10 *adhyāyas* (comprising the agniṣṭoma up to the *prātaranuvāka* and closing with the words *एतन्मन्त्रं शीघ्रं*); the second *prāśna* comprises the *prātalsavana* (5 *adhyāyas*); the third comprises the *madhyandina savana* (2 *adhyāyas*); the fourth comprises the *trītiya savana* (also 2 *adhy.*); the fifth comprises the *yañjapancōḥa* (also 2 *adhyāyas*). This number of five *somapraśnas* is also found in the Haag MS. *Secondly*, Bhavaśvāmin knows a continuous numbering, according to which the whole agniṣṭoma consists of 21 *adhyāyas*. This system of numbering is also met with in the Haag MS., which gives no division in *adhyāyas*, but only in *khaṇḍas*, the numbers of the *khaṇḍas* being omitted towards the end. The third system of division known to Bhavaśvāmin comprises two parts: (1) the first *prāśna* containing 10 *adhyāyas*; and (2) a *prāśna* containing 11 *adhyāyas*.

Now, as all the MSS. give different divisions, most of them not giving even any prāsna numbers, I had to choose that division which seemed to be most in accordance with the rest of the work. The difficulties mentioned above become still more complicated by the question, where the pravargya is to be put in. Bhavaśvāmin treats of it before the agniṣṭoma and the Bombay and Tanjore MSS. place it before; other MSS. (J, F, P, and the Benares MS. No. 53, mentioned Śūcīpatra, page 70) give it after the agniṣṭoma. As the analogy of the other Sūtras and the contents of the pravargya section itself seem to point to placing this prāsna after the soma prāsna, I have not followed in this respect the Vivaraṇa and the Bombay and Tanjore MSS. Another consideration seems to stand for this arrangement; there is ■■■■ chance that the tradition of the pravargya section became mutilated, when it was put at the close of the agniṣṭoma ■■■■ it is actually found in most of our MSS., than when it was handed down at the beginning. As the cayana seems to be the 10th prāsna, the vājapeya being the 11th (this number is given to the vājapeya in the Haug MS.), there is room left for only four prāsnae between the cāturmāsya and the cayana prāsnae. Now, if the pravargya section ■■■■ to be taken as one of these, then the soma proper cannot have contained ■■■■ than three prāsnae. The division adopted by me agrees, as to the 2nd and 3rd soma prāsna, with the order given by F and by Keśavaśvāmin in his prayogasāra, although in his numbering (according to the MS. of the India Office Library, at least) there are slight inaccuracies. A short note, communicated to me by Mr. A. Venis, found at the end of the agniṣṭoma MS. of the Benares Sanskrit College, gives as numbers of the prāsnae (here called adhyāyae) of the agniṣṭoma portion, including the pravargya at the end, the numbers 6, 7, 8, 9, thus agreeing with the arrangement accepted by me. The separate pravargya MS. No. 50 of the same collection bears also the number 9.

The collection of various readings in this edition does not aim at being complete. Whenever the comparison of the Vivaraṇa and the evidence of corresponding passages make the reading evident, I omitted to give the *varietas lectionum*. The *anunāsika* I put only before aibilants and before ■ and h, although the MSS. do not all agree in this respect. In accordance with the common use in the MSS., I omitted the *visarga* before the combination of aibilant with tennis, although the MSS. are always consistent in this. The repetition of the words finishing an *adhyāya* and the anticipation of the words of the following *khaṇḍa* at the close of a *khaṇḍa* have not been taken into account, ■■■■ these repetitions ■■■■ only met with sporadically.

As the text of the *Bandhāyana Sūtra* has been handed down in *sandhi* form, without any trace of division into sūtras, I have not divided what the ancient Brāhmana had united, and not followed the example of other editors of ritualistic texts. I only separated

the sentences, by placing a little stroke above the line, without being sure, however, to have given always the right interpunction.

The first volume of this edition of Bandhāyana is intended to comprise :—

1. The darśanpūrpamāṇa.
2. The ādhāna.
3. The śaśādhyāyika prāśna.
4. The paśubandha.
5. The cāturmāsya.
6. The agniṣṭoma, with pravargya and avāntaradikā.

The second volume will, if the materials prove sufficient, contain the later prāśnas from the sayana on, including the āśvamedha. The materials for the sayana, vājapeya, and rājasūya are sufficient.

A third volume would contain the so-called uttarā tatīḥ, perhaps the most interesting part of the whole Śātra. I hope to be able to obtain enough MSS. to publish this text.

A fourth volume would comprehend the dvaidha, karmānta, and prāyścitta prāśnas.

In course of time I hope also to be able to publish the grhyasūtra, for which I have collected already sufficient materials. Of the pravara khanda four copies are in my possession. The very useful and instructing Vivaraṇa of Bhavaṇvāmin I also hope to edit, at the advice of Professor Hillebrandt of Breslau not, as I at first intended, in extracts, but the whole of it, as far as it is extant or accessible.

Whether the promises here given will be fulfilled, depends chiefly on the materials I can have access to. Therefore, if there are European or Indian Scholars and Pundits, who might know of more MSS. containing text and commentary than those used by me, they will lay not only me, but also science under deep obligation by communicating to me what they know of them.

Finally, I have to express my thanks to the Trustees of the Libraries of the India Office and at Munich, who lent or caused Manuscripts to be lent to me, to Dr. Hultsch, Government Epigraphist at Bangalore, who kindly provided me with copies of some parts of the work, to Mr. Albin Venis, Principal of the Government Sanskrit College at Benares, who kindly permitted me the use of the most valuable Benares MSS., to Mr. Aug. Barth, who collated the MS. P, and above all to Professor Hillebrandt, who in the most generous way permitted me the use of the copies originally procured for him by Dr. Hultsch and Dr. Stein.

UTRECHT (HOLLAND),

Buyt BALLOTSTR. 17; September, 1903.

वैधायनश्रौतसूत्रम् ।

सामावाद्येन वा पौर्णमासेन वा हविषा अक्षमाणो
 भवति 'स पुरस्तादेव हविरातश्चनसुपकस्यत' एकाहेन ■
 द्व्यहेन वा चचर्त्विष वै ब्राह्मणं भवति दध्नातनक्ति चेन्मत्वाद्याग्नि-
 होचोश्चेत्पयमन्धातनक्ति चक्षुष्य संतत्या इति 'चक्षुष्यं वा-
 ५ निष्ठाप्य संपूर्णं वा विज्ञायाग्नीमन्वादधाति' नीषि षाठानि
 गार्हपत्ये ऽन्वादधाति नीष्यन्वाहार्यपचने नीष्याहवनीये 'परि-
 समूहन्त्युपवस्यच्छ रूपं कुर्वन्त्याश्च अतोपेतस्य पर्षशास्वामा-
 ष्येति' प्राङ्गोदङ्गा वाचयन्तो यय वा. वेक्ष्यन्त्यते 'वा ■ प्राची
 वोदीची वा वज्रपर्णा वज्रग्रास्त्राप्रतिशुष्काया भवति तामा-
 १० ष्चिन्तनीये शोर्जे वेति 'तया वस्त्रानपाकरोति वायव्य शोपरश्च
 क्षेत्र्यैषा मातुः प्रेरयति देवो वः सविता प्रार्पयतु ओष्ठभाष
 कर्मण आयायध्वमग्निथा देवभागसूर्जस्त्रुतौः पश्चत्तौः प्रत्वा-
 वतीरनमीवा अयच्छा मा व सोम ईदत माधग्रहो हृद्रक्ष
 वेतिः परि वो सुहृद्विति 'ध्रुवा अक्षिग्गोपतौ ज्ञात वज्रीरिति

1 Thus Kōś. Śāy. Darśapitṛa. prayoga by Vaidikadevra (MS.
 Tübingen M.A. 1. 317) and Prayoga Burnell No. 52 (Grantha
 MS.); comp. आवायने of the Dvaidha Sūtra and Bh.; आवायः प्रसा-
 यत इति चेचित्. Most MSS. read आवेति or आवेति; आवति B.

यजमानमौचते । १यैताः शास्त्रामघेषाहवनीयं पर्वाहृत्य पूर्वेषा
द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमग्निं १लक्ष्मणरार्धं वाग्यगार-
मोद्गच्छति यजमानस्य पशून्पात्रीति १तु यदि संनयति १अथ
वे न संनयति बर्हिः प्रतिपदेव भवति ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ जघनेन गार्हपत्यं तिष्ठन्नविद् वाग्यपशूँ वादने १
देवस्य ॥ अतितुः प्रवने ऽग्निर्नोर्वाहभ्यां पूषो दक्षाभ्या-
माहद् इत्यादायाभिमुख्यते ॥ मोचद्सीति १ गार्हपत्ये
प्रतिनपति प्रत्युष्टः रथः प्रत्युष्टा चरातस्य इति विर- १या-
हवनीयमभिमेति प्रेषमगाद्विषया बर्हिर- १मरुता ॥
आधया वितुष्टा ॥ आवहन्ति कथयः पुरसादिवेभ्यो जुह- १-
मितो १ बर्हिरावद् इति वेदिं प्रत्यवेकते १ ॥ इय तां दिशमेति
॥ बर्हिर्वैत्तमन्यते १ दर्भक्ष्मं परिस्त्राति पावनामसं
प्रसाराय मन्यते देवानां परिपूतमशीत्येनसूध्वमुत्साहिं दध-
द्भूमशीत्यधिदेनोपयच्छति देववर्हिमां नान्दं तिर्थं
पदे ते राधायमित्याच्छिनत्त्याच्छेत्ता ते मा रिधमित्याच्छेद- १-
नाम्यमिच्छति देववर्हिः प्रतवधं विरोहेति १ सवधवधया वि-
मयः दहेमेत्यात्मानं प्रत्यमिच्छते १ सर्वं एवेनः क्षमं
कुनोति १ ॥ प्रसरं निदधाति प्रथियाः संवधः पात्रीति १

१ Thus HT Say, Keā.; वाग्यगार= the other MSS.

१ Thus H Say. (acc. m.), the other MSS. पराद्

१ वि. on. Bo TF Say.; comp. III. 6.

१ Thus Bo BTH; कुनाति JF.

- दृष्टीमतं जर्ध्वमयुजो सुष्टीम्बुनोति^१ । चीन्वा पञ्च वा शत्रु
 वा नव वैकादश वा चावतो वाचं मन्वते^१ । ५४ चिरन्वाहितः
 शुक्लं कृत्वापञ्चैरावेष्टयत्यदित्ये राक्षसीति^१ । तदुदीचीनाय
 निधाय^१ । तस्मिन् प्रक्षरमभिसंभरति सुसंभता ॥ संभरामीति^१
 ५ संभ्रमतीत्याद्यै संभ्रममिति^१ । यन्त्रिं करोति पूषा ते यन्त्रिं
 पद्मानिति^१ । ५ ते मास्तादिति पञ्चाभ्यासुपगूह्यत्येनदुष्-
 ष्यत^१ । इन्द्रात् ता वाज्रभासुष्यन् इति^१ । श्रीर्वज्रनिधने
 इत्यस्यतेर्गुणा इरामीत्येवुर्वनारिचमन्त्रिस्त्येत्थोत्तरेण मार्ग-
 पत्यममभः सादृशति देवंगममयीति^१ । तदुपरीय निदधाति^१
 १० यत्र तुष्टं मन्वते^१ । दृष्टीं परिभोजनीयानि कुनोति^१ । वक्रहा-
 ण्डिभं पित्रभ्य आण्डिमत्स्यं तथैव चिरन्वाहितः शुक्लं
 कृत्वाकविः प्रतिदासमिच्छः संभ्रमति वक्राचो रूपं ॥ प्रावि-
 ष्यत्सं वनस्यतीन् । ततस्तस्मैकविः प्रतिधा संभरामि सुसंभतेति^१ ।
 वेदं करोति वसुधुं पशुकामस्य मृतकार्यमन्त्राद्यकामस्य चिरुतं
 १५ तेजस्वामस्योर्ध्वापः कर्गकामस्य^१ । वेदं करोति प्रागुत्तरात्पदि-
 पादादुपपराद्धे पिच्छपिष्टयज्ञेन चरति^१ ॥ २ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्य शास्त्राद्यै पञ्चानि प्रच्छिन्नापेण मार्गपत्यं निव-
 पत्यैनामभस्तात्परिवाच्य जघनेन मार्गपत्यं सविमदुपवेवाय
 निदधात्तथास्ताः प्रादेयमात्रं ॥ दर्भनालीः प्रवेष्ट्य तस्मि-

१ Thus Bo DTH; कुनोति JF.

१ Thus ॥ DTH; निदधाति JF.

१ Thus BH Say.; अथैतत् TFJ Bo.

सृष्ट्यापवित्रं करोति चित्तपक्षागे दर्भं इयान् प्रादेशसंमितः ।
 यज्ञे पवित्रं पोकृतमं यथो हव्यं करोतु न इत्यथ मायः
 उते अग्निहोत्रं सप्तरेण गार्हपत्यं दद्यात्ति यः सौम्यं तेषु
 चतुष्टयः सः सादवति होत्रं पवित्रः सांनाम्नतपमौ
 साक्षावित्येनान्वद्धिः । प्रोचति श्रुत्वा दैव्याय कर्मणे
 देवस्यैवाय इति चिरं जघनेन गार्हपत्यसुपविष्टोपवेष्टो-
 दौचो अङ्गरान्निहति मातरिश्मनो घर्मो ऽसीति । तेषु
 सांनाम्नतपमौमधिसवति धौरसि प्रविशसि विश्वधाया अशि
 परजेन भावा सुहृदः सा ङारिति । तस्मां प्राचीनायः
 प्राक्षापवित्रं निदधाति यस्मां पवित्रमसि यतधारं यस्मां ॥
 पवित्रमसि यः सधारमिति । तदन्वारभ्य वार्षयम आसो । इय
 गा आयतीः प्रतोचत हता आचरन्ति मधुमहुधानाः प्रमा-
 यतीर्षप्रधो विश्वरूपाः । यज्ञीर्भवनतीरुपनायमाना ॥
 इहो रक्षवत् गाव इति महेन्द्र इति वा यदि महेन्द्रायानी
 भग्नप्रभाक्षोपसृष्टां मे प्रभूतादित्युपसृष्टां प्राजदौक्षमानामसु- १५
 मन्मयते उत सोमो उतो इहो ऽग्ने उहते ॥
 साक्षा चावापविष्टोभ्यासित्यथ पुरस्तात्प्रगानयन्तं पृच्छति
 कामधुष इत्यसूमितेतरः प्रत्याह । तामसुमन्मयते सा विश्वा-
 पुरिति । द्वितीयमानयन्तं पृच्छति कामधुष इत्यसूमितेतेतरः
 प्रत्याह । तामसुमन्मयते ॥ विश्वयथा इति । तृतीयमानयन्तं १०

- पृच्छति कामधुष इत्यमूमित्येवेतरः प्रत्याह 'तामनुमन्वयते
 वा विश्वकर्मेति' तिसृषु पुग्धासु वाचं विसृजते ॥ पुग्धी-
 न्नाथ द्वेभ्यो चक्षमापायतां पुनः । शस्त्रेभ्यो मनुष्येभ्यः
 पुनर्देहाय कल्पतामिति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्राणी
 ४ भवति 'विसृष्टवागनन्वारम्ब तृष्णोक्तुरा होहधिया' होहने
 ऽप आनीय संवाकनमावयति संवाधमृतावरीकर्मिणो-
 र्भधुमन्ममा मन्त्रा ॥ वातथ इत्ययैनतलोदगुदास ग्रीती-
 क्ता' तिरः पवित्रं दध्नातनक्ति शोमेन तातनन्मोन्नाथ
 दधीति महेन्द्रायेति ॥ यदि महेन्द्राणी भवति 'वावता
 १० मूर्च्छयिष्यन्मन्यते तावदानयथ' शिष्टोचोष्येवमभ्यातनक्ति यज्ञस्य
 संततिरधि यज्ञस्य वा संततिमनुसंतनोमीत्ययैनुद्वन्ता
 कक्षेन वा चमसेन वापिदधात्यदक्षानधि विष्वक्त्वे वा यज्ञा-
 यापिदधान्यदम् । अक्षिररिक्तेन पाचेण वाः पूताः परित्रेत
 इति 'तदुपरीव निदधाति यच गुप्तं मन्यते विष्वो इत्यह
 १५ रचस्येत्येतास्त्रिणास्ते रभेः प्रातर्देहाय वत्सानपाकरोति
 तृण्योम् ॥ ॥ तृतीयः ॥

- अथ प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे चक्षौ संवृजते कर्मणे वा द्वेभ्यः
 प्रजेयमिति 'नक्तं परिक्षीर्णा एवेति ऽग्न्यो भवन्ति' यषु वा
 अपरिक्षीर्णा भवन्त्याहवनीयमेवापे पुरस्तात्परिक्षृणात्वथ
 २० इक्षिणतो ऽय पक्षादधीतरत 'एवमेवाप्याहार्धयचनं परि-

सुषात्येव गार्हपत्यमघायेव गार्हपत्यं तद्वानि सः सौख्यं तेषु
 इत्थं स्यात्ति यज्ञायुधानि सः स्यादयति ' स्यात् य कपाशानि
 चाग्निहोत्रवर्णौ च इदं ॥ ज्ञानाभिनं ॥ ग्रन्थां चोक्तुम्
 ॥ सुषक्तं ॥ इषदं चोपकां ॥ गुह्यं चोपभृतं ॥ सुवं च भुवां
 ॥ प्राग्निहोत्रं वेदापात्रं च मेवयं च पिष्टोदपनीं ॥ १
 प्रणीताप्रवचनं चावध्यासीं च वेदं च दादपनीं ॥ योक्तं ॥
 वेदपरिवाचनं च इष्टिं वेद्यप्रवचनं चान्वाहार्यश्लाकीं च
 मन्त्रां ॥ यानि चान्वाणि यानाणि तान्वेवमेव इत्थं
 सः स्यात् ' मन्त्रायं दक्षिणत उपवेष्ट ' इत्याः सुषाति संततं
 गार्हपत्यादाहवनीयाद्यज्ञस्य संततिरिति यज्ञस्य ता संतत्यै १०
 सुषामि संतत्यै ता ॥ सुषामीत्येव बर्हिषः पवित्रे कुरते
 प्रादेशनाये इमे अमलिच्छिन्नापे अनयच्छिन्ने इमौ प्राचा-
 पानी यज्ञश्लाकानि सर्वशः । आवाययन्तौ संवरतां पवित्रे
 यज्ञश्लोके इत्येवमेव अक्षिरनुमाष्टि पवित्रे एते वैश्वदेवो एते
 यज्ञिये एते वायुपूते एते विष्णोर्मनसा पूते एते यज्ञस्य ११
 पवित्रे ॥ इत्येवमेव गार्हपत्यमुपविष्ट कः स वा यमसं
 वा प्रणीताप्रवचनं चायति ' तस्मिन्क्षिरः पवित्रस्य आनय-
 ॥ यज्ञायः प्रवेष्टामि ॥ वाचं यच्छेति ' प्रसृतः
 यमं प्राणैर्धारयमासीति विविधमन्त्रोक्तरेणाहवनीयं दर्भेषु
 सादयित्वा दर्भैः प्रच्छाद्य ' [पवित्रमादाय] ' प्रदक्षिणमावृत्य १०
 प्रत्यङ्मावृत्त्यादत्ते दक्षिणेनाग्निहोत्रवर्णौ सव्येन शूर्पं वेवाय

लेति ^१ गार्हपत्ये प्रतितपति प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा चरातव
इति निरक्षः जघनेन गार्हपत्यमग्निधमनो भवति ^१ तस्योत्तरां
धुरमभिमृशति धूरधि धूर्ध्वं धूर्ध्वन्तं धूर्ध्वं तं यो ऽस्मान्मूर्ध्वति
तं धूर्ध्वं यं वयं धूर्ध्वमस्मि इत्यनो ऽभिमन्त्रयते त्वं देवानामसि
१. सक्षितमं पशितमं कुष्टतमं वज्रितमं देवहृतममद्भुतमसि
हविर्धानं हृष्टहस्त मा जारिति ^१ ॥ ४॥

अथ विष्णोः क्रमो ऽथीति दक्षिणमक्षपाणिं क्रमिताभ्या-
प्रत्यगे शूर्पं निदधाति ^१ शूर्पे सुचं सुचि पवित्रे ^१
पुरोडाशीयाग्येषते मिषस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा
१. संविषया मा त्वा हिःसिषमित्युह वातायेति त्वणं वा किःश्राव
वा निरक्षत्येषाप उपसृष्ट्य दशहोतारं व्याख्याय हविर्निर्व-
स्यामीति यजमाननामभ्य पवित्रवत्याग्निहोचक्षवस्था निर्वपति ^१
यद्यु वै नाभो भवति ^१ जघनेन गार्हपत्यः स्रग् निदधाति
स्रगोपरि पानीं पात्र्या पुरोडाशीयानावपत्यथ पूर्वार्धे पात्र्या
१. अभिमृशति धूरधि धूर्ध्वं धूर्ध्वन्तं धूर्ध्वं तं यो ऽस्मान्मूर्ध्वति तं
धूर्ध्वं यं वयं धूर्ध्वमस्मि देवानामसि सक्षितमं पशितमं कुष्टतमं
वज्रितमं देवहृतममद्भुतमसि हविर्धानं हृष्टहस्त मा जारि-
त्यथ पुरोडाशीयाग्येषते मिषस्य त्वा चक्षुषा प्रेक्षे मा भेर्मा
संविषया मा त्वा हिःसिषमित्युह वातायेति त्वणं वा
१. किःश्राव वा निरक्षत्येषाप उपसृष्ट्य दशहोतारं व्याख्याय
हविर्निर्वस्यामीति यजमाननामभ्य पवित्रवत्याग्निहोचक्षवस्था

- ऽन्विनोर्वाङ्मनां पूष्णो वसताभ्यामग्रये वो जुष्टं प्रोचान्मग्रीषो-
माभ्यामसुष्मा अमुष्मा इति यथादेवतं चिरं कानानि पाचापि
■ प्रोचति इत्यर्थं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया इति
चिरंतिशिष्टाः प्रोचन्तीर्निधाय । अष्टाभिर्नमस्सूक्तोत्पूर्वैषीव-
■ सुदृष्टादृष्ट्यावधूतः रक्षो ऽवधूता अरातय इति चिरं येनपुर-
स्तामतीचीनयीवसुत्तरकोमोपक्षुणात्यदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा
इधिवी वेत्ति । तस्मिन्सूक्तमधूतव्यधिवपमसि वानसत्यं
प्रति त्वादित्यास्त्वमेत्ति । तस्मिन् पुरोडाशीयानावपत्यग्रेषानू-
रसि वाचो विषर्जनं देवकीतये त्वा गृह्णामीति । सुसक्तमव-
१० दधात्यग्निरसि वानसत्यः ■ इदं देवेभ्यो वक्ष्यः सुग्रहि-
ग्रमिष्वेत्यथ च विष्कृतमाह्वयति च विष्कृदेहि च विष्कृदेहीति
चिर । [चर्चैः समाह्वयता इति च] । अप इव दुपक्षे ह्यपारवे-
षोचैः समाह्वयतावदोर्गमावद् शुभददत् वयः संघातं
जेतोर्वावदत्योत्तुवान् क्षातोत्तरतः शूर्पसुपयच्छति वर्षदृढमसीति ।
११ तस्मिन् पुरोडाशीयानुदपति प्रति त्वा वर्षदृढं वेत्तिद्योदक्
पर्णादृष्ट्य परापुनानि परापूतः रक्षः परापूता अरातय इति ।
अथेन तुवातुपक्ष्येमां दिशं निरक्षति रक्षसां भागो ऽवी-
त्यपाम उपक्षुप्स विविनन्ति वायुर्वी विविनन्ति । पाथां
तपक्षुक्षान् प्रस्तभ्ययति द्वीवो वः सविता चिरक्षपापिः प्रति-
१२ गृह्णामित्यवशब्दे प्रयच्छन्नाथ चिष्कसीकर्तव्यं चिष्कसीकृताये

प्रज्जतादिति ^१ निष्कलीकृतान् प्राङ्निष्कलीकृत्यमाणानां यो
न्यङ्गो अवशिष्यते । रक्षणां भागधेयमापस्तम्बवचनादित इति
तच्छुक्तप्रक्षालनमन्तर्वेदि निमग्न्युत्करदेने वैतस्मिन् काष्ठे
प्रातर्दोहं धेनूर्दोहयत्युदगणेष पवित्रेष ^१ नापातनति ^१ ॥ ६ ॥
पञ्चमः ॥

अथ प्रोक्तेषु निष्कलीकृतेषु तथैव कृष्याजिनमवधूनात्पू-
र्ध्वधीवसुदङ्गावृत्यावधूतः रक्षोऽवधूता अरातय इति चिरयै-
नत्पुरस्तात्प्रतीचीनधीवसुत्तरकोमोपसुण्णत्वादित्यास्त्वगसि प्रति
त्वा वृषिवी वेत्ति ^१ तस्मिन्प्रदोशीनस्तुत्याः शम्वा निदधाति
दिव स्तन्वानिरसि प्रति त्वादित्यास्त्वमेत्ति ^१ तस्यां प्राचीं १०
दृषदमधूयति धिषणासि पर्वत्या प्रति ता दिव स्तन्वानिर्वे-
त्ति ^१ दृषशुपस्थामधूयति धिषणासि पार्श्वेतेयौ प्रति ता पर्व-
तिर्वेत्ति ^१ तस्यां पुरोडाशीयानधिषपति देवस्य ता सवितुः ।
प्रसवेऽन्विनोर्वाङ्म्यां पूष्णे हस्ताभ्यामग्नये जुष्टमधिषपास्त्वग्नी-
षोमाभ्यामसुक्ता अमुक्ता इति यथादेवतमधिषवदते धाम्य- ११
मसि धिनुहि देवान्धिनुहि यज्ञं धिनुहि यज्ञपतिं धिनुहि
मां यज्ञमियमिति ^१ पिप्पति प्राणाय स्वापन्नाय ता व्यानाय
वेति ^१ बाह्व अश्ववेचते दीर्घामसु प्रसितिमायुषे धामिति ^१
कृष्याजिने पिष्टानि प्रस्कन्दयति देवो वः सविता हिरण्य-

१ यथादेवतं most MSS.

Thus HB and Sâyane, who comment: अधिषाय जपति; अधि-
वदते T; अधिषपते J; अधिषपतेऽभिपद्य जपति De Kes.; अधिषाय जपति J.

पाणिः प्रतिगृह्णाति ' इविःपेक्षैः प्रयच्छन्नादासंवपन्ती
 पिष्ट्वाणूनि क्षुद्रतादिति ' पिष्ट्वन्ति ' पुरोडाशीया'न्ति चर-
 न्द्यान्धधति ' यदि चरं करिष्यन्धवति प्रागधिवपनाच्चरपुरो-
 डाशीयान्निभजेरन् ' ॥ ७ ॥ षष्ठः ॥

- अथैतानि कपाक्षानि प्रक्षालितानि जघनेन गार्हपत्य-
 सुपसादयत्यष्टौ दक्षिणत एकादशोत्तरतो ' इय जघनेन गार्ह-
 पत्यसुपविष्य धृष्टिमादधे धृष्टिरसि मक्ष्म धच्छेति ' गार्हपत्य-
 मभिमन्त्रयति उपान्ने इयिमामादं जहीति ' निष्कृष्यादः वेधेति
 दक्षिणाङ्गारं निरस्त्यथान्यभावर्तयत्या देवयजं वहेति ' तं
 १० दक्षिणेण कपाक्षानां मध्यमेनाभ्युपदधाति भुवमसि पृथिवीं
 दृष्ट्वायुर्दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातामसौ यजमानाय पर्युहेत्य-
 ङ्गारमधिवर्तयति निर्दग्धः रक्षो निर्दग्धा चरातश्च इत्यथ
 पूर्वार्धसुपदधाति धर्ममक्षन्तरिचं दृष्ट्वा प्राणं दृष्ट्वापानं
 दृष्ट्वा सजातामसौ यजमानाय पर्युहेत्यापरार्धसुपदधाति
 ११ धरणिमसि दिवं दृष्ट्वा चक्षुर्दृष्ट्वा श्रोत्रं दृष्ट्वा सजातामसौ
 यजमानाय पर्युहेत्यथ दक्षिणार्धसुपदधाति धर्मांसि दिशो
 दृष्ट्वा घोरिं दृष्ट्वा प्रजां दृष्ट्वा सजातामसौ यजमानाय
 पर्युहेत्यथ पूर्वसुपधिसुपदधाति चित्तं च प्रजामसौ रयिमसौ
 सजातामसौ यजमानाय पर्युहेत्यापरमेवमेव ' दे उत्तरतः

१ Thus only Bh., Say., Keā.; T पिष्ट्वन्ति, the other MSS. पिष्ट्वन्ति ।

२ Thus H Say.; इवमेव B; एवं J; एव Bo BT.

अथ दृष्टे उपदधाति चित् ॥ प्रजामसौ रश्मिमसौ सज्जानानसौ
 सज्जमानाव पर्युहेत्येनाम्ना रैरभिवाचयति ध्यूक्षामङ्गिरसा
 तपसा तप्यध्वमित्यग्निं प्राणि धीमेन युमन्ति चानि चर्म कपा-
 चाभ्युपचिन्वन्ति वेधसः ॥ पूष्यक्षामपि ॥ इन्द्राक्ष ध्यूक्ष-
 मित्येवमेषोत्तराणि कपाचाभ्युपदधात्यभीन्वते कपाचाभ्युपेन्वते ॥
 'वेदक्षाधीनध्वसन्ति' अपराणि 'तपन्ति' पिबन्धननीया
 आपः ॥ ८ ॥ ॥ ॥

अथोत्तरं प्राचैपत्यसुपक्षिप्तं कार्त्तमन्तरिः पवित्रं पाश्चा-
 त्यमन्तरिः पवित्रं ॥ ९ ॥ अथिह ॥ ॥ ॥
 अग्निर्वाङ्मनां पूषो वसाभ्यमग्रेषु जुह्व ॥ अथोत्तरं प्राचैपत्य- १०
 मसुभा असुभा इति यथादेवतमेष परिकर्मिणमाद्याचक्षप
 आगयेत्याचरति प्रेषकारः प्रवीताभ्यः सुनेषोपचक्ष वेदेनोप-
 चक्ष पाणिं वाक्पार्श्वेषु मरुतोभ्यस्ता उभयोरानीयमानाः
 प्रतिमन्वयते समस्यो अङ्गिरस्यत समोपधयो रसेन ॥
 रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः ॥ पूष्यध्वमित्युपदि- १५
 श्वाववत्यग्नः परि प्रजाता ॥ समन्तिः पूष्यध्वमिति 'संधीति
 जनयत्यै ता संधीमोति' संधुत्य ध्यूक्षामिह्वग्न्यग्रेषु त्वाग्नीषो-
 माभ्यामसुभा असुभा इति यथादेवतं 'पिबन्धं करोति' ॥
 शिरो ऽषीति 'तं दक्षिणेष्वा कपाचाणां मयूक्षाङ्गाराः ॥ शो-
 व्यधिपृष्ठाभि भर्मा ऽसि विश्वाधुरिति 'प्रचक्षत्युह प्रचक्षोह ते १०

१ Thus Be J Sāy. The other MSS. more or less corrupt.

यज्ञपतिः प्रयत्नामिति ^१ तं तन्मन्त्रं कूर्मप्रकारं करोति ^१ सर्वाणि
कपास्तान्यभिप्रचयतीति आष्टाश्वम् ^१ ॥ ६ ॥

- अथ तिरः पवित्रमाग्न्याख्यामाग्न्यं निर्वपति महीनां
पयो ऽस्त्रोवधीनाः रसस्तस्य ते ऽवीयमाणस्य निर्वपामि
५ देवधव्याथा इत्यथोत्तरतो भस्मनिशानङ्गरान्निरुद्धा तेष्वधि-
अयत्येवमेवोत्तरं पुरोडाशमधिप्रशतव्यं इदमय दध्यय पाद्या-
■ आनीय दक्षिणस्य पुरोडाशस्य त्वं याचयति त्वं
ऋषीन् त्वं ऋषीञ्चेति चिरंथोत्तरस्याथ पर्यग्निं करोत्यन्त-
रितः रथो ऽन्तरिता अरातय इति चिरं दक्षिणं पुरो-
१० डाशः अपचति देवस्या सविता अपचतु वर्षिष्ठे अधि नाके
ऽग्नितो तनुवं माति धागिति ^१ गार्हपत्यमभिमन्त्रयते ऽग्रे
इत्यः रथस्त्रोवमेवोत्तरं पुरोडाशः अपचत्य दक्षिणं
पुरोडाशं भस्मनाभिवास्य वेदेनाभिवाचयति सं ब्रह्मणा पृथक्का
थं ब्रह्मणा पृथक्चेति चिरंथोत्तरमविद्वन्तः ^१ अपचतेति वारं
१५ विस्मृतते ^१ ऽधैतत्पानीसंज्ञाज्ञानं गार्हपत्यादङ्गारेणाभितस्य इत्या-
नर्वेदि प्रतीचीनं तिष्ठतु सेखास्य निमयत्येकताथ स्वाश
दिताथ ■ पिताथ स्वाहेत्यय वेदमादत्ते ऽयं वेदः
पृथिवीमन्विन्दुहा सतीं महने गङ्गरेषु । ■ विस्मृत
यजमानाय लोकमच्छिद्रं यज्ञं भूरिकर्मा करोमिति ^१ वेदेन
२० वेदिं पिः संमार्ष्टि वेदेन वेदिं विविदुः पृथिवीः सा पप्रये

इधिवी पार्थिवानि । गर्भे विभर्ति सुवनेख्यमासतो यज्ञो
जायते विश्वदानिरिति । ॥ १० ॥ अष्टमः ॥

जयनेन देवैः तिष्ठन्त्यमादन्ते देवस्य त्वा सवितुः
प्रथमे ऽधिनोर्वाङ्मनो पूष्यो इत्याभ्यामादद इत्यादायाभि-
रन्त्यस्य वाङ्मरसि दधिणः सप्तसप्तष्टिः प्रततेजा ५
इत्येवैवं वर्धित्वा सप्तस्यति^१ वायुरसि तिस्रस्तेजाः प्रतस्रष्टिरसि
वानस्यत्यो द्विषतो बध इत्येवाप्तर्वेधुदीचीनायं वर्धित्वा
इधिवी वर्माधि वर्मे धममानाय भवेति^१ तस्मिन् स्पष्टेन प्रहरति
इधिवि देवयजन्मोवध्यासो मूलं मा विश्वसिधिमित्यपहतो ऽरहः
इधिव्या इत्यादन्ते^१ प्रजं गच्छ गोक्षानमिति चरति^१ वेदि १०
प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति^१ जलोत्करे निवपति बभान देव
सवितः परमस्यां परावति प्रतेन पात्रेयीं ऽस्मान्देष्टि यं च
वयं द्विजस्रमतो मा मौगिति^१ द्वितीयं प्रहरति इधिवि
देवयजन्मोवध्यासो मूलं मा विश्वसिधिमित्यपहतो ऽरहः इधिवी
देवयजन्मोवध्यासो मूलं मा विश्वसिधिमित्यपहतो ऽरहः इधिव्या
इत्यादन्ते^१ प्रजं गच्छ गोक्षानमिति चरति^१ वेदि ११
प्रत्यवेचते वर्षतु ते द्यौरिति^१ जलोत्करे निवपति बभान देव
सवितः परमस्यां परावति प्रतेन पात्रेयीं ऽस्मान्देष्टि यं च
वयं द्विजस्रमतो मा मौगिति^१ द्वितीयं प्रहरति इधिवि देव-
यजन्मोवध्यासो मूलं मा विश्वसिधिमित्यपहतो ऽरहः इधिव्या
चदेवयजन्म इत्यादन्ते^१ प्रजं गच्छ गोक्षानमिति चरति^१ वेदि १०

- प्रत्यवेक्षते वर्षतु ते शौरिति ^१ हलोत्करे निवपति ■ देव
 सवितः परमस्थां परावति गतेन पाशैर्योऽस्मान्नेष्टि यं च
 वयं दिशस्तमतो मा मौगरुको दिवं मा स्तानित्यन्तात्-
 वर्तयति ^१ तूष्णीं चतुर्थः हरति सद्यः वर्षिवाय पूर्वं परिपाहं
 ५ परिगृह्णाति वसवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण हन्द्सेति
 दक्षिणतो ह्दास्त्वा परिगृह्णन्तु वैधुमेन हन्द्सेति पश्चादादि-
 त्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन हन्द्सेत्युत्तरतो ^१ ऽथ करणं
 जपतीमां नराः कृणुत वेदिमेत्य वसुमतीः ह्रवतीमादित्य-
 वतीं वर्षन्दिवो नाभा प्रथिव्या यथायं यजमानो ■ रिच्ये-
 १० दित्यथ प्राचीः स्थेन वेदिसुद्धमिति देवस्य सवितुः समे कर्म
 कृण्वन्ति वेधस इत्यप्राग्नीधमाद्वाग्नीदितस्त्रिहरेति ^१ ततस्त्रि-
 राग्नीध्रो हरति ^१ यदाग्नीधस्त्रिहरेत्यथ संमेषमाह मृच्छानुत्तरं
 परिपाहं परिपक्षीयामीति ^१ प्रसृत उत्तरं परिपाहं परि-
 गृह्णात्युत्तरमसीति दक्षिणत उत्तरमदमसीति पश्चादुत्तरीरसी-
 १५ त्युत्तरतो ^१ ऽथ प्रतीचीः स्थेन वेदिं योद्ययति धा अचि
 स्तथा अक्षुर्वी चाचि वक्षी चाचि पुरा कूरक्ष विक्षपो
 विरष्णिक्षुदादाय प्रथिवीं नीरदात्युर्ध्वमैरयस्त्र्यम्भसि स्तथा-
 भिक्षां धीरासो अनुदृष्ट यजन्त इत्ययान्तर्वेदि तिर्यक्षः
 मयः स्तन्मा संमेषमाह प्रोक्षणीरासादेषामवर्षिषपसादय
 २० सुवं च सुवस्य संवद्धि पक्षीः संभ्रान्त्येनोदेक्षीत्याहरन्वेताः

१ यथाभुवन्ते BH ; ■ omits these two words.

१ Thua HBT Say. Mād., प्राचीः RJ.

प्रोक्षणीरभिपूर्व^१ दक्षिणेनाध्वर्युसा^२ स्पर्श उपनिनीय
 वर्त्मसादसत्योत्करे स्पर्शं निश्चिन्ति यो ना चदा मनसा यश्च
 वाचा यो मन्त्राणां कर्मणा वेष्टि देवाः । यः भुतेन च दधेने-
 ष्यता च तस्यैकपक्षेण शिरश्चिन्तनीति^३ इक्षौ
 स्रग्ं च प्रक्षालयत्युपसादयन्त्येतद्विष्णावर्षिर्देविशनिष्कसुतरं^४
 वरिः^५ ॥ ११ ॥ नवमः ॥

अथैताः क्षुपः समादत्ते दक्षिणेन क्षुवं शुक्लपट्टतौ सध्येन
 भुवां प्राग्निचक्षुरं वेदपरिवाकनानीति^१ गार्हपत्ये प्रतितपति
 प्रत्युष्टः रश्मः प्रत्युष्टा चरातयो ऽग्नेर्वस्तेजिडेन तेजसा निष्ट-
 धामीत्यव क्षुवः संमार्ष्टि गोष्ठं मा निर्हृषं वाजिनं ता १०
 सपत्नसाक्षीः संमार्ज्मीति^२ चिरन्तरतस्त्रिर्वाङ्मातस्त्रिरेवं सूर्यै-
 र्दृष्टः संमृज्याद्भिः सः सार्धं^३ प्रतितप्योग्रयच्छत्यथ जुह्वः
 संमार्ष्टि वाचं प्राणं निर्हृषं वाजिनीं सपत्नसाक्षीः
 संमार्ज्मीति^४ तथैव संमृज्याद्भिः सः सार्धं प्रतितप्योग्रयच्छत्य-
 थोपसृतः संमार्ष्टि चक्षुः श्रोत्रं मा निर्हृषं वाजिनीं ता ११
 सपत्नसाक्षीः संमार्ज्मीति^५ तथैव संमृज्याद्भिः सः सार्धं प्रति-
 तप्योग्रयच्छत्यथ भुवाः संमार्ष्टि प्रजां योनिं निर्हृषं
 वाजिनीं ता सपत्नसाक्षीः संमार्ज्मीति^६ तथैव संमृज्याद्भिः
 संसार्धं प्रतितप्योग्रयच्छत्यथ प्राग्निचक्षुरं संमार्ष्टि रूपं वर्षं
 परुब्धो मा निर्हृषं वाजिनं ता सपत्नसाक्षीः संमार्ज्मीति^७ १०

१ अन्वयं JF Say., अध्वर्युः ता Ba, अध्वर्युः ता HBT.

२ Thus BJ Say.; एव HFT Be.

३ Here and further on the MSS. have 'सार्धं' and 'सुष्ट'.

माचयत्युने ऽतिरिक्तं धीयाता इति च) १ । अथैनां गार्हपत्य-
 मीचयत्यग्ने स्वरूपत उप ॥ ॥ ॥ देवानां पञ्चीरुप मा
 ऋषभं पञ्चि पञ्चैव ते लोको नमस्ते ॥ मा मा वि॥
 योरित्येनामाचयमनेचयति महीनां ययो ऽकोनधीनाः रघो
 ऽद्वयं ता चक्षुषावेचे सुप्रजास्वाधेत्येनद्वात्तपत्ये ऽधिमयति २
 तेजो ऽधीति १ समिधसुपयत्य प्राक् हरति तेजो ऽनु प्रेषीत्येन-
 दाचवनीचे ऽधिमयत्यग्निस्ते तेजो मा विनैदित्येताः समिधं
 ॥ आचवनीयस्याभ्यादधाति [आचेति] १ । अथैनद्वेष
 प्रोचणीः पर्याचत्य दक्षिणार्धं वेद्ये निधाय वनमानमाच-
 मनेचयति निमीच्यावेचेतेति १ माच्यमनेचयद्यादतं प्रति- १०
 पर्याचत्योत्तरार्धं वेद्ये निधायाभ्यर्च्युरवेचते ऽग्नेर्मिहापि सुभ-
 र्देवानां धामेधाक्ते दिनेभ्यो यजुषेयजुषे भवेत्येनदुदीचीना-
 पाभ्यां पवित्राभ्यां पुनराहारं विदधुनाति सुप्रमचि ष्योति-
 रिति तेजो ऽधीत्यथ प्रोचणीदपुनाति देवो वः सवितोऽपुना-
 तच्छिद्रेण पवित्रेण वशोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति पञ्चः ११
 प्रोचणीदु पवित्रे अवधाद्यादत्ते दक्षिणेन सुव वशेन जुष्टं

१ The sentence enclosed in brackets is found in EJ Be and B (here however without अथैनां गार्हपत्यं), omitted by TH Sāy., op. Sāyana's remark: अथापि अतिरिक्तं धीयाता इत्यने ॥ पूर्ववत्प्रस्तावकः लोकारुचः ।

२ Be TB Sāy. om.

३ Thus only H Sāy.; the other MSS., are here corrupt.

४ अति om. Be BJ, read by TFH Sāy., Mādā.

वेदे प्रतिष्ठाप्य तस्यां गृहीते गुरुं वा गुरुणा धावेधाचे
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृहामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
 संसृज्योत्प्रयच्छत्यपोपमृति गृहीते ज्योतिष्मा ज्योतिषि
 धावेधाचे देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृहामीत्येतेन यजुषा गृहमीतं
 ५ गृहीत्वा भृगवो यज्ञान्तराजः कनीय आत्वं गृहीते ' तथैव
 संसृज्योत्प्रयच्छत्यथ भुवार्थां गृहीते ऽर्चिस्त्वारर्चिषि धावेधाचे
 देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृहामीत्येतेन यजुषा चतुर्गृहीतं गृही-
 त्वाभिपूर्य तथैव संसृज्योत्प्रयच्छति ' ॥ १२ ॥ दशमः ॥

- अथैतानामव्यष्टासीत् यजुर्वा तद्यनेन वेदे निधाप्य
 १० प्रोक्षणीयमव्यष्टयुपोन्निष्ठत्यापो देवीरमेसुवो अयेगुवो ऽय इमं
 यज्ञं नयतामे यज्ञपतिं धत्त युष्मान्त्रो ऽवधीत वृषत्वं
 यूथमिन्द्रमवधीत्वं वृषत्वं इत्यङ्गिरेवापः प्रोक्षति प्रोक्षिता ■
 प्रोक्षिता स्वेति चिरंथेभं विसृष्ट प्रोक्षति कण्ठो ऽस्त्रास्त्ररेहो
 ऽग्रये वा स्त्राहेति ' वेदिं प्रोक्षति वेदिरसि बर्हिषे वा
 ११ स्त्राहेति ' बर्हिः प्रोक्षति बर्हिरसि सुगन्धस्त्रा स्त्राहेत्याह्वरन्मे-
 तद्बर्हिरनरेष प्रोक्षितास्त्रावनीयं ■ ' तदन्तर्वेदि पुरोधस्त्रा-
 वाद्य प्रोक्षति दिवे त्वेयथास्त्रान्तरिचाय स्वेति मध्यानि प्रविश्यै
 त्वेति मूल्यानि ' १३ सुचा पुरस्तात्प्रत्यक्षं यन्निं प्रत्युक्ष्यति-
 शिष्टाः प्रोक्षणीर्विनयति दक्षिणायै ओषेरोनराथे ओषेः
 १० स्त्रधा पितृभ्यः अगर्भेव बर्हिषज्ञ ऊर्जां पृथिवीं गच्छतेत्युद्गच्छ
 प्रोक्षणीधानं बर्हिर्विस्तृष्ट पुरस्तात्प्रसारं गृह्णाति विष्णो

सूपो ऽसीति ^१ तस्मिन्पिबे अपिसृजति यजमाने प्राणापानौ
 दधामीति वा दूष्णीं वा ^१ तं यजमानाय वा मद्ये वा
 प्रयच्छत्यैतानि बर्हिःसंनहन्त्याधातयति दक्षिणाय ओषे-
 रोत्तरादध्वादव दक्षिणे वेद्यन्ते बर्हिर्मुष्टिः सृणाति देव-
 बर्हिर्हृषदधं सा सृणामि स्वाध्वं देवेभ्य इति ^१ तां
 बद्ध्वा पुरस्तात्परीची चित्तमनतिद्वयः ^१ सृणात्यय प्रसार-
 पातिः प्राङ्भिसृज्य परिधीपरिदधाति मन्त्रवो ऽसि विद्या-
 वसुर्विद्यादीवती यजमानस्य परिधिरिड ईक्षित इति
 मध्यममिन्द्रस्य बाह्वरसि दक्षिणे यजमानस्य परिधिरिड १०
 ईक्षित इति दक्षिणं मिथावक्ष्यौ ओत्तरतः परिधत्तां भुवेष्ट
 धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईक्षित इत्युत्तरमथ सूर्यस्य
 पुरस्तात्परिदधाति सूर्यस्या पुरस्तात्पातु कक्षाशिदभिग्रस्या
 इत्यूर्ध्वं समिधावादधाति वीतिदोषं ॥ तमे शुभन्तः धमि-
 धीमन्तः रुद्रन्तमध्वर इति दक्षिणां दूष्णीमुत्तरामभाधाया- १५
 न्वर्षेद्युदीचीनाये विधत्ते तिरस्त्री सादयति विश्वो एवमे ॥
 इति ^१ विधत्योः प्रसारं वसुनाः इन्द्राणामादित्यानां सदसि
 वीदेति ^१ प्रसारे शुभं जुह्वरसि हताची नाञ्चा मिथेष्ट नाञ्चा
 मिथेष्ट सदसि वीदेत्युत्तरासुपश्चतसुपश्चदसि हताची नाञ्चा
 मिथेष्ट ॥ मिथेष्ट सदसि वीदेत्युत्तरां भुवां भुवांसि १०
 हताची नाञ्चा मिथेष्ट नाञ्चा मिथेष्ट सदसि वीदेत्ययं सुभः
 ॥ अभिसृज्येता असदमसृज्यतस्य कोने ता विष्णो पाधि

पाहि यज्ञं पाहि यज्ञपतिं पाहि मां यज्ञनिबन्धित्यथो
विष्णुनि ■ वैष्णवानि धामानि स्य प्राजापत्यानीत्याम्बर-
न्यभिमन्त्रयते ' ॥ १३ ॥ एकादशः ॥

- अथादत्ते दक्षिणेनाव्यक्षाञ्चौऽ मरुवाऽ सव्येन पात्रीं
५ वेदमित्येतत्समादाय मदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ कथनेन
गाहपत्यमुपविष्ट पात्र्यां देधोपसृणीते श्वोनं ते सदनं
करोमि ■ चारया सुग्रेवं कथयामि । तस्मिन् षोडाश्रुते
प्रतिष्ठितं श्रौचीणां मेधं सुमनस्यमान इत्यथ दृष्टिमादाय
दक्षिणस्य पुरोडाशस्याङ्गारानपोहतौदमहऽ सेनाया अभौत्वर्थे
१० सुखमपोहामौत्वर्थेन विदर्शयति सूर्यं श्योतिर्विभाहि मक्षत
इन्द्रियायेति ' वेदेन विरजसं कृत्वाभिचारयथायाधतां
इत्यथोभिरग्निर्हृत्वातुमन्वताम् । अमरुत्सं मक्षमरुत्सं सूरुपं ता
वसुविदं पशूनां तेजसाश्रये जुष्टमभिचारयामीति ' यदेवत्यो
वा भवत्यथैनमुदासयति इत्यत उत्तूनाति जनिता मतीनामि-
१५ त्याज्येन सुसंतर्पयत्यार्द्रः प्रथमुर्ध्वेनश्च गोपा इत्युपरिष्ठादभ्य-
व्याधस्तादुपावति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टस्तमरुत्स्येत्येव-
मेवोत्तरं पुरोडाशमुदासयत्यथ इत्यतमथ दर्शय सानाज्ये
अक्षं करोति यस्त आत्मा पशुषु प्रविष्टो देवानां विष्टामह
यो वितस्ते । आत्मन्मान्मयोम इत्यवाहि भूत्वा देवाग्गच्छ
२० सुवर्विन्द यजमानाय मक्षमिति ' प्रत्यज्य कपाक्षान्मुदासव-
तीरा भूतिः दृष्ट्वै रथो मोक्षमीदिति ' संख्यायोदासयति

वचमानस गोपीवाचेति ग्राह्यवर्मेन^१ सुवमाव्यस्य भूरयि-
 तान्तरेष पुरोडाशावदधात्येनानि^२ संपरिगृह्यान्तर्वेद्या-
 वादयति भर्तुवः सुवरित्येताभिर्वाचतौभिर्मध्यतः पुरोडाशा-
 वादादयति दक्षिणतः इत्युत्तरतो दक्ष्येन^३ सुवमेष
 सुवः पर्वान्त्य दक्षिणेन जुगं प्रसारे वादयति सोमो मे ५
 सोद सुवदः इषिणां प्रवधि प्रवधा पशुभिः सुवर्गे कोके ।
 दिवि सोद इषिभ्यामन्तरिचे इत्युत्तरतो भूवाचमधरे मसपभा
 इत्येनं ववाचत^४ प्रतिपर्वान्त्य भूवाचमवदधात्युवभो इषि
 ग्राहरो इताचीनाः स्रुतः प्रिषेच ॥ प्रिषेच इदधि
 सोदेति^५ ॥ १४ ॥ वादयः ॥

अथेभ्रातृभिर्माददान आदाप्रचे वनिधतानायातुमूही-
 त्यथ अथ सोदुरभिजाभाति म सो वाका अभिद्यव इति
 तत्प्रवमाभवाद्भाति^१ प्रववेप्रवदे इभादधात्येच ॥ सोद-
 रभिजाभाति वमिहो ॥ आहतेति तदन्ततो इभादधाति^२
 परि वनिधः प्रिणर्ष्य ॥ सोदुरभिजाभात्याजुहोतादुवध- १॥
 तेति तदेतेन^३ वेदेन चिराचवभीषसुपवाचवत्यनूक्रास्य वामि-
 धेनीषु भुवाव्यात्सुवेचोपहत्य वेदेनोपयस्य प्राजापत्यं तिर्दस्य-

१-१ एवम् all MSS., also Prayoga Burnell, Keā the second time and Sāyana.

२ Thus ॥ HT Sāy. (so. एदीष्टि); अवेताधि J, अवेनं B,

३ Thus Bo JF; अवेनवधा B; अवेनवधा TH.

४ तदेतेनैव Bo J Sāy. (so. m.)

भाषारभाषारयति प्रजापतये स्वाहेति मनसा च सग्रेव-
 माशाग्नीदग्नीष्टस्त्रिभिः संवृत्तौत्यथैव आग्नीध्र इत्यसंभ्रमनामि
 स्त्वा उपसंस्तुय परिधीन्संमार्ष्टि विर्मध्यमं विर्दक्षिणार्धं
 विरुत्तरार्धं चिराद्वनीयमुपवाजयत्यग्ने वाजनिश्वावं त्वाग्ने
 १० सरिथ्यन्तं वाजं जेथ्यन्तं वाजिनं वाजजितं वाजमित्यावै
 संमार्त्त्यग्निमवाद्मवाशायेत्यथथेष जुहपश्यतौ प्राक्षमक्षसिं
 करोति भुवनमसि विप्रचक्ष्वाग्ने षष्टरिदं मम इत्याद्यादने
 दक्षिणेन जुहं जुहोमिस्त्रिंशत् ऋचति देवयव्याथा इति ।
 सथेनोपश्रुतमुपश्रुदेचि देवस्त्वा सविता ऋचति देवयव्याथा
 १५ इति । सथेनात्याक्रामक्षपत्यग्नाविष्णू मा वामवक्त्रमिषं विजि-
 हायां मा मा संताप्तं लोकं ॥ लोकस्ततौ क्वतमिति । स्थानं
 कक्षपते । विष्णो स्थानमधीत्यन्वारब्धे यजमाने मध्यमे
 परिधीं षष्ट्यर्धसंभाषारभाषारयति । संतप्तं प्राक्षमध्यवक्षि-
 न्दक्षित इन्द्रो अक्षणेर्धीर्वाणि समारभ्योर्धीं अध्वरो दिवि-
 २५ स्तुष्टमहृतो यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावाजस्त्राहेति । इन्द्रा इति
 सुचमुद्रुत्वात्यथाष्टस्यर्धसुचाबुदङ्गत्याक्रामक्षपति पाहि माग्ने
 दुश्चरितादा मा सुचरिते भजेति । जुहा ध्रुवाष्ट समनक्ति
 मखस्य गिरो ऽसि सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाभिति विर्य
 यथायतनः सुचौ सादयिमा प्रवरं प्रवृणीत । उत्कर इत्य-

१ कश्चन हि F Be Mādḥ., the other MSS., also Sāy. have the
 Atmanepadam.

२ Thus BH; सुचमुद्रु Be TJ Kād., संज्ञा F.

चिह्नं ■ ते तेको ऽस्मिन्निदित्येनमभिधायति भरतसुह-
रेमसुविद्यावदानानि ते प्रत्यवदास्यामि नमसो ऋतु ■ ■

चिह्नरीरिति ' पूर्वाधादवदायापरार्धादवचत्यभिधारयति प्रत्य-
नक्ति यदवदानानि ते ऽवचविद्योमाकार्यमात्मानः । आत्मेन

५ प्रत्यनम्येनान्न चाप्यायतां पुनरित्येत्याक्रम्यायायाहाश्रिं यजेति '
वषट्कृते जुहोत्येष चतुर आचक्ष्य यजान आह प्रयापतय इत्युपाह-

चतुर्भूमीत्युच्येत्याक्रम्यायायाह प्रयापतिमित्युपाह यजेत्युच्ये-
वषट्कृते जुहोत्यपोपस्त्रीर्वीनरस्य पुरोडाशस्यापरार्धादवचत्वा-

हाग्नीषोमास्यामिति पौर्णमास्यामिन्द्राय वैधधाधेति चेन्नाग्नि-
१० भ्यामित्यमावास्यायामसंभवत इन्द्रायेति संवधतो महेन्द्रायेति

वा यदि महेन्द्राजी भवति ' ॥ १६ ॥

समान सपक्षानः ' समानो ऽभिमर्धनो ' ऽपरार्धादवदाय
पूर्वाधादवचत्यभिधारयति ' समानः प्रत्यक्षनो ' इत्याक्रम्याया-

याहाग्नीषोमौ यजेति ' वषट्कृते जुहोत्यपोपस्त्रीर्व द्विः पुरोडाश-
१५ स्थावधभारेन्द्रायानुभूतीति महेन्द्रायेति वा यदि महेन्द्राजी

भवति ' द्विः पुरोडाशस्यावचति द्विः श्रतस्य दिर्दध्नो ' ऽभि-
धारयति ' प्रत्यनम्येत्याक्रम्यायायाहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा

यदि महेन्द्राजी भवति ' वषट्कृते जुहोत्यपोपस्त्रीर्व दधि-
स्य पुरोडाशस्योत्तरार्धादवचत्वाहाश्रये विष्टकृते ऽनुभूतीति '
२० वरुदधिपस्य पुरोडाशस्योत्तरार्धादवचति वरुदुवाध्यासकदुत्त-

रस्य पुरोडाशस्य वरुद्वृत्तस्य वरुदध्नो ' द्विरभिधारयति ' ■
प्रत्यनम्येनो विष्टकृति सुवेध पावंजौ होमौ जुहोत्यृषभं वाजिनं

यत् पूर्वमासं यजामहे । य नो दोहताः सुवीर्यः रायस्रोवः
 सहस्रिणम् । प्राणाय सुराधवे पूर्वमासाय स्वाहेति पौर्णमा-
 साममावास्या सुभगा सुशेवा धेनुरिव भूय ज्ञाप्यायमाना ।
 सा नो दोहताः सुवीर्यः रायस्रोवः सहस्रिणम् । यपासाय
 सुराधवे ऽमावास्यायै स्वाहेत्यमावास्यायामत्याजस्याप्राच्याश्चाम्निः ।
 सिद्धकृतं यजेति ^१ वषट्कृतं चत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्भुक्षोत्थयित्वा चोपश्रवणमाहवनीये ऽनुप्रहरत्यथैनमः ऽस्त्रावेष्टा-
 भिर्भुक्षोत्थयोदङ्कृत्याक्रम्य जुहामप आनीय संस्कारममन्तःपरिधि
 भिनयति वैश्वानरे हविरिदं जुहोमि साहस्रसुक्तः प्रतधारमे-
 तम् । ■ कः पितरं पितामहं प्रपितामहः सुवर्गं लोकं गच्छतु ।
 विष्णुमानः स्रधा ■ इति ^१ निर्णिष्य सुचं निष्टयाद्भिः पूर-
 यित्वा बहिःपरिधिं भिनयतीमः असुहः प्रतधारसुक्तं यज्य-
 मानं भुवनस्य मध्ये । इतं दुष्टानामदितिं ननायाद्ये ■ विश्वोः
 परमे योमन्त्रित्यथैतदौपश्रितमाज्यः सर्वत्र एव जुहाः समान-
 यते ^१ ऽथ यपायतनः सुधी सादयित्वा प्राक्षिपमदधति हवि- १५
 स्रश्च पुरोडाशसोऽनारार्धश्चवमाचमव्याथो यवमाचादायाधात्ता-
 त्यतामिदम् । सा हवपाम यज्ञस्य इडङ्कः सिद्धमिदः हवि-
 रित्यथैनमस्तुवदस्त्रेनाभिचार्यं जघनेन प्रक्षीताः सादयिमाद्भिः
 सुवदङ्कः सः स्रश्चाविदधाति ^१ ॥ १७ ॥ अतुर्दशः ॥

अथ कः स वा चमसं वेडोपह्वनं याचति ^१ तमन्तर्वेदि निधाय १०
 तस्मिन्नुपसीर्षं दक्षिणस्य पुरोडाशस्य दक्षिणार्धात्प्रव्यावद-

- धाति मनुना दृष्टां द्यतपदीं मित्रावदशसमीरिताम् । दक्षि-
 षार्धादसंभिन्धवपशाम्बेकतोमुखाभिति । दिनीयनवहानानि
 संभिन्धवदधात्यर्थः दक्षिणस्यैव पुरोडाशस्य पूर्वार्धात् व्यङ्ग्यं वा
 चतुरङ्ग्यं वाक्येन सुसंज्ञम् । संतर्प्याणि भुवां यजमानमानं
 १० निदधाति । दिर्भुवाज्यादवधति दिक्षतरस्य पुरोडाशस्य दिः
 श्रुतस्य दिर्दंष्ट्रो । मिन्धारयत्यर्थः होतुर्द्विरङ्गुत्तावगति । मिन्धे
 भवयित्वा । चतुरवाक्यरेकामवद्यत्पुष्पाति । दिरादधात्यभि-
 चारयति । समन्वारभन्ते । ध्वर्युस्य यजमानस्य मद्धा चाग्नीम-
 र्याय यज होतुरभिजायति दैव्या चध्वर्येव उपहता उपहता
 १० मनुष्या इति तद्विधिः । पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा दक्षिणं करो-
 त्यर्थः यज होतुरभिजायत्युपहृतोऽयं यजमान इति तर्हि
 यजमानो होतारमीयमाणो वाचं मनसा ध्यायेदित्युपहृतस्य
 मिन्धायामग्नीध आदधाति यजवन्तसुपस्तृषात्यादधात्यभिचारय-
 त्युपसृषात्यादधात्यभिचारयति । प्राश्नन्ति । मार्जयन्ते । एषाह
 १५ अक्षणे प्राश्निकं परिहरेति । परि प्राश्निकः हरत्यन्वयी
 वेदेन अक्षमागमस्यान्वाचार्यं याचत्युदासपत्येतद्विद्वि-
 ष्ठम् ॥ १८ ॥ पञ्चदशः ॥

अथ संवेदमाह अक्षम् प्रकाशामः समिधमाधावाग्नीदग्नीन्
 सक्तसक्तसंस्तुतीति । प्रसूतो ज्वेताः समिधं मध्यत आहवनी-

१ संभिन्धवपदं Sây.; om. JT.

२ Thus Be BH Sây., the other MSS. are more or less corrupt.

३ Thus H Sây.; तद्विधिं TJF; तदादक्षिणं B; अथ दक्षिणं Be.

यथाभ्यादधात्यैष चाग्नीध्रो ऽस्फोरैरेवेभ्यसंनयनैः परिधीन्
 संमार्ष्टि सक्तस्यध्वजः सक्तदक्षिणार्थः सक्तदुत्तरार्थः^१ सक्तदा-
 हवनीचमुपवाज्यत्यग्ने वाजजिह्वानं त्वाग्ने सक्तवाः स वाजं
 जिगिवाः स वाजिनं वाजजितं वाजजित्यायै संभोज्यैश्चिमका-
 दमकाद्यायेत्यैतानीभ्यसंनयनान्वद्भिः सः सस्यश्चवनीये^२ ऽनुपह-
 रति यो भूतानामधिपतौ रुद्रस्तन्निचरो वृषा । पशुमस्माकं
 ■ दिः सौरेतदस्तु उत ■ स्वाहेत्यथ जुहूपभ्यतावादायात्या-
 क्रम्याभ्यावाह देवान्यजेति^३ यधङ्कते जुहोति यज यजेति^४
 चीन् प्रतीचो ऽनूयाजान्वजति^५ प्राचान्ततः संभिनत्त्येवोदङ्कत्या-
 ■ यथावतनः सुचौ सादयित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ ब्यूहति ।
 वाजस्य मा प्रसवेनोद्गमेषोदयभीदिति^६ दक्षिणेन जुह्वसुद्रुवा-
 त्यंथा सपत्न्याः इन्द्रो मे निषामेषाधराः अकरिति सव्येनो-
 पभृतं निदृष्टात्पुद्गमं ■ निषामं च ■ देवा अवीरुषमिति
 प्राचीं जुह्वसुवत्यंथा^७ सपत्नानिन्द्राग्नी मे विषूचीनान् अक्षता-
 मिति प्रतीचीमुपभृतं प्रत्यूहति^८ प्राच्या^९ परिधीनजति वसु-
 भ्यस्वेति मध्यमं रुद्रेभ्यस्वेति दक्षिणमादित्येभ्यस्सेत्युत्तरमर्चो-
 पभृतमद्भिः सः सस्यं यथावतनः सुचौ सादयित्वा सुसु प्रस-
 रमनत्वंकः रिहाणा इति जुह्वामयापि विद्यन्तु वय इत्युपभृति
 मध्यानि प्रज्वा योनिं मा निर्मृशमिति भुवाथा सूक्ष्माभ्यं प्रस-

१ Thus Sây., संधृष्ट or संधृष्ट MSS.

२ Thus Be T Sây.; [यचत् = ■ Keā, in BT this whole passage is wanting.

३ Instead of प्राच्या (thus TP Be Sây.) the other MSS. have जुह्वा ।

- रान्तृणं प्रच्छिद्य जुह्वामवदधात्यथाश्रवयत्यो आववास्त औष-
 डिषिता दैव्याहोतारो भद्रवाच्याय प्रेषितो मातुषः सूत्रवाकाच
 सूक्ता ब्रूहीति^१ तसुपरीव प्राञ्चं प्रहरति नात्ययं प्रहरति न
 पुरस्तात्प्रत्यस्थति न प्रतिश्रुत्याति न विध्यञ्चं^२ विद्यौत्पूर्वसुखौ-
 ५ त्याप्याचन्ताभाप ओषधयो भक्ततां श्रुतय स दिवं गच्छ
 ततो नो दृष्टिमेरयेत्यथाग्नीप्रसीचते ऽग्नीदिति^३ तमाहाग्नीध्रः
 संवदस्वेत्यंगानग्नीदित्याहाध्वर्युरंगमित्याहाग्नीध्रः^४ आवयेत्याहा-
 ध्वर्युः^५ औषडित्याहाग्नीध्र^६ इदं ब्रूहीत्याहाध्वर्युरनुप्रहरेत्याहा-
 ग्नीध्रो^७ ऽनुप्रहरति^८ सूक्ता दैव्याहोदभ्यः स्तुतिर्मानुषेभ्यः श्रियो-
 १० ब्रूहीत्यथोपोत्यायाहवनीयसुपतिष्ठत आयुष्या अग्ने ऽस्यायुर्म
 पाहि चयुष्या अग्ने ऽसि चनुर्म पाहीत्येमेभामभिमन्त्रति भुवा-
 सीति^९ मध्यमं परिधिमनुप्रहरति धं परिधिं पर्यधत्ता अग्ने देव
 पणिभिर्वीथमाणः । तं त एतमनु जोषं भरामि नेदेष मद-
 पचेतवाता इत्यथेतरादुपसमस्यति यज्ञस्य पाय उप शमितमि-
 १५ त्यथैनान्शः स्वावेष्टाभिजुहोति^{१०} जुह्वानुपश्रुतः^{११} संप्रसावयति
 शः स्वावभागा स्वेष्टा दधन्तः प्रहरेष्टा नर्हिषदस्य देवा इमां
 वाचमभि विभे श्रुतन्त आववास्तुभिर्हिषि मादयध्वः^{१२} स्वाहे-
 त्यथ प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गावृत्य धुरि चुचौ विमुञ्चत्यग्नेर्वाम-
 पक्षगृहस्य नदक्षि मादयामि सुवाय सुविनी सुवे मा धनं
 २० धुरि धुर्यौ पातमिति^{१३} यद्यु वै नानो भवत्युत्कर एवैने रूपे
 विमुञ्चत्येतेनैव मन्वेज^{१४} ॥ १८ ॥ षोडशः ॥

१. Thus (ब्रूहीति) Bo Jh Sây. Mādli., ब्रूहति B, ब्रूति H, जहति T.

अथादत्ते दक्षिणेनाभ्यध्यासीः५ सक्तुवाः५ सव्येन जुह्वं होषे
 वेदं प्रदाय१ प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यक्षावाह्रवतो१ दक्षिणेनाभ्यर्चु-
 र्गार्हपत्यं परिक्रामत्युत्तरेण होता१ तौ अचनेन गार्हपत्यं पक्षा-
 त्माह्वातुपविशतो दक्षिण एवाभ्यर्चुदत्तरो होता१ आभ्यर्चुर्वैदक्षुप-
 श्तं ॥ चतुर एवाभ्यक्ष्य गृह्णान आह सोमाधित्युपाः५ चतु-
 र्हीत्युचैराभाष्याह सोममित्युपाः५ यजेत्युचैर्वैपङ्कते जुहोति१
 चतुर एवाभ्यक्ष्य गृह्णान आह तत्र इत्युपाः५ चतुर्हीत्युचैरा-
 भाष्याह तद्वारमित्युपाः५ यजेत्युचैर्वैपङ्कते जुहोति१ चतुर
 एवाभ्यक्ष्य१ ॥ देवानां पञ्चीभ्य इत्युपाः५ चतुर्ही-
 त्युचैराभाष्याह देवानां पञ्चीरित्युपाः५ यजेत्युचैर्वैपङ्कते ॥
 परिश्रिते देवानां पञ्चीर्जुहोत्यय चतुर एवाभ्यक्ष्य१ ॥
 आवाग्रथे गृह्यपतय इत्युपाः५ चतुर्हीत्युचैराभाष्याहाग्निं गृह-
 पतमित्युपाः५ यजेत्युचैर्वैपङ्कत उत्तरार्धपूर्वार्धेऽतिष्ठत्य पूर्वा
 आजतीर्णहोत्र्यापेय होतारसुपातीत्य होतुर्द्विरङ्गवावगति१
 जिज्ञेच अक्षयिता१ चतुर्वेदेवाः५ वंपादस्यत्याज्यसीक१ वसन्ता- ॥ २
 रभेते अर्धयुदैव पञ्ची चोपज्ञतायाभिडायाजग्रीध आहधाति
 वडवत्स१ प्राप्नोती१ मार्जयेते१ अथ जुषि चतुर्ग्रीतं गृही-
 तापससैः पर्याहृत्याग्वाहार्यपचने प्रायश्चित्तं जुहोत्युसूयसो सुसवे

१ Thus BT Sāy., the other MSS. omit दय; Be throughout चतुर्वाभ्यक्ष्य ।

१ Thus ■ Be JH Kōś. Sāy. (pr. m.); चतुरवदे T¹; चतुर्वेदे-
 Sāy. sec. m.

१ Omitted; मार्जयेदेव Be JFHT; मार्जयेदेव B.

- मूर्ध्नि आग्निश्चेव दृषदि कृष्णालिने सत्कपात्ते । अवप्रुषो
विप्रुषः संयजामि दिग्ने देवा हविरिदं पुषन्ताम् । पञ्चे वा
विप्रुषः सन्ति बह्वीरग्नौ ताः सर्वाः स्त्रिष्टाः यजता जुहोमि
स्त्राष्टेत्परं चतुर्थ्यहीतं मृहीलान्वाहार्यपचन एवेभप्रप्रसना-
५ न्मन्वाधाय क्लीकरसानोष क्लीकरसहोमं जुहोत्यग्ने
ऽद्भ्याधो ऽमौततनो पाहि ■ दिवः पाहि प्रथित्यै पाहि
दुरिष्यै पाहि दुरद्वय्यै पाहि दुररितादविषं नः पितुं कषु
क्षुषदा धोनिः स्त्राष्टेत्पैतेनैव यथेतमेत्य [वेदे यजमानं
वाचयति वेदो ऽसि विस्तिरणीत्यान्मादह्नुवाकच]^१ होत्रे वेदं
१० प्रदाय पत्नीं^२ विव्यतीमं विव्यामि वरुचक्ष पात्रं यमवध्रीत
समिता सुमेतः । पातुष्य सोमौ सुकृतस्य सोमे क्षोभं ते
सह ■ करोमीत्यन्वाष्टे ओम्नमक्षपावाधानोद्व्याकृतमग्नि-
समायुधा सं प्रवथा यमग्ने वर्षथा पुनः । सं पत्नी प्रात्यक्षं
गन्धे यन्मात्मा तनुवा ममेत्येव सुखं विष्टष्टे यदपु ते
१५ वरस्यति गोव्यष्टेयु यकपु । तेन मे वाजिनीयति सुखमर्द्धि
वरस्यतीत्यपो निवस्यवधपक्षैव रूपं कृतोत्तिष्ठतीति वाङ्मथम्^३

॥ २० ॥

अथैर्मा तचैक^४ तिरः पविचम्य आचम्यति प्रवस्यतीरोच-

१ The words enclosed in brackets found only in BH; om. Be J&T Say.

२ Śāyana has पत्नी and ■■■■■ this reading, but knows also the reading पत्नी^३ !

३ om. J Be; तचैव B.

पथस्त्वदीरुर्धा ययः । ययां पयसो यययस्मेन मामिन्द्र
 सः सुजेत्येनां^१ गार्हपत्ये यमिध आधापयत्यग्ने जतपते जतम-
 चारिवं तदग्र्यत् तन्मे ऽराधि स्नाहा वाधो जतपत आदित्य
 जतपते जतानां जतपते जतमचारिवं तदग्र्यत् तन्मे ऽराधि स्ना-
 हेत्येव ययामपयं निष्कामयत्येव^२ प्राङेत्य भुवामाप्याययत्यास्मा-
 यतां भुवा एतेन ययययं प्रति देवयज्ञः । सूर्याया ऊधो
 ऽदित्या उपस्य उदधारा इधिवी यज्ञे अक्षिन्नित्येवाप्यस्नाहाः
 सुवेकोपजातं प्रायश्चित्ताग्निं जुहोत्याभावितमत्याभावितं यय-
 तमत्यनूतं ॥ यज्ञे । अतिरितं कर्मणो यय चीनं ॥ ययांति
 प्रतिरजेति कल्पयन् । स्नाहाकृताञ्जतिरेतु देवानस्नाहेत्येव यय- १-
 ययस्त्वदीरुर्धोतोहेभ्यः स्नाहा ययस्त्वदीरुर्धोतोहेभ्यः स्नाहा भेषजं सुरिष्यौ
 स्नाहा निष्कृत्य स्नाहा दौराही स्नाहा देवोभ्यस्तनुभ्यः स्नाहा
 ययौ ॥ ययस्त्वौ ॥ सर्वययस्त्वौ स्नाहा भूः स्नाहा भुवः
 स्नाहा ध्रुवः ॥ भूर्ध्रुवः सुवः स्नाहेन मे यय तत्त्वा
 यामि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने ययस्त्ववायवमनसा- ॥
 हितः । यययययययययिषे ऽया नो धेहि भेषजं स्नाहापायाग्ने
 ऽस्मन्भिष्यस्वीय सत्यमिषमया ययि । ॥ मनसा एतो
 ऽयसा यययययिषे ऽया नो धेहि भेषजं स्नाहा यदक्षिन्
 कर्मस्त्वन्मरगाम ॥ कर्मतो वा । अयथाञ्जत्या तत्त्वमयामि
 सर्वं द्रव्यन्तु देवा आरुषन्तां एतेन स्नाहा यदस्य कर्मणो ऽय- १-

१ TF insert तस्येन.

२ निष्कामयत्येव Bo Say.; तययययय J.

- रीरिषं यदा मूगनिष्ठाकरम् । अग्निष्टम् शिष्टकविदात्सर्वः
 शिष्टः सज्जतं करोतु मे । अग्रे शिष्टकस्ते ॥ पाञ्च-
 तीनां कामानाः समर्धयिषे स्वाहा । प्रजापते न त्वदिताम्यस्यो
 विशा मातानि परि ता बभूव । यत्कामासो जुञ्जमसासो अश्व
 ५ वषः ॥ अश्व पतयो रथीणाः ॥ आरेत्यथ बर्हिषो धातूनाः ॥
 संप्रक्षुध्य भुवायाः ॥ समनक्ति समङ्गां बर्हिषंविषा हतेन समा-
 दित्यैर्वसभिः सं मदङ्गिः । समिन्ध्रेण विषेभिर्देवेभिरङ्गमित्य-
 येनदाहवनीये ऽतुप्रहरति दिव्यं नमो गच्छतु यमस्मादेत्यथो-
 पोत्वाय दक्षिणेन यदा वेदिमवकस्य^१ भुवया समिष्टयजुर्गुहेति
 १० इवा मातृविदो मातुं विष्वा मातृमित मनसस्त इमं नो देव
 देवेषु यज्ञः ॥ स्वाहा वासि स्वाहा वाते धाः ॥ आरेत्युच्यति
 कुषं^२ निगद्यति प्रवीता^३ उपोत्वाय यजमानो दक्षिणेन यदा
 विष्णुक्रमान्कमते^४ संतिष्ठत यामावाकं वा^५ पौर्यमाकं वा
 बहिः^६ ॥ २१ ॥ सप्तदशः ॥

इति प्रथमः प्रश्नः ॥

१ अतिक्रम्य Bo H, T.

२ om. JB, वा om. both times Bo.

'अयोपयाहरणं' विज्ञायते क्रमादौ कतुकामं कामधौतं
 यज्ञाङ्गादौ यज्ञाङ्गकाममिति^१ प्राक्तुष्टान्दर्भात्सङ्कीर्णं तेषु
 प्राक्तुष्टो यजमान उपविश्य जपति याः पुरस्तात्प्रवक्ष्यन्त्युपरि-
 छात्स्वर्तश्च याः । ताभौ रक्षिपविचाभिः अर्द्धा यज्ञमारभे ॥
 देवा गातुविदो गातुं यज्ञाय विन्दत । मनसस्ततिना देवेन
 याताश्चक्षुः प्रयुज्यतामिति^२ । एहि^३ अथेन ता कथामीत्या-
 कूत्या वेदनं करोत्याकूत्यै ता कामाय ता समृधे ता पुरो
 दधे । समृतत्वाय जीवसे ॥ आकूतिमस्यावसे काममस्य समृधे ।
 इत्यस्य युज्यते धियः ॥ आकूतिं देवीं मनसः पुरो दधे पश्यस्य
 माता सुहवा मे असु । यदिच्छामि मनसा यत्कामो विदेध- १०
 मेनद्रुदधे निविष्टमिति^४ मनसा चिः संकल्पयते चिरस्यैः^५ सर्व-
 कामो ऽग्नीनाधास्य इत्यम्याधेये^६ 'स्वर्गकामो दर्शपूर्णमासार्धो
 यज्य इति दर्शपूर्णमासधोः^७ 'स्वर्गकामश्चातुर्मास्यैर्वज्य इति
 चातुर्मास्येषु^८ 'स्वर्गकामः पशुना इति पशुवन्धे^९ 'स्वर्गकामः
 घोसेन इति घोसे^{१०} 'स्वर्गकामो ऽग्निं वेध्य इत्यग्निधे^{११} ॥
 ऽहीने ऽवर्गे वा यथाकामो यत्कामो वा यजते^{१२} तन्न
 आध्यतां तन्ने समृध्यतां तन्ने संपद्यतां काम इत्यपमिजां^{१३} प्रति-
 वचनं तन्न आध्यतां तन्ने समृध्यतां तन्ने संपद्यतां काम इत्येते
 तथेति प्रतिवचनम् ॥ १ ॥

१ Thus Go JF Kod. ; जानयेत् BT ; H corrupt.

२ After इति B line यज्ञाङ्गकामे.

३ Thus HBT ; एहीति JF ; एहि इति Go.

४ Thus HBT, 'अथ अग्निना' the other MSS.

- अथर्त्विजो^१ देवयजनं याचते^१ ऽध्वर्यो देवयजनं मे देही-
 त्यध्वर्युर्मादित्यो देवो देवो ऽध्वर्युः ॥ ते देवयजनं ददातिथ्यो
 तथेति प्रतिवचनं^१ ब्रह्मदेवयजनं मे देहीति ब्रह्मायं^१ चन्द्रमा
 देवो देवो ब्रह्मा स ते देवयजनं ददातिथ्यो तथेति प्रति-
 ५ वचनं^१ श्रोतर्देवयजनं मे देहीति श्रोतारमग्निर्देवो देवो श्रोता
 स ते देवयजनं ददातिथ्यो तथेति प्रतिवचनमुद्गातर्देवयजनं ॥
 देहीत्युद्गातारं^१ पर्जन्यो देवो देव उद्गाता स ते देवयजनं
 ददातिथ्यो तथेति प्रतिवचनं^१ सदस्य देवयजनं ॥ देहीति
 सदस्यमाकाशो देवो देवः सदस्यः ॥ ते देवयजनं ददातिथ्यो
 १० तथेति प्रतिवचनं^१ शोचका देवयजनं मे ददोति शोचकानापो
 देवो देवा शोचागः^१ सिन्धुसाक्षो देवयजनं ददातिथ्यो तथेति
 प्रतिवचनं^१ समसाध्वर्यो देवयजनं मे ददोति समसाध्वर्युर्ष-
 म्यो देवा देवासमसाध्वर्यवक्षो^१ ते देवयजनं ददातिथ्यो तथेति
 प्रतिवचनमपि वा न देवयजनं याचत^१ आदित एव तीर्थं
 १५ कालोदेत्याहृतं वायः परिधाव^१ इन्द्रो देव इषिः पूतो मेधो
 विषाभा ब्रह्मचारी सवकारिप्रत्यय ॥ चतुर्थात्कर्मणो ऽभिव-
 मोक्षमाधो वेदकर्माणि प्रयोजयेत्प्राणपवर्गाण्युदगपवर्गाणि वा
 प्राप्नुयः प्रदक्षिणं यज्ञोपवीती देवानि कर्माणि करोति^१
 दक्षिणामुखः प्रदक्ष्यं प्राचीनावीती पिश्याणि^१ तिष्ठन्प्राचीनः
 २० प्रहो ॥ यथान्वायं^१ हृन्मदोग्राह्णं यथा ॥ दक्षिणः पाथिरेवं

१ Thus BJT Be, अथ अग्निजो BJ.

१ Thus T, देवायः the other MSS.

देवयजनं^१ ■■■ सव्यस्रवा पिष्टयजनं^२ यथा पिष्टयजनं तथा
 यज्ञानकरणं^३ यथा यज्ञानकरणं तथाभिचरणीयेन्विष्टि-
 पशुबोमेष्वादिता एव^४ पुरोदकं देवयजनं यस्मादन्यापुर-
 णात्ममन्त्रिकं देवयजनं न विन्देयुह^५सरतो देवयजनमाचमति-
 त्रिन्विष्टि^६ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथर्षिणा वरणं^१ विज्ञायते ब्राह्मणा^२ अमित्रो योनिगोच-
 र्युतदृक्तसंपन्ना^३ अविगुणकृता^४ अचिकिचिनी^५ न परिह्वानि-
 क्रान्ता मान्तमा मान्यजा मानमूचाना^६ हासेवमासेयपुचि-
 कापुचपरसेषसहोक्तकानीनासुजावरदिप्रवरान्परिह्वान्किरसो^७
 ऽध्वर्युर्वाचिष्ठो ब्रह्मा वैश्वामित्रो होताचाक्ष उद्गाता कौशेतकः १०
 सद्गो^८ ऽवशिष्टा^९ भगवो ऽग्निरसो वा^{१०} योनिर्हृतं विद्या ■
 प्रमाणमित्येके^{११} ताः सहेतुणीताव्यापन्नाङ्गानेव दृष्टीतास्तुनखिनम-
 ध्वर्युमकिसाधिनं ब्रह्माचमसखः^{१२} होतारमकराकसुद्गातारम-
 त्रिपिपिष्टः सद्गमस^{१३} प्रतिप्रस्थाता नेहोमेतेत्यध्वर्युपुष्टा^{१४}
 ब्राह्मणाः^{१५} वागीधः पोतेति ब्रह्मणो^{१६} नैषावदणो ऽप्यावाको १५

१ चादित एव found only in Be F, but commented on by Bh.

२ Thus H Be BF, = चान् the other MSS.

३ Thus Be BHF; संपन्ना T; संपन्नान् J.

४ Thus all except J which has = चान्नाम् ।

५ Thus H Be BT, मानमूचानान् J, मानमूचाना F.

६ Thus, or परिह्वान् Be HFJ, परिह्वान् T, परिह्वान् B.

७ Thus Vonk. in his bhāṣya on the Karmānta; the MSS. have
 पविष्टा or पविष्ट except F, which has पवि ।

८ Thus BT and J (see, m.); सद्गं Be HFJ (pr. m.)

९ चम =. BT Be.

यावद्वदिति होतुः^१ प्रसूतो प्रतिवर्ता सुमन्त्रश्च इत्युद्गातरभि-
 नरो भुवमोषः सः प्राव इति^२ सदस्यः^३ सप्रधाना^४ । सस-
 प्रधाना^५ इत्येके^६ । इमं वैकादम वा समसाध्यवो^७ । इन्द्रवि-
 षाभिः परिक्रौता भवन्तीति विज्ञायते^८ । तस्मादग्निहोत्रस्य
 ५ यज्ञकतोरेकः अन्विग्दग्धैर्पूर्णमासयोस्तुलारः अन्विषोऽध्ययुर्मन्त्रा
 होताग्नीम इति^९ । चातुर्मास्येषु प्रतिप्रस्थाता पञ्चमः^{१०} । पशुवन्धे
 नैषावदस्यः षष्ठः^{११} । सर्वं सौम्येऽध्वरे^{१२} । तात्कर्मणः कर्मणो वृषीते^{१३} ।
 कैकमुपसंश्रुतं चोदयेदयावदमाध्यव्यवेकं त्वा मन्त्रानि याजयतु
 मां भवानिति^{१४} । मन्त्रत्वेन होत्रेणोद्गात्रेण सादक्षेनेति^{१५} । न सदस्यो
 १० विद्यत इत्येके^{१६} । स्नेहस्नेह कर्मणा होत्रकाश्च^{१७} होत्रकामित्येके^{१८} ।
 तत्पुरुषा होत्रकाश्चमाध्यव्यवर्षाध्ययुर्वा अन्विषा प्रथमो युज्यते
 तेन सोमो योज्य इति^{१९} ॥ ३ ॥

आदित्यो देवो देवोऽध्वरुः ॥ मेऽध्वरुंरध्वर्योऽध्वर्युः^{२०}
 मा वृष इत्यध्वर्युर्मादित्यो देवो देवोऽध्वर्युः स तेऽध्वर्युस्ते-
 १५ नानुमतः कर्मवाहं करिष्यामीत्यर्थे^{२१} तथेति प्रतिवचनं^{२२} । चन्द्रमा
 देवो देवो मद्या स मे मद्या मद्यान् मद्यायं मा वृष इति
 मद्यायं^{२३} । चन्द्रमा देवो देवो मद्या ॥ ते मद्या तेनानुमतः
 कर्मवाहं करिष्यामीत्यर्थे^{२४} तथेति प्रतिवचनमग्निदेवो देवो होता

१ सः प्राव B Be JH, संभावयति T, सः प्रावयति F, with a Bh.

२ Thus Be, सप्रधानः सप्रधाना इत्येके J; सप्रधानः सप्रधाना इत्येके B;
 सप्रधानः सप्रधाना इत्येके F; सप्रधाना इत्येके H; सप्रधाना इत्येके T.

३ Thus B; होत्रकाश्चोत्रका इत्येके T; होत्रकाश्चोत्रकानित्येके JH F; Be
 om. च होत्रकान् ।

म. से होता होतर्होतारं त्वा हृण इति होतारमग्निदेवो देवो
 होता स ते होता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौ तथेति
 प्रतिवचनं^१ पर्जन्यो देवो देव सद्वाता स म सद्वातोद्वातसद्वा-
 तारं त्वा हृण इत्युद्वातारं^१ पर्जन्यो देवो देव सद्वाता स त
 सद्वाता तेनानुमतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौ तथेति प्रतिवचन-
 माकाशो देवो देवो सदस्यः ॥ मे सदस्यः सदस्य सदस्यं त्वा
 हृण इति सदस्यमाकाशो देवो देवः सदस्यः ॥ ते सदस्यस्तेनानु-
 मतः कर्मैवाहं करिष्यामीत्यौ तथेति प्रतिवचनमापो देव्यो
 देव्या होचाग्रश्चिन्वसा मे होचाग्रश्चिन्वो होचका होचकान्यो
 हृण इति होचकानापो देव्यो देव्या होचाग्रश्चिन्वसास्ते हो- १०
 चाग्रश्चिन्वसाभिरनुमताः कर्मैव वयं करिष्याम इत्यौ तथेति
 प्रतिवचनं^१ रक्षस्यो देवा देवाश्चमसाभ्यर्चयस्ते मे चमसाभ्यर्च-
 यमसाभ्यर्चयश्चमसाभ्यर्च्युन्वो हृण इति चमसाभ्यर्चयश्चमस्यो देवा
 देवाश्चमसाभ्यर्चयस्ते ते चमसाभ्यर्चयस्तेरनुमताः कर्मैव वयं करि-
 ष्याम इत्यौ तथेति प्रतिवचनं^१ हुतोदतो जपति मद्यन्ते ऽवोचो १॥
 यशो ॥ ऽवोचो भगो मे ऽवोचो भर्गो मे ऽवोचन्नापो मे
 ऽवोच स्तोमं मे ऽवोचः क्षृतिं मे ऽवोचो भुक्तिं मे ऽवोचो
 विश्वं मे ऽवोचः सर्वं मे ऽवोचः सर्वं मे कक्ष्याणमवोचस्तन्मावतु^१
 तन्माविशतु तन्मा जिन्वतु तेन भुचिषीय देवो देवमेतु^१
 धीमः धीमसेलित्यौ तथेति प्रतिवचनम् ॥ ४ ॥ १०

१ Thus only T, the other MSS. : तन्मावतु ।

२ Thus only T, the other MSS. have here and farther on इति instead of इत्, TB omit the whole passage; cp. Palis. Br. I, 1, 2.

१ चिह्ने से मन्त्रार्थो से अकारामयो ' वृके से सुदंभे से
 चविर्धन्वि से पिपासा ' रावण्टे से अनायास्यनि से तन्त्रि-
 गैर्दमे से अयः१ ' शक्यके२ से शौरश्वत्से से वेपथुः ' कुर्म से
 अङ्गरोमो ' वसे से अपर्याप्रिधे से मृत्युर्भादये से — '
 ५ वपले से निर्वन्तिर्दुष्कीर्त्तौ से कृद्धिः ' परस्वति से अस्वद्धिः '
 कृजे म चातिर्गवधे म आन्ध ' गौरे से वाभिर्धन्वसे से
 शोको ' गोधाया से खेदो३ ' जराया से हिमः ' हव्यशकुनौ
 से भीरुता ' कसे से पापो गन्ध ' वसूके से नभश्चः४ ' कोके
 म ईया ' मर्कटे से दुर्वाद्धिः ' कुशले से मःखौलसे से
 १० प्रथोद्दे५ से हव्यर्धे से मनो ' अया म आथ ' कोरे से
 गन्धः ' कुमार्था से अकारः ' सुकरे से कदम्बः६ ' इदाकृनि७

१ The construction of the text of this khanda is extremely difficult. I compared also the printed *Prayogamāla* of Venkaṭācārya (Vol. II, fol. 38), the MS. I. O. 288, fol. 12, a very old MS., corrected, and the *Ghṛyaprayoga* according to the MS. of Barnell's collection. The MSS. have, of course, nowhere the *avagāha*.

■ Thus only B and Pray. Māla, वैरिः the other MSS.

१ Thus Bo, मन्त्रके IO, मन्त्रके H, मन्त्रके FT, मन्त्रके J, मन्त्रके B, मन्त्रके Pray. M.

■ Thus Bo, the other MSS. खेदोः

१ Thus all except T which has मन्त्रः ।

■ प्रथो० TB, IO, प्रथो F, प्रथो Bo, प्रथो H, प्रथो J. Perhaps अथा is to be read ?

■ Thus H ; कदम्बु IO, कदम्बु Pray. M. ; कदम्बु the other MSS.

■ Thus all except Pray. M. : इदाकृनि. Probably इदाकृनि is to be read.

ने स्रग्भो^१ ऽनगरे ने दुस्रग्भो^२ विद्युति ने स्रग्भो^३ सोभाषां
 ने होदः^४ श्रग्भो^५ ने पाप्राणकी^६ स्त्रीषु ने ऽनृतमंजासु ने
 कर्कशो^७ मात्ये म ईत्या^८ शूद्रे ने सोयः^९ वैधे ने ऽकार्मकतय^{१०}
 राजन्मन्थुनि ने ऽज्ञानं^{११} नैवादे ने मन्त्रादया^{१२} कृच्छि^{१३} ■
 स्रग्भु^{१४} ने विद्याव^{१५} चद्रिणि ने वमतिः^{१६} किमुषवे ने
 रोदो^{१७} रोपिनि ने निष्टपहंश्चिनि ■ किञ्चावः^{१८} श्रुनि ने
 दुरिम^{१९} वावन्नेषु^{२०} ने सेन्ने^{२१} विदेवेषु ने प्रीयषो^{२२} मरा-
 र्षेषु ने स्त्रीभूजवत्सु ने तन्ना^{२३} दुन्नुभौ ■ काचिके^{२४} वासुषु^{२५} ने
 पित्तं^{२६} कश्चिन्नेषु ने ज्ञेयमंशतथी ने ऽमनशा^{२७} सुश्रय्यां ने
 दुश्चरितमाशुनि ने इन्तरोमो^{२८} मचिवाथां ने सक्तशः^{२९} १०
 शूदे ने चरिमा^{३०} मयूरे ■ गस्त्या^{३१} हवे ने जरा^{३२} चावे ने
 पापवादो^{३३} ऽपु ने जमो^{३४} मन्त्रोन्ने ने किञ्चिदमयेचि पाप-
 न्मुनरपमाश्रितो भवा नः पापभुजतया कोने पापभेद्यविदतो^{३५}

१ Thus Bo BHT, स्रग्भो F, स्रग्भो J, स्रग्भो Pray. M.

२ Thus BJT Pray. M., Prayoga Burnell; स्रग्भो B, स्रग्भो Bo F, IO.

३ Thus (without avagraha) Bo BHJT; कर्कशो F, Pray. M.

४ Thus Bo BJHT, IO, Pray.; स्रग्भो F; कृच्छि Pray. M.

५ वमतिः Bo BHJT, IO, Pray.; वमति J, Pray M. Is the word वमतिः or a subat. connected with वमति ?

६ Thus Bo BHJT, Pray., Pray. M.; वाव० J, IO.

७ Thus Bo JT; प्रीयषो F, प्रीयषु B, I uncertain, विप्रा Pray., स्रग्भो IO, स्रग्भो Pray. M.

८ Thus BT Pray., the other MSS. काचिके० ।

९ Thus Bo BJHT, स्रग्भो T, स्रग्भो Pray. M.

१० Without the least doubt the tradition of these verses according to the Baidhyanics is corrupt. A comparison with Ath. Samh. VI, 26 proves that we ought to read स्रग्भुजतया (comp. नः) instead of स्रग्भुजतो and स्रग्भुज instead of स्रग्भुज ।

यो नः पापघ्नं कुरुति तस्य तां कश्चिन्मो वयमन्यथास्मि-
विद्यताः^१ सहसा^२ प्रमत्तो यो नो देष्टि ॥ रिक्तस्य सस्य
दिशस्तस्य कश्चिन्मो^३ याच्यते उपहन्ति सुमित्रा न ॥
मोक्षधयः सन्ति^४ तां दिग्गजैः^५ अप उन्मिश्रति^६ यस्यामस्य
॥ दिशि देव्यो भवति दुर्मित्रास्तस्य भूधासुर्योऽस्मान्देष्टि यं ॥ वयं
दिश इत्यथाप उपसृज्य धयेनं प्रविशन्ति^७ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अवेदमन्याधेयं^८ तस्य कः कर्मण उपकरो भवतीत्युक्ता-
न्यतुनश्चाप्युक्तमात्मनः पुरस्करणं^९ कथमन्यथासुखं^{१०} भवति^{११}
ज्ञानपवनमन्त्राचमनमन्त्रप्रोक्षणपुष्पाहवाचनानि जह्नाभाङ्गवा-

- १० कृत्या वेदनं क्लोपस्याहृत्यलिंगी^{१२} वृत्तार्हयित्वा देवकजन-
याचित्वा देवप्रजनमादाय स्मरमादायान्तरेण वेषुत्करावुद्देशेन
प्रपद्य कथमेन गार्हपत्यं तिष्ठन्मासीनः^{१३} स्मरेण गार्हपत्यस्याप-
तनसुदूतसुदूतमानमस्या अनेधमप पापानं यजमानस्य हन्तु ।
श्रिया नः सन्तु मदिशस्तसः शं नो माता प्रथिवी तोकसा-
११ तेत्यथेनदक्षिरवोचति शं नो देवीरभिष्टय आपो भवन्तु
पीतये । शं धोरभिष्टवन्तु न इत्येवमेवास्याहार्चपचनस्यायतन-
सुदूतयेवमेवाहवनीयस्यैवमितरयोर्थदि करिष्यम्भवत्यथान्तरेण

१ Thus Be HF, 10 ; the other MSS. - वासिधि or वासाधि ।

२ Thus only B Be and partially T, cp. Pray. M. loc. cit. the other MSS. have this passage ॥ infra IV. 7, & 2.

३ Thus all except H, which has पूर्व ।

४ Thus BTJ, इत्यलिंगी F, वासिधौ Be H.

५ Thus BT, the other MSS. वासीष्ट ।

वेद्युत्कराबुद्देशेनोदहुपनिष्कृत्य तां दिशं यन्ति । संभारा
 उपकुता भवन्त्यपि योनरेण प्रासादात् सर्वे संभारा उपकुता
 भवन्त्यपि वान्तर्वेदि प्राचीनं तां प्रासादोपनिष्कृत्य संभारमे-
 वेतेन यजुषा संभरति । योनरेण रूपं इधियां परिष्ठा ।
 ओजभाविशतु ॥ इति शिकताः संभृत्य निदधात्येवमेवोत्तर-
 सुत्तरः संभारसुत्तरेयोत्तरेण यजुषा संभृत्य संभृत्यैव निद-
 धात्युवाच शिकतासाधूत्करं च वस्त्रोक्तवर्षा ॥ सूदं च वरा-
 हविहतं च पुष्करपर्षं च शर्कराश्लेष्मद्यौ पार्ष्णिवा योनरेण
 यजुषा पक्षुरक्षप्रस्तासाहरत्येव वानसत्याभिर्वाग्निसायाः
 प्रासादाः आद्राः उपसाधाः समारोहाः प्रादेशमाचीरमतिशुष्काया
 आहरत्यपि वा यथाकामं पर्षं दाम्भा चिन्धियस्यान्वत्य
 तिस्रः समिध आद्राः उपसाधाः समारोहाः प्रादेशमाचीरम-
 तिशुष्काया आहरति चिन्धियादन्वत्यासंभृता अरीर-
 ममिषः स्रुता ॥ मजापतिना यज्ञसुखेन संमिताक्षिसि-
 दन्निर्मियुनाः मजात्या इत्यथ सुश्लुसायमाहरति धा त अग्न ॥
 ओजस्विनौ तनूरोपधीषु प्रविष्टा । तां त इह संभरामोत्त-
 धासा अरणी आहरत्यान्वत्यौः शमीगर्भीमप्यशमीगर्भी वा

१ Thus only BJ; संभृत्यसंभरति Do; the other MSS. omit the second संभृत्य ।

॥ Thus ॥ So, मज्जन् T, मज्जानि B, मज्जान् HJ.

१ Thus Bo B, Bh., Keā.; JTH both times with long vowel (शमी.); B the first time with short, the second time with long vowel.

चतुरङ्गसुखेधां द्वादशाङ्गुलीं विकीर्णां ५ वीकग्राङ्गुलीमाच-
तामपि वा प्राद्वेग्रमाचो ५ सर्वतः सर्वा चतुरङ्गसुखेवोत्सेधां १

उत्तानाया चतुर्धोममभशात्प्रतीचीमप्रवर्षं प्रजननं
कुर्वन्ति १ तावतीमेवोत्तरारश्मिर्भवन्ते १ आचरत्यसत्वाङ्गुल्या-

॥ चाङ्गि जातामग्रेक्षन् यश्चिषा ५ संभरामि । शान्त्योनि ५

अमौगर्भमग्रे प्रजनयितवे ॥ धो अमृत्यः अमौगर्भ आचरोह

ने सथा । तं ते चरामि ब्रह्मणा यश्चिष्यैः केतुभिः सहेत्यै-

ताम्सुसंभृताग्वंभाराग्वुनरेव संभरति यं त्वा समभरं जातवेदो

यथा शरीरं भूतेषु न्यक्तम् । ॥ संधतः सोऽग्निवः प्रजाभ्य

१० एवं भो लोकमनुमेधि विदामिति ॥ ६ ॥

अथ ॥ भवतीहो हवः ५ त्वासुराग्वराभाय सो ऽमावास्यां

प्रत्यनयन्ते पितरः पूर्वेषुराग्वनिर्पितृन्यस्यो ऽमन्तं देवाः

पुनरथाचन्त १ तसेभ्यो न पुनरदकुस्ते जुवन्तं १ हवामसा अथ

वः पुनर्दास्यामो ऽध्वभ्यसेव पूर्वेषुः क्रियाता इति १ तसेभ्यः

१५ पुनरदकुसाध्विष्यभ्यः पूर्वेषुः क्रियते १ यत्पिष्यभ्यः पूर्वेषुः

करोति पिष्यभ्य ॥ तद्यज्ञं मित्रीय यजमानः प्रतनुत इति

ब्राह्मचर्येय यदि गां न जभते मेघमनं ॥ जभते १ ऽपि वा

धृतमोर्ध्नं पक्ता तकोपरिष्ठाग्रभूतमाग्वं पथी वानीय तस्मा-

देतत्सर्वं करोति यद्वा कार्यं १ विद्यायते ॥ धेनौ ॥ एतद्देवो

१ MSS. द्वादशाङ्गुलिकी- but cp. Rudradatta on Apast. Śra. V. 1. 2.

२ एव om. BT.

३ अनीय- PJT.

अदायं यथो दानकुक्षस्तुष्टा इति^१ गौरेवाङ्गसामान्यात्प्र-
 ष्णत्वा^२ अम्बरीषं वीतपत्नीयं वाभिप्रमज्जन्यपि वैपासनमेवा-
 भिप्रमज्जन्यर्धमौपासनं कुर्वन्ति सर्वे वा^३ 'मास्यौदनिकमौपा-
 सनं कुर्वन्ति' यो ऽत्र वैव हि ज्ञपत इति^४ समानं कर्मा
 संभारनिवपनादेव तृतीयः संभारार्था चेधा विभज्य सन्धाव-
 सस्यधोराहवनीये वा सन्धावसस्ययोः संकल्पः^५ समानं कर्मा
 समिदाधानात्सप्तस्य नानाहृषीयाः समिधो ऽभ्यग्राहधाति^६
 कथमचानुपूर्व्यं भवत्यस्यत्यस्योदुम्बरस्य पर्यस्य शमी ■ विकृत-
 सेत्तेतदचानुपूर्व्यं भवति^७ कचसु सन्नेद्राग्रादित्यधोरणा इत्यौ-
 द्राग्रादित्यधोरणा^८ सदस्यपदिकः सृजेततो ऽयं दशहोचर्य-
 सुद्वरेदिति^९ तन्मममासः^{१०} एवैतदुपपद्यते नाम्नश्च प्रशीतस्त्राग्ने-
 रौकिकत्वात्सिन्धोच ऊतः^{११} 'स्त्रासो ऽग्निः' कर्मान्तः^{१२} तस्य
 धारणमित्यपहृते कर्मणि लौकिकः संपद्यते^{१३} प्रसिद्धानि तनू-
 चवीः^{१४} प्रसिद्धा अन्वाधेयदक्षिणा ददाति^{१५} तास्तेषाधिम-
 ष्णेशावाः^{१६} सोतावन्ति मन्वाभौदनाभैतावतो दद्यात्तेनो ह्येतं^{१७}

१ Thus HTJ; गौरेव सामान्यात् B; गौरेवाङ्गसामान्यात् F; गौरेव/अङ्गसामान्यात् Be.

२ Thus only T; Be 'धीरेत्य (the first time); J कचमर्षेद्राग्रा etc. as T; B om. इत्यौक्तः; H incomplete here; F इतीन्द्रा instead of इत्येन्द्रा.

३ तत्र न तन्म Be BTJ; तत्र HF.

४ Thus HB Be; अत्र om. T.

५ अग्निकर्मा. HT.

काममवाप्नोतीत्येकां गां दक्षिणां दद्यादिति पैङ्गवावनि-
 भाष्यं भवति ^१ न नेवानाहिताग्निः आदि^२द्यायते ^३ । देवानां
 वा एषोऽग्न्यतमो य आहिताग्निरित्ययं यदद्याग्निमुद्धरति
 सवत्सं तेन काममुषोऽवयष्टे ^४ । यदग्निचोचं जुहोति
 ५ सवत्सं तेनेत्यपरिमितमेवेदमुक्तं भवति ^५ ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथान्याधेयस्योपवस्य इत्युपकल्पयते गां माऽऽवसामहन्
 वावस्यदुर उदक्षुभाऽऽसीनौदुम्बराऽऽसीनौदुम्बरी^६ दर्वीमेकां
 वषात्रपक्षौमविश्राजामौदुम्बरीमेव सवनेधाम्नाऽऽसीपाकात्यै-
 त्वयशिकास्संभारानेरकोपवर्षणे^७ आध्वनाभ्यघ्ने आज्यं त्वय-
 १० सुष्टिः स्पर्शः सूचमिति ^८ दक्षिणत एतत्परिमितं भवति ^९
 तस्यैतस्मिन्परिमिते प्राकादृतस्य भेदानां करोति त्वर्षी^{१०} चोवि
 दर्भमुञ्चौञ्चान्मुपनिषत्य वपति वपे^{११} प्रवपे^{१२} देवेन सविचा
 प्रसूतो नक्षया सऽग्निरोऽहं धामि न इत ऊर्ध्वं कोमानि
 तानि मे आसये सन्निवर्त्यैव नमुनकेग्रस्युं^{१३} निरुतनवमुदक्षु-

१ The words वने ... आत् are omitted by BT.

२ Be HBJ repeat the last clause: यदग्निः ... भवति; BT =
 अपरिमितः

३ Thus Be H; *नरावसाम् T; *नरावसूकाम् BJ; *नरावसवसाम् F.

४ आसीपाकात् corrected acc. = Bh.; MSS. *कात्.

५ Thus T, दपेत् the other MSS., also Ket.

६ Thus F, वपेत् the other MSS. except H, which omits the
 syllable व. The yajus seems to begin with वपे।

७ Thus only Be, विरुत the other MSS.

श्रेणाभ्यनयन्वाचयतीमा ॥ चापः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवर्तन्तु
 मे । श्रद्धाः प्रवृत्तौमहि कद्रुमिति । चातः प्राकुत्सृष्याचतं
 वासः परिधावाचकृत्याङ्गे । ज्येनमेकविंशत्या दर्भपुष्पीसैसेधा
 विभक्तेः सप्तभिःसप्तभिःसृष्ट्यौ । पवधिलोदपाचमादावेमी दिभं
 नीत्वा चतुर्थ्य एतस्मिन्नेवोदपाणे ज्येष्ठमासं पावनो विनि-
 धौन्वाचयति विश्वे मे सन्त्युत्पात्रे मे उत्तरामथ इत्यान्तमे-
 तमनुवाकं निमग्नं निनीचापः परास्य पाचमनवेचनाया
 चायति । इक्षुपादाग्रचाकोतेनैव चयेतमेतत् पवमानः सुवर्जं
 इत्येतमनुवाकं यजमानं वाचयन्निर्माणयत्योमात्पादिच-
 मादौषान्वाचार्यपचनवेक्षावाः वादयित्वा प्रोधयित्वा कर्षित्वा १
 परिक्षीर्षाणं विद्यापोत्पूयोत्तरत एतात्पवाद्यति । चतुर
 उद्वुत्थाः सौमौदुम्बराः स्रुक्षानौदुम्बरी । दर्वीमेका पयस-
 पयौमविश्राहामौदुम्बरीमेव दक्षिणतः सर्वाग्निवाग्यान्वाची-
 पाकात्पौत्रवृत्तिकार्यभारानेरकोपवर्षये । आसनाभ्यञ्जने आर्घ्यं
 त्रयस्त्रिष्टिः स्वयं सूपमिति । दक्षिणतोऽग्निदेवं करोति । २
 तदेकाक्षपद्याग्रतो । स्वाग्निवपत्ययं स्वमादाय यजदेव

१ Before दृष्टौ T Be ins. विद् ।

२ Thus Be HBT; न वासा JF.

३ वादयति BT.

४ Thus BTH Be; चक्षान् J; स्रुक्षान् F. ५ op. page ३१, note ४.

६ Thus Be YJ and Kś. sen. m.; एकसाक्षपंचा BT and Kś.
 pr. m.; एकसाक्षपंचा ■.

७ Thus JFH; चतुर्थ्य BT Be.

दक्षिणोद्धृत्यपश्चता असुरा रथाऽपि पिशाचा ये चयन्ति
 पृथिवीमसु । अन्यचेतो मरुन्तु यथैषां मृतं ■ इत्यथैनदङ्घ्रि-
 रवोऽप्युदीरतामवर सत्यरास सन्मध्यमाः पितरः सोम्याः ।
 असुं य ईयुरवका सतश्चासो नो ऽवन्तु पितरो
 १ इवेमिति १ ॥ ८ ॥

अथोल्लुकमादत्ते य आददाताः सधया नवानि पिशाचि
 रूपाप्यसुरावरन्ति । परासुरो निपुरो ये भरन्त्यग्निष्टानक्षा-
 भ्रष्टुनोक्तु^१ यथादिति^१ तेनोद्धृतमभितपत्यग्निः पावकः
 सुदिनानि हस्तक्षितो ऽसुराभुदतादूरभोकयः । पितृषां ये
 १० वर्षे क्षमेह भागमिच्छन् इति^१ तद्वैष व्यक्तं करोति ।
 तस्मिन्नुल्लुक आन्वस्योक्तं प्रक्षोतयति^१ तद्विष्णायं बर्हि
 क्षुणाति सकृदाष्टिकं बर्हिरुषान्मुदु क्षोनं पितृभ्यश्चा भरा-
 स्यहम् । अस्मिन्सौदन्तु ■ पितरः सोम्याः पितामहाः
 प्रपितामहाश्चातुर्गैः सहेत्यथ पितृणावाहयत्युदीराणा इह
 ११ सन्तु नः सोम्याः पितरः पितामहाः प्रपितामहाश्चातुर्गैः
 सह । असुंगमाः सत्यवजो ऽवकास ■ नो हवं पितरो
 ऽथागमन्तु ॥ एह गच्छन्तु पितरो हविषे अन्तमे । अस्मिन्वज्रे
 बर्हिष्यानिषथ मा वीरः प्र मा युमगित्यथैभ्य एरकोपवर्हणे
 निवेदयत आसवः शयनं चेमे तयोः सोम्याश्चागताः ।
 १० प्रिया जनाय नो भूत्वा शिवा भवत प्रकरा इत्यथैभ्यः

पानान्वाहरति^१ मधुपानं क्षीरपानं चक्षुपानं यद्वा भवत्यन्व-
 द्वाद्यन्वदुपनिगद्येतद्वाः पितरः पितामहाः
 प्रपितामहाः पानमित्येकेनोदक्षुभेन मार्जयति तृण्यौ^२
 तद्वान्यवुपविशन्ति चत्वारः पितामहाः^३ पिता सुरस्यान्वेभ्यो
 दक्षिणतोऽनुजः पश्चात्कनिष्ठः उत्तरतो^४ दादयाश्चापिता
 मच्छिनति^५ तद्विजयते^६ दादयः श्वेदक्षिणयते^७ दादया-
 नुजश्चक्षिणयते^८ इय ॥ इतिश्रियन्ते तान्कनीयाः चक्षुप-
 चक्षुष्यव्य^९ यदि द्वौ भवतो द्विराध्यामः पिताय ध्येको
 जाया इतीषाद्य यदि नैव भवन्तुभौ द्विराध्यामौ जायापतौ^{१०}
 ॥ ॥ चिनु न्याय^१ एव एव^२ द्योः^३ जतं जतमित्येव^४ ॥
 अथगच्छति^५ शूना गौरित्युक्तोत्तिष्ठन्त्येभ्यो वर्चिरादाय
 माक्षुपाकरोति पित्रभक्ष्या पितामहेभक्ष्या प्रपितामहेभक्ष्या
 जुहाक्षुपाकरोतीति^६ तृण्यमित्येके^७ इषेनामङ्गिः मोक्षति
 पित्रभक्ष्या पितामहेभक्ष्या प्रपितामहेभक्ष्या जुहा मोक्ष-
 तीति^८ तृण्यमित्येके^९ तामपैव प्रतीचीनशिरवी^{१०} दक्षिणा- १५
 पदौः संशययति^१ तस्यै संशयाया चक्षिरभिवेनं प्राप्तामा-
 प्याययति तृण्यौ^२ तृण्यौ वपासुम्बिष्य ददयमुद्धरति मञ्जा-

^१ Thus BF and Keś. ॥ m.; जाचारयति Be HJ, Keś. pr. m.;
 जाचारयति T.

^२ Thus B Be J and Keś.; वर्चिष्य H; वरीषाण् the other MSS.

^३ Thus TBJ, the other MSS. more or less corrupt.

^४ एव only in B Be H Bh.

^५ एव B Be HF, एव TY.

^६ Thus all ॥ MSS.

तानि चावदानानि प्रजातौ च मतसू^१ तान्येतेष्वेव श्रुतेषूप-
निष्कृतमिमेदाग्रौ^२ अपवन्ति^३ इत्याद्यां तथायां पञ्च सुवा-
कतीर्णोति ॥ ८ ॥

याः प्राचीः संभवन्नाप सत्तरतश्च याः । अद्विर्विचक्ष
॥ सुवन्ना धर्मीभिरन्तरन्यं पितुर्दधे स्तथा नमः स्नाहा ।
अन्तर्दधे पर्वतैरन्तर्मन्त्रा इधिया । दिवा दिधिर्मन्त्राभि-
रुतिभिरन्तरन्यं पितामहादधे स्तथा नमः स्नाहा ॥ अन्तर्दधे
अतुभिः सर्वैरहोरात्रैः सुधन्विकैः । अर्धमाभैश्च मासेष्टान्तरन्यं
प्रपितामहादधे स्तथा नमः स्नाहा ॥ यन्मे माता प्रभुसोम
१० चरत्यननुमता । तन्मे रेतः पिता छङ्गामाभुरन्योपपद्यताः
नमः स्नाहा ॥ यदः कथ्यदङ्गमदहोकाभयप्रशयज्ञात-
वेदाः । तदो ऽहं पुनरावेशयामरिष्टाः सर्वैरङ्गैः संभवन् पितरः
स्तथा नमः स्नाहेति^४ चेधा वपां विष्णिद्यौदुम्यां दृष्यां
जुहोति सोमाय पितृभते इतिषे जुहुमो इतिः । वाजि-
११ मिदं जुषस्व नः स्नाहा इत्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्तथा नमः
स्नाहा ॥ अङ्गिरश्चान्तभूतये यमं पितृमन्त्रमाहुवे । वैवस्वते
दमद्वि नः इत्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्तथा नमः स्नाहा ॥
यदग्ने कथ्यवाहन पितृन्वच्छृताहधः । प्र देवेभ्यो यथा^५ इत्यं
पितृभ्यश्च स्नाहा इत्यं देवेभ्यः पितृभ्यः स्तथा स्नाहेति^६

१ Thus all the MSS.

२ Thus only TJ, the other MSS. corrupt; comp. Bandh.
grhs. I. I. १ यच BF.

तुष्यीं दर्वीमभ्याधाथ पिण्डानामाहुतैतान्यवदानानि ददाति
 हृदयमेवाये ऽथ सद्यं मतश्चमय दक्षिणमेतत्ते ततासौ ये च
 त्वामनु याऽश्च त्वमभ्यान्वेवा^१ ते तम स्रधाचितिर्यावती
 पृथिवी तावती ते माता तावतीं त एतां मातां भूतां
 ददामि हविष्या मितमधि तताय मा चेष्टा इति^२ द्वितीयं
 ददात्येतत्ते पितामहासौ ये च त्वामनु याऽश्च त्वमभ्यान्वेवा
 ■ पितामह स्रधाचितिर्यावदन्तरिक्षं तावती ते माता
 तावतीं त एतां मातां भूतां ददाम्यन्तरिक्षे मितमधि
 पितामहाय मा चेष्टा इति^३ तृतीयं ददात्येतत्ते प्रपिता-
 महासौ ये च त्वामनु याऽश्च त्वमभ्यान्वेवा ते प्रपितामह १०
 स्रधाचितिर्यावती द्यौश्चावती ते माता तावतीं ■ एतां
 मातां भूतां ददामि दिवा मितमधि प्रपितामहाय मा चेष्टा
 इत्यथ पितरो यथाभागं मन्धधमित्युक्ताचैकेनोदकुक्षेन
 मार्जयति त्वक्षीमथैभ्यो गान्धुपपरेत्य स्रोक्षितसुपप्रवर्तयति
 यानि रचाऽश्चसृग्भागानि ये चापि पितरो हरन्ता १५
 विहरन्ता त्वयन्तु रधिरस्य ते ॥ ये ■ पतिता गभां
 चसृग्भाज उपपासते । तेभ्यः ■ स्रधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु
 च । य चामा ये च^४ पक्षा ये ■ दुष्टाः पतन्ति नः । तेभ्यः
 स्रजा स्रधा नमस्तृणुवन्तु मदन्तु ■ ये कुमारो वा स्त्रियो

^१ Here and in the corresponding passages further on the MSS. have *न्वेवा instead of *न्वेवा ।

^२ om. BT and two MSS. of the gṛhyasūtram.

ये ऽविद्याताः पतन्ति नः । तेभ्यः ॥ स्वधा नमस्तृण्डुवन्तु
 मदन्तु चेत्थागत्याञ्जनं ददात्यथाभ्यञ्जनं ददात्यथ वसाऽपि
 ददात्यथ वङ्गिर्नमस्कारैर्विपर्यासमुपतिष्ठते । ॥ ५५ ॥ वीरं ध्यायते ।
 ॥ ५६ ॥ नानुत्थाप्य प्रवाह्य तिसृभिर्मन आह्वयते मनो आह्वयामह
 ॥ ५७ ॥ आ न एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो ॥ इत्यथैतद्वहनं
 ॥ ५८ ॥ एवंविदे प्राज्ञापाय दत्तान्यदसनीयं वाचः परिधाय
 दक्षिणोपपरेत्याङ्गिर्भार्जयते ॥ १० ॥

धासु गन्धा रसा वर्णा वस्त्रं च निहिते^१ कर्मे । ता म
 आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे । या छर्जमभिविद्यन्ति
 १० देवप्रेषिता महीम् । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ यासां निष्क्रमणे सर्वमिदं जायते जगत् । ता
 म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु मे ॥ याचामिमे जघो
 लोकास्तेजसा यज्ञसाहताः । ता म आपः शिवाः सन्तु दुष्कृतं
 प्रवहन्तु मे ॥ याः प्राचीर्षा दक्षिणा याः प्रतौचीर्षा उदीचीर्षा
 ११ ऊर्ध्वा रेवतीर्मधुमग्रीरापः स्रवन्ति शुक्राः । ता म आपः
 शिवाः सन्तु दुष्कृतं प्रवहन्तु म इत्यथैतदसनीयं वाचो
 विमुञ्चान्यत्परिधाय प्राजापत्ययज्ञमिदं देति प्राजापते ॥
 लदेतान्वन्य इत्यथोष्णकनपिष्टजल्यभ्यङ्गो^२ हविषो जातवेदा

१ Thus H Be J; वचनीयं the other MSS.

२ Thus Be HTF; निविष्टि B; निविष्टे J.

३ Thus HBTJ Be; F reads with Āp. Hir. Bhār. the mantra with नो ।

अवाङ्मुखाणि सुरभीषि क्षत्वा । प्रादाः^१ पित्रभः कथया ते
 अचमप्रजानमग्ने पुनरप्येहि देवानित्येतैराम्यवदानानि ब्राह्मणेभ्यो
 ददाति ददणमेवाप्ये एव सव्यं मतचुमय इक्षिणं ययामङ्गमर्कं
 कुर्वते । आमेतामः^२ ग्रासः ■■■ ब्राह्मणेभ्यो वरं^३ ददाति । वरं^४
 ये ह के चैतस्यै माः^५ वं जमन्ते सर्वे ह वा यस्यै ते नोभाजशो
 भवन्त्यामात्ये^६ जयानभ्यातानावाप्रभृत इति ज्ञानामात्यचोमा-
 चुरोत्येष ह वा उपवसथ । उप वाक्षिन्धेवा वसन्ति प्रात-
 र्भ्यामो नामं वक्षित्येतद् वै देवानां वामं वसु यदाग्नेयो
 ऽहान्नपाक । उप वैनं वामं वसु गच्छति थक् ■ वा यता-
 मेवंविदाग्नां वापयते^७ । सर्वं धामानं तरति । तरति नद्वा- १०
 चत्थामप पुनर्नैतुं नयतीति होवाच प्रजापतिर्ज्ञानि ■ वा
 एतानि ब्रूयाच्छानीत्यावचते काजवानीति^८ वामात्यचोमा
 इति वातीमोवा^९ इति वा । ■ यत्किं वाक्षिन्धोषि धारं

१ प्रादाः Be only.

२ om. Be H.

३ Thus T only; F ददाति च ये केचैतस्यै; B Be H: ददात्येवके-
 चैतस्यै; J ददातिदेवकेचैतस्यै; Bli. reads with G.

४ Thus T; B: नोभाजशो वरं वसन्ते; FH: नोभाजशोभ (or वं) वसन्ते;
 J: नोभाजशोभित्रेवाग्नेयोभर्गवामात्योमात्ये । Be presents the same reading
 as T, but वसन्ते instead of वामात्ये ।

५ Thus B Be TH, the other MSS. वसन्ति ।

६ Uncertain. The above given is the reading of T; काजवानीति
 J; वाजपतिनि F; काजवानीति HB Be; probably Ma/tr. S. II. 1. 4
 काजवं is to be compared.

७ Thus TJF; वातिमीवा B Be H.

कर्म करोति सर्वज्ञानसाक्षिर्बुध्यानुसः खर्गं शोकमेतीति
होवाच प्रजापतिः '॥११॥ चतुर्थः ॥

- अग्नीमाधायमानो भवति ॥ ~~अग्नीमाधाय~~ अग्नि-
तासां सुत्करं ॥ वल्लीकवर्पा च सुदं च वराहविहृतं च
१ पुष्करपर्षे ॥ शर्करास्येत्यष्टौ पार्थिवा १ अथ जालसाध्या
अथत्यसोदुम्बरस्य पर्णस्य शमी ॥ विकटतलाग्रनिहतस्य
शमीगर्भावरक्षौ १ सुसक्तुकायं विचित्रकृत्यत्वस्य तिस्रः समिधे
आर्द्राः अथकाशाः समारोहाः प्रादेशमाभीरप्रतिशुष्कायाः
चक्षुरस्यशक्ताः॥स्त्रीग्वीवर्षाः॥स्त्रीजाजतानमं पूर्ववाचः॥ रथचक्रं
१० ब्राह्मौदनिकाग्नीषीम्बर्वैवधः॥ रोहितं चर्मनकुलं नवानि
चक्षपाचाप्योत्प्रासा १ अरणी आहरति यो अथत्यः शमीगर्भं
आहरोह ते यथा ॥ तं ते चरामि ब्रह्मणा यक्षियैः वेतुभिः
नहेत्यपातो नक्षत्राणामेव मीमांसा १ जलिकाश्रयिमा-
दधीत १ रोहिण्यामग्निमादधीत १ पुनर्वसोरग्निमादधीत १
११ पूर्वयोः फल्गुश्रोतनरयोः फल्गुश्रोतिवाचामित्यथात आहूना-
मेव मीमांसा १ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत १ सीमे
राजस्यः १ शरदि वैष्णो १ वर्षासु रथकार इत्यथो ॥
यदेवैव १ सङ्कोचनमेदयादधीत १ वैवास्वार्हिरिति १ तदेतदा-

१ Thus B Bo HF; वाली. TJ.

१ इति om. JF (H is defect here).

१ Thus BT Keā. : यदेवैव ॥ JIF Bo, but cp Sāyana on T. Br. I.

1 2. 8 (page 13 of the commentary).

नैकातिवेकं वा अद्वायुक्तस्याप^१ वै माह्वणं भवति यो
 रोहिष्यामग्निमाधत्त^२ अद्भोद्वेव सर्वापोषावोदतीति^३ वा या
 वैशाखाः पौर्णमास्या अपरिष्टादमावास्या भवति सा सप्तसं-
 वत्सरस्य रोहिष्या संपद्यते तस्यामादधीतेत्यवाशैतत्पुरसादेव
 जुष्टे देवयजने ऽगारं वा विमितं वा कारितं भवति^४ तस्य
 वै वारौ कुर्वन्ति प्राचीं च दक्षिणां ■^५ मध्ये गार्हपत्यस्यापि
 तर्न कुर्वन्ति^६ पुरसाद्वादशसु विक्रान्तेष्व^७ हवनीयस्यापि वा
 चकुर्मिति^८ दक्षिणतो विधुषत्यन्तार्चपचनस्यापि वा यथा
 वौ भागौ प्राक् स्नातामेकः पश्चादित्येव^९ वेधोद्भूत्यावोच्छ्र
 केशक्यु हपते^{१०} नद्यानि निज्जनात्^{११} एवं पक्षौ केशवर्जस्तुभौ^{१२}
 मातुषेणाकृष्टारेणाकृष्टौ भवतो ऽतवाचस्यवथाभ्यां ज्ञतो-
 पाधनीयं पाचयति^{१३} तस्याग्निता भवतः सर्पिर्मित्रस्य
 पयोमित्रस्य^{१४} ॥ १२ ॥

अवाधितस्यैव याचति सर्वैरधमाद्यस्याजौः स्रज्वाः
 स्रुवं बर्हिर्वापो दीप्याच्छकसाग्नित्थेनसमादाय संप्रच्छन्ना ॥
 अमरीषं वीक्षपनीयं वाभिप्रजज्जति^१ तस्मिन्दीप्याच्छकसाग्ने-
 प्रकीर्यं बर्हिषा परिलीर्यं विज्ञाप्योत्पूयाभ्रजिनोयनी-

१ Thus J (omitting यत्तु) and H; T: चार्हस्यनातिवेकंवापद्वायुक्तस्याप;
 B ■ F: •तिवेकं (or सावा) नवायुक्तस्याप ।

२ Thus HJT; आदधीत the other MSS.

३ Thus BJT (the last विक्रान्ते); निज्जने. FH Be.

४ Thus Be HJ; वाचयति T (grantha l) and F; वाचयति B.

- शान्तिधारितः सर्वोपधं जुहोत्यग्रये सर्वोपधाथ पुन्यै प्रजन-
नाथ स्नाहेत्यथ जयानभ्यातानावाहृत इति ज्ञानमात्र-
धोमाश्रुहोत्यथ सुधि चतुर्दशीतं गृहीत्वा प्राजापत्यां जुहोति
प्राजापते न मदेतान्यन्य इत्यपरं चतुर्दशीतं गृहीत्वा सुखां
* जुहोत्यन्वग्निरुषसामरमस्यदन्वहामि प्रथमो जातवेदाः । चतु-
सूर्यस्य पुरुषा च रक्षीमसु धावाप्रथिवीं ज्ञाततान स्नाहे-
त्यथैतानङ्गाराश्वते वा गरावे वा यजमानो गृह्णात्यायुषे
वो गृह्णामि तेजसे वो गृह्णामि तपसे वो गृह्णामि^१ वीर्याय
वो गृह्णामि मद्भुवर्चसाय वो गृह्णामीत्यथैतानादायोपोत्तिष्ठ-
१० त्यायुर्माभाविशतु भूतिर्माभाविशतु ब्रह्मपर्वसं मामाविश-
त्विति^२ तानध्वर्यवे संप्रदायोदायन्वत्वारन्वे यजमान^३ एतेनैव
यथेतन्नेत्योत्तरेषागारं परीत्य^४ पूर्ववा द्वारा प्रपाद्य मार्ग-
पत्यस्यायतने न्युयोपसमादधाति^५ परिकृष्यन्ति^६ दक्षिणत
उपविशतो ब्रह्मा च यजमानस्याथैतद्गोहितं चर्मनिबुद्धं जघने-
१५ नाग्निं प्राचीनधीवसुत्तरकोभोपद्मृणति^७ तस्य वहसः काले
चतुरः पाचाग्नीहीन्निर्वपति^८ मद्भुवे जुष्टं निर्वपामीति वा
दृष्ट्वा^९ वाच निदहानभिमुग्रत्याकृत्यै ता कामाच ता वन्दधे^{१०}
नेत्यथैताग्नीहीङ्कूर्पं बभ्रुष्याद्विरभुक्त्वा चर्मोदूषत्यथैतस्त्रिषेव^{११}

१ DeZore कीदृश ■ ■ ■ : जोजरी वो गृह्णामि । ■ प्रतीत्य B Be.

२ T and Ko's, perhaps rightly, श्रीहीन् i. e. of श्रीहीन् ।

३ Thus all except T, which has उच्यते, but cp. T. Br. II. 5. 8. 2.

४ चतुर्वति B.

सर्वाङ्गुलानामुपलब्धे निधायादहर्त्ययैतेनैव पात्रेण चतुर स्र-
पाचानामपति यदि दीक्षिता क्षासी भवति । यद्यु ■
अदीक्षिता पक्ष वा भूयसो ■ । स समोदकः संपद्यते । ॥१३॥

तं च एव कक्ष^१ कुग्रसः परीक्षेन^२ अपचित्वाभिजाये-
दहसुदासमर्थयैममापतिगव^३ कलिग्भ्यः प्राञ्जदपसंगच्छन्त ५
एनमेत कलिजो^४ । ऽवैतां पात्रौ निर्णिव्योपक्षीर्य तच्छानेन-
मसंप्रभिवोद्धरति । सर्पिरासेचनं ■ प्रभूतमाव्यमानौघाये-
तक्षौद्वेदकोपघातं^५ सुक्षोत्पुपतिवते वा प्र वेधये कवये
सेधाथ वचो वन्दाद हवभाय हण्ये । यतो भयमभयं तक्षो
■■■■ देवाभ्यजे देवाभ्याचेत्येताः चतुर चार्वेयानुत्तरतो १०
ऽहदिग्रसुपवेक्ष ताननुपूर्वमाचमय्य^६ तेभ्य एनं भूमिः कुग्रकनु-
त्किञ्चलिकोपोदति । चिः प्राञ्ज प्रग्रह्णन्ति^७ राह्णो मङ्गौदन
इति । तेभ्यः साखं वस्तुतरं ददात्यैव उन्नरत चाधीनो
शाङ्गायः क्षान्त्वाकं प्राप्नोति । तक्षौ घदकोपकल्पते^८ तद्ददात्यैव

१ ■ B Be and Keā; कक्षिद् T; कक्ष the other MSS.

२ Thus HJ Be; परीक्षेन B; परिक्षेन T; परिक्षेन F.

३ Thus H Bh., Keā; आपतिगव B; चापतिगव the J; आपतिगवे चापि F; आपतिगं T.

४ Thus Be F; एतक्षिको HBJ; Tom. ११।

५ Thus H; 'क्षौदन' the other MSS.

६ अनुपूर्वेन J.

७ Thus H Be T F, Keā; प्रग्रह्णन्ति the other MSS.

८ Thus F only; the other MSS. 'कक्षकते'।

यदाव्यसुच्छिद्यते तेन समिधो ऽभ्यव्यादधाति समिधाग्निं
 सुवक्षत एतैर्बोधयतातिथिम् । आसिन्धव्या जुहोतम स्वाहा ॥
 उप त्वाग्ने हविष्मतीर्धृतावीर्यन्तु हर्षत । जुषस्व समिधो मम
 स्वाहा ॥ तं त्वा समिद्धिरङ्गिरो हतेन वर्धयामहि । हृह्यकोथा
 ५ यविष्य स्वाहेति ^१ गायत्रीभिर्नाष्टपुण्यस्य त्रिवृग्भ्यो राजन्यस्य
 जिघर्न्धग्निमा त्वा जिघर्न्धाद्युदा अग्ने हविषो जुषाण्य इति
 जगतीभिर्वैश्वस्य जमस्य गोपा अजनिष्ट जाग्रद्विस्त्रांमग्ने
 भानुषीरीरुते विप्रः सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति ^१
 समित्यु वक्ष्यन्तीं ददाति ^१ ॥ १४ ॥

- १० अथास्मा अरण्यी प्रथच्छन्नाह वाचंयमो भविष्यसि
 सङ्ग्राधि यत्ते सङ्ग्रिष्यमिति ^१ ■ आह नाष्टपुण्यनाष्टपुण्यतां
 गोपायत संभाराग्निधत्तेति ^१ तस्य सुभिन्नमभ्याधेयं भवति ^१
 साम्याधेयस्य समृद्धिस्तदाङ्गनांभ्याधेये गां कुर्वीत घोररूप-
 मिति ^१ कुर्वीतेवापि ^१ स्वेन न कुर्वीतापि वङ्गीरपि कुर्वीतास्तु
 १५ सैतस्य भवेत्पुण्या प्रगृह्येति कात्थो ^१ ऽथास्मा अरण्यी
 प्रथच्छति ^१ ते प्रतिगृह्णाति मही विप्रकी सद्ने सप्तस्था-
 वांषी एतं धरुणे रथीणम् । अन्नवङ्गी अन्नं जातवेदसम-
 ध्वराणां जमवयः पुरोनाम् ॥ चारोहतं द्रवतः शक्रौर्मम-
 र्तिनाग्र आयुधा वर्धसा ■ । व्योमजीवन् उत्तरासुत्तराः समा
 १० दर्शमहं पूर्णमासं यज्ञं यथा यजा इत्यधेने उपनिगृह्णात्युल्लिख-

१ Thus JEH Ho; पूर्णविज्ञापि B; T totally corrupt.

१ op. Devidha I, 16.

यतो एते अग्निरेतसौ नर्मे दधातो ते वामर्षं ददे । तत्सत्यं
 यदीरं विस्वसो वीरं जमविज्जयः । ते मभ्रातः प्रजनिस्तेषु
 ते ॥ प्रजाते प्रजमविज्जयः । प्रजया पशुभिर्जङ्गमर्षेण
 सुवर्गे लोक इत्यर्थेनमनृतास्त्यसुपनयति मानुषाद्वैत्यसुप-
 नयतीदमहमनृतास्त्यसुपैमि मानुषाद्वैत्यसुपैमि दैवीं वाचं
 यच्छामौति । तं वाचंयमः रात्रिं जागरयन्त आसते ।
 प्रक्षैसाः रात्रिमग्निमिन्धते प्रक्षौरग्निमिन्धान उभौ लोकौ
 वनेमहम् । उभयोर्लोकयोर्ध्वधाति सत्यं तराव्यहमित्युत्तरेण
 माहं पत्युः सायतनं कक्षावमनं बध्नाति तेनैवमाधात्यमानः
 संस्थापयति प्रजा अग्ने संवासधात्राश्च यशुभिः सह । रात्रा-
 यक्षा आधेहि वाग्याहमयवितुः अत्र इति ॥ १५ ॥
 यच्चमः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्वारयो निष्ठपति जातवेदो
 सुवनस्य रेत इह विश्वं तपसो यज्जनिष्यते । अग्निमशत्यादधि
 चयवाहः प्रसीगर्भाज्जमवन्तो मयोभूः ॥ अयं ते सोमिर्हमियो
 यतो जातो अरोचयाः । तं जानयश्च आरोहाथा नो वर्धया
 रविमित्यथैतमग्निः सते असुष्य दक्षिणतो व्यसृजन् आभते ।

१ According to Bhavavāmin, who divides our second prāśna in two parts (the second beginning after khapḍa 11), the adhyāya number is प्रवसः; the khapḍa number according to T, which has the same division, is 4, in B: 16, but the adhyāya number here also is प्रवसः.

- ५ ऐतान्यव्यायतनानि श्रद्धास्त्रिष्टयेन परिवेषयत्यथ इतीधः
 संभाराणामादाय गार्हपत्यव्यायतने निवपति चतुर्थिषा
 अनाभृतः संबभूव ते सथा । तदग्निरग्रे ऽददान्तस्त्रिधा-
 धीयतामथमिति । ■ यजोषानुपाधिगच्छति तज्जपति यद-
 ५ दस्यन्नमसि कृष्णं तदपीहेत्यैनामादधाति दिवस्ता वीर्यं
 इयिष्ये मरिचः । अन्तरिक्षं पोषेत् धर्वपशुमाध इत्यैना-
 मप्रसूति सं वः सृजामि इदयानि सःसृष्टं मनो ■ वः ।
 सःसृष्टः प्राणो अस्तु वः । सं वा वः प्रियास्तुवः संप्रिया
 इदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तुवो
 १० ममेत्यैनामकल्पयति कक्षेतां आवापृचिवी कल्पन्तामाय
 ओषधीः । कल्पन्तामग्नयः प्रपन्नम व्यैक्याय समताः । ये
 ५ अग्नयः समनधो जतरा आवापृचिवी । वायन्निष्कावृत्तं अग्नि-
 कल्पन्तामा इन्द्रमिव देवा अभिसंवित्सन्वित्यपातिप्रिष्टानाः
 संभाराणामर्धानादाय दक्षिणा दारोपनिर्हत्याभ्यागार्हपत्य-
 १५ व्यायतने निवपति यदन्तरिक्षव्यानाभृतः संबभूव ते सथा ।
 तदायुरग्रे ऽददान्तस्त्रिधाधीयतामथमिति । ■ यजोषानु-
 पाधिगच्छति तज्जपति यददस्यन्नमसि कृष्णं तदपीहेति ।
 तथादधाति । तथा संप्रसूति । तथा कल्पयत्यैतेनैव चचेत-
 सेत्यातिप्रिष्टान्संभाराणादाय पूर्ववा दारोपनिर्हत्याहवकीय-
 २० व्यायतने निवपति यद्विवो ज्ञाभृतः संबभूव ते सथा ।
 तदादित्यो अग्रे ऽददान्तस्त्रिधाधीयतामथमिति । ■ यजो-
 षानुपाधिगच्छति तज्जपति यददस्यन्नमसि कृष्णं तदपीहेति ।

तथादधाति ' तथा संप्रवौति ' तथा कल्पनार्थं गोभारं
 कमादिशति ' स आह विहता भग्नयो भा कस्यनाकरेण
 संसारौदित्यवाधर्मुः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ^१ गार्हपत्य-
 स्थायतन उपरि संभारेषु कुक्ष्यक्ष्वायं निदधाति ' तस्मिन्प्रती-
 चीनप्रजननामरक्षिं^२ निधाय दग्धोषोत्तरारणिसदधाति ' ॥
 स आह मन्वतेति ' धनभागः प्रथमो मन्वति ' यजमान
 जन्तमो मन्वति ' कल्पति ' जाते वरं ददामोति पार्श्व
 विस्तृजते ' ऽयैस्तुपतिष्ठते ऽजीजनकस्तुतं मर्त्याषो ऽप्तेमार्थं
 तरक्षिं वीक्षुवक्षम् । दग्धं खसारो अयुवः धमीचीः सुमा^३सं
 जातमभिसृ^४रभन्तामित्ययैमभिप्रायिति प्रजापतेस्त प्राप्ते- १०
 नाभिप्रायिनि पूषः पोषेव मक्षम् । दीर्घायुताय प्रत-
 प्रारदाय प्रत^५ प्ररक्ष आसुषे वर्षे धौवाने पुष्टाय । प्राणे
 तान्ननादधात्यन्नादमजायाय गोभारं गुह्या इत्यथोद्गातार-
 नाह रथन्तरं भूधौत्ययैनादधाति ' भर्तुवो धर्मः शिरस-
 दधमग्निः संमित्रः पशुभिर्भुक् । हृदिस्तोत्राय तनयाय ॥
 यन्त्र ॥ अमूर्तां वाङ्मिरसां प्रतपते प्रतेनादधामीति अन्व-
 रसाभादध्यादादित्यानां ■ देवानां प्रतपते प्रतेनादधामी-
 त्यन्यानां जात्युषीनां प्रजानां ' वदस्य ता राक्षो प्रतपते
 प्रतेनादधामीति राक्ष^६ इन्द्रस्य जेन्द्रियेण प्रतपते प्रतेना-
 दधामीति राक्षन्त्य^७ मनोश्चा पापस्यो प्रतपते प्रतेना- १०

१ After वाङ्मय HPJ int. वाचनेन

२ Instead of चरक्षिं ■ has चररारक्षिं, Bo चररारक्षिं, H चरक्षिं

दधामीति वैश्वस्य 'अभूषां ता देवानां प्रतपते प्रतेना-
 दधामीति रथकारश्चेति ' यथर्वि यथागोचं ' गायत्रेण
 हृन्वेत्युत्तरतो हिरण्यगस्तुपास्वति ■■■ तनुवा संभवेत्य-
 धैतः राजतं हवसाय वाङ्माताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवाति-
 ॥ प्रयच्छतीति ब्राह्मणमप्येवमुपतिष्ठते अहं मदस्मि मदस्मि
 तमेतन्मामि धीमिमाव धीमिरस्मि । ममैव सम्पद इत्या-
 न्वग्रे सुषः पिबे लोकहृत्वातवेदः ॥ सुगार्हपत्यो विदश्म-
 रातीहवसः अथसौःत्रेयसौर्द्धत् । अग्रे यथाऽऽ अपवाधमानो
 रायस्योषभिषूर्जमस्मासु धेहीति ' ॥ १६ ॥

- १० अथैतन्मग्निमाददते य एष सते ससुप्तो भवति ' तं
 दक्षिणया वारोपनिर्हत्यान्वाहार्यपचनमादधाति भूर्भुवो वातः
 प्राणसद्यमग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । खदितं तोकाय
 तनयाय पितुं पच ॥ अमीषां ता देवानां प्रतपते प्रतेना-
 दधामीति ' यथर्वि यथागोचं ' गायत्रेण हृन्वेत्युत्तरतो
 १५ हिरण्यगस्तुपास्वति खया तनुवा संभवेत्यधैतः राजतं
 हवसाय वाङ्माताय वातिप्रयच्छत्यातिमेवातिप्रयच्छतीति
 ब्राह्मणमपि वा गार्हपत्यादेवान्वाहार्यपचनमादधाति ' प्रजा-
 पतिरग्निमसृजत सो ऽविभेन्न मा धच्छतीति तस्य चेधा
 महिमानं व्यौहङ्गान्या अपदाहायेत्येतस्माद्ब्राह्मणादप्येवमुप-
 १० तिष्ठत इमा उ मासुपतिष्ठन्तु राय आभिः प्रजाभिरिह
 संवसेष । इहो इहा तिष्ठतु विशरूपी मध्ये वयोर्दीदिधि
 जातवेद इत्यधैतेनैव यथेतमेत्याभादधातीषां प्रयथनीयं ' तं

तथाभ्यादधाति यथा मन्वते ऽर्धोदिते सूर्ये आश्वनीयः
 आधीयमानः संपत्सत इति ' तस्य तथा संपद्यत ' उपोष-
 मनीः कल्पयन्त्यश्च एष पूर्ववाट् पशूक्षितः पुरस्कान्तिहस्तयो-
 ज्ञातारमाह वांसदेयं मूर्ध्नीयैः सुद्यच्छत भोजये ॥
 लोचये हृषये शुभावायुये वर्षये । सपञ्चरसि दृक्छः ॥ ४
 यथे दिवेषु मन्त्रिमा सुषणे यथा आत्मा पशुषु प्रविष्टः ।
 सुष्टिर्षा ते मनुष्येषु पश्ये^१ तथा नो अग्ने जुषमाण एषि ॥
 दिवः हृषियाः पर्यन्तरिचादातात्पशुभ्यो अर्धोवधोभ्यः । यच-
 यच जातवेदः संपभ्य ततो नो अग्ने जुषमाण एषीती^२ य-
 त्पये हरत्येचत्येचार्धोऽधः जिरो हरतीति ब्राह्मणमाह- १०
 दान एवेता माता अभिसंपादयेदित्येतदपरमं पूर्वं नयन्ति ।
 तमनुमन्त्रयते प्राचीमनु प्रदिशं प्रेषि विद्वानग्नेरग्ने पुरो
 अग्निर्भवेह । विद्या आग्रा दीद्यानो विभाक्षूमी नो धेषि
 दिपदे चतुष्पद इति ' त्रिषुवत्युपरमन्ति त्रिक्रमक मन्त्राः
 अथि वेदिवन्मातुषेभ्यस्त्रिषु लोकेषु जागृषीत्यथोपातिथयन्त्य- १५
 धिद्वयामग्रमन्त्रदन्त्रहानि प्रथमो जातवेदाः । ॥ सूर्यश्च
 पुरुषा ॥ रक्षीमनु आवाहयिषी आततामेत्यथैतानाग्नेन
 प्राचीत्तरतः पार्श्वतः संभाराणामाक्रमयति यथाहितस्त्राग्नेर-
 ज्जारा अभ्यवर्तैरजित्यैः प्रदक्षिणमावर्त्याद्विरभ्युक्षोदक्ष-
 सुत्सुमन्ति^३ ॥ एषो ऽध्वर्योर्भवत्यस्य ब्रह्मणे ददात्यथ २०

- प्रदक्षिणमावृत्त्येवं प्रतिष्ठापयति यदिदं द्विवो यददः पृथिव्याः
 संविदाने रोदसी संवभ्रवतुः । तयोः पृष्ठे वीदतु जातवेदाः
 शम्भूः प्रजाभ्यस्तनुवे ज्योतः ॥ प्राणं लास्यत आदधान्यमाद-
 ममाधाय गोमतरं शुष्मा इत्यथोद्गातारमाह वृहदारवन्तीषः
 ५ ज्योतमिति^१ गयेति 'सर्वाणि संप्रेष्यति^२ ' वृहति गीयमान
 आहवनीयमादधाति भूर्भुवः सुवरकंश्चक्षुस्तदगौ सूर्यस्तदध-
 मग्निः संप्रियः पशुभिर्भुवत् । यन्ते शुक्र शुक्रं वर्धः शुक्रा
 तनूः शुक्रं ज्योतिरजस्रं तेन मे दीदृहि तेन लादधे
 ऽग्निमासे मङ्गला अमीषां त्वा देवानां प्रतपते प्रतेनादधा-
 १० मीति 'यथर्वि यथागोवं' गायत्रेण हृन्दयेत्युत्तरतो हिरण्य-
 शक्नुमुपास्यति स्त्रिया तनुवा संभवेत्ययैतः राजतं वृषलाय
 वाचासाय वातिप्रयच्छत्यार्तिमेवातिप्रयच्छतीति ग्राह्यमर्थेन-
 सुपतिष्ठत आनये व्यानये सर्वमायुर्मानस इत्यपेतावन्ती
 आदधाति सभ्यं चावमथीयं च^३ 'रथचक्रं प्रवर्तयति संततं'
 १५ गार्हपत्यादाहवनीयात् ॥ १७ ॥

सर्वेष्वधेन व्याहृतीभिरग्नीज्जमयित्वा^४ पञ्चपञ्च ज्ञाना-
 वृषीयाः समिधो ऽभ्यज्याभिदधाति समिधमानः प्रथमो तु
 धर्म इत्येताभिः पञ्चभिरायुर्दा अग्ने इतिषो जुषाण इत्येता-

१ B Bo inn. जात before गयेति, T: ज्योतवीतसामगावत

२ Thus B Bh.; the other MSS. संप्रेष्य

३ DEL चाय ४ Thus IIO Bo J; संततं the other MSS.

५ Thus only J, the other MSS. व्याहृतिभिः

सपोद्धृत्याय प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्मावृत्य लघनेन गार्हपत्यं
 तिष्ठः स नूभिर्हपतिष्ठते ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विराट् च
 खराट् च ते मा विग्रतां ते मा जिघ्रताम् । ये ते अग्ने शिवे
 तनुवौ सघाट् चानिभूश्च ते मा विग्रतां ते मा जिघ्रताम् ।
 ये ते अग्ने शिवे तनुवौ विभूश्च परिभूश्च ते मा विग्रतां ते
 मा जिघ्रताम् । ये ते अग्ने शिवे तनुवौ प्रभ्यौ च प्रभृतिश्च
 ते मा विग्रतां ते मा जिघ्रताम् । यास्ते अग्ने शिवास्तनु-
 वस्ताभिस्तद्वाद्भ इति 'सर्वाभिर्गार्हपत्यः' 'सर्वाभिरन्वाहार्य-
 पचनः' 'सर्वाभिराहवनीयम' च घोरास्तनूरनुदिग्रति यामो
 अग्ने घोरास्तनुवस्ताभिरस्तुं मच्छेत्त्येव यं घजमानो वेष्टि तं १.
 मनसा ध्यात्यथाप' उपस्थाय विराजन्मैर्हपतिष्ठते 'गर्भः'
 प्रजां मे गोपाय । अमृतत्वाय जीवसे । जातां लभियमाणां
 च । अमृते सद्ये प्रतिष्ठितामिति गार्हपत्यमथर्वं पितुं मे
 गोपाय । रघमन्महिहायुवे । चदन्नाथो ऽशीततनो । अविषजः
 पितुं कक्षित्यन्वाहार्यपचनः' 'ग्रः' च यज्ञो गोपाय । द्विपादो १४
 चतुष्पदः । अष्टाग्रपाश्च य इहाग्ने । ये सैकग्रपा आशुना
 इत्याहवनीयः' 'सप्रथ सभां मे गोपाय । ये च सभाः
 सभासदः । तानिन्द्रियायतः क्षुह । सर्वमायुस्सामन्तामिति
 सभ्यमहे बुध्निय मन्त्रं मे गोपाय । अमृतपयस्तथिविदा विद्ः ।
 अथः सामानि यजूंषि । सा हि श्रीरमृता सतानित्यव- १५

१ आरेक्षित्वाय B Bo.

१ Of those mantras I give only the prolixus.

- अथौचमेव गार्हपत्यं आभ्यं विष्ठास्योत्पूषं कुचिं चतुर्मेहीतं
 ५ महीत्वा समिधत्याचवनीये पूर्णाञ्जलिं कुक्षीति यत्नं ते अग्ने
 समिधः ■ निष्ठा इति ' पूर्णाञ्जली परं ददात्यथैताम्यग्नि-
 होचपाचाणि प्रधासितान्युत्परेण गार्हपत्यमुपसादयति कुर्वं
 १० वा सूनायां ■ आसीत् स्रुवाः स्रुवमभिद्योतनः समिध-
 मित्यथैतामग्निहोत्रो दक्षिणत उदीसीत् आपयित्वा ब्राह्मणो
 दोग्धि ' पूर्वं दुष्पादपरौ दुष्पाचं संश्लेष्टेद्योर्दुष्पात्यशकाम-
 स्तेत्यधिश्रित्योत्तरमानयत्यथैतदग्निहोचमघोकाचवनीयं पथादित्य
 पूर्वथा द्वारा प्रपाद्य जघनेन गार्हपत्यमुपसाद्य तस्मिन् अग्नि-
 १५ होचविधिं वेष्टित्वा समिधमुपयत्य प्राक् इति ' जघनेनाच-
 वनीयमुपसादयति कुर्वं ' ऽवेताः समिधं मध्यत आचवनीव-
 स्ताभ्यादधामि त्वयी ' तस्यामादौप्रायां प्रतिमुखं द्विर्गोत्युचं
 मार्श्वरं च मार्श्वभयमवाप्नोतीति ब्राह्मणं ' द्विरकुक्ष्या
 प्राक्षोदक् पथादित्य प्राचीनदण्डथा सुधा भक्षयति ' निर्णिष्य
 २० कुचं निष्टथाङ्गिः पूरयित्वादगृह्णीति ' भग्नधीनेव ' प्रीण्यातीति
 ब्राह्मणः ' ऊनोपममिद्धे मध्वावर्धनस्य समिध्या यपो
 निजयत्यवभथस्यैव रूपमकरिति ' ब्राह्मणम् ॥ १८ ॥

१ आचवनीयः H.

२ Thus BT; ब्राह्मणे B; ब्राह्मणोदा Bo; ब्राह्मणी J; ब्राह्मणो H.

३ Thus JT and Yank. on Karmānīa I. 17; अर्थमादि Bo; अर्थमादि JIB; उच्यते B.

४ Thus B Bo H P; चतुर्मेहीनेव TJ.

५ Thus corrected; समिध्या अथो B Bo H P; समिध्या आथो J; समिध्याथो T.

६ Thus only B Bo, cp. Taish. Br. II 1 4. 9. The other MSS. have ऊनोतिहनीति instead of अकरिति.

परिकर्मिणं नर्हिर्वाचं प्रचिबोत्थागतं वा धनुषा
करोत्येव वृक्षाः शीर्लापः प्रणीषाद्येवमष्टाकपाकं निर्वैद्य-
न्यद्गृहीतारं व्याचक्षीत 'वामिधेनीरमुष्यन्यद्गृहीतारं व्याच-
क्षीत 'अपत्तिनासादयति 'तस्याः पञ्चदश वामिधेन्यः पञ्च
प्रधाजा वार्धजावाज्यभागावप्य द्रविणो ऽग्निर्मूर्धा सुव^१ इति ' १
त्रिभुभौ संवाज्ये ' अन्नाहार्यमावाद्यान्याधेयदक्षिणा इहाद्यौ
दादग्रभो इदाति ' कामं भूधसोर्ददाति ' संतिष्ठत एवेष्टिः
सपूर्वपात्रविष्णुक्ता ' विष्टुजते व्रतमथ तदानीमेव वृक्षाः
शीर्लापः प्रणीषेन्नाग्रमेकादशकपाकं निर्वैद्यदित्यं चरं ' ■

चरमभवति ' इदमे नेदोचक्षि^२ वाच्यमागच्छति ' अपत्तिना- १०
सादयति ' ■ पञ्चदश वामिधेन्यः पञ्च प्रधाजा वार्धजा-
वाज्यभागावप्य द्रविणोविन्नाद्यौ रोचना द्विवः अथद्वयमित्ये-
न्नाग्रकादितिर्न चरव्यातु मधीम् ■ मातरमित्यादित्यथ ' ११
त्रिभुभौ संवाज्ये ' अन्नाहार्यमावाद्याद्येतं चरं युद्धृत्य चत्वार
वार्धजाः प्राग्वन्ति ' दिशामेव ज्योतिषि नुचोतीति नाष्टक^३ ' १५
संतिष्ठत एवेष्टिः सपूर्वपात्रविष्णुक्ता ' विष्टुजते व्रतम् ' ■ १६॥

अचैतद्वाद्वाचं व्रतं चरति ' तथैतद्गतं ' नानुतं वदति ' १

■ माह्वमभति ' ■ क्षिप्यसुपैति ' नास्त्य पक्ष्ममेव वाचः

पक्ष्मपक्ष्ममप्यपाक्ष्मपक्ष्मोच्छिष्टी ' सद्य पादौ प्रकाशयते ' १

१ अन्नाहार्यं Bo H.

२ Instead of सुव B; अचमविका अचक्षिप ।

३ Thus BJ; नेदोचक्षी Bo TF.

चतुर्होतारं मनवाचुदुत्याचवनीये जुहोत्यन्वारम्भे यजमाने
 स्नाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा वारस्यतो होमौ जुहोति ।
 पूर्वा पश्चादित्यनुदुत्याग्रीवोमाविति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वा निवेशनौ संगमनौ वसूनामित्यनुदुत्य यजे देवा
 चक्षुर्भोगधेयमिति जुहोत्यथ इच्छाः सौर्त्वापः प्रचीयाद्वा- १०
 वैष्णवमेकादशकपासं निर्वपति सरस्यथै चक्षुः सरस्यते
 दादशकपासमिति । अपचिन्वासादयति । तस्याः पञ्चदश
 सामिधेयः पञ्च प्रयाजा वार्त्तान्नावाज्यभागार्थं हविरामग्राविष्णू
 चक्षुर्विष्णू प्र हो देव्या नो दिवः पौषिवाः चक्षुः सरस्यत क्षमं
 चे ते सरस्य कर्मय इति । त्रिषुभौ संयाज्ये । अन्वाहार्थ- ११
 मासाच्च त्रिषुभौ गावौ ददाति । संतिष्ठत एवेष्टिः सपूर्वपात्र-
 विष्णुक्रमा । विष्णुवते व्रतमथ पौर्वमासवैश्वधार्था पथते ।
 संतिष्ठते जन्वाधेयः संतिष्ठते जन्वाधेयम् ॥ २१ ॥ षष्ठः ॥ ✓

॥ इति द्वितीयः प्रश्नः ॥

१ 'The numbering of the khaṇḍas differs materially in the different MSS. The one accepted in this edition is found in J and, up to kb. 18, also in HF.' The numbers of the last two adhyāyas have been added after the Bhāṣya, which however commences, as does also T, a new prāśna after khaṇḍa 11. According to B the whole second prāśna comprises 22, according to A (where the last but one, though marked, is not numbered) 20, according to F and H 19 and according to T 21 (10+11) khaṇḍas. No numbers 22 khaṇḍas, but as one number is omitted, viz., kb. 14, there are in fact only 21 khaṇḍas also in this MS.

- अग्नीपुनराधाकमानो भवति ^१ तदाऽऽ कृतयजुः संभृत-
 संभारी भवति न संभृत्याः संभारा ■ यजुः कर्तव्यमित्यधो
 यजुः संभृत्या एव संभाराः कर्तव्यं यजुः पुनराधेयस्य समुदा-
 रति ^१ ■ उपकल्पयते पुनर्निष्कृतः रचं पुनरुत्पन्नं वाचः
 १० पुनरुत्पन्नमनश्चार्धं दर्भकुशाद्यं तिष्ठो दर्भमयीर्विसृर्मिकाः ^१
 प्रज्ञाता आग्न्याधेयिकाः संभाराः ■ यावाज्जाः पौर्णमास्याः
 पुरस्तादमावास्या भवति सा सज्जत्संवासरस्य पुनर्वसुभ्याः
 संपद्यते तस्यामादधीतेति ^१ तथा उपवस्ये इत्योरग्नीन्समा-
 रोक्षोदवसाय मयिलाग्नीन्विशत्याग्नेयमष्टाकपाकं निर्वपति
 १० वैशानरं वादशकपाकमग्निमुदाद्ययिष्यन्निति ^१ ■ प्रविद्धेष्टिः
 संतिष्ठते ^१ इयं तदानीमेवाहिरग्नीन्समुदा-
 यन्तीहन्त्य अप-
 विष्टोपवस्यत्यय प्रातराग्न्याधेयिकं कर्म तायत ^१ एतावदेव
 जाना ^१ यदस्य सुखकुशाद्यं तदिह दर्भकुशाद्यं ^१ यो ऽनुपेयः
 प्रपद्यनीयः ■ इह दर्भमयीर्विसृर्मिका ^१ दर्भैर्गार्हपत्यमाद-
 १५ धाति ^१ दर्भैरन्वाहार्यपचनं दर्भैराचवनीयं ^१ दर्भैर्गार्हपत्यमा-
 दधात्याधाने ^१ सर्वरात्रीन्चो ^१ ऽनुवर्तयति ^१ ॥ १ ॥

भूमिर्भूया शीर्वरियेति चतस्रो गार्हपत्ये तिष्ठ याव-

१ यादधाति om. Bo FJ.

■ Thus Bo H; instead of यादधात्याधाने J has यादधतित्याधाने
 and F: यादधाने; T om. दर्भैर्गार्हपत्यम् and B is defective.

१ Thus H; सर्वरात्रीन्चो Bo; सर्वरात्रीन्चया F; सर्वरात्रीन्चो J; सर्व-
 रात्रीन्चो T; B defective.

वनीये । समानं कर्मा रचयन्तावदेव नामा । यदस्य
 त्वत्प्रीतिमशिशोः तद्विद्य सत ते अये समिधः सत जिज्ञा इति
 नुबोति । यो ऽनुवासेयो ऽवकापाकः ॥ इत्यग्रेः पञ्चकपाक-
 कस्य प्रयागेऽनु वतस्योः विभक्तौर्दधात्यस्य आवाचि वीतये
 समिधोः अय आवाक विपन्वति दूतं एणीमहे मनुनपादय
 आवाक वेनप्रिनाधिः समिधत इतो ॥ ॥ विपन्वति-
 र्दधाचि मनुनद्विरेय आवाक वेति ॥ अयः संपन्न ॥
 प्रयागोः । एत आवाकभाजयोरेव सोमाऽयः । पार्श्वभावा-
 भागौ आतामित्येके । उभयभावाभाजभाजौ आतामित्येके ।
 ऽग्निः सोमेन बोधय सं नः सोमेत्येतौ आतामित्येके । ॥ १० ॥
 आवाऽपि पथे ऽग्ने पथेत्येतौ आतामित्येके । यत्पवमानं
 तस्योमहर्षं पञ्चलौ । रविषो ऽग्ने तमसाधा अय इत्ययं
 पुनरुवा ॥ एवेत्यभिः पुरोवागमाज्जनी नुबोत्यधि मति
 विहृतं निरावाभिहे ॥ एभिर्नो रवेरिति संवाच्ये ।
 अन्वाहार्चमावाच ॥ २ ॥

पुनराधेयद्विवाः ददाति पुनर्निष्कृतः एवं पुनरुवाक्यं
 कर्तव्यं पुनरुवाक्यमन्वाचं । तस्मान्वाच्येऽनु विभक्तौर्दधात्यस्य
 यो मर्त्यो हुवो धियं नुबोव धीतिभिः । भवन् ॥ प्र पुष्यं

१ BH insert नुबोति ।

२ om. TJ.

३ रविषः रविषो BH.

४ Thus BH, आवाच the other MSS.

५ Thus BJ Be; पञ्चो T; पञ्चो BH; F totally corrupt.

६ रविषो JF.

७ अनुवासेय all except T Be.

८ Thus HB; विभक्तौर्द the other MSS.

इवं हुवीतावदे । इवं रविर्बसुवने वसुधेवस्य वेनग्रे सोमं
 मनामहे विप्रमथ दिविषुमः । इत्यस्य इतिवत्तयो द्वेयो
 वराग्रही नसुवने वसुधेवस्य वेति ॥ अयः संपन्न कर्तव्यो
 ऽनुवाकः । संतिष्ठत एवेतिः संपूर्णपाचविष्णुकमा । विष्णुमते
 ॥ मतमथ तदानोमेव ॥ ॥ सोमायः प्रयीथाधिवारपमेका-
 दयकपाकमनुनिर्वपति । अयधितावाद्यति । तस्याः पञ्चदश
 वासिधेयः पञ्च प्रयागा पार्श्वभावाभाजभाजं रविषसं नो
 अये स सं नो ॥ इति । विष्णुभौ संवाच्ये । अन्वाहार्च-
 मावाचान्वाचं ददाति । संतिष्ठत एवेतिः संपूर्णपाचविष्णु-
 ॥ १० ॥ विष्णुमते मतः । संतिष्ठते पुनराधेयमिति । इति-
 पुनराधेयमर्थं वे भवति ॥ पराचीनं पुनराधेयादधिमाद-
 भीतं य एतावतोमाकुञ्जवादि । इतीव आवाचं । आग्नेयक
 पञ्चकपाकस्य पुरोवागमाज्जनी नुबोत्यधि मति
 विहृतं निरावाभिहे । एभिर्नो रवेरिति संवाच्ये ।
 ॥ ११ ॥ वेतः इकेतः सुकेतयो ॥ आदित्या आवाचं नुवाचा विष्णु
 आवा । विदवाः । अदितिर्देवजुतिषो ॥ आदित्या आवाचं
 नुवाचा विष्णु आचेति । संतिष्ठते इतीवमाधानमन्वाच-

१ With u Be JF.

२ अनु om. BH.

३ इति B Be JF; इति H; om. T; BH seems to have read (perhaps rightly) अवि (var. 18. बुवि), comp. TS. I 5. 4. 4.

४ Thus B Be H; इतीवाधान T; इतीवमाधान J; इतीव आधान F.

५ Thus H Be JF; इतीवाधेयम T; इतीवाधान B.

हताग्नेर्नहारणीकश्च ॥ नक्षौदमेनेव प्रतिपद्यते १ विद्वसन्धा-
धेयम् ॥ ॥ ॥ प्रथमः ॥

पुरादित्यश्चाक्षमवाहार्चपत्यसुपसमाधाधान्वाहार्चपचनमा-
हत्य १ ज्वलन्तमाचवनीयसुहूरति सायमाहुतये १ पुरादित्य-
श्वोदवाहार्चपत्यसुपसमाधाधान्वाहार्चपचनमाहत्य १ ज्वलन्तमाच-
वनीयसुहूरति प्रातराहुतये १ वावा त्वा होवा प्राथेनोद्वावा
चमुपाध्वर्चुषा मनसा ॥ ॥ ॥ मोषेयाग्नीधेतैस्त्वा पञ्चभिर्देवै-
र्वाग्निभिश्चहूरामि भर्तुवः सुवचद्विषमाच उहूर पाचनी मा
शद्विद्वान्वाच विदाश्चकार । अज्जा यदेनः ज्ञतमसि पापः
सर्वज्ञानोद्भूतो सुख तस्मादिति सायः १ रात्रिषा १ यदेनः १०
ज्ञतमसि पापः सर्वज्ञानोद्भूतो सुख तस्मादिति प्रातरग्निं
निष्धात्यहताहुतिसमृतायां जुहोम्यग्निं प्रथियाममृतमन्नमित्यै ।
तद्याजन्तं काममितो जयेम प्रजापतिर्षे प्रथमो जिगावाग्नि-
मग्नौ वैशानरे ऽमृतं जुहोमि छात्रेति सायः १ सूर्यमग्नौ
वैशानरे ऽमृतं जुहोमि छात्रेति प्रातः १ सायंप्रातरेवैशानरे १४
पथ्यवाक्षे १ सायःसायमित्येके १ ऐतान्यग्निहोत्रपात्राणि
मथाक्षितान्मुत्तरेण गार्हपत्यसुपसादयति कूर्चं वा सूनायां वा
आशीं ससुवाः सुवमभिद्योतनः समिधमित्यैतामग्निहोत्रौ

१ Thus Be T, op. Budradatta on Apat. V. 20. 12. The other MSS. insert प्रथमं before नक्षौद० and BH om. च ।

१ चमुपाध्वर्चुषा F.

॥ रात्रिषा T.

॥ Thus BH, तेन instead of तया the other MSS.

दक्षिणत उदीचीः सापविता नाङ्गको दोगि ' पूर्वो दुष्मा-
ज्ज्वेदश्च अग्निनेवश्च चो वा मतवीः खादपरौ दुष्मात्कनिष्ठश्च
कामिष्ठिनेवश्च चो वा नुभूवेकं संस्पृष्टौयोदुष्मात्पशुकामको-
त्यधिष्ठितोत्तरमागवत्येतेदग्निशेषमपेक्षाहवनीयं पर्याहृत्य
५ पूर्वा दारा प्रपाद्य अघनेन गार्हपत्यसुपवाद्याय^१ परिवि-
क्षति^१ ॥ ४ ॥

■ त्वा सत्येन परिविज्ञामौति वाचं परिविक्षति^१ सत्यं
वर्तनं परिविज्ञामौति प्रातरैवमेव ■ परिविक्षत्ययं प्रद-
क्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य अघनेन गार्हपत्यसुपविश्योदीचीः ऽङ्गा-
१० राक्षिरुक्ता यन्तासृक्ता तेभ्यधिष्ठित्याभिद्योतनेनाभिद्योतयत्य-
ग्निस्तो तेजो मा प्रतिधाचोदिति^१ सुवेद्यापः प्रत्यागयत्यमृतम-
वीति^१ पुनरेवाभिद्योत्य पिः पर्यग्निं करोत्यभारितः रक्षो ऽभ्य-
रिता अरातव इति^१ वत्सं सुर्वेभ्युदगुदास्य प्रत्युद्धाङ्गारानादन्ते
दक्षिणेन स्रुवः सभिधं च सत्येनाग्निहोत्रहवर्णी देवस्य त्वा सवितुः
१५ प्रसवे ऽग्निर्नोर्वाङ्मर्वा पूषो हस्ताभ्यामादद् इति^१ गार्हपत्ये
प्रमितपति प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा अरातव इति चिरयं कूर्चं
सुचं निधाव्य चजमानमामन्ववत ओमुषेयामीत्योमुषधेति^१
चजमानो ऽनुशानात्ययं चतुरः सुवानुचवति पूर्वाणानूचो वा
भूरिडा सुव रडा सुवरिडा भूर्भुवः सुवरिडेति^१ स्थास्त्राः सुवं
२० प्रत्यवधायाचने संस्पृष्टति सजूर्देवैः सायंवाकभिः भायंवाकानो

१ यच्च om J P.

१ *संप्रपदे चोदुद्धा* TP, *संप्रपदोदुद्धा* J, *संयोमुषेया* B Bb H.

■ देवाः स्तुतिं संपारयन्तु पशुभिरिति वायश्^१ यजूर्देवैः
 प्रातर्योवभिः प्रातर्योवाणो ■ देवाः स्तुतिं संपारयन्तु
 पशुभिरिति प्रातर्योवाणः यमिधश्^२ कुण्डण्ड^३ लघुचंगुल
 जघनेन गार्धपत्यमुपसादयति कूर्चं नम ईशानाय प्रजाः
 पशवो जे वर्धन्तामहं यजमानो ■ रिचमिति^४ दृग्रहोचोद्भूत्य
 प्राक् हरति भ्रुवुः सुवर्धन्तारिचमन्विष्टाय पञ्चा विततो
 देवयानो येनायकवयः खर्गकामाखेन गच्छामि परमं ध्योम
 धवा ■ रौचे सुकृताः यक्षाद्यादिति^५ जघनेनाहवनीयमुप-
 सादयति कूर्चं नम ईशानाय प्रजा जे वर्धन्तामहं यजमानो
 ■ रिचमित्येताः यमिधं नयत याहवनीयसाध्यादधाति ॥
 ३५॥

एजतां ताम्रिण्योतिषं वायुमतीः खर्ग्याः खर्गाय लोकाय
 राधिमचितिभिष्टकासुपदधे ऋतं प्राप्ते दधामि प्रजापतिस्त
 सादयन्निति^१ तथादेवतं करोति तथा देवतवाङ्मिरसुवा
 योदेत्येष सुददोहं करोति ता अक्ष सुददोहः धोमः ॥
 योणन्ति इन्द्रयः । अश्वन्देवानां विश्वस्मिन्ना रौचने दिव इति
 जघनं प्रातर्योवभिः ता सूर्य्योतिषं वायुमतीः खर्ग्याः
 खर्गाय लोकायहरचितिभिष्टकासुपदधे ऋतमयाने दधामि
 प्रजापतिस्त सादयन्निति^१ तथादेवतं ■ सुददोहं
 करोति^१ तस्माद्दीप्तायां प्रतिमुक्तं मुहोत्तग्रिर्वीतिर्वातिः ॥

१ Thus BT; कुण्डण्ड the other MSS.

२ The yaજે નમ...या रिचमिति is found only in BT.

३ Be JF ins. हर ।

सूर्यः काहेति वाचः^१ सूर्यो ज्योतिर्व्योतिरग्निः काहेति
 प्रातरिति तु वरुहमन्वाचः वरुहमग्निर्व्योतिर्व्योतिरग्निः का-
 हेति वाचः^२ सूर्यो ज्योतिर्व्योतिः सूर्यः काहेति प्रातरं^३
 वरुहमन्वाचः कूर्चं कुचं निधाय दक्षिणावृत्तार्धपथं प्रतीक्षत
 १ उपमेत संनृद्धं मा भागिनां भागधेयं प्रमायि^४ । वरुणीकाः
 सुकृता यच्च लोकक्षेमं यत्तं यजमानं च धत्तेत्यतिहाय
 पूर्वामावृत्तिवृत्तरां भूयः समिधेयं जुहोति प्रकापतये काहेति
 मन्वाच विरतिवाचः कूर्चं कुचं निधाय दक्षिणमन्वन्व
 प्रतीक्षा नीचा पाणिनीयधीषु शेषं निमाद्योवधीभ्यस्तेवधी-
 १० विन्तेत्येवमेव द्वितीयमन्वन्वधीष्वेव निमाद्यं दक्षिणतः
 प्राचीनावीती पित्रभ्यस्ता पितृभ्योतिरिति वाचमय प्रातरर्धमु-
 क्त्यु प्राचीनामेव पाणिनीयधीषु 'शेषमुक्त्योवधीभ्यस्तेवधी-

१ The textus receptus is read in T; traces of this reading, which I believe to be the original one, are found in the confusion of the agnihotrāyajas. Thus Bc HFJB read: अग्निर्व्योतिर्व्योतिरग्निः काहेति वाचः^१ सूर्यो ज्योतिर्व्योतिः सूर्यः काहेति प्रातरिति तु (om. J) (om. Bc) वरुहमन्वाचः (or वरुः) वरुहमग्निर्व्योतिर्व्योतिरग्निः (JB Bc H वरुः) काहेति वाचः^२ सूर्यो ज्योतिर्व्योतिः सूर्यः (HJ B Bc अग्निः) काहेति प्रातरं ।

Thus all except B, which has प्रमायि ।

२ वरुणी दक्षिण J.

३ From शेषम् on, T differs from the other Mss. It has: शेषं निमाद्यं दक्षिणतः प्राचीनावीती पित्रभ्यस्ता पितृभ्योतिरिति एवमेव द्वितीयमन्वन्वधीष्वेव निमाद्यं दक्षिणतः वरुणीकाः etc., = the others, only ज्योतिरु twice.

किञ्चित्तेवमेव द्वितीयमवस्तुष्वौषधीमेव^१ निमार्ष्टि^२ दक्षिणतः
प्राचीनावीती पितृभ्यस्तु पितृभ्यन्तेत्येषा उपसृष्टा दिरश्रुता
प्राप्नाति प्रजा व्योतिरित्यथोदङ् पर्याहृत्य प्राचीनदण्ड्या जुषा
भवयति ॥ ६ ॥

इदङ् हविः प्रजननं मे यद्य दशवीरङ् सर्वगणङ् स्वस्ये ।
आत्मयनि प्रजायनि पशुसन्त्यभययनि लोकयनि दृष्टियनि ॥
अग्निः प्रजां वज्रतां मे करोत्वित्यं पथो रेतो अस्मासु धत्तु
राद्यस्योषमिषमूर्जमस्मासु दीधरत्वाहेति वायङ्^३ सूर्यः प्रजां
वज्रतां मे करोत्विति प्रातर्निर्णिक्य रूपं निष्टयाङ्निः पूरयि-
त्योदगुद्दिशति यज्ञवींभीषीहि यज्ञवींश्चिन्^४ यज्ञर्षिभ्यः स्वा- १०
हेति^५ यज्ञवीमेव प्रीणातीति मास्त्रणमथ अधनेन नार्हयत्य-
मपो निगयतीदमवमग्नौ वैशानरे ऽमृतं जुहोमि स्वाहेत्य-
चित्यामचिताहुतिं जुहोमि स्वाहेत्यनर्वदि निगयति^६ ऊतोप-
यमिह्ये ब्रह्मवर्चसस्य यमिह्या अपो^७ निगयत्यवमयस्यैव रूप-
मकरिति ब्राह्मणम्^८ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥ १५

अथ वायङ् ऊते ऽग्निहोत्रे यज्ञोपवीत्यप आचम्य^९ यज्ञ-
मानावतने तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठत उपप्रयन्तो अभ्वरमिति
वज्रभिरनुष्यन्वसङ्^{१०} यज्भिरिवोत्तराभिराग्निपावमानौभिराह-

१ उक्तम् (rightly?) JF Be.

२ उन्मार्ष्टि Be J.

३ everywhere instead of उपवे • Be JF.

४ यथा अपो BBe HJ ; यमिह्यापो T.

५ Be TF ins. अपेवाचमनोपं परीत ।

- वर्णोचमेवोपतिष्ठते^१ । अत्र चावुष्टवि पवसे अत्रे पवसात्रे पावक
 ॥ ना पावकाग्निः द्युधिमनतम सदग्ने द्युधयसवेत्येवाहवनीच-
 सेवोपतिष्ठत चावुष्टा अत्रे अद्यायुर्मे देहि वर्षादा अत्रे अग्नि
 वर्षा मे देहि तनूपा अत्रे अग्नि तनुवं मे पाक्यसे यन्मे तनुवा
 ५ खलं तन्म चावुष्टेत्यथ रात्रिमुपतिष्ठते चिन्वावसो खाति ते
 पारमश्रीयेत्येवाहवनीचे धमिधमादधातोन्मानास्त्रा शतः
 हिमा शुमन्तः धमिधीमहि वयस्त्रान्तो वयस्त्रतं धयस्त्रान्तो
 वयस्त्रतः सुवीरावो अदाभ्यम् । अत्रे नृपजदभ्यन् वर्षिष्ठे
 अग्नि नावे खाहेत्येवाहवनीचमेवोपतिष्ठते^२ । स तमग्ने सूर्यस्य
 १० वर्षवानथाः धन्वीणाः सुतेन सं मिषैष धावा ॥ तमग्ने
 सूर्यवर्षा अग्नि सं मामाप्नुवा वर्षसा प्रजयः । सजेत्यथ वै भवति
 यथा वै पुष्टवो ऽवो गौर्जीर्वेत्सेवमग्निरुहितो जीर्यति धं-
 ॥ परखादाग्निपावमानीभिः उपतिष्ठत इति^३ । यं च वातरस
 परखादाग्निपावमानीभिर्गर्भपत्यमुपतिष्ठते^४ । पुनर्वसेवेनमकारं
 १५ करोतीति ब्राह्मणस्य स्रष्टाः स्रष्टाः उपतिष्ठते चंयस्याग्नि
 प्रजा अहनिप्रजयो भानवीः । यथा भवन्तु नो स्रष्टे ॥ यथा
 काम्यो यो भवीय मय ॥ यथा यो भवीय चक्ष-स्य यथा
 यो भवीयोर्वं सोमं यो भवीय । रेवती रमभ्रमक्षिण्योवे
 ऽक्षिण्योवे ऽक्षिण्य चवे ऽक्षिण्योऽपविष्टेव सोतो मापगात वज्रीर्मे

१ य (after चाहवनीच) only Be/ JH.

२ य om JH Be.

३ य only in Be.

भुक्ताशेषेषाग्निहोत्रियैः वत्समभिमन्त्रयति चक्षुःक्षितादि विश-
 क्वपोरा मोक्षां दिशो गौपत्येना राघस्योवेण । चक्षुःक्षपोषं ॥
 पुण्यासं भवि वो राघः अयनाभिमन्त्र्य चक्षुःक्षपोषाभिर्गार्ह-
 पत्यमुपतिष्ठते ॥ तान्ने दिवेदिवे होवावस्तर्षिषा वधम् ।
 नमो भरता एमधि ॥ राजन्तामभ्यराणां गोपान्मृतक दीदि-
 विन् । वर्धमानः ॥ इमे ॥ ॥ ॥ पितेव सूत्रवे ओ सूपायनो
 भव । ॥ ॥ वः शक्ये ॥ अग्ने तं गो यन्ताम वत पाता
 शिवो भव वक्ष्यः ॥ तं ता गोषिह दीदिवः पुण्या नूनमी-
 महे वक्षिभः ॥ वसुरग्निर्वसुमवा अन्धा नहि पुनस्तनो रधिं
 हा रक्ष्येव गच्छाः ॥ यद्वाः सैवोपतिष्ठते ॥ ८ ॥

कन्या वः पश्चाम्भूतां मा ॥ राघस्योवेण वः पश्चामि
 राघस्योवेण मा पश्यते ॥ मधुजानः कोना माविग्रतेरा महः ।
 चक्षुःक्षपोषं वः पुण्यासं भवि वो राघः अयनाभिमन्त्र्यवाहनीय-
 मुपतिष्ठते ॥ तन्मवितुर्वरेण्यं भर्गो देवक भूमिधि । शिवो वो
 नः प्रचोदयादित्याहवनीयमेवोपतिष्ठते सोमानः ॥ खरसं वक्षु-
 दि मक्ष्यपश्यते । कक्षीयन्तं ॥ श्रीग्निजमित्येव राक्षिमुपतिष्ठते
 कदा चन खरीरधि मेन्द्र वक्ष्यि दास्ये । वयोपेक्षु मयवभ्युव
 वक्षु ते दानं देवक दद्यात् रक्ष्येव गार्हपत्यमुपतिष्ठते परि

१ Thus BHJ; • श्रीवे T Ba-

२ क्षिपदा • T.

३ इव om T.

४ अन्धादित्य • BH.

नाग्ने सुदं वधं विप्रः वक्ष्य धीमहि । इदं द्यौर्दिवे
 भेत्तारं भङ्गुरावत इत्येव नार्हपत्यमेवोपतिष्ठते ॥ गृह्यपते
 सुगृह्यपतिरथं तया गृह्यपतिना भूषावः सुगृह्यपतिर्मया न
 गृह्यपतिना भूषाः ग्रतः हिमास्मानाग्निषमाग्ने मध्वमनुभे
 ■ श्योतिष्मतीं तामाग्निषमाग्ने ऽसुभा असुभा इति १ धावन्तो
 ■ पुषा जाता भवन्ति तन्वव १ इत्यन्ततो १ ऽथ वै भवति यो
 वा अग्निं प्रत्यङ्मुपतिष्ठते प्रत्येनमोवति यः पराङ् विम्वक् प्रजया
 पद्भिरिति कवातिर्यङ्मुपतिष्ठेतेति १ ■ कवातिर्यङ्मुप-
 तिष्ठते नैव प्रत्यङ् न पराङ् १ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

- १० पिण्डपित्रयज्ञं करिष्यन्मुपकल्पयते सप्तदाग्निर्धमं वरिर्दे-
 भाः च परिसरणीयान्नीचीः च गृध्रं च प्रधाकिते सोमूच-
 तुससे आसीः वसुधाः वसेवयामेरकोपवर्षणे आश्वनाभ्यजने
 दग्नाः स्वप्नुदकुम्भं अज्ञायुधानीत्ययान्वाद्यार्षपचनं परिकृ-
 शाति १ तसुत्तरेयेनैकाः सः षादपत्येरेकोपवर्षणे आश्वना-
 ११ भ्यजने दग्नाः स्वप्नुदकुम्भं अज्ञायुधानीत्यय प्राचीनावीतं
 कृत्वा जजनेनान्वाद्यार्षपचनमुपविश पविचवत्याः आजा
 नीहोभिर्वपति पित्रभ्यो यो जुष्टं निर्वपामीति वा त्वचीं
 नैपर्वर्धाः आसीं जज्ञैतस्मिन्नेव पर्वण्युक्तसुससे निधाया-
 वदन्ति सप्तदेव इतिष्ठासुको १ ऽयैनागविविधाधैतयामेव

१ Thus Be HPJ ; तान्न T ; ■ omits the passage.

१ Uncertain; thus BH; •नीधेनाग्निविधा• Be; •नीधेनाग्नि द्या• F;
 •नीधेनविदे (or वे) विधा• JT; for the reading of BH (अविचिच)
 cp. Ap. I. 7.10: अविचिचय ।

स्वाक्षां तिरः पवित्रमय चानौषाधित्रित्य तिरः पवित्रं
 तपस्तृत्तानावपत्यथाप्यं निर्वपत्यथाप्यमधिभयत्युभयं पर्यङ्गि क्त्वा
 मेचस्य५ सुवं ॥ संमार्ज्येति च५ अपधित्वाभिघारैर्दक्षमुद्रा-
 सयत्यथ चक्षोपवीतं क्त्वा न्वाहार्यपचनसुपचभाधाय मेचसेनोप-
 धातं तिस्र आहुतीर्गुह्येति सोमाय पिष्टपीताय ॥ नमः ॥
 ॥ यमायाङ्गिरस्मते पिष्टमते स्रधा नमः स्वाहाग्रये
 कश्वाङ्गनाय स्निष्टकृते स्रधा नमः स्वाहेति दक्षिणार्धपूर्वार्धं
 तूष्णीं मेचस्यमभाधाय प्राचीनावीतं ॥ दक्षिणेनान्वाहार्य-
 पचन५ स्येनोद्धृत्यावोच्य दक्षिणां वरिं सौत्वाङ्गिर्मार्जयति
 मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां प्रपितामहा १०
 इत्यथ भुवेषोषक्षीर्वाभिघारिताः५क्षीर्गिष्यद्वान्दात्येतत्ते ततासौ
 ॥ य त्वामन्वेतत्ते पितामहासौ ये च त्वामन्वेतत्ते प्रपितामहासौ
 ॥ य त्वामन्वित्यथ पितरो यथाभग्नं मन्वधमित्युक्तोदक्
 पर्याहुत्यौषधौ व्यावृत सपासो व्यावृत ऊमेति प्राञ्जर्पाभि-
 पर्याहुत्यैतं चक्षमवजिप्रति ॥ १० ॥

१२

ये समानाः समनसः पितरो यमराज्ये । तेषां लोकः
 स्रधा नमो यज्ञो देवेषु कल्पताम् ॥ ये सजाताः समनसो जीवा
 जीवेषु मामकाः॥ तेषां५ और्मथि कल्पतामस्मि५ लोके प्रतः५
 समा इत्यथ तथैवाङ्गिर्मार्जयति मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां
 पितामहा मार्जयन्तां प्रपितामहा इत्यथाभग्नं ददात्याभग्नतां १०
 पितर आभग्नतां पितामहा आभग्नतां प्रपितामहा इत्यथाभग्नं
 ददात्याभग्नतां पितरो ऽभग्नतां पितामहा अभग्नतां प्रपिता-

- महा इत्यथ वाचाऽक्षि ददात्येतानि वः पितरो वाचाऽक्षेतानि
 वः पितामहा वाचाऽक्षेतानि वः प्रपितामहा वाचाऽक्षेतानि
 आकुर्वन् कोम हिन्वीतेति ब्राह्मणमथ वज्रिर्ममस्तारैर्विपद्या-
 बहुपतिष्ठते नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः इत्याद्य
 १ नमो वः पितरो जीवाय नमो वः पितरः स्वाधायै नमो वः
 पितरो मन्त्रवे नमो वः पितरो चोराय पितरो नमो वो य
 एतस्मिन् लोके ■ भुक्ताऽस्य ऽनु ये ऽस्मिन् लोके मां ते ऽनु
 य एतस्मिन् लोके ■ यूयं तेषां वसिष्ठो भूयास्त ये ऽस्मिन्
 लोके ऽयं तेषां वसिष्ठो भूयास्तमित्यथ वीरं धाचते^१ वीरं ने
 २ पितरो दत्त वीरं ने पितामहा दत्त वीरं ने प्रपितामहा
 दत्त पित्रमानसं भुक्ताभिर्भुक्ताश्च सुप्रजसो मया यूयं भूया-
 स्तेत्येवानुत्थापयत्युत्तिष्ठत पितरः प्रेत शूरा यमस्य पन्था-
 मनुयाता पुराणम् । धत्तादक्षासु इमिषां यच्च भद्रं प्र णो
 ब्रूताङ्गागधान्देवतास्त्रित्येनाम्सःसाधयति^१ यन्तु पितरो यथा-
 ३ लोकं मनसा जवेन परेत पितरः सोम्या गभीरैः पथिभिः
 पूर्यैः । अथा पितृन्सुविदधाऽचपीत यमेव ये सधमादं
 मदन्तीत्यथ तिसृभिर्मन साह्यते मनो स्वाश्रयामह का न
 एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो मन इत्येतान्निष्ठाऽम्सः
 वरिषाग्रावन्नुपरत्येतेषाऽश्रयाणां वेदे उदाहरन्त्यथ यज्ञो-

१ J has the following passage thus : वीरं ने दत्त पितरः पित्रमानसं
 भुक्तास्य वीरं ने पितामहा दत्त पित्रमानसं भुक्तास्य वीरं ने प्रपितामहा दत्त
 पित्रमानसं भुक्तास्य ■ ।

१ Thus B; •साधयति Be; •सादयति the other MSS.

पवीनं कृत्वा प्राजापत्ययज्ञं गार्हपत्यसुपतिष्ठते प्राजापते ■
तदेतान्कन्य इत्येतां द्वितीयां जपति चदकारिणं इत्येवमुक्त
यामिति' संतिष्ठते पिच्छपिच्छयज्ञः' ॥ ११ ॥ चतुर्थः ॥

वर्षासु ध्यामाकामासायज्ञं करिष्यन्भवति' तस्य प्रज्ञात
उपवस्यो' इय प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे वृक्षाः सौत्वापः प्रणीय ५
सौम्बः ध्यामाकं चरं निर्वपति' हविष्कृता वाचं विस्त्व
गार्हपत्य आश्वं विस्वाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा हव-
नीचे ऽध्यानीर्जुहोति अतायुधाय अतवीर्यायिति पक्ष' अप-
थित्वासादयति' तस्याः पक्षदश सामिधेयः पक्ष प्रजाया
गार्हपत्यावाक्यभागार्थं हविष आयायक्यं सं त इति' त्रिष्टुभौ १०
वयाज्ये' अन्वाहार्थमासाय वासो ददात्यथ यजमानभागं
प्राज्नात्यग्निः प्रथमः प्राज्नातु स हि वेद यथा हविः । त्रिमा
अक्षमभ्यमोषधीः कृणोतु विश्ववर्षणिरिति' संतिष्ठत एषेष्टिः
सपूर्वपाचविष्णुकमा' विस्त्वजते अतमं च अरदि मीहीषामास-
यज्ञं करिष्यन्भवति' ■ प्रज्ञात उपवस्यो' इय प्रातर्जते ११
ऽग्निहोत्रे वृक्षाः सौत्वापः प्रणीयेन्नाश्वं द्वादशकपाकं निर्वपति
वैश्वदेवं चरं आवाप्रचिक्वमेककपाकमिति' हविष्कृता वाचं
विस्त्व गार्हपत्य आश्वं विस्वाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं
गृहीत्वा हवनीचे ऽध्यानीर्जुहोति अतायुधाय अतवीर्यायिति
पक्ष' अपथित्वासादयति' तस्याः पक्षदश सामिधेयः पक्ष १०
प्रजाया गार्हपत्यावाक्यभागार्थं हविषामिन्द्राग्नी रोचना दिवः
सयद्वृचमित्येन्द्राग्नय' विश्वे देवा विश्वे देवा इति वैश्वदेवस्य'

प्रजया भूषाव मः पराचेचि मत्पथ इत्यथोद्योत्याय दक्षिणेन
पदा विष्णुक्रमाक्रमते ॥ २० ॥

- विष्णोः क्रमो ऽस्माभिमातिहा गाधवेष्ट इन्द्रया प्रविदौ-
मनु विक्रमे निर्भक्तः स च द्विज इति चतुर्भिरनुचक्रन्दसं ।
५ तृतीये चतुर्यमनुवर्तयति । न चतुर्थाय प्रक्रामति । नाहवनीय-
सुपात्येत्थंयाचैव तिष्ठन्नाहवनीयमुपतिष्ठते ऽगस्त्यः सुवरगन्त
संकुश्लो ॥ द्विजि यत्ते तपस्तप्ते ते मातृजीव्यादित्य-
मुपतिष्ठते सुभरसि ओष्ठो रक्षोनामाधुर्भा अस्त्रायुर्म धेहि
वर्षाधा अस्ति वर्षा मयि धेहीत्यर्थो शोभेभ्यो भाव्य
१० निर्भक्तोदमदमसुं भाव्यमाभ्यो दिग्भ्यो ऽष्टौ दिवो ऽस्मा-
दन्तरिणादसौ इयिष्या अस्मादस्त्रायाभिर्भजामि निर्भक्तः स
च द्विज इत्यथाप उपसृष्टं । सं ज्योतिषाभुवमित्युरः प्रत्या-
त्मानं प्रत्यभिष्टुते । ऽथ दक्षिणामऽसमभि पर्यावर्तत ऐश्वरी-
माहृतमन्वावर्त इत्यथोदक् पर्यावर्तते समक्षं प्रजया सं मया
१५ प्रजा समक्षऽ रायस्योवेण सं मया रायस्योव इत्यथाहवनीये
समिधमादधाति समिद्धो अग्ने मे दीदिवि वनेद्वा ते अग्ने
दीद्यावऽ स्त्राचेत्थंयाहवनीयमुपतिष्ठते वसुनाम्यसौ वसो-
धाभूयसमित्याग्निपावजानीभां गार्हपत्यमुपतिष्ठते ॥
आयूऽवि पवसे ऽग्ने पवसेत्येव गार्हपत्यमेवोपतिष्ठते ऽग्ने
२० गृहपते सृष्टपतिरहं तथा गृहपतिना भूषावऽ सृष्ट-
पतिर्भवा तं गृहपतिना भूषाः प्रतऽ हिमास्त्राणाग्नि-
माश्रये मन्त्रमनुचै ज्योतिस्तनीं तामाग्निमश्रये ऽमुषा

अनुभा^१ इति^१ यावन्तो ऽस्य पुत्रा जाता भवन्ति तन्तव
इत्यन्ततः^१ ॥ २१ ॥

अथ ॥ भवति धो वे यत्तं प्रपुण्यं न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो
वे स भवति^१ कक्षा पुतन्ति न विमुञ्चन्ति^१ काक्षी
कपाक्षानि विमुञ्चति यानि चर्म कपाक्षान्मुपचिन्वन्ति वेधसः ।
पूष्यक्षान्यपि मत इन्द्रबाधू विमुञ्चतामित्यथैतेनैव ध्येतमेत्य
धजमानायतन उपविश्य तथैव^१ तिरः पवित्रमप आचामति
पयस्वतीरोवधयः पयस्वदीर्घा पयः । अपा पयसो यत्पयस्तेन
मामिन्द्र वः सुजेत्यपावनीये समिध आदधात्यग्ने जतपते
जतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधि स्नाथा वायो जतपत १०
आदित्य जतपते मतार्ता जतपते जतमचारिषं तदग्रकं तन्मे
ऽराधि स्नाथेत्यथोपोत्वाथ^१ यज्ञस्य पुनराजसं जपति यज्ञो
वभूव स आवभूव ॥ प्रकथे ॥ वाष्टधे । ॥ देवानामभिपति-
र्बभूव सो अस्माः अभिपतीकरोतु वयः स्नाम यतयो रथी-
षामित्यथ प्राकुन्वास्य जपति गोमाः अग्ने ऽविमाः अथो १५
यज्ञो नृवत्सवा सदमिदमव्ययः । इडावाः एषो असुर प्रजा-
वान्दीर्घो रथिः प्रपुनुभः सभाकमित्यथ आङ्गवाः सार्पयितवा
इति संश्लेषति^१ ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

१ If अनुभा once. T has this passage thus : तन्मे सङ्गमसुचो व्योमिधर्तो
ताम्राविरमावाथी तस्या अनुभा इति etc., as above, but at the end ; भवन्ति
यावन्त इत्यन्ततो ; J is corrupt towards the end of the chapter.

१ Om. TJFBs.

॥ यथोक्ताथ om. JT.

अथ सभा मे गोपायेति सम्मर्हे बुद्धिष मन्त्रं मे गोपाये-
त्यावसथीयं^१ सो ऽपरिमितं प्रवसति^२ पुनरावस्यपथे समिधः
कुर्वते^३ ऽग्नीन्पराख्याय वाचं यच्छत्यागत्यैतेनैवोपतिष्ठते^४
समानो प्रायश्चित्तिः^५ ॥ १४ ॥ अष्टः ॥

- १ अथोपवसथीये ऽहन्यहोपवीत्यप आचम्यादेष्टाहवनीयं
परीत्य^६ वज्रमानायतन उपविश्य तिरः पवित्रमप आचामति
पथस्ततोरोषधयः पथस्तद्वीरधा पथः । अपां पथसो यत्पथसोन
मामिह स्रष्टुजेत्ययाहवनीये समिध आदधात्यग्ने व्रतपते
व्रतं चरिष्यामि तच्छ्रेयं तग्ने राध्यताः स्नाह्य वाथो व्रतपत
२ आदित्य व्रतपते व्रतानां व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छ्रेयं तग्ने
राध्यताः स्नाहेत्यप^७ सो भूते हविर्निक्षयमायमभिमन्त्रयते
ऽग्निः सोतरमिह सः ऊवे देवान्यद्विधानिह धाह्वामहे ।
आसन्तु देवाः सुमनस्तमाना विद्यन्तु देवा हविषो मे अष्ट्येति^८
तदुदिता वाचं यच्छत्या हविष्कृतो^९ हविष्कृता वाचं विदुष्य
३ यच्चं योगेन युनक्ति कस्ता युनक्ति स सा युनक्ति^{१०} कास्ते
कपास्तानि युनक्ति धामि धर्मे कपास्तान्युपधिष्वमि वेधसः ।
पूष्णस्तान्यपि ■ इन्द्रवायू युक्तामिति^{११} तेषां यमुष्कृतानां
■ निधते तदुत्तर सद्यत्यभिषो धर्मेन चीरदाचुर्धत आस-

१ Thus Be BH ; T: आत्मनेदेवैवीयः ; J: आत्मयाहवनीयवैवीयः ; F:
आत्मस्य आहवनीयसुपः

२ Be JF om. these three words.

३ अथ om. JF.

सदगम्पुनरित्यथ नार्हपत्य आख्यं विज्ञापोत्पूय सुचि चतुर्दशैतं
 गृहीताहवनीये संतनीं^१ जुहोतीभो वेदिः परिधयश्च सर्वे
 यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । यद्यस्मिन् यज्ञनामो ये वितन्निरे ■
 इमं यज्ञः स्रग्धया ददन्ते तेषां क्षिप्तं प्रत्येतद्भामि साहे-
 त्वयान्यदपि स्रजति यमो देवाः अप्येतित्यथ ■ भवति यदि ।
 नमोदाक्षिप्तं विकपाक्षं निर्वपेद्यावाप्रथिव्यमेकपात्रमिति ।
 वा प्रथिदेष्टिः संतिष्ठते । इय तथैव नार्हपत्य आख्यं विज्ञा-
 पोत्पूय सुचि चतुर्दशैतं गृहीताहवनीये संतनीं^१ जुहोतीभो
 वेदिः परिधयश्च सर्वे यज्ञस्यायुरनुसंचरन्ति । यद्यस्मिन् यज्ञनामो
 ये वितन्निरे च इमं यज्ञः स्रग्धया ददन्ते तेषां क्षिप्तं ।
 प्रत्येतद्भामि साहेतयान्यदपि स्रजति यमो देवाः अप्येतित्यथ
 यज्ञाव्यस्य वा सांजाव्यस्य वात्यथ नर्हियः पुरोक्तमाग्रा-
 जाककन्ति ■ स्रग्धया संभरति ॥ १५ ॥

सं तां विद्यामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च । इह सति-
 प्रसूतो यजमानः ■ मा रिचदिति । स्रग्धमनुमन्त्रयते भूपतये ।
 साहा भुवनपतये साहा भूतानां पतये साहेतयं धावत्यपि-
 त्रिष्टेन प्रचरत्यथ यजमानमाख्यमवेक्ष्यत्यख्यमसि सत्यमसि
 यत्यसाव्यमसि हविरसि वैश्वानरं वैश्वदेवमुत्पूतः स्रग्धया सत्यौजाः
 यमो इति स्रग्धमानमसि स्रग्धारातीः स्रग्धारातीयतः ■

१ संतनीं BEHJ (•वि the second time) ; संतनिं Be ; संतनं T ; संतनीय
 F (the sec. time).

- पुतनाः सद्यः पुतन्यतः सद्यःवीर्यमसि [] जिन्वाव्यका-
 न्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुरसि सत्यद्रुममसि सत्येन
 ताभिचारयामि तस्य ते भवीयेत्यव्याज्ययथा^१ । गृहीतं-
 गृहीतमनुमन्त्रयते पक्ष्माणां [] वातानां [] धर्माय
 ५ गृह्णामि पक्ष्माणां तर्दनां यन्माय धर्माय गृह्णामि पक्ष्माणां ता
 दिग्मां यन्माय धर्माय गृह्णामि पक्ष्माणां ता पक्ष्मजानां यन्माय
 धर्माय गृह्णामीति चतुर्भिर्भुवः^२ अभिरुपभृतं^३ करोत्या पक्ष-
 विस्त्रस्य यन्माय धर्माय गृह्णामि मन्त्राणस्या तेजसे यन्माय
 धर्माय गृह्णामि सचस्य लौकसे यन्त्रय धर्माय गृह्णामि विष्टे
 १० ता यन्माय धर्माय गृह्णामि सुवीर्याय ता गृह्णामि सुप्रजा-
 स्त्राय ता गृह्णामि राघवोवाय ता गृह्णामि मन्त्रावर्षसाय ता
 गृह्णामीति^४ चतुर्भिर्भुवः^५ भूरसाकः^६ इतिर्देवानामाग्निषो
 यजमानस्य देवानां ता देवताभ्यो गृह्णामीत्यभिपूर्यमाणामनु-
 मन्त्रयते^७ कामाय ता गृह्णामीति^८ परिधीन्परिधीयमाना-
 १५ ननुमन्त्रयते भुवो ऽसि भुवो ऽस्य सजातेषु भूयासं धीरसेता
 वसुविदिति मध्यममृषो ऽसुषो ऽस्य सजातेषु भूयासमुपसेता
 वसुविदिति दक्षिणमभिभूरस्यभिभूरस्य सजातेषु भूयासमभि-

^१ Thus B; सद्यसं TF; सद्यसा J; सद्यसं H, Mdh.; सद्यसा Be; सद्य
 not found in B Be HF.

^२ Thus (accusatives) all MSS., except F, which has प्रयासां.
 Mdh. cites every time with locatives. Rightly P

^३ सूर्यमावसन् Be F.

भूमेना वसुविदित्युत्तरमपात्रं योगेन युगलि युगजि त्वा
 न्नप्राया दैवेन हवायासौ षोडशे जातवेद इति । समिधोर-
 भाधीयमानयोर्गोपनीन्यानास्ता सुप्रजसः सुवीरा व्योम्नीयेन
 वसिष्ठतो ययं त इत्यपान्तवेदि इतीह्यासमान्यभिमन्त्रयते
 यस्मै अग्ने यस्या यज्ञस्य रित्यायदा स्तुत्यादाव्यस्योत विष्णो ।
 तेन इन्मि सपत्नं दुर्मरायुक्तेन दधामि निशंत्या उपस्य
 इति ॥ १६ ॥

अथ भूर्भुवः सुवरित्यग्निहोत्रमेताभिर्वाहतीभिरेवसादये-
 श्वसुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव
 कुरुते । संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवसादयेद्ब्रह्मैवोभयतः ।
 संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति दर्शपूर्णमासावा-
 क्तममान एताभिर्वाहतीभिर्हवीह्यासादयेद्यज्ञसुखं वै दुर्य-
 पूर्णमासौ ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव ब्रह्म कुरुते ।
 संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवसादयेद्ब्रह्मैवोभयतः संवत्सरं
 परिगृह्णातीति ब्राह्मणमथ वै भवति चातुर्मासान्याकृतममान ।
 एताभिर्वाहतीभिर्हवीह्यासादयेद्यज्ञसुखं वै चातुर्मासानि
 ब्रह्मैता व्याहृतयो । यज्ञसुख एव ब्रह्म कुरुते । संवत्सरे पर्यागत
 एताभिरेवसादयेद्ब्रह्मैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णातीति ब्राह्म-
 णमथ वै भवति यद्वा यज्ञस्य साक्षा क्रियते रात्रं यज्ञस्या-
 ग्रीर्गच्छति यद्वा विद्यं यज्ञस्याग्रीर्गच्छत्येव ब्राह्मणो ऽना-
 ग्रीर्गच्छ यज्ञेन यजते । समिधेनीरनुवक्ष्यन्तेना व्याहृतोः पुर-
 सादध्याद्ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते । तथा ब्राह्मणः सग्रीर्गच्छ यज्ञेन

- यजत इति ब्राह्मणमर्थं वै भवति यं कामयेत यजमानं भ्रातृ-
 वज्रस्थाश्रीर्गच्छेदिति तथैता व्याहृतीः पुरोतुवाक्यायां
 दध्याह्नाक्यदेवत्या वै पुरोतुवाक्या ' भ्रातृवमेवाक्यं यज्रस्थाश्री-
 र्गच्छतीति ब्राह्मणमर्थं वै भवति याम्कामयेत यजमानान्व-
 ५ मावत्येनाम्यज्रस्थाश्रीर्गच्छेदिति तेषामेता व्याहृतीः पुरोतु-
 वाक्याया अर्थे एकं दध्याह्नाक्याये पुरसादेकां याव्याया
 अर्थे एकं ' तथैनाम्यमावती यज्रस्थाश्रीर्गच्छतीति ब्राह्मणमर्थं
 वै भवति यथा ॥ पर्जन्यः सुष्टुष्टं वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय
 वर्षति ' यज्ञधोदकं परिगृह्णन्वाग्निं वा यज्ञं यजमानः परि-
 १० गृह्णातीति ब्राह्मणं ' व्याहृतीभिर्ब्राह्मणस्य प्रतिपद्यते विद्वारेण
 राजन्वकायां वैष्णवा सर्वमेवेतन्नयं कुर्यादित्येतदपरमिधमभा-
 धीयमानमनुमन्यते ॥ १७ ॥

- यजुस्तो अग्ने यजमानायैधि मिष्टुप्तो अभिदायते । अग्ने
 देवेह मन्विह मन्त्रजिह्वेति ' प्रवरं प्रविशमायमनुमन्यते ।
 १५ इमर्त्यस्य ते होतमूर्ध्वमाजिषमिं रायस्योवाय सुप्रजास्तथ
 सुवीर्यायेति ' कुक्षेणाचारमाचार्यमाणमनुमन्यते ' मनो इमि
 प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाविजेति ' कुक्ष्यमाचारमाचार्यमाण-
 मनुमन्यते वागक्षेत्री सपत्न्ययसी वाचा मेन्द्रियेणाविजेति '
 प्रयाजानामिष्टमिष्टमनुमन्यते ' वसन्तस्तूनां प्रीणामि स मा

१ Thus Be; प्रविशमायसं BJ, Bhav.; प्रहणमायं E; प्रहोवमायं T;
 प्रवीर्यायं H.

२ Thus all MSS.; बीधमाचारमं Madh.

३ इष्टं twice Be HT, once the other MSS. and Madh.

प्रीतः प्रीणातु यौचस्वत्तनां प्रीषामि च मा प्रीतः प्रीणातु
 वर्षां चत्तनां प्रीषामि ता मा प्रीताः प्रीषन्तु शरदस्वत्तनां
 प्रीषामि सा मा प्रीता प्रीणातु हेमन्तशिशिरास्वत्तनां प्रीषामि
 तौ ■ प्रीतौ प्रीषीतामित्याज्यभागाविष्टावधुमन्मथते ऽग्नी-
 बोमयोरहं देवयज्यया चतुष्पाभूषासमित्याग्निमिष्टमनुमन्मथते ४
 ऽग्नेरहं देवयज्ययाधादो भूषासमित्युपाश्रुयाजमिष्टमनुमन्मथते
 दम्भिरष्टदधो भूषासमसुं दमेयमित्याच यं यजमानो देष्टि तं
 मनसा ध्यायत्युपाप^१ उपसृष्टाग्नीषोमादिष्टावधुमन्मथते ऽग्नी-
 बोमयोरहं देवयज्यया ह्यष्टा भूषासमित्याग्नीषो रष्टावधु-
 ■ इन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययेन्द्रियाज्यसादो भूषासमि- १०
 तौन्द्रमिष्टमनुमन्मथत इन्द्रसाहं देवयज्ययेन्द्रियावौ भूषास-
 मिति^१ महेन्द्रमिष्टमनुमन्मथते महेन्द्रसाहं देवयज्यया जेभानं
 महिमानं गमेयमिति^१ श्विष्टकृतमिष्टमनुमन्मथते ऽग्नेः श्विष्ट-
 कृतो ऽहं देवयज्ययायुष्मान्यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमिति^१ प्राग्निचे १५
 ऽवदौघमाने जपत्यग्निर्मा दुरिष्टात्पातु सवितायशश्चादिति^१
 यजमानभागे यो ने ऽन्ति दूरे ऽरातीथति तमेतेन जेयमितौ-
 षामाग्निवमाणामनुमन्मथते सूरूपवर्षवर्षं एहीति^१ प्रतिपद्य
 मधोनीत्यातो^१ ऽवान्तरैडां प्राश्नमानामनुमन्मथते जुष्टिरधि
 जुधस्त नो जुष्टा नो ऽधि जुष्टिं ते गमेयमित्यान्तर्वेद्यङ्गि- १०

१ यथाप उपसृष्ट om. TJ.

२ Thus Bg HT; *वर्षेति J; वर्षेति B; वर्षं एहीमिति R.

मन्त्रयते^१ मनी व्योतिर्गुप्ततामायं विच्छिन्नं यज्ञः समिन्
 दधातु । इहस्यतिसानुतामिन् नो विधे देवा ■ माह्वयता-
 मिति^१ बर्हिषदं पुरोडाशमभिमन्त्रयते ■ यिन्स इदतो
 मे मा वाधि कुर्वतो मे मोपदसदित्यावाचार्यं धावति^१
 १ तमन्त्रवैशाख्यमभिमन्त्रयते प्रजापतेर्भागो ऽसूजंक्षान्वयक्षा-
 नित्यान्तादनुवाकश्च^१ ॥ १८ ॥ सप्तमः ॥

अनुवाजानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते^१ बर्हिषो ऽहं देवयज्यया
 प्रजावान्भूयासं नराग्रः सत्याहं देवयज्यया पशूनाम्भूयासमग्नेः
 क्षिष्टकृतो ऽहं देवयज्ययायुधान्वजेन प्रतिष्ठां गमेयमित्यथ यज
 १ होतुरभिजानात्यग्निरिदं हविरनुषतेति तद्यजमानमुज्जिति^१
 वाचयत्यग्नेरहमुज्जितिमनूज्वेयमिति यथेष्टसूक्तं वाजयत्योर्हममय
 यज होतुरभिजानात्याग्नौ ऽयं यजमानो ऽवाविति तद्यजमानं
 यज्ञश्च दोहं वाचयत्येमा अग्नभ्राश्रिषो दोहकामा इह्रवणो
 वनामहे धुधौमहि प्रजामिषमिति^१ प्रक्षरं प्रह्वियमाहमनु-
 १ मन्त्रयते रोहितेन त्वाग्निर्देवतां गमयातु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां
 गमयतेतज्जेन ■ सूर्यो देवतां गमयत्विति^१ परिधीन्पितृभ्य-
 मानाननुमन्त्रयते वि ते सुक्षामि रश्मिना वि रश्मौन्नि योक्षा
 यानि परिचर्तनानि । धत्तादक्षासु ऋविषं यज्ञ भद्रं प्र णो
 भूताज्ञागधाद्देवताक्षिति^१ शंभुवाकसुक्तमनुमन्त्रयते विष्णोः

१ Thus BHT; मनीयति Be EJ.

१ इह twice T Be, once the other MSS.

१ Thus TF Mādhy.; उज्जितोर् or उज्जती the other MSS.

ग्रथोरहं देवयज्याया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमिति' पत्नीसंया-
मानामिष्टमिष्टमनुमन्त्रयते' ॥ १८ ॥

सोमस्याहं देवयज्याया सुरेताः रेतो धिनीष त्वष्टुरहं
देवयज्याया पशूनाः रूपं पुषेनमित्येतारावुपवसन्त्यति देवानां
पत्नीरग्निस्त्र्यम्पतिर्यज्ञस्य मिथुनं तथोरहं देवयज्याया मिथुनेन ।
प्रभूषासमिति' वेदे यजमानं वाचयति वेदो ऽग्निं विस्तिरसि
विदेयेत्यान्नादत्तुवाकस्य' भुवामाद्यायमानामनुमन्त्रयत आथा-
यतां भुवा इतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्याः । सूर्याया ऊधो
ऽदित्या उपस्य सवधारा इधिवी यज्ञे अस्मिन्नित्येय यजमान-
भागं प्राप्नोति प्रजापतेर्विभाक्ताम लोकसस्त्रिःस्ता दधामि १०
■ यजमानेनेति सं यज्ञपतिरात्रिणेति वाचैतत्पूर्वपात्रं
वाचति' तमन्तर्वेदि मिधाय पूर्वपात्रे यजमानं वाचयति
सदसि सन्नो भूयाः सर्वमसि सर्वं ते भूयाः पूर्वमसि पूर्वं ते
भूया अक्षितमसि मा ते चेठा दत्तय दिशो हुन्वयति मायां
दिशि देवा अक्षितो मार्जयन्तां इक्षिषाणां दिशि मायाः १५
पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि स्रवाः पञ्चवो मार्जयन्ता-
सुदीच्यां दिक्षाय ओषधयो वनस्पतयो मार्जयन्तामूर्धायां
दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तामित्येना निनयति
समुद्रं वः प्रक्षिपेन्मरुताः स्तां धोनिमपिमन्त्रत । अग्निः

१ read twice ■ T, once the other MSS.

२ Thus Be J, Madh.; the citation ends with विस्तिरसि in BH,
with विदेय वसति in FT.

- यावा नः इविवी प्र पूर्वजे पितरेति यावाविविविच १ विधुभौ
 संयाज्ये १ यन्वावाचमायास प्रयमनं वत्सं ददात्येव यजमानभागं
 प्राश्नाति भद्राचः सेवः समनैह देवास्तथावसेन समग्रीमचि
 ता । ■ नो मयोभूः पितो वा विवच्य ग्रं तोमाच तनुमे
 ५ स्थीन इति १ संतिष्ठत एवेष्टिः सपूर्वपात्रविष्णुकमा १ विवृजते
 मतमेष वयनो यवानाभाययत्वं करिष्यन्भवति १ तस्य प्रज्ञात
 वपवचयः १ यमानं कर्म ■ नो ह्यगधयच्येतावदेव नानाच
 यजमानभागं प्राश्नात्येतनु त्वं मधुना संयुतं यवश्च धरस्वद्या
 अग्नि मनावचक्षुः । इन्द्र वायोऽश्वीरपतिः प्रतकतुः कीनाभा
 १० आचक्षतः सुदानव इति १ संतिष्ठत एवेष्टिः सपूर्वपात्रविष्णु-
 ■ १ विवृजते मतम् ॥ १२ ॥ यच्चमः ॥

- अग्निभः प्रवक्षन्वद्योपवीत्यप आचक्ष्यायेकाद्वयनीचं परीत्य १
 यजमानायतने तिष्ठन्वाचनीयमुपतिष्ठते ■ नाम प्रथमं
 आतवेदः पिता माता च दधतुर्धदये । तत्वं विवृचि पुनरा
 १५ मदैतोक्तवाचं नाम विभराण्य इत्येव वाचंधमो ऽग्निप्रमज
 त्वग्रीनामवकात्रे १ वाचं विवृजते १ यो ऽधःसंवेक्षमाह्वाय-
 स्तुपाची प्रववति १ न दादग्रीमतिप्रववति १ नोपवचचक्षुपात्ये-
 त्याथप्रपये समिधः क्षुवते १ ऽग्रीन्यराक्याच वाचं यन्वावाचव-
 नीयमेवोपतिष्ठते ■ नाम तव च आतवेदो वाचपी इव
 २० विवसानी चे चरावः । वाचुषे नं जीवसे वत्सं यवाययं विपरि-

१ JE om. these three words.

२ Thus BH Bb (Grantha Ma.), Kef.; *नामवकात्रे Ho F.

दधावहे पुनस्त इत्यथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते नमो ऽग्रये ऽप्रतिवि-
द्वाय नमो ऽनाष्टष्टाय नमः चत्वारि । अवाढो अग्निर्हृदया
विश्वजिह्वश्चक्षुः श्रोत्रो गन्धर्व इत्यान्वाहार्यपचनमुपतिष्ठते
नत्पितारो अग्ने देवास्त्वासाञ्जतयस्त्रिवाचनाः । सं मामाधुवा
सं गोपायेन सृष्टिरे ॥ वा इत्यन्वाहवनीयमुपतिष्ठते ॥ १३ ॥

अथमग्निः श्रेष्ठतमो ऽयं भगवन्तमो ऽथऽ स्रष्टृश्रुतमः ।
अस्तु स्रवीर्यमिति ^१ स^१ चक्षुःश्रोत्रं चक्षुःश्रोत्रमाचरते ॥ ते
ऽश्वीषीदिति तद्गार्हपत्य आभ्यं विनाथोत्पूथ कुचि चतुर्गृहीतं
स्रवीन्वाहवनीये संतनी^२ कुचोति नमो व्योमिर्गुपतामाभ्यं
विच्छिद्यं चक्षुः चक्षुः दधातु । या इहा चक्षुः शिष्टुश्च ।
तः संदधामि इविवा इतेन आह्वेत्यथामये तन्नुमते पुरो-
वाग्रमहाकपासं निर्बपति^३ ग्रावं दक्षिणां दक्षति^४ या
प्रक्षिद्येहः संतिष्ठते^५ ऽयातिपक्वाः प्रतिगुचोत्थेतेन च का वै
पूर्वं ओचिषा अतापयशेनस्ताना यजस्ताना तद्गार्हपत्यकामा
उपतिष्ठते^६ तदितदुत्पन्नं अतस्तेव नरिण्याचातो वैराजसेवोप- १५
क्षामं^७ गर्भं प्रजां ते गोपायेति गार्हपत्यमर्षवं^८ पितुं ते
गोपायेत्यान्वाहार्यपचनः^९ ग्राह्य पशून्ते गोपायेत्याहवनीयः^{१०}

१ om. BH.

२ संतनीं H; संतनीं B; संतनीं Be; संतनीं J; संतनीं F; चक्षुः T;
चक्षुः Kcd.

३ Before तदेतदु. Be J ina. च, F वा ।

४ After माघेपचन. JF ina. उपतिष्ठते ।

- नञ्जलं करिष्यम्यज्ञोपवीत्यप आचम्यायेणाचमनीयं परीत्य
 दक्षिणत उदङ्मुखश्चिह्नमञ्जसदनमुपतिष्ठते नमो नञ्जये नमो
 नञ्जपदनायेत्यवाचनान्त्यं निरस्त्यथै दैधिष्योदतक्षिह्नाम्यस्य
 सदनं सौद यो ऽस्मात्पाकतर इत्युपविशत्युक्थित उदुदतस्य
 ५. नेषमित्ययेने समीचते पातं मा गावावृथिवी ■■■■■ इत्युपविश
 जपति भूर्भुवः सुवः ■ इदं नञ्जा भविष्यति स इदं नञ्जा
 भविष्यति प्राणः प्रजापतिपुक्तो ऽहं धुन्ये नञ्जावार्येव वाणी सुधुर
 इव मञ्जिर्वह्नीवर्द इव पुक्तो ह्यं वञ्ज्याम्यहं देवताभ्यो भः प्रपद्ये
 भुवः प्रपद्ये सुवः प्रपद्ये भूर्भुवः सुवः प्रपद्ये वाधुं प्रपद्ये नञ्ज
 १०. प्रपद्ये चरं प्रपद्ये ऽस्मानमाधरं प्रपद्ये प्रजापतेर्नञ्जकोशं प्रपद्ये
 ऽजातां देवतां वाचं प्रपद्य ओं प्रपद्य इति ' तं प्रजमानो नञ्जाणं
 दृषीते भूपते भुवनपते महतो भूतस्य पते नञ्जाणं त्वा दृष्टी-
 महे वीतह्ये पुरोहितं येनाथपुनमः सुवर्देवा अत्रिरषो
 दिषमिति ' इतो नञ्जा जपत्यहं भूपतिरहं भुवनपतिरहं महतो
 १५. भूतस्य पतिर्देवेन सविता प्रसूत आर्त्विज्यं करिष्यामि नञ्जाणं
 माहृषा वीतह्ये पुरोहितं येनाथपुनमः सुवर्देवा अत्रिरषो
 दिवं देव सवितरेतं त्वा दृषते दृष्ट्यतिं दैव्यं नञ्जाणं तदहं मनये
 प्रजवोमि मनो गावधिये गावणी विष्टुमे विष्टुजगत्ये जग-
 त्यतुष्टुमे ऽतुष्टुणक्त्ये पङ्क्तिः प्रजापतये प्रजापतिर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 २०. विश्वे देवा दृष्ट्यतये दृष्ट्यतिर्नञ्जाये नञ्ज भूर्भुवः सुवर्ददृष्ट्यति-
 र्देवानां नञ्जाणं मतुव्याणां दृष्ट्यते यज्ञं गोपायेति ' स यथाह
 नञ्जाजपः प्रपेयामि यथमान वाचं यञ्जेति तन्नञ्जा प्रकीर्ति ॥ २५ ॥

देव सवितः प्रणय यज्ञं देवता वर्धयैता नाकस्य हृष्टे
 सुवर्गे लोके यजमानो यस्तु । सप्तर्षीणां सुकतां यत्र लोक-
 सत्वेमं यज्ञं यजमानं ॥ धेनो प्रणयेति ^१ स वाचंयमो भवति
 प्रणीतास्तु प्रणीयमानास्तु हविष्कृतः ^१ सानाये होद्यमान या
 ततो यदाह वज्र कुम्भीनाय देवेभ्यो हव्यमिति महेन्द्रायेति
 वा यदि महेन्द्रायामी भवत्यधिवपने वाचं यच्छत्या कषाक्षीप-
 धानाक्षवपने वाचं यच्छत्या 'समभिवारणाक्षमयजुषाद्विध-
 माण' या प्रोक्षणीनामासादनाक्ष यथाह ब्रह्मजुनरं परिघाहं
 परिघहीयामीति तद्ब्रह्मा प्रवीति हवस्यति परिग्रहाय वेदिं
 ब्रह्मया यज्ञं परिग्रहीषीमम् । सप्तर्षीणां सुकतां ॥ १०
 लोकसत्वेमं यज्ञं यजमानं च धेनो परिग्रहाणेत्याग्रेषु गृह्य-
 भाष्येषु वाचं यच्छत्या 'भुवासादनाक्षमिधेभीष्वयजमानास्तु
 प्रवराहं नृणां पुरोनुवाक्यायामा वषट्कारात्प्राचिने ऽवहीष-
 मान या प्रवरात्परिचरन्त्यस्तु एतन्नाशिवमयेणाहवनीयं ^१
 तदाद्विधमाणं प्रतिपश्यति ॥ २४ ॥

१५

सूर्यस्य ता चतुषा प्रतिपश्यामीत्येनदुभाभाः चक्षाभ्यां
 प्रतिपश्यामि देवस्य ता सवितुः प्रवदे ऽग्निनीर्वाक्यभ्यां पूज्यो

१ भस्माभिवारणात् Be T.

१ Thus Be H; 'यजुषाद्वि' F, the other MSS. more or less corrupt.

१ कुवासादनात् Be H, कुवासात् Be; समासादनात् T; JT totally corrupt. Hb. has in some copies भुवा; in others कुवा ।

इत्याम्ना प्रतिपत्तामीत्येनसादयति प्रविधाया नामौ
सादयामीत्येनदेवते सुपर्णस्य ता महात्मस्युपावेश इत्ये-
नद्वुष्टेन ॥ महात्मस्योपावेशोपसंयत्तातिशय इतः पूर्वं विज्ञाये
निदधात्येनसाधेन^१ आत्रामीति^१ आत्राय आत्राय महाद्विरव-
॥ गिरति आत्रायकोदरेण इत्यस्यतेर्नञ्ज्येत्वाङ्गिर्मात्रेयिमा
आत्रायस्युष्टते दात्र आत्राययोः आत्रो ऽङ्गोऽयुः कर्षयोः
श्रीं माङ्गयोर्बन्धुवोरोमो ऽरिष्टा विश्वान्त्राणि तनूनास्तुवा
ने एव नमस्ते अस्तु मा मा चिद्भीरिति^१ मधि प्राचा मधि
प्राचा इति वाचतं ब्रह्मभानं प्राग्निचरणे विदधात्येनसाधे
१० वाचति^१ तमन्तर्वेद्यायनमभिमन्त्रयते ॥ २५ ॥

ब्रह्मन्त्राधि नमस्ते ब्रह्मन्त्राधे पाहि ॥ २६ ॥ यथे
महं ऊतो नवेत्येवात्र चावकाचमवदात्र प्राग्निचरणे निद-
धाति श्रीरक्षेहि मामभ्यवधानसादो भूयासमित्येनमयेव सुच
षदक्षं नौधमानमनुमन्त्रयते यज्ञो दिवः रोचतु यज्ञो दिवं
११ मन्त्रतु यो देवयानः पन्थासेन यज्ञो देवाः अणेमिति^१ ॥
यथाह ब्रह्मन्त्राध्यामः समिधमाधायाद्यौदमीन्तकसक्तं-
वकीति तद्वृक्षा प्रवीति देव सवितरेतत्ते प्राह ॥ २७ ॥
प्र य यम इत्यस्यतिर्नञ्ज्य य यमं पाहि ॥ यमपतिं पाहि
य मां पाक्षो प्रतिहेति^१ प्रहरतेति प्रवर्गं^१ यो ऽपेवात्र या
१० समिष्टयजुषो होमाद्भुते समिष्टयजुषोत्वावाहयनौधमुपतिष्ठते
ऽवायवः इति यो जातवेदा षड्यो अन्ततः पूर्वे अस्मि-

विषयः । यन्मन्त्रिः सुविमुखा नो विमुक्त भेदकास्तु इविणं
जातमेदो ■ मद्रमिति ^१ ■ एतेनैव ^२ मद्रा भवति दर्शपूर्ण-
मासयोरिष्टीनां चातुर्मास्यानां पशुबन्धस्य सौचामण्या इति ^३ ■
२६ ॥ मयमः ॥

इतीह व्याख्येयं चोत्तरमात्मन्यपते ^१ य यज्ञोपवीत्यप
याचस्य यज्ञौ संवृजते कर्मणे वा देवेभ्यः प्रजेयः प्रजै वाः
सुष्ठुताय वामित्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्यास्यधे
ज्जिं यौ नो यग्निरित्ययान्तरेण वेसुत्करौ प्रपद्यते सत्यं प्रपद्य
ज्जतं प्रपद्ये ऽक्षतं प्रपद्ये प्रजापतेः प्रियां तत्तुवमनामौ प्रपद्य
इदमहं पञ्चदशेन वक्ष्येण दिवन्तं भ्रातृव्यमवकामानि यो
ऽहमनेष्टि यं ■ यथं दिवो भूर्भुवः सुवर्षिणो ह्याने तिष्ठ-
मीति ^१ इक्षिणेन प्रपदेनोत्तरं वेद्यनामवकम्य तिष्ठति ^२ यदा
जानात्यमये यमिद्यमानायातुन्नीति तदिदं ^३ यौनं ^४ जपति कं
प्रपद्ये तं प्रपद्ये जने प्रजापते शरणं ब्रह्मसामपद्ये यावन्ते
विष्णो वेद तावन्ते करिष्यामि देवेन यविषा प्रसूत कार्त्तिक्यं ■
करिष्यामि नमो ऽग्रय जपद्भ्यो नमो वायव जपद्भ्यो ■
आदिद्यायातुस्याने जुष्टामयं ^५ देवेभ्यो वाचसुष्टावः ^६ शुश्रूषेणां
मनुष्येभ्यः सधावतीं पितृभ्यः प्रतिष्ठां विषसौ भूताय भूर्भुवः

१ यव om Be JF.

२ व्याख्येय only B Be.

३ Thus B H; तदेनं TBa; तदेनं J; इदेनं F, the last three
omitting यौनं.

४ Thus J; यौ F, the other MSS. omit यौ.

सुवः प्रयास आत्मना प्रजया पशुभिः प्रजापतिं प्रपद्ये ऽभयं मे
 चक्षुः प्राजापत्यमनुवक्ष्यामि वाचं प्रपद्ये वागार्षिण्यं करिष्यति^१
 यशस्वे त्वा शुक्राय लेन्निधाय त्वा भूयै त्वा यज्ञो यज्ञाय नमि
 श्रमे यज्जताभिर्द्यु^२ विरभिचिद्रुत्यानवानमभि चिक्षाः रादृच-
 ५ सुपसंद्धाति^३ । प्र वो वाजा अभिद्युव इति विः प्रथमान-
 न्वाच^४ चिद्वत्तमा^५ । सर्वा अर्धर्षयो ऽपानित्यनुतापु^६ यामि-
 धेनीषु देवता आवाह्य भूमौ प्रादिगं ह्योपविशतीदमचं
 गायत्रेण हृन्दसा विद्यता सोमेन रयनरेण याजा वषट्कारेण
 वक्ष्येण दिवन्तं भाद्रव्यमववाधे ऽववाको दिवच्चिति^७ । स आह-
 १० ववीथं प्रेषमाण आसो^८ । प्रणीता वोभयं वास्तरेण वा वीचते^९
 ऽनग्रगभो हास्माज्जायते^{१०} । यदा जामात्यमिर्द्वौ होतेत्ये-
 तज्जपति देव सवितरेतं त्वा दृणते ऽग्निहोत्राय । पित्रा
 वैशानरेकेत्ययोपोत्याथ^{११} । दक्षिणेन हस्तेन दक्षिणे ऽङ्ग्रे ऽध्वर्यु-

१ JBe ina. वन आर्षिण्यं करिष्यति ।

२ Thus JBT; अभिर्द्यु = the other MSS.

३ Thus (अवापति) only J; •यानित्य• Be; the other MSS. more or less corrupt.

४ As I am not sure about the original reading of this passage, I give the var. lect. of all my MSS.; प्रणीता वोभयं वास्तरेण वा वीचते वजनवमी चक्षुः B; thus also H, but वास्तरेणवमी and ; प्रणीता वोभयं वास्तरेण वेतिद्वौचते वजनवमीचक्षुः Be; प्रणीता वोभयान्तरेवेति वेतिवावीचते वजनवमीचक्षुः T; प्रणीता वोभयं वास्तरेण वेति वेति वीचतनग्रगभचक्षुःजायते J; प्रणीता वोभयं वास्तरेवेति वेति वेवेनेनग्रगभचक्षुः F.

५ अच om. ■ Be H.

मन्वारभते एवमेव दक्षिणे ऽथ चाग्नीम^१ ययु वै स्वयं प्रत्या-
 जावधेसौविदेश एनं दक्षिणस्याः सोषामन्वारभेताग्निमन्वार-
 भासये होतृवृषं पुरोहितम् । येनाययुतामः स्वर्देवा अग्निरथो
 दिवम् । देवा देवेषु पराक्रमध्वं प्रथमा दितौषेषु द्वितीया-
 तृतीयेषु त्रिरेकादशा अनुसृष्टमध्वमित्यथाध्वये नाम प्रजृते ।
 ३५ दक्षिणमः समभि पर्यावर्तत ऐश्रीमाहृतमन्वाकृतं इत्यथ
 होतृवदममभिप्रजपति^२ ॥ २७ ॥

यज्ञोर्वीरः हवस्थान्नु सौख्यं प्रथिवी शश्वत् राक्षसाप-
 यौवधवत् ता मा रचन्तु ता मा गोपायन्तु ताभ्यो मम
 इत्यवावमानां निरस्यति शुक्लं वा प्रतिष्ठाप्य वा दक्षि- १०
 णायै च अभिप्रजनु प्रतीच्ये ॥ निरसाः परावसुरित्यथाप
 ययुषोपयौयोपविशतीदमहमर्वावसोः^३ सद्ने वीदामीति
 दक्षिणोत्तर्यथ दक्षिणाह्वार्यपत्यं प्रतीचते विश्वकर्माः क्षत्रपः^४
 अथि तत्तुवं ॥ पात्रीत्युभौ समीक्षत आहवनीयं चाग्नाविष्णू
 मा वामवक्त्रमिवभोजो ऽग्रिहं^५ विजिह्वया ॥ मा संताप्तं ॥ १५
 लोकं मे लोककृतौ ह्यपुनमित्येष वा लोक इति मन्वाग्नि-
 मोदक् सर्पत्य निष्ठ^६ अथो^७ अपति विश्वे देवाः प्रास्तन मा

१ Thus BPH ; अभिप्रजजपति Be ; अभिप्रजति the other MSS.

२ संतोर्देव instead of ययुषोर्देव B Be H.

३ Uncertain reading. •वर्मावतवृषपा B ; •वर्मावतवृषपा ■ ; •वर्मावतवृषपा ■ ; •वर्मावतवृषपा TF ; •वर्मावतवृषपा J ; comp. Śākṣ. āra. I. ■. 11.

४ Thus BPH ; शिष्टं B ; शिष्टो Be ; शिष्टा H.

५ Thus Be FT ; निष्ठो J ; अमवचो H ; B om. the number.

यथेह होता इतो भजये वसिष्ठः । म मे नून मागधेयं
 ५ यथा वो येन यथा ॥ वो वसति १ तद्वत् वाचः प्रथमं
 महीय वेनासुराः अभि देवा यजान । जगाद ॥ वसि-
 षाचः पक्ष जगा मम होयं जुवध्वम् ॥ नमो मरुतो नमो
 ५ अर्भकेभ्यो नमो युवभ्यो ॥ वाग्निनेभः । यजान देवाभ्यश्चि
 शक्रवाम मा व्याचक्षः प्र॥ यमा इति देवा इत्यथ जुगादापनेन
 जुषावादाय यथादिवमं॥ इविषो यजत्यथ वषट्कारायामनु-
 मन्त्रणो१ वषट्कार मा मे प्रहृणो अहं तां१ इहता मन उप-
 क्रये मातरिच्यता प्राणाय मे वाचः॥ इयं देवेभ्यो ऽभिवचा-
 १० म्योजः सहः सह ओजो वागिति१ ययु१ वा१ आभवा१
 वषट्काराः१ सुरेतावतैवानुमन्त्रयत ओजः ॥ ओजो वागित्यथ
 होतुर्द्विरङ्गुसावनक्ति१ अत्यूर्वाकं१ तदुत्तरोष्ठे प्रोहति वाचसतये
 मा ऊतं प्राञ्जामीधे प्राणायेति१ सद्वसतये त्व ऊतं प्राञ्ज-

१ After वसति B Be HT have one or more, viz. RV. X. 58. 2. Is the number (तिष्ठ or चतस, P. 100, l. 17) an interpolation ?

१ अर्भुस्यो Bo BJ.

१ महीयद्वयो अर्चमा ॥ (but मा H) ; नमोमरुतो अर्चमा Bo ; मरु-
 इतीतद्वयो J ; F totally corrupt; comp. Ap. XXIV. 14 19.

५ Uncertain reading, comp. Ap. l. १०, Ath. RV. III. १ ; Ath. S. V. 10. ॥ प्रावाचनेवाचः ॥ Be and ॥ pr. m. ; B sec. = महीयमी ; प्रावाचे-
 वाचं J ; ॥ F ; प्रावाचनोवाचं T.

५ Uncertain reading. ययुवा अथवा वषट्कारा T ; ययुवातैवानुमन्त्रणं J ;
 ययुवाअथिवषट्कारा F ; ययुवा आभवावषट्कारा B Be H.

६ Thus BJ ; पूर्वोक्तं H Bo ; पूर्वोक्तिं (i. e. पूर्वोक्तं ?) F ; पूर्वार्धं T.

सूत्रे ऽपानाघेत्यधरोष्ठे ऽपोहत्यावाप उपसृज्य चतुरवान्तरेका-
मवदापयते ऽप्रकृतेन पाणिनासमसेनैकां मुखसंमितामुपकथयते^१
॥ २८ ॥

उपकृतः^१ रथन्तरः सह प्रथिव्या सहाग्निना सहाभाधेन
■ वासोप मा रथन्तरः सह प्रथिव्या सहाग्निना सहाभाधेन
■ ■ कथतामुपकृतं वामदेव्यः सहान्तरिक्षेण सह
वायुना सह प्राधेन सह पशुभिर्हप मा वामदेव्यः सहान्त-
रिक्षेण सह वायुना सह प्राधेन ■ पशुभिर्हवतामुपकृतं
इहसह दिवा सहादित्येन ■ चक्षुषीप मा ■ दिवा
सहादित्येन सह चक्षुषा कथतामुपकृतः स्वासु भुवनसुप मा :
स्वासु भुवनः कथतामुपकृतं चरिष्यु भुवनसुप मा चरिष्यु
सुवर्गं कथतामुपकृताः सप्त होवा उप मा सप्त होवा कथन्ता-
मुपकृता गावः सहाग्निरूप मा गावः सहाग्निरा कथन्ता-
मुपकृता धेनुः सहर्षभोप मा धेनुः सहर्षभा कथतामुपकृतेका
वृष्टिर्हप^१ माभिडा वृष्टिर्हवतामुपकृतो भवः सखीप मा भवः :^१

१ B: •दापयत रतेन प्रकृतेन पाणिनीकामुपकथयते मुखसंमितामुपकृतः; B :
•दापयत रतेन प्रकृतेन पाणिनीकामुपकथयते मुखसंमितामुपकृतः; J : •दापयतेप्रकृतेन
पाणिना समसेन वासुसंमितामुपकथयत उपकृतः; H: •दापयत रतेन प्रकृतेन पाणि-
नीकामुपकथयते मुखसंमितामुपकृतः; P: •दापयते प्रकृतेन पाणिना समसेनैकां मुख-
संमितामुपकथयते । उपकृतः; T: •दापयते प्रकृतेन पाणिना समसेनैकां मुखसंमितामुप-
कथयत उपकृतः ।

■ Instead of वृष्टिर् JH' have तदुष्टिर् comp. Sākh. Brs. I. 11. 1 :
वृष्टिः ।

४ कथतामुपकृताः श्री दक्षोपकृता ये साधि जुषस मेज
 दत्तुपाः शुक्रोच्चैर्निदकामुपकृत्यते । य यदि सर्वा प्राशियन्मा-
 त्पायौ कृतानि प्राशय समसादेव प्राश्रीयादथ यदि द्विमेदः
 निधित्येत वा पुरोडाशप्रकृतमवच्छिद्यैव प्राश्रीयादिवाधि
 ५ श्योनाधि श्योनकृता नो रायस्योवे सुप्रजास्ते धा मुकृष्य त्वा
 युवाय सुरभ्यासमाय प्राश्रामोति । प्राश्राप आचन्त प्राची
 वोदीची वोदकराणि निनयति हृष्यीमिति ग्वेवाव्यक्त
 वचो । ६ धायेत जपं जपति मनो व्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिद्यं
 यज्ञः समिमं दधातु । दृष्टयतिस्तुतामिमं नो दिवे देवा
 १० इह भादयन्तामित्यनुयाजानिहा शंयुवाकस्तृक्का° बर्हिष्यन्नधि

१ The following passage runs thus in the MSS.: कथतामुपकृताश्री
 उपकृतं । श्री दक्षोपकृतमेव दत्तुपाः । Be: कथतामुपकृताः श्री दक्षो-
 पकृतमेव दत्तुपाः । B; कथतामुपकृतः श्रीपकृताधेवाधिमुपक-
 र्मेदामुपकृतः J; कथतामुपकृतः श्रीदक्षोपकृताधेवाधिमुपकृत दत्तुपाः F;
 कथतामुपकृतं श्रीदक्षोपकृताधेवाधिमुपकृत मेव दत्तुपाः T; कथतामुपकृताः श्री
 उपकृतः श्रीदक्षोपकृतः ॥ १ मे १ दत्तुपाः H.

२ Thus T; द्विमेदः Be J H F; द्विमेदः B.

३ निधित्येत B; विधित्येत H; द्विमेदः T; निधित्येत Be; निधित्येत J; निधित्येत F.

४ Corrected acc. to B&Ak. ३. १. १३. ३; B: सुप्रजास्ते, the other MSS. more or less corrupt, some omit the word.

५ Thus Be T; वाचय B; वाचय HF; वाचय J; Bh. seems to read name of the ṛṣi: वाच ।

६ Thus T; वाचय F; वाचीवा ॥ Be; वाचय J.

७ Be om. these two words; इहा instead of ॥ BHP.

कामा निमुते ॥ अं च म उप च से प्रजापते ॥ यत्ते मूनं
यवु ते ऽतिरिक्तं कर्म प्रजापतौ१ यन्न तदित्यय दक्षिणार्धे१
वेद्ये वेदं१ निधाथ१ यजमानं वाचयति ॥ २६ ॥

येन त्वं दैव वेदं१ देवेभ्यो वेदो ऽभवसोमास्यभ्यं वेद
एधि । वेदो ऽधि विन्निरसि विदेवाहं प्रजां पशुष्वर्गं लोकम् ।
कर्मांसि कश्चामसि क्रियासमहं पुण्यं कर्म । अनिरसि अनि-
तासि अनेयमहमदो एतवन्तं कुक्षाधिगः राधस्योषः सह-
स्रिणं वेदो ददातु वागिनमिति१ पशौसंथाजानिहा कक्षी-
कराक्षे ऊते वेदे पशौ वाचयति वेदो ऽधि विन्निरसि
विदेवाहमदः । कर्मांसि कश्चामसि क्रियासमहमदः अनिरसि १
अनितासि अनेयमहमदो एतवन्तं कुक्षाधिगः राधस्योषः
सहस्रिणं वेदो ददातु वागिनमिति१ विश्वस्य वेदस्यधनि
पशौ प्रथयति१ तन्नि यजमानरोक वा न्यस्यति१ दक्षिणेन

१ Thus BT | only with यदतिरिक्तं instead of यदुवेतिरिक्तं T); तदप-
चत प्रजापते यज्जपते मूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ Be; तदपचतै प्रजापते यज्जपते
मूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापतौ ॥; यज्जपततपचत प्रजापते ॥ मूनं यदतिरिक्तं
कर्मप्रजापते J; यज्जपचतप्रजापतेयज्जपते मूनं यदतिरिक्तं कर्मप्रजापते F.

॥ Thus BTJ; दक्षिणाक्षे F; दक्षिण H; दक्षिणाभिरे B (which omits
वेद्ये) ।

२ Thus BTBF; वेदं om. J Be; वेदे ins. after निधाथ TB; वेदं ins.
after निधाथ Be.

३ Thus (दैववेद) Be H; BJ om. वेद; F om. दैव ।

॥ Conjectural reading. अंतरोपपत्त्यस्य J; अंतरोपपत्त्यस्य Be; अंतरी-
रूपस्य H; अंतरोरूप अक्षति B; अंतरीर्षोरूपस्यति T; तदपरोरूपस्य F.

बोक्ष्योपनिमृच्छीते^१ । एतेनराधि प्राकृत्य कृष्णेति तन्तुं
 तन्वज्जसो भानुमन्विहि श्वोनिक्षतः पथो रक्ष धिवा क्षतान-
 तुष्यत्वं यथत जोगुवानपो मनुर्भव जनथा देव्यं जनमित्यथ
 यान्वतिप्रिष्यन्ते तानि बर्हिषि संयस्याद्यापृषो ऽधि संहृष
 प्रजया ■ पशुभिराश्वेत्यथ यथाप्रपञं निष्कम्याशेषाहवनीयं ५
 परीत्य दक्षिणत उदङ्मुखश्चाहवनीयमुपतिष्ठते । व्यासश्च
 हविषो जातवेदा अदम्भो अजातः पूर्वो असिन्विष्य ।
 सन्वन्मिह सुविमुक्ता नो विमुच्येद्यासासु द्रविणं जातवेदो
 यश्च भद्रम् ॥ एतेनाग्ने प्रक्षणा वातुधक्ष शक्नो वा यन्ते सक्षमा
 विदा वा । उत प्रषेव्यभि वक्षो अस्त्राण्यं नः सृज सुमत्या १०
 वागवत्या ॥ ये ते शतं वक्ष्य ये वक्ष्यं यज्ञियाः पाशा
 वितता ■ । तेभिर्नो अग्निरिन्द्रो वृक्ष्यतिर्विचे^१ सुक्षन्तु
 महतः स्पर्का इत्येतस्यैव जपा दर्शपूर्णमासयोरिष्टीनां चातुर्मा-
 स्थानां पशुवन्धस्य बौधामस्या इति^१ ॥ ३० ॥

अथ पशानुपधीयन्ते^१ यदा जानात्यग्ने मध्यमाभावात् १५
 ब्रूहीति तदेते अथो जयति यदो वयं प्रभिनाम प्रतानि ॥
 यत्पाकया ममसा दौणदसा न यज्ञस्य मन्वते मर्त्याः ।
 अग्निष्टुतोता क्रतुविद्विजामन्यजिष्ठो देवाश्चतुर्गो यजातीति^१
 नैवावदशदक्षे ऽध्वर्युयजमानं वाचयति त्वां गावो ऽष्टयत राक्ष्याथ

१ विवेकिनः B Be H, but comp. Kauā. sū. 97. B, Kṣty. sū. XXV.
 I. 11.

ताः ॥ मरुतः स्रक्ताः । मरुतवत् ककुभि मिमिषाव-
 क्षतो न कयो विभक्ता मरुतौति । तमये मरुतोमा मैवावक्ष्यथ
 मयच्छति मिवावक्ष्यथोक्ता मयास्योः ममिषा मयच्छामीति ।
 ताः ॥ मरुतः मतिगृह्णाति मिवावक्ष्यथोक्ता मयास्योः
 ५ ममिषा मतिगृह्णातीति दक्षिणोत्तरीयेनमूर्ध्वमुष्माश्चवक्तो ऽविभुरो
 भूषावमिति । तमादाय संमेध्यति चोता यच्चदग्निः चमिषा
 सुवमिषा चमिद्वमितीशानां यथोः । ॥ २१ ॥ दृश्यम् ॥

इति तृतीयः ॥

पशुना व्यथ्यमाशौ भवति । स सपक्वस्यते वीरुद्रवाग्यरि-
 धीम्युक्तुः । अन्धितेजः । शुक्लामूर्च्छास्तुका वा पेलान्तरा
 इदमे दे रमने दिगुणा । चिह्नां च दे वपात्रपक्षौ विद्याकां
 चाविद्याकां च चद्वयुक्तं कार्यधर्मयान्परिधीनौदुम्बरं तैचा-
 वक्ष्यद्वयं सुखेन संमितमिष्टानर्चिरिष्टं प्रलयनोयं वक्ष्यग्राहा-
 मिष्टसुखं चवान्धमतीतः सन्नुक्तुदीमात्र इवदाव्याय दक्षि
 शिरस्थमिष्टायामावासेन वा इविमेष्टा नचरे वा नार्हपत्य
 चाप्यं विद्यायोत्पूय कुचि चतुर्दशौतं गृहीत्वा नकुतोत्तरं
 मनवानुद्गुत्याचमीये । कुतोत्तरान्तरमे यजमाने काहेत्यपरं
 चतुर्दशौतं गृहीत्वा पूपाकृतिं कुतोत्पुष्ट दिष्टो विक्रमलोच
 कमाय नः कधि । इतं प्रत्योमे पितृ । वक्ष्यमिति निर
 काहेत्यपरं चतुर्दशौतं गृहीत्वा चान्तरान्तरासीत् । वक्षुना
 वर्धिरिष्टसुदपात् । वक्ष्यति तकात् । सपरश्वर्मादीदि । यज-
 मानेति पूर्वेषां हारोपनिष्कन्त तां दिष्टं वक्ष्यति यथाय यूप
 सप्तो भवति चन वा वेक्ष्यमन्वते । स यः सने भुङ्क्ते कायोमे
 वक्षो वक्षपक्षौ वक्ष्यान्तो । प्रनिष्टकायः प्रत्यकुपनतकसुपतिष्ठते
 । अथान्तरा वा नान्तरासुपाकामवीक्षा परैरविदं परो अवेक्षं ता
 कुमे वेक्ष्यं देवपञ्चावा इत्येवमन्वतेनानि देवता वविता
 मन्वानक्रियुर्ध्यायं वर्धिरनूक्त्यत्योवधे चाथखेनमिति । कधि-

१ Thus Kōś; गुगुक्षु B; गुगुक्षु Be H; गुगुक्षु T; वक्षुक्षु J.

२ Thus only Be H; the other MSS. om. [] ।

- निजा तिष्यं प्रहरति सधिते मैनः क्षिप्रैरिति^१ यः प्रथमः
 शकः परापतति तं प्रज्ञातं निदधाति^२ तमपरिभिन्दनचयं
 हसति^३ प्राणं बोद्धं वा प्रधानतस्तुमन्वयते दिवस्येण सा
 सौख्योरनारिषं मध्येन सा क्षिप्रैः इषिष्या संभवेत्पामस्ये
 ५ क्षिप्रं निधाय संपरिक्षीर्याभिक्षोति वनस्यते अतवद्यो
 विरोह साधेति^४ सचलवश्या वि वयः हरेमेत्यात्मानं प्रत्य-
 भिक्षते^५ एवमः प्राणाः प्रसूदयति यं सायः सधितेति-
 जानः प्रथिनाथ मयते सौभगाधेति^६ पक्षारजिं तस्यै हरेदि-
 क्षेव प्राकृणवतामवमसं परिवन्तपरमं^७ प्रादिप्रावमं चवाकसा
 १० कासे परिवाचयत्यन्धिको रायः सुवीर इति^८ यत्परं भवति
 तस्य चतुरङ्गुलं चवाकसाय प्रवेदयति^९ तं चतुरभिं वाह्याभिं
 वा वा हरत्या^{१०} वा हारयत्योष निक्षिप्त्यवतचपानामेव
 वा हते^{११} एवास्मैवा पूर्वैरेव पाशुदन्धिको वेदिर्विमिता
 भवति दशपदा पञ्चनिरखी द्वादशपदा प्राच्यष्टापदा पुरसा-
 १५ निरखी^{१२} तां परिक्षीर्य समपगुर्वरति^{१३} ॥ १ ॥

इदमेव मसिद्धं पौरोडाशिकं^१ त्रिधंजुवा तूष्णीं चतुर्थं^२
 पूर्वं परिपाचं परिगृह्णाति^३ करं जपयुक्तमुक्ततादाशीप्र-
 स्तिर्वरति^४ यदाशीप्रस्तिर्वरत्यथ चाचति स्वसुदपाचं त्रिधंः

१ Thus H Bc T; परिवन्तपरमं B; परिचंतपरमं F.

२ Thus Bc H and the Aptyōsma-Sōbra; समावाचयत्यवाचारयत्युक्त
 T; समावाचयत्यवाचारयत्योष B; समावाचयत्यवाचारयत्योष F.

श्रम्यामित्येतत्समादावाहेति स्वमानेतुत्तरैश्च वेदिं दधोर्वा
 चिषु वा प्रक्षेपेण स्वेनादृत्यावोक्ष्य श्रम्यथा चालाखं परिमि-
 मोते' वित्तायनी मे ऽसीति पुरसादुदीचीनकुम्भयान्नरत
 स्वेनाक्षिपति' तिन्नायनी मे ऽसीति दक्षिणतः प्राचीन-
 कुम्भयान्नरत स्वेनाक्षिपत्यवतान्ना नापितमिति पश्चादुदी-
 चीनकुम्भयान्नरत स्वेनाक्षिपत्यवतान्ना व्यपितमित्युत्तरतः
 प्राचीनकुम्भयान्नरत स्वेनाक्षिपत्यैव चालाखे बर्हिर्निधाय
 तक्षिष्यत्वेन प्रहरति विदेरग्निर्भो नामाग्ने अङ्गिरो यो ऽस्यां
 पृथिव्यामवीत्यादत्त आयुषा नाजेहीति' ह्योत्तरवेद्यां निव-
 पति यत्ने ऽनाष्टहं नाम यज्ञियं तेन सादध इति' द्वितीयं १०
 प्रहरति विदेरग्निर्भो नामाग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयकां पृथि-
 व्यामवीत्यादत्त आयुषा नाजेहीति' ह्योत्तरवेद्यां निवपति
 यत्ने ऽनाष्टहं नाम यज्ञियं तेन सादध इति' तृतीयं प्रहरति
 विदेरग्निर्भो नामाग्ने अङ्गिरो यत्तृतीयकां पृथिव्यामवीत्या-
 दत्त आयुषा नाजेहीति' ह्योत्तरवेद्यां निवपति यत्ने ऽना- ११
 ष्टहं नाम यज्ञियं तेन सादध इति' चतुर्थं प्रहरति
 यत्नं बर्हिषावाध्वर्युं स्वेन चालाखात्पूरीषमुद्वर्त्तवाग्नीध्र-
 मादाग्नीदितक्षिर्हरेति' तत्तक्षिराग्नीध्रो हरति' यदाग्नीध्रक्षि-
 र्हरत्यवाध्वर्युं उत्तरवेद्ये पुरीषः सप्रवीति क्षिर्होरसि सविषी-
 रसीति' प्रचयत्युह प्रचक्षोह ते यज्ञपतिः प्रचतामिति' स्वेन १०
 यज्ञ इति भुवावीत्येवेनामङ्गिरसोचति देवेभ्यः इत्यस्वेति'
 देवेभ्यः इत्यस्वेति चिकताभिरनुगङ्गिरति' तां प्रादेशमाचीं

- चतुर्धा^१ भिन्नाय शब्दना परिनिमोत^१ सत्तरनाभिमुखाया-
 मेना प्रतिष्ठायाभिमादने देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्नि-
 र्वाङ्मना पूषो वसुधाभ्यामादद इत्यादायाभिमन्वयते ऽग्निरग्नि-
 नारिरसीति^१ ■■■ पूषावटं परिक्षिपति अद्यान्वेषधम्^२
 ॥ अग्निर्येषधं परिक्षिपति^२ रचः परिक्षिपिता अरातश्च
 इदमश्च^२ रचसो यीवा अपिहन्तामि यो ऽस्मान्नेष्टि यं च
 यं दिव इदमश्च यीवा अपिहन्तामीत्यप्यग्रीभमाद्याग्रीदेयीमं
 पूषावटं यमोपरयन्तिनं प्राक् पुरीवसुदपतास्तुरङ्गुलेनोपरमति-
 क्यतादिति^१ ■■■ य कनति वा कावयति वा^१ वावदेवा-
 १० वाधर्मुयेदति तावदेव प्रतिप्रक्षाताभ्यादधातीर्षं प्रथमोय-
 सुशोभयमयीः कवयन्ति^२ यामाकाशतानेप्रचोयवतीः प्रोचयी-
 रधर्मुरादने^१ परिकर्मिणे पञ्चमहीतमानं प्रयच्छति^१ मञ्जु-
 र्भारा भक्त्यय धर्ममाकाशये प्रकीयमानाजतुङ्गसीदेक-
 त्यवाधुचधेदीति^१ विद्वत्प्राप्तुचकन्ते^१ होतुर्वत्रं यन्तुनरेव
 १५ वेहिं प्रतिपद्यते^१ भारवरन्तेनप्रिमयाधर्मुविप्रचोयवतीभि-
 र्मौक्तौभिरत्तरवेहिं शोचति^१ ■ २ ॥

इन्द्रचोयकश्च कृच्छिः पुरसात्प्राप्तिरिति पुरसात्प्राप्तोअवाक्षर
 पित्रभिर्देविकतः प्राप्तिरिति दक्षिणतः^१ प्रोक्तास्तथा वद्रेः पञ्चात्मा-
 त्तिरिति पञ्चाद्विचक्षणं आदित्येदत्तरतः पामित्युत्तरतो^१ ऽव
 १० कवोचयीनामुच्छिद्यते तद्विप्लव उत्तरवेये विनयति^१ अदिव

१ Thus B T; चतुर्धा the other MSS.

१ Thus B Be T F; कवयति ■

■ कूरं तस्मै प्रमथतीति प्राज्ञात्मनैनाः५ हिरण्यमन्तर्या-
 माद्युधा पक्ष्यहोतेन व्यापारयति । वि५हीरधि सपत्न्याही
 साहेति दक्षिणे ५५वे । वि५हीरधि सुप्रजावनिः साहेतु-
 न्तरस्याः५ ओस्याः५ । वि५हीरधि रायसोवनिः साहेति
 दक्षिणस्याः५ ओस्याः५ । वि५हीरसादित्यवनिः साहेतुनरे ५
 ५५वे । वि५हीरसावच देवान्मेवयते ■ साहेति मध्ये ।
 एव भूतेभ्यस्तेति सुप्रसृज्जात्यं पीतद्रव्यान्परिधीन्परिदधाति ।
 विद्यामुरधि इविवीं दृष्टेति मध्यमं । ■ चिदक्षानरिचं दृष्ट-
 तेति दक्षिणमंशुतचिदधि दिवं दृष्टेत्सुतरमंशुतिशिष्टाश्व-
 भाराविषयति युष्टुषु । सुगन्धितेनः५ यज्ञान्मूर्षास्तुकाममे- १०
 र्भसाक्षयः पुरीषमपीत्येनास्तः५ सावेसाभिचारार्थं५ मद्-
 क्षिमास्त्येषं प्रतिष्ठापयति यज्ञं प्रतिष्ठितं समती सुमेवा ■
 ता वसुनि सुवधा विप्रान् । दीर्घमायुर्व्यजमानाथ कस्तवचा-
 न्तेन मदितारमद्भीत्यैवं विद्वत्प्राज्ञनिषाधं कत्वाभराजति-
 भिरभिलुहोत्यभिर्यज्ञं नयतु प्रजापत्यैवं यज्ञहन्तो विदन् । १५
 द्वेदेभ्यः प्रकृताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर काशाः । वायुर्व्यज्ञं नयतु
 प्रजापत्यैवं यज्ञहन्तो विदन् । द्वेदेभ्यः प्रकृताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं
 तिर काशाः । सूर्यो यज्ञं नयतु प्रजापत्यैवं यज्ञहन्तो विदन् ।
 द्वेदेभ्यः प्रकृताद्यज्ञं प्रम यज्ञपतिं तिर काशाः । यज्ञो यज्ञं

१ Thus F; सुप्रसृज्जा ■ Bo H; सुप्रसृज्जा T (Gracthal).

२ •मिक्षचीत्यं Bo F.

- अथ प्रजापत्येनं वसवो विदन् । देवेभ्यः प्रभूताद्यन्तं प्रज
 वसवपतिं तिर स्वाहेत्येता यजमान एव स्वयं जुषोत्यग्निरन्नादो
 ऽन्नपतिरन्नस्रोत्रे च मे ऽन्नं ददातु स्वाहा । वायुः प्राणदाः
 प्राणस्रोत्रे च मे प्राणं ददातु स्वाहा । आदित्यो भूरिदा
 १ भूविष्ठानां पशूनामीशे च मे भूविष्ठान्यश्वन्ददातु स्वाहेत्यग्नि-
 वसुतरं परिवाहं परिग्रह्य घोषुपिला त्रिवंशः स्वः सन्धा
 संश्रैवमाह प्रोचषीराशदयेभानर्हिषसादय जुषः सधितिः
 सुषसं^१ संश्रुतिं तृणीं पूषदाज्यपशूनीं पशूः संश्रुत्यायेन च
 दग्ना ऋदेहोत्याचतासु प्रोचषीसूदस स्वयं मार्गयित्वाभानर्हि-
 २ ऋषसाय मदश्चिषमाहृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य जुषः सधितिः^२ सुषस
 संमार्ष्टि तृणीं पूषदाज्यपशूनीं^१ पशूः संश्रुत्यायेन च दग्ना
 ऋदेहोत्याचं च प्रोचषीसोत्पूष मदश्चिषमाह्वानि गृहीत्वा पूष-
 दाज्यपशूनामुपशुषीते महीनां पशो ऽपीति^३ विशेषां देवानां
 तनूरिति द्वितीयं^४ बर्हिषी अन्तर्धाथ दध्यानयत्यध्यासमथ
 ३ पुषतीनां पशं पुषतीनां पशो ऽसोत्पशोदृत्य बर्हिषी अथाभि-
 चारयति विष्णोर्हृदयमसीत्येकमिव विष्णुस्मात्तुविचकन इति
 द्वितीयम्^५ ॥ ■ ■

प्रोचषीभिर्दपोत्तिहतोऽन्नं प्रोचति^१ वेदिं प्रोचति
 बर्हिः प्रोचति^२ बर्हिरासन्नं प्रश्नोपनिगीच पुरस्तात्प्रसारं

१ Thus B Be T; जुषेह instead of जुषः H; जुष च सधितिं च F and
 Srantapad. p. 161.

२ अन्नं च सधितिं च F.

- ४ स्थाति^१ पञ्चविधं बर्हिं क्षीर्मां^२ प्रक्षरपाणिः प्राकभिक्ष्य
कार्त्तवर्ममन्त्रपरिधीन्यरिद्धात्पूर्ध्वं समिधावाद्धाति^३ विष्टतो
तिरस्त्री सादयति^४ विष्टत्योः प्रक्षरं^५ प्रक्षरे गुहं^६ बर्हिषीतरा^७
एता असदसिति समभिक्ष्य प्रदक्षिणमावृत्त्य प्रत्यङ्मावृत्त्य
५ याचति यवमतीः प्रोक्षणीर्वर्हिर्हिसमाव्यक्षाक्षीः५ यक्षुवाः५
क्षरग्रनं नैवावरुषदण्डं यूपप्रकलः५ हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्सं-
निधाय यूपं प्रक्षालयति यस्मै शिखः परावधीनका हस्तेन
वाक्षा । आपस्ते तदनस्यते ऽपमुदस्तु^८ शुभ्रनौरिति^९ यूप एव
प्रचाक्षितः प्रपन्नः संपन्नचपाकः प्रागवटादुपगते^{१०} तक्षुभारेण-
१० द्यनीषं तिष्ठन्पराश्वं प्रोक्षति वृषियै ताम्परिचाय ॥ दिवे
नेत्यवटे ऽपो ज्वनयति शुभ्रतां लोकः पित्रवदन इति^{११}
यवाग्रप्रस्फन्दयति यवो ऽसि यवथास्त्रहेधो यवपारातीरिति^{१२}
वर्हिर्हिसं व्यतिषव्यावस्तृणाति पित्रथाः५ सदनमधीत्येनद्वि-
रक्षमन्तर्धाय^{१३} सुवाकृत्याभिजुहोति पित्रभ्यः स्वाहेति^{१४} यूप-
१५ प्रकलमवाचति स्वाधेशो ऽष्टपेगा नेष्टणां वनसतिरधि वा
क्षाक्षति ॥ विप्तादित्यवादन आव्यक्षाक्षीः५ यक्षुवाः५
क्षरग्रनं नैवावरुषदण्डमुदपात्रमित्येतत्समादायादैहि यजसा-
नेत्यवगजमानो ऽनूची यज्यसेव यूपं परीत्य दक्षिणत उदस्तु-

१ यक्ष ins. H Be (see. m.)

२ Thus B; यज्यसेवपनु० the other MSS.

३ Thus (एव) all, ॥ Bh.

वासिष्ठमिति पूर्वं द्वाभ्यर्चुंरपरो यजमानोऽपरा यज्यं च ॥
 यज्यं च यूपस्थाग्रमग्नौ देवस्या सविता मध्याग्निकृत्यनारतस्य
 वासतस्य ॥ १ ॥ कृत्वा ॥ प्रतिष्ठुहति सुपिण्डकाभ्यस्तौ-
 वधीभ्य इत्यप्युवेवाग्निष्ठामग्निमभिचारयज्ञात् यूपयाज्य-
 मावावातुनूहोत्यां नमनःकृत्यमेव यजमानं तेजयमानं ॥ ५ ॥
 रमनति ॥ यज्यपरमनति ॥ सर्वतः परित्यज्यपरिवर्गमेवास्मिन्नो-
 दधातीति ॥ वासतस्य यूपयाज्योऽग्नीवमावावातुनूहोत्यां यज्य-
 द्विष्टः क्षमानात्तरिचं ॥ इति वीणुपरेच दृष्टेत्येवं वेद्यवी-
 ष्मन्मग्ना कल्पयति ते ते धामाग्नि विष्णोः कर्माणि पश्यतेति
 द्वाभ्याम् ॥ २ ॥ द्वाग्निष्ठामग्निमाचवनीयेन संपादयति तदुपस्था ॥ १० ॥
 यज्यं च परेकयति तद्विष्णोः परमं पदम् सदा पश्यति सूरयः ।
 द्विषीव यपुरातनमिदमेवं प्रदक्षिणं सूर्येण पर्युचति तद्विष्णो-
 ना यज्यमग्निः सुप्रजायति रावसोयवनिं पर्युचामीति ॥ तैवा-
 वदयदक्षेण दृष्टयति ॥ दृष्टय चर्ष दृष्टय प्रजा दृष्टय
 रावसोयं दृष्टेत्यमूममग्निरिष्टं परित्यज्योदपाचमुपनिनीचा- ॥ १॥
 यैतां विष्टयाः रज्जनां पिः संभुज्य मयसेन गुणेन नाभिदत्ते
 परित्यज्यत्वात् परित्यज्यमावावातुनूहोति ॥ पिः प्रदक्षिणं परि-
 ययति परिवीरवि परि ना देवीर्विष्णो यज्यं परीमम्
 रावसोयो यजमानं मनुष्या इत्युपाको व्यतिवर्तयान्तं प्रवेष्ट-
 यत्यभिमति सविमप्रवयत्योत्तरेवाग्निष्ठामग्निं मध्यसे गुणे ॥ १० ॥
 सवमेवगुह्यन्तरिचक्ष ता सामावंगुहामीति ॥ ११ ॥ यूप-
 सुत्सुजति ॥ ४४ ॥ प्रथमः ॥

- अथैतं पञ्च प्रसूतितमन्त्ररेण सात्वाकोत्कर्षौ प्रपाद्यसेष
 धूपं पुरस्तात्पुष्पसुपस्थापयति ^१ तन्निषे जेति नर्चिषी
 आदापोपाकरोत्युपवीरमुपो देवान्देवीर्विंशः प्राश्वर्वाञ्चरिणो
 वृहस्पते धारया वसूनि इत्या ते खरतां देव त्वहर्वसु
 ॥ रण रेवतो रमध्वं प्रकापतेर्जायमाना ^२ इमं पञ्च पश्यते ते
 अश्वेन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टमुपाकरोमीति ^३ यदेवत्यो वा भवति ^४
 प्रकाति नर्चिषी निभायाधिमन्त्रनः यकत् ^५ मिदधात्यग्नेर्जनिष-
 मधीति ^६ वृषपावन्धौ वृषयौ स इत्यारण्यौ आहूत सर्वश-
 खापुरवि पुष्टरवा इत्यथैने आश्वकाकाः समनक्ति इतेनाक्ते
 १० वृषत्वं दधायामित्यथ प्रकातीर्वाचयति नाथत्वं इन्द्रो ऽनु
 प्रजायस्य वैशुभं इन्द्रो ऽनु प्रजायस्य जागतं इन्द्रो ऽनु प्रजा-
 यक्षेत्यपाहाप्रथे मय्यमानायातुन्नीति ^७ ज्ञात आह ज्ञाता-
 यातुन्नीति ^८ प्रहरकाह प्रहियमायायातुन्नीति ^९ प्रहरति
 भवत्वं नः समनसाविति ^{१०} प्रहत्याभिजुहोत्यग्नेरग्निहरति प्रविष्ट
 १५ इत्यथ रजनानादत्ते देवता त्वा सवितुः प्रथये ऽग्निर्वाज्जम्भा
 पूष्यो वृक्षाभामादह इति ^{११} तथाच्छाया पश्यमभिदधाति
 दक्षिणमधर्धशीर्षमृतथा त्वा देवदविः पात्रेनारभ इति ^{१२} दितु-
 लायै च विद्युपायै ज्ञान्तौ संदधाति धर्षां मातुषामिति ^{१३}
 नियुक्तत्वंथेनमग्निः प्रोक्त्यज्ञस्त्वौषधीभ्य इन्द्राग्निभ्यां त्वा जुष्टं
 २० प्रोक्षामीति ^{१४} यदेवत्यो वा भवति ^{१५} पावथत्यपां पेररसीति ^{१६}

१ These mantras are given sakalopāthēna only in H. Be.

२ Thus BT Kōś. अग्निर्जननमृदसं II F. Be.

ज्ञानं विमर्शयः चममापो देवीः कर्तृत्वेनमित्युपरिष्ठाप्योपस्था-
धकादुपोचति^१ वर्धत एवेनं मेघं करोतीति माध्याह्नसुदूध
प्रोचकोधानम् ॥ ५ ॥

अवेष्टाश्चमिधमाद्दान आद्याग्रये चमिधमानायातुनूदीत्य-
भादधातीत्यं^२ परि चमिधः प्रिनष्टि^३ वेदेनोपवाकयत्यनू- ५
ताद्यु चामिधेनोषु कुवेष्टाचारमाचारयति^४ संयुष्टे सुग्भा-
सुत्तरमेवाद्यः सप्रम्यन्तुवानुदङ्गत्यात्मन् जुष्टा पश्यः समनति^५
सं ते प्राप्नो वायुना नञ्जनामिति ककाटे^६ सं वज्रचैरङ्गानीति
चकुदि^७ सं वज्रपतिराग्निवेति दक्षिणस्थाः ओष्ठाभेच चचा-
पतनः कुबौ वादयिन्ना प्रवरं ग्रहणीते^८ प्रथिद्वः चोत्तरं १०
हृषीते^९ ऽपामावक्त्यो आववाद्य औषधिन्यावद्वौ प्रमाक्षारौ
प्रमाक्षादित्यमौ^{१०} मातुव इति मैषावद्वक्त्य नाम दृष्टात्यपा-
वावयति^{११} वक्ष्यात्यावावक्त्यो^{१२} वाववाद्य औषधमिधं देवीनां
विष्ठां दुरण्णाचं वक्षमानो मतुवाचां तथोरक्षुरि गार्धपथं
दीदधक्त्यः दित्वा द्वा नू राधाः^{१३} वीर्यं चानावर्धमानौ १५
इति^{१४} वीदति चोता^{१५} प्रवक्षमाकाङ्क्षति^{१६} प्रसृतः कुषावादा-
वात्यात्मन्नाभावाद्य चमिधः प्रेक्षेति^{१७} वक्ष्यते कुर्वीति प्रेक्ष
प्रेक्षेति^{१८} चतुर्चाहमचोः समानवमानो ऽहमे धर्मः समानयते^{१९}
परि आशक्तोभः चक्ष्वाद्यः प्रिनष्टि^{२०} द्रव प्रमाजानिहो-

१ Thus all MSS. and Kōś. except Bc, which has प्रमाक्षादि० ।

२ Thus B; the words 'वावयति वक्ष्यात्य' om. TF; H Bc am. चति,
but comp. Bb.

- दक्षत्याकम्ब्य स्नानं ॥ आशं च याचति^१ तौ जुष्टामङ्गा^२ ताम्नां
 पशुः समनक्ति हतेनाक्तौ पशुं चावेयामिति^३ प्रयच्छति
 आशमवगूहति स्नानं यथायतनः सुचौ सादयित्वाह पर्यङ्गधि
 क्रियमाणायाऽनुगूहीत्यथैव आग्नीध्र आश्वनीयादुत्सुकमादा-
 १ यान्तरेण आत्मासोत्करादुत्तरेण आश्विदेशमयेण पशुं जघनेन
 सुच इत्येवं हिः प्रदक्षिणं पूर्वैत्युक्त्यनुपरिहरणमपाद्यानि
 जुहोति प्रजानन्तः प्रतिशृङ्गन्ति पूर्वैवेयामौशे पशुपतिः पशुना
 ये बध्यमानमनु बध्यमाना ॥ आरण्याः पशवो विश्वरूपाः
 प्रसुधमाना भुवनस्य रेत इति^४ निधायाग्नीध्र उत्सुकं चयेतं
 १० हिः पुनः प्रतिपर्यङ्ग्योत्सुकप्रथमाः^५ प्रतिपद्यन्ते^६ ऽन्वज्जुक्मिता^७
 पशुना^८ पशुमध्यर्धुर्वपाक्षपणौभ्यामन्वारभते^९ वपाक्षपणौ यज-
 मानो^{१०} ऽवाक्राय संप्रेक्षत्युपप्रेक्ष्य होतर्हथा देवेभ्य इत्येवैतं^{११}
 पशुमन्तरेण आत्मासोत्करादुदक्षं नीयमानमनुमन्त्रयते माना
 प्राणो यजमानस्य पशुना रेवतीर्ध्वजपतिं प्रियधाविशतेति
 ११ दाभ्याः^{१२} स^{१३} यचैतदाग्नीध्र उत्सुकं निदधाति तदघेण वोन्तरेण
 वा पशवे निदध्यामानाय बर्हिर्दपासति इचिव्याः संष्टयः पाहोति^{१४}
 तदेतं पशुं प्रतीचीनगिरसमुदीचीनपादं निग्नन्यकृत्स्नं मायुः
 संश्लेषतेत्युक्तेनैव चयेतमेत्य इष्टदाभ्यावकाश आसत इह

१ Thus all (F. चयन्ता) ।

२ FH om प्रति० ।

३ Thus Be; अक्षप्रमिता B; अक्षप्रमिता the other MSS.

४ Thus T Be; अथैव the other MSS.

५ om. BF.

स्वर्चिः शमस्तः शमोऽधीभ्यः शं प्रचिष्या इति^१ शमहोभा-
 मित्यतिग्रिष्टः दक्षिणतो ऽनुप्रष्टं मिनयति^१ यथानि पञ्चोमुत्तमं
 पशं प्रथेयन्ति^१ तस्य दक्षिणस्य पार्श्वस्य विद्वत्तमसु प्राचीनायं
 बर्हिर्निदधात्योषधे चाधस्तेनमिति^१ स्वधितिं तिर्यक्षं निदधाति
 ९ स्वधिते मैत्रः द्विःषीरिति^१ क्षिप्रानि बर्हिर्वि लचं कृण्वत्यधै-
 तस्यैव बर्हिषो ऽणिमस्यते^१ स्वविमदुभयतो लोहितेनाङ्गेमां
 दिशं निरक्षति रक्षसां भागो ऽधीदमहः रक्षो ऽधमं तमो
 नयामि यो ऽस्मादेष्टि यं च वयं द्विष इदमेनमधमं तमो
 नयामीत्येषाप उपसृष्ट्य वरीय आच्छायेधे वेति वपासुन्नि-
 १० दति^१ तथा वपाप्रपणौ प्रोर्षेति एतेन द्यावाऽधिषो प्रोर्षा-
 यामित्यविश्राखयोपलक्ष्याधस्तात्परिवासयत्यन्विषो रायः सुवीर
 इत्यधैनां प्रदक्षिणमावृत्त्याङ्गिरभ्यधुः^१ ग्रामिणे प्रतिपत्यधोऽस्युक्-
 प्रथमाः प्रतिपद्यन्ते ॥ ६ ॥

अन्वगध्वर्युर्वपयाञ्च वपायपणौ पुनरन्वारभते यजमान^१
 ११ ऐत्युर्वन्तरिचमन्विषीत्येत्याहवनीयस्थान्तमेवङ्गारेषु वपायै प्रति-
 तप्यमानायै बर्हिषो ऽधसुपास्यति वायो वीहि लोकानामि-
 त्यधैनामन्तरेण यूपं चाहवनीयं चोपातिहृत्य तां दक्षिणत
 उदङ्मुखः प्रतिप्रस्थाता अपयत्यधैनाः सुवाङ्मयाभिजुहोति
 त्वासु ते दधिरे हव्यवाहमित्यथाह लोकेशो ऽनुमूहीति^१
 परिहितासु लोकैयासु श्रुतायां वपायां जुह्वपशतावादाध-

१ कति Bo F.

॥ Thus all, except Bo which has 'माहतां'; are we to correct
 प्रदक्षिणमावृत्त्यं ?

त्वात्कस्यान्त्याह साहास्यतोभः प्रेयेति ^१ वषट्कृते जुहोत्य-
 योदङ्कृताक्रम सःसावेय इषदान्वमभिषार्च वषामभिषार-
 यत्यपोपक्षीर्षं द्विः सुवेद्य वषाः समवबुभुव्याहेन्नाग्निभ्यां
 [] वषाया मेदसो ऽवहोवमानसातुभूतीति ^१ द्विरभि-
 भारवर्षात्वात्कस्यान्त्याहेन्नाग्निभ्यां सागच्छ वषां मेदः प्रक्षितं २
 मेयेत्येष पुरस्तात्साहास्यतिः सुवाङ्मतिं जुहोति साहा
 वेयेभ्य इति ^१ वषट्कृते वषां जुहोति ज्ञातवेदो वषया गच्छ
 देवान् २ चि होता प्रथमो बभूव । इत्येव तं तदुचो वर्धयन्न
 साहास्यतः ३ किरदन्तु देवाः साहेत्यपोपरिहात्साहास्यतिः
 सुवाङ्मतिं जुहोति देवेभ्यः साहेत्येष वषायपक्षी चतुमधरति १०
 मावीं विशाखां प्रतीचीमविशाखाः साहोर्ध्वमभ्यं भादतं
 गच्छतमित्येने सःसावेयाभिजुहोत्योदङ्कृताक्रम वषाव-
 तनः सुचौ वादयिन्वा चतुत्क्रम चालाखे भार्गवमे ^१
 क्वचन्ति पक्षीः क्वचन्ति होतारः क्वचन्ति ब्रह्माधः क्वचन्ति
 प्रतिप्रकातारः क्वचन्ति प्रमाक्षारः क्वचन्त्यासीप्रमेचि यज- ११
 मानेतीदमापः ^१ प्रवहतावधं [] मधं [] यत् । वषाभिदुहो-
 दानृतं यज ज्येष्ठे अभोदधम् । निर्मां जुह्यामि त्रययाकिर्मां
 वदधादुत । निर्मां [] पृथ्वीमात्सर्वसाहेवकिस्निवात्क्षो
 मनुष्यकिस्निवादिद्यपाश्चक्षिमाप उपहन्ति सुमित्रा [] चाप
 ओषधयः सन्धिनि ^१ तां दक्षिं निदधन्ति [] दिशि १०

१ After वषिषारवति [] H F ins. वषाद्यदे शौचावेत्यान्त्याह्याह्यां चरति ।

२ The words इति वज्रमानेति only in B.

येको भवति दुर्मिषास्यै भूषासुषोऽस्यानेष्टि यं ॥ क्वं विप्र
इत्येषाप उपसृष्ट सवाधतनमुपविशति ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

- अथ समैवमाहासीत्यशुपुरोडाशं निर्वप्य प्रतिप्रस्थाताः पशुं
विधाधीति^१ निर्वपत्येव आसीन्न ऐन्द्रायमेकादशकपासमयं
॥ प्रतिप्रस्थाता पशुं विधाक्षि अमितर्षदं मित्रां वषस्त्राणि
सार्धं कुरुतामनिम मतस्यौ^२ तानि सार्धं^३ यत् दोरेकचरं
कुरुतामना पार्श्वं अवधत्ताद्विषाः ओषिमधुद्विं कुरुता-
द्विषं दोः सव्याः ओषिमधिमद्वदस्य तानि अङ्गानि कुरु-
तादनिधुं च जाघनीं चावधत्ताद्वद यूः कुरुतामिः पशुं
१० प्रधावधत्तामिः प्रयुतस्य पशोर्षदवसुत्तमं कुरुतादिति^४ इदं
पशौ पशुपुरोडाशं वाचति^५ तदुपसृष्टीर्षामिचारितमुवाच्यान्त-
वैद्यावाद्यत्यं वृद्धपशुनोरुपसृष्टवान् आहेन्द्राग्निर्भां पुरो-
डाशस्त्वावदौयमानस्यानुमूचीति^६ पूर्वाधादवदावापरार्धादवध-
त्तमिधारयति^७ प्रत्यनन्तपोपशति स्विष्टकृते सक्तदुत्तरार्धा-
१५ दवधति^८ द्विरभिधारयति^९ च प्रत्यनन्तत्याक्रम्याआव्याहेन्द्रा-
ग्निर्भां पुरोडाशं प्रक्षितं प्रेषेति^{१०} वषद्वृते जुहोत्यं समावप-
मान आहाम्रयेऽनुमूचीत्याआव्याहाम्रये प्रेषेति^{११} वषद्वृत
चत्तरार्धपूर्वार्धं इतिहाव पूर्वां आहन्तीर्जुहोत्यथोदवत्याक्रम्य
ववाधतनः सुषौ सादचित्वा प्राग्निमवदायेदामवधत्युप-
२० कृताधामिहायामग्नीध आदधाति पशवत्तं^{१२} प्राश्रन्ति^{१३} मार्ज-

^१ Thus Be HF, the Prayoga cited by Schwab, das altind. Thier-
opfer, page 131, Srautopadārtha page 175 and Mantramālā,

■ B; यतः T.

यन्मिं ५५ संप्रैवमाहाप्रौकुत्तरवर्हिदपचादय प्रतिप्रख्यातः पञ्चौ
 संवदक्षीत्यैव चाप्रीभः अचशाखायामिदमूनमुपगूहति^१ तद्-
 न्तरवर्हिभैषत्यय प्रतिप्रख्याता इवदाण्यं विहत्य जुहाः
 संभानीयान्तरेण चात्वाकोत्करावुदङ्गुपनिष्कस्य इच्छति इदतः
 इवीहः^२ अमितरिति^३ अमितैव उत्तरतो इदयशूकं धारयः-
 क्षिप्तति^४ स इदतमिति प्रत्याह^५ तं तथैव द्वितीयमुत्कस्य
 इच्छति^६ तं तथैवेतरः प्रत्याह^७ तं तथैव तृतीयमुत्कस्य इच्छति^८
 तं तथैवेतरः प्रत्याह^९ अमितुर्इदयशूकभादाय तेन इदय-
 सुपक्षेय तः अमिषे संप्रदाय इवदाण्येन इदयमभिचारयति
 ■ ■ ■ ■ मनः सं प्राणेन प्राणो जुहं देवेभ्यो हयं इत- १०
 यत्काहेति^{११} विष्णुः कला हरतेत्युक्तेतेनैव यथेतमेत्य चतस्रवृष-
 कृषीते जुहपक्षतोदिवाधाने यक्षिः^{१२} वचाहोमं यहीयन्म-
 यज्ञावरन्ति तं पशुमन्तरेण चात्वाकोत्करावन्तरेण शूषं
 पावप्रनीयं चोपातिहत्य तं^{१३} दक्षिणतः पञ्चहोनादादयत्येतेनैव
 पूरावरन्तेनैवेकसूनमंय अचशाखायाः इदयं निधाय १५
 सधितिना तस्याग्रे इवचभाह ॥ ■ ■

मनोताये इविषो इवदीयमानकासुगूहीति^१ इदयस्तेवाये
 हिरवक्ष्यत्यय जिह्वाया ■ वक्षसो ५५ तनिषो ५५ इक्ष्वायो-
 रय ■ होषो ५५ दक्षिणतः पार्श्वस्याय अचक्षाय दक्षिणाये
 ओषेरधुक्षी^२ यैधं शुदं कलाणिमस्तिष्ठकते निदधाति १०

१ With pluti sign only Be.

२ H om.; Be ssa. m. del.

- सविमदुपवद्भ्यो मयं^१ देवं ■■■ बुद्धासवदधात्वा^२ ब्रह्ममेदो
यूपसवधाय तेन जुहुं प्रोक्षीति^३ यूप्योपसिञ्चत्यभिघारयत्य-
चोपसृतिं स्निहकृते सर्वेषां चक्षुषाः सक्तसक्तमवपति^४
सक्तदक्षिणस्य दोष्ः पित्रितं प्रच्छिद्यावदधाति सक्तस्यत्वायै
५ ओषेरणिमहुदस्तां ब्रह्ममेदो यूपसवधाय तेनोपसृतं
प्रोक्षीति^५ यूप्योपसिञ्चति^६ द्विरभिघारयत्यथ चदयं निज्जां
वचसनिम सतस्यै^७ धनिष्ठुमितीडापाद्याः^८ समवधाय यूप्योप-
सिञ्चत्यभिघारयत्यथ^९ कश्यपे वा चमसे वा वसाहोमं स्रज्जाति^{१०}
यूप्योपसिञ्चत्यभिघारयत्यथ पञ्चोर्वदामानि संस्पृश्यैष्टः प्राप्नो-
१० ञ्छ्रेञ्छ्रे मिदेषदेष्टो ऽपानो ञ्छ्रेञ्छ्रे विनोमुवदेव मह-
भूरि ते सप्तमेतु विपुक्कपा यमस्यक्षासो भवथ । देवता
यमस्यसे सस्यासो ऽनु ना माता पितरौ मदन्विताश्च
दक्षिणेन पार्श्वेन वसाहोमं प्रचोति कुम्भतः शीरश्चक्षिणा
श्रीषात्वापः समरिचन्वातश्च ना भ्रज्ये यूप्यो रश्म्या अपा-
१५ मोषधीमाः रोहिण्या इति^{११} संस्पृष्टस्य पञ्चोः प्रतीचीं जाघ्रचीः
हरति^{१२} प्रतिपरिहरति पशुमथ जुह्वपसृतावाद्दाथ आरे-
क्षाग्निर्वा कामस्य हविषो ऽनुजुहीत्यत्राकम्भायायाज्ञेक्षा-
ग्निर्वा कामस्य हविः प्रक्षितं प्रेक्षेति^{१३} प्रतिप्रक्षतौ च क्षतरतो

१ Thus Be H T Kō.; मयं BF.

२ यच ins. Be FH.

३ Thus Be H ■ Kō. (sec. m.); दनु BF.

४ BH Be; इति पाद्याः; F इतिपाद्याः; T totally corrupt.

५ यच after 'सिञ्चति' ins. ■ F.

वशाहोमं धारयश्चिह्ति^१ सो ऽर्धं धाव्याधै वशाहोमं
 जुहोति इतं इतयावानः पिबत वशां वशापावानः पिबताम्न-
 रिषस इविरवि खाहा माम्नरिषास खाहेति^२ वषट्कृते
 रविर्जुहोत्येतस्य होममसु प्रतिप्रक्षाता वशाहोमोद्देकेण दिग्गो
 जुहोति दिग्गः प्रदिग्ग आदिग्गो विदिग्ग रुदिग्गः खाहा
 दिग्गो नमो दिग्गः खाहेत्यथ प्रदक्षिणमाहृत्य प्रवदाव्यात्
 सुवेषोपपन्नवाच वनस्यतये ऽनुमूहोत्याभावाच्च वनस्यतये
 मेवेति^३ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहास्य पूर्वां चाहुतीर्जुहो-
 त्यथ समावपमान आहास्यवे चिह्नकृते ऽनुमूहोत्याभावाहास्यवे
 चिह्नकृते मेवेति^४ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहास्य पूर्वां १०
 चाहुतीर्जुहोत्यथोदङ्मन्त्रस्य वशावतनश्च कुषौ वादधिमा
 होच इहामुपोचन्मनो मेदच^५ उपहृताधामिवायामग्नीध
 वादधाति वनस्यतमर्धं वनिहुमपार्धं वनिहुं^६ मेदस्यप्राग्भग्नि^७
 मार्जयन्ते^८ ऽवाच नक्षत्रे परिहरेति^९ तद्वा प्रति-
 मृच्छाति ॥ ६ ॥

१५

वषट् सोम ऋते तव मनसगुणु विभक्तः । प्रजावक्तो
 अग्नीमहोत्यथ सप्रेवमाहाग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपपट्टपपीद
 नक्षत्र्यक्षाक्षामः समिधमाधाग्नीदग्नीचक्षस्रस्रसंभुतीत्याह-
 न्वेताव्यामिवादौपयजानङ्गाराश्छानयेच होतारं निवपत्युप-
 पीदत्युपपट्टा गुदहृतीयेर्नापाध्वरुः प्रवदाव्यं विहत्य^{१०} जुह्वाश्च १-

१ Thus B; धारयं निहति H; the other MSS. corrupt.

२ Thus H T; निहति B; निहति F.

- समानौचात्याकम्वात्राद्याह देवेभ्यः प्रेक्षेति^१ वषट्कृते जुहोति
 प्रेक्ष प्रेक्षेत्येवमेवोपयहोपयजति गुदस्य प्रक्षेदः ससुत्रं गच्छ
 स्नाहेत्येतेरेकादशभिरग्निं वैश्वानरं गच्छ स्नाहेति सर्वमन्ततो
 ५ सुप्रहरत्येष बर्हिषि हस्तौ निमार्श्यास्तौषधीभ्यो मनो मे
 हार्दि यक्षेत्येषास्य धूममग्नौकते तनू त्वचं पुचं नभारमग्नी-
 येत्येकादशानूयामानिहोदस्तथाकन्य जुहाः स्वहमवधाद्य पुर-
 स्नात्तयत् तिष्ठन्नुहोति दिवं ते धूमो गच्छतनारिषमर्षिः
 पृथिवीं भस्मना पृषस्व स्नाहेत्येष यथायतनः सुचौ साद-
 यित्वा वाक्वतौभ्याः सुचौ व्यूहति^२ मधुना प्रक्षारपरिधि
 १० मंत्रकीर्षं संप्रसाद्य सुचौ^३ विमुच्य जाघन्त्या पत्नीः संधाजघ-
 न्ताव्यस्यैव सोमं ॥ त्वहारं च धजत्युत्तानाथै जाघन्त्यै देवानां
 पत्नीर्यजति^४ नीच्याः अग्निं^५ मृहपतिसुत्तानाथै जाघन्त्यै शेष
 इडाभवधति^६ नीच्याः अग्नीधे^७ पशवत्तं^८ प्राग्नीतो^९ सार्धयेते^{१०}
 अथ सुचि चतुर्गृहीतं मृहीलापसजैः पथाहृत्यान्वाहार्यपचने
 १५ प्रायश्चित्तं जला^{११} न पत्नीकरणदोमेन चरत्येष प्राक्तेत्य
 भुवामाथाव्य चीक्षि समिष्टयजूषि^{१२} जुहोति ॥ यज्ञं गच्छ
 यज्ञपतिं गच्छ स्नां योनिं गच्छ स्नाहेति^{१३} सुवेद्यैव द्वितीय-
 मेव ते यज्ञो यज्ञपते सदसूक्तवाकः सुवीरः स्नाहेति^{१४} सुवा

१ सुचौ Be H.

२ Thus only Be; the other MSS. have नीच्याग्निं and नीच्याधीधे ।

३ जुहोति ॥ Be.

४ T ins. पशुपत्तिकामि ।

द्वितीयं देवा गतुविदो गतुं विना गतुमिति । मनसस्त
 इमं नो देव देवेषु यज्ञः खादा वाचि खादा वाते धाः
 खादेतुदूषति सुचर्मस पाचति स्फुटमुदपाचः इदमश्व-
 मित्येतत्समादायादैश्च यजमानेत्यन्तर्यजमानो ऽग्नौ पश्यन्त-
 रेव यामाक्षोत्कराशुदङ्गुपनिष्काम्योषेण सूचः स्तोत्रोदृत्यावोष्य
 इत्यक्ष शर्द्धश्च य मन्थौ इदमश्वमुदामयति ॥ १० ॥

इति तन्मिश्रोच यो ऽस्मान्हेति यं च यथं द्विष
 इत्येवाह्निर्माजिघन्ते धान्नोधान्नो राजन्ति वदण नो सुच
 यदायो अग्निषा वदन्तेति श्रुतामहे ततो वदण नो सुचेत्येवा-
 प्रतीक्षमायन्ति वदणस्यान्तर्हितौ' प्रपचे समिधः कुर्वत एधो १०
 ऽग्नेभिर्वीमहीत्येवाह्वनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो
 ऽसि तेजो मसि धेहीत्येवाह्वनीयमुपतिष्ठते ऽपो यन्वचारिवः
 एवेन समस्यन्ति । पयसाः च य आगमं तं मा सः सज्ज
 वर्णसेत्यौपमन्त्रिकेः ऽग्नौ वर्धिरुपोवति यत्कुसौदमप्रतीक्षं मसि
 केन समस्य वज्रिणा चरामि । इहैव वज्रिरवदधे तदितत- ११
 इमे यनूको भवान्नोत्येवाह्वानिनीपक्षीर्णाभिचारितान्सकृमदाये
 जुहोति विश्वकोप विश्वदावस्य स्वास्युचोमि ध्याहेति । यसौ
 प्रध्वः सयते ऽग्नादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकसो नः कक्षाशु
 भेषजः सद्ः सहो वरेषामिति' द्वितीयं जुहोति यान्वपा-
 मित्याम्यप्रतीक्षान्यसि यमस्य वज्रिणा चरामि । इहैव अन्तः १०
 मति तद्यातयामो जीवा जीवेभ्यो निहराम एतत्त्वाहेति'

- हस्तौ प्रध्वः स्यते ऽध्यादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकसो नः
 कृष्णानु भेषजः सदः सशो वरेण्यमिति^१ इतीथं जुहोत्यनुषा
 अस्मिन्ननुषाः परस्मिन्स्तृतीये कोने अनुषाः [] । ये देव-
 याभा उत पित्रयाभाः सर्वान्यथो अनुषा आचीयेम स्नाहेति^१
- ५ हस्तौ प्रध्वः स्यते ऽध्यादेको ऽज्जतादेकः समनसादेकसो नः
 कृष्णानु भेषजः सदः सशो वरेण्यमित्यथ देवता उपतिष्ठते^१
 ऽयं नो नभसा पुर इत्यग्निः^१ स त्वं नो नभसस्यत इति
 वासुं^१ देव सः स्कानेत्यादित्यमथ धूपमुपतिष्ठत आग्राधानः
 सुवीर्यः रायस्योषः सन्धियम् । सृष्टस्यतिना राधा स्नगाकृतौ
- १० मन्त्रं यजमानाथ तिष्ठेत्यथ पूर्वाग्निः शकले समारोपयत्यथं ते
 धौनिर्धौत्वथ इति^१ तं मथ्यते ऽन्नापिष्टुनद्याजुक्कान सधुध-
 [] इति द्वाभ्यामथ^१ मध्यममग्निसुपसमाधाथ मथ्यते ऽग्नौ
 पूर्णाहुतिं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति^१
 पूर्णाहुतौ वरं ददाति^१ धेनुवरं^१ वामकुडरं^१ वा दद्यादिति
- १५ ह स्नाह बौधायनः^१ संतिष्ठते पशुबन्धः संतिष्ठते पशुबन्धः ॥
 ११ ॥ तृतीयः ॥

॥ इति चतुर्थः प्रश्नः ॥

१ चय om B.

१ Thus BF; धेनु H Be; धेनु T.

१ Thus HTF; वामकुडरं B; वामकुडरं Be; comp. VII, ४ ॥ १.

वैश्वदेवविमर्षित्यन्नाणो भवति आचम्या वा वैश्या वा
 पौर्णमास्या^१ नक्षत्रप्रयोग इत्येक आहुतद्वयधन आपूर्धमाय-
 सुध्याये प्रयुज्यतेति^२ । उपकल्पयते वेणीः प्रकलीं
 लोचितावसक्तः । चुरं चतुष्टयानि पुरोडाशकपालानि चतस-
 रवसाक्षीकावन्ति जेचशानि इयं पयः पृषदाध्याय च^३ दधि
 हविरातक्षनाय च जेधा नक्षैः संनद्धं तदेकधा धुनः संनद्धं^४
 प्रसूमर्थं प्रक्षरमित्यथोपवधयौघे ऽहनिहविषभारक्षणेधामिहिं
 निर्वपति वैश्वानरं द्वादशकपालं पार्जन्यं चरु^५ सा प्रसिद्धेष्टिः
 संतिष्ठते^६ । ज्यासैतदहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वासा भवन्ति^७
 वैश्वदेवं पयो दोहयिषोपवधति सोनाख्यस्य वायुता तृण्यौ^८
 वाय प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे पुरापां प्रणयनाद्गार्हपत्य आज्यं
 विष्वाधोतूप क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा पञ्चहोतारं मनसादु-
 क्रुत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये धनमाने स्नाहेत्यथ इत्यथा
 क्षीर्त्वापः प्रसौधाम्येयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरु^९ सावित्रं
 द्वादशकपालं चारुक्षतं चरुं पौष्णं चरुं मासतं चतस्रकपालं^{१०}
 वैश्वदेवीमामिषां आवापृचिषमेककपालमिति^{११} हविष्कृता
 वाचं विह्वयते^{१२} समानं कर्माधिवपनादधुष्य दक्षिणार्धं गार्ह-
 पत्यस्नाहौ कपालान्युपदधात्युत्तरतश्चिरः पवित्रमप आनीय
 सौम्याय चरने ऽभिप्रयत्युत्तरतः सावित्राय द्वादशकपाला-

१ T N om.

२ J recommends with च प्रसूमर्थं ।

३ च नि Be J P H.

- न्युपदधात्यपोत्तरतश्चिरः पवित्रमप चानीच सारक्षतपौष्वा-
 भ्यामभिन्नयत्यपोत्तरतो माहताम् ॥ कपाक्षान्युपदधात्यपो-
 त्तरतश्चिरः पवित्रं पय^१ चानीचामिवावा अभिन्नयत्यपोत्तरतो
 चावापृथिव्यमेककपाक्षमुपदधात्यभौज्यते कपाक्षान्युपेज्यते च-
 ५ खाक्षीः^२ कृतानि शृङ्गानि ससृष्य संयुत्यावाधिपृथक्ताम्रेषमहृ-
 कपाक्षं^३ तिरः पवित्रं सौख्ये^४ चरव्यानावपत्यवाधिपृथक्कि
 चावित्रं द्वादशकपाक्षं^५ तिरः पवित्रं सारक्षतपौष्वाभ्योत्तरथा-
 नावपत्यवाधिपृथक्कि माहतां सप्तकपाक्षं^६ तिरः पवित्रं तप्ते
 पयसि दक्षानयति^७ चामिवा भवति^८ तां च ॥ कथं^९
 १० कुगक्षः परीज्येन अपथिना विवाजिना कृत्वाप्रतापे निदधा-
 त्वाधिपृथक्कि चावापृथिव्यमेककपाक्षमिति^{१०} तत्र पुरोडाशानां
 पादथिना अपथिनाभिवाक् प्राङ्मेवाग्नेभ्यो निनीच कान्यचकु-
 र्वरति^{११} ॥ १ ॥
 १५ इदमेव पवित्रं पौरोडाशिकं^{१२} निर्बन्धुवा दृष्यो^{१३} चतुर्वि^{१४}
 पूर्वं परिधातं परिस्पृशति^{१५} करधं नपतुङ्गन्धुङ्गतादाग्नीध्रसि-
 र्वरति^{१६} चदाग्नीध्रसिर्वरत्यधोत्तरं परिधातं परिस्पृश चोयुथिना
 तिर्वक्षः स्वाः सव्या समेधमाह प्रोचवीरावादेवावर्हिषप-
 वादय स्रवं ॥ सुषस्य संस्पृष्टि दृष्यो^{१७} शृङ्गद्वयपदयो पक्षोः
 २० संनक्ष्वाग्नेन च^{१८} दध्ना चोदेहीत्याहतासु प्रोचवीरूदस्य स्वं

१ Thus Bo Kś. पवित्रमप the other MSS.

२ Thus J F Kś., बौधाय B Bo B, बौधायवरणात् T.

३ कथं Bo, कथित् T.

४ B H om.

मार्जयित्वेभ्यश्चिदपचाय प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ स्तब्धं च
 कुचस्य संमार्ष्टि तूष्णीं प्रथदाव्यवक्षणी^१ पत्नीऽसंज्ञान्येन ॥
 रक्षा चोदेत्याज्यं च प्रोक्षणीचोत्पूय प्रधिङ्गं प्रथदाव्यवक्षणी-
 ज्ञानि गृहीत्वा प्रोक्षणीभिरपोनिष्ठनीभं प्रोक्षति^१ वेदिं
 प्रोक्षति^१ बर्हिः प्रोक्षति^१ बर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीच पुर- ५
 षत्पदसूत्रमन्त्रं प्रक्षरं गृह्णाति^१ त्रिविधं बर्हिं स्त्रीतां प्रक्षरपाणिः
 प्राकृभिक्षयं कार्त्तचर्मयान्परिधीन्परिदधातूर्ध्वं समिधावा-
 दधाति^१ विष्टतो तिरस्त्रो वादयति^१ विष्टतोः प्रसूत्रमन्त्रं
 प्रक्षरं^१ प्रक्षरे जुहो^१ बर्हिर्वीतरा^१ एता अवधत्तिति सम-
 भिक्षय्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थात्पूर्व^१ बवीऽव्युदास- १०
 चतुष्पत्तीर्णाभिचारितापुरोजगामभिचारं चक्षुर्प्रसिद्धमा
 जादतादस्य कऽहे वा चमसे वामिनीं सुदृढ्यं वाजिनमासी-
 चावाभिचारयत्येककपाक्षसुदास्य ब्रह्मानीयाधिःपुं करोत्यथै-
 तानि चंपरिगृह्णात्तर्ज्यावादायति भूर्धुवः सुवरित्येताभि-
 र्वाहनीभिर्दक्षरे वा विषये वा वामिनमन्त्रं निर्मन्त्र्यासुता १५
 निर्मन्त्र्येन भरति^१ प्रचत्वाभिज्ञाय^१ ॥ २ ॥

अथेभ्यस्तन्निधमाददान आंशग्रये समिधमानायात्तूष्णी-
 त्वेवाद्धानीभं^१ परि समिधऽग्निगृष्टि^१ वेदिनोपवाजयत्यनु-
 म्नास्य वामिधेनीपु कुबेरशचारमाधारयति^१ संसृष्टे शुग्भवा-
 सुत्तरमवाचऽस्त्रीयन्मुक्तावुदङ्गुत्याकम्ब जुह्वा पुवाऽसमन्व २०

१. पूर्व B. H. F.

१. भरति B. ॥; in the following khand B has consequently प्रच ।

सादयित्वा सुषौ प्रवरं प्रष्टवीते^१ प्रविष्टः होतां हवीते^१
 कीदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसृतः सुषावांदायात्या-
 क्रम्यान्नायाह समिधो यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज यजेति^१
 षतुर्थाष्टमयोः समानवमानो^१ ऽष्टमे सर्वः^१ समानयते^१ ■ ■ ■

- १० प्रयाजानिदोदङ्कृत्याक्रम्य ■■■ सावेष्टानुपूर्वः^१ हवीः^१ यमिचारय-
 त्वाद्याये सोमायेत्याव्यभागाभ्यां चरत्पाः^१ अनुपूर्वः^१ हविर्भि-
 चरति^१ प्रविष्टमा माहता^१ द्विष्टेभ्यो देवेभ्यो ऽनुमूहि विद्या-
 न्देवान्यजेत्याभिचया चरत्पाः^१ श्वेककपालेन चरति सावा-
 प्रथिवीभ्यामनुमूहि सावाप्रथिवी यजेत्^१ य स्त्रिष्टकता चरत्पा-
 १० चैतानि मेष्टान्याहवनीये ऽनुप्रहरत्यैतानि सः^१ सावेष्टाभि-
 जुहोत्यपोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनः^१ सुषौ सादयित्वा प्राग्नि-
 भवदायेष्टामवधति^१ ■ ■ ■

- उपहृतायामिष्टायामग्रीध आदधाति षड्वक्त्रं^१ प्राग्निं^१
 मार्जयन्ते^१ ऽथाह नक्षत्रे प्राग्निं परिचरेति^१ परि प्राग्निः^१
 ११ हरन्त्यवपो ऽनु वेदेन नक्षत्रागमंथान्वाहार्यं याचति^१ तस्मि-
 न्नयमजं वक्त्रं ददात्युक्तायन्त्येतद्विद्विष्टमासादयन्ति
 वागिनर्मय संग्रैषमाह नक्षत्रप्रक्षाख्यानः समिधमाभायाग्री-
 दग्रीन्सक्तसक्तसंस्तुतीत्यथाध्वयुः प्रवदाव्यं विहत्य^१ बुद्धाः^१
 समानीयात्याक्रम्यान्नायाह देवान्यजेति^१ वषट्कृते जुहोति यज
 १० यजेति नवानुषाजानिदोदङ्कृत्याक्रम्य यथायतनः^१ सुषौ साद-

१ Thus Kēd. ; •पूर्वः the MSS.

१ Thus T Be H P Kēd. ; विहृत्य B.

चित्वा वाजवतीभ्याः सुचौ युवति^१ ग्रंथुना प्रसारपरिधि
 संप्रकीर्य संप्रसाध्य सुचौ विमुर्च्याय कः सं वा समसं वा नाव्य-
 क्षिप्तं याचति^१ तममर्वेदि विधाय तक्षिन्वर्धिषि विविध-
 वाजिनमानयन्नाह वाजिभ्यो ऽनुजुहोतीत्याक्रम्यान्वायाह
 वाजिभ्यो यजेति^१ वषट्कृते जुहोति वाजिभ्यः स्वासेत्युवषट्कृते ५
 ऊमा हरति भवः^१ य ■■■■ अत्विजस्येषूपहवमिहा यजमान
 एव प्रत्यक्षं भवयति यन्मे रेतः प्रविच्यते यन्म आयायते
 यदा जायते पुनः । यदा मे प्रतितिष्ठति तेन मा वाजिनं
■■■■ तेन मा रेतस्त्रिणं शुद्ध तेन मा श्रियमाविश ■■■■ ते
 वाजिपीतस्त वाजिभिः पीतस्येति वा अधुमत उपहृतस्योय- १०
 कृतो भवयामीति^१ निर्धिष्य पाचं प्रयच्छत्यपाध्वर्युः प्रद-
 क्षिप्तमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थ पत्नीः संधाव्य प्राकृत्य भुजामायाव्य
 चोषि पाशुबन्धिकाणि^१ समिष्टयजूषि जुहोति ■■■■ यज्ञं
 न चैव ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुषिद् इत्यथ पूर्णपाण-
 विष्णुऋषेसरिता विष्टुजते प्रतमंथ पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिहा १५
 यजमानायतन उपविश्य चेष्टा ■■■■ सोहितायस्य च
 सुरेश श्रौर्ध्वि च वर्तयते परि च वपत अतमेव परमेष्ठ्युतं
 गत्येति किं चन । अते समुद्र आहित अते भूमिरिषः
 शिता ॥ अग्निस्त्रिमेन श्रोत्रिवा ■■■■ आकाशमुष्णिहा ।
 शिरस्यपलाहितं वैश्वानरस्य तेजसा ॥ अतेनास्य निवर्तये २०

अथेन परिवर्तये । तपसाद्यानुवर्तये शिवेनासौपर्वतये शम्भो-
नास्त्राभिवर्तये ॥ शीर्षसदृतं तत्तत्तत् तद्गतं तच्छेषं तेन
शम्भेन तेन राधायमिति पुरादेवापे ऽथ दक्षिणतो ऽथ
पश्चादधीनरतो ऽथोपरिह्वास्तित्वतो वैश्वदेवद्वीपे १ संवत्स-
५ रीणाः कश्चिन्मासाश्च इत्याशास्ते ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

- अथातस्तत्तु माषेषु वक्ष्यप्रचापद्विभिर्षेष्मणां भवति १
च उपकल्पयते वेधौः शस्त्राणां सोचितापयथा ॥ पुरं चतु-
ष्टयानि पुरोडाशकपाकानि पञ्च वक्ष्याम्यसौवर्तये तेनानि
द्वयं पयः पृथदाव्याथ च १ दधि हविरातश्चनाथ च १ शम्भो-
पर्वकरीरसम्भूनेषीकः १ शूर्पं मन्नागुपतत्राणां अवाभामवाचन-
पिष्टानां प्रतिपूर्ववत् करमपाचास्तेकातिरिक्तानि भवन्ति १
१० तेषामेव मेधौ ॥ मेधं ॥ कुर्वन्ति १ इष्टव्यान्मेधो भवत्तत्तु
मेधौ १ तौ शक्ताभिरुपाभिः संपञ्चयौ भवतो १ दधभर्तु
इयानि अष्टपाचापि १ दधमिध्यायर्हिर्देदी १ तयोः पाण्डु-
वम्भिकीवोत्तरा दार्शपौर्णमासिकीव दक्षिणा १ ते पक्षात्समे
पुरादेवमे पयसाचादेदी असंभिजे भवतो १ एकाक्षतदह-
११ ईया ॥ अथाकृता भवन्ति मन्त्रावो वक्ष्यामि १ दधं पयो
दोहदिलोपयवति वांताव्यञ्ज वाहता तूष्णीं वाच प्रातर्हति
ऽग्निहोत्रे वृद्धाः कौर्त्वापः प्रवीथ निर्बपत्याग्नेयमष्टाकपाक-

१ Thus (च ... च) Be H T (दधि च the last); the first च om. JF, the last B.

१ Thus (with च) BTH, comp. T Br. I. 6. 4. 5; with च the other MSS.

मिति पक्षं संहराद्येऽग्नेकादशकपासं^१ मासनीमामिषां
 वासणीमामिषां कायनेककपालमिति^२ इदिष्कृता वाचं
 विह्वजते^३ समानं कर्मा पर्वशिकरणाद्वैताभि करभयावासा-
 भिपर्वशिक्षुर्वैन्ति मेवीं च मेघं च प्रमोपर्वकरीरवन्नूनीकः
 शूर्पमिति^४ त्वं पुरोडाशानां यादयित्वा अपयित्वाभिवासा ५
 प्राकृत्यापेभ्यो निनीय सान्धयजुषीं हरतो^५ ऽध्वर्युरेवोत्तरस्यां
 वेद्याः हरति प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यां^६ तयोर्हरतोरध्वर्युः पूर्वं
 एति पुनरायतोः प्रतिप्रस्थाता पूर्वं एतीदमेव प्रसिद्धं पौरो-
 षाग्निकं^७ चिर्वजुषा त्वष्टीं चतुर्थीं^८ पूर्वो परिपाहौ परि-
 यज्येति^९ ऽध्वर्युरेव करणं जपत्तुद्रुतं^{१०} चङ्कताभ्यामाग्नीप्रक्षि- १०
 र्हरति^{११} यदाग्नीप्रक्षिर्हरत्यध्वर्युरेव चालास्रसाहता चालास्रं
 परिस्त्रिस्त्युत्तरवेदेराहतात्तरवेदिं निवर्पत्युत्तरनाभिमुत्साद्याग्ने-
 राहता इवग्नीं प्रषथतो^{१२} ऽध्वर्युरेवोत्तरस्यां वेद्यामग्निं
 निधत्वाध्वराकृतिभिरभिजुहोति^{१३} प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्यामग्निं
 निधत्वाभिजुहोति त्वष्टीमग्निवजुत्तरौ परिपाहौ परिच्छेद १५
 षोऽयुयित्वा तिर्यञ्चौ स्पर्शौ सन्धाध्वर्युरेव संप्रैवमाह प्रोक्षणी-
 रासादयतमिध्मावर्हिणी उपसादयतः सुवौ ॥ सुवश्च संमृष्टं
 त्वष्टीं प्रषदाव्ययहवीं पञ्चीः संनधाव्याभ्यां ॥ इध्ना षोदेत-
 मित्याहतासु प्रोक्षणीवूदस्य स्पर्शौ मार्जथिलेध्मावर्हिणी उपसाद्य

१ Thus, with ■ Be JHJ, Sh., Kś.; संहरादि ■ T.

२ Thus Be J; चतुर्थीचतुर्थी T; ■ om. ■ H; चतुर्थीचतुर्थी H.

३ Thus J H; वाचमि Be; T; om. वी; ■ om. वाच

प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यक्षावाद्भूत्य कुवी च कुचक्ष संवृष्टक्षुब्धी^१
 प्रवदाव्यपहरी^२ पञ्जीः संनद्याज्याभ्यां च दध्ना 'योहेत'
 चाज्ये ॥ मोक्षणीसोत्पूथ प्रसिद्धं प्रवदाव्यवन्धेवाज्यान्धर्मुक्त-
 रक्षां वेद्यां गृहीते^३ दार्ढ्यपौर्वमाधिकानि प्रतिप्रस्थाता
 ॥ दक्षिणस्थानम्^४ ॥ ५५ ॥

अथ मोक्षणीभिरपोनिष्ठतः^५ दध्नी मोक्षतो^६ वेदी
 मोक्षतो^७ बर्हिर्वी मोक्षतो^८ बर्हिर्वी चावन्ने मोक्षोपमिनीय
 पुरस्तात्प्रकारौ गृहीतः^९ पञ्चविधमेवाधर्मुक्ततरक्षां वेद्यां बर्हि
 कृषाति^{१०} त्रिविधं प्रतिप्रस्थाता दक्षिणस्थानम् प्रकरपाणी
 १० प्राञ्चाभिरुच्य कार्पर्वमथान्यरिधीन्यरिधत्त^{११} जग्धाः बभिध
 आधत्तो^{१२} विहतीक्षिरक्षीः^{१३} सादयतो^{१४} विहतीक्षु प्रकारौ^{१५}
 प्रकरथोर्गुह्यौ^{१६} बर्हिर्दोरितरा^{१७} एताः सवक्ष्यद्विदिः सवक्ष्यद्विदिः
 प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यक्षावाद्भवतो^{१८} दक्षिणत एवाधर्मुक्ततरक्षाः
 प्रतिप्रस्थातात्पूर्व^{१९} इवीः^{२०} अनुद्वासयत^{२१} आग्नेयप्रस्थतीन्वेवाधर्मु-
 १२ ददावयति प्रसिद्धमेवाग्नेयान्वाहतीं प्रतिप्रस्थाता कश्चे वा चमचे

१ Thus J only; the other MSS. mostly 'सह' ।

२ सवीतिष्ठत F.

३ Corrected. विहतीक्षिरक्षः T; विहतीक्षिरक्षः B; विहतीक्षिरक्षः Be;
 विहतीक्षिरक्षः H; विहतीक्षिरक्षः F; विहतीक्षिरक्षः J.

४ Thus B Be F T; इवरे H J.

५ The following words: दक्षिणत प्रतिप्रस्थाता are found only in
 B, but comp. Śrantapadārtha page 118.

६ आनुपूर्व्ये H Be; आनुपूर्व्ये J; अनुपूर्व्ये F, अनुपूर्व्ये B.

चमानयते^१ परि प्रतिप्रस्थाता स॒स्त्राव॒ः शिम॒ष्मन्नु॒याजेभ्यो^२
 नव प्रयाजानिहोद॒ष्टाव॒त्याक॒म्य स॒स्त्रावा॒भ्यामा॒नुपूर्व॒ः^३
 हवी॒ःश्च॒मि॒घार॒यत^४ आग्ने॒यप्र॒सृती॒त्येवा॒ध्वर्यु॑रभिघारयति प्रशि-
 द्धमै॒श्राग्ना॒न्वा॒रुती॑ प्रतिप्रस्थाता^५ वारुणीमध्वर्युः कायं चैक-
 कपास्तमथाग्नेये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरतो^६ इय प्रति-
 प्रस्थातोपरमत्य॒वाध्वर्यु॑रानुपूर्वः^७ हविर्भि॒क्षर॒ति प्र॒शिद्धमै॒श्रा-
 ग्ना॒द॒वाध्वर्यु॑रपरमत्यथ प्रतिप्रस्थाता माहृत्या अवयन्नाह मरुतो
 जुहु॒न्हीति॑^८ प्रयमेनावदानेन शमीपर्षकरौरसक्तूनामिवाया^९
 इत्यवयति^{१०} द्वितीयेनावदानेन शमीपर्षकरौरसक्तूनामिवा
 मेपमि॒त्यव॒दधा॒त्यभि॒घार॒यति॑ प्रत्यन॒त्यक्र॒म्या॒ग्रा॒याह॑ मरुतो १०
 यजेति^{११} वषट्कृते जुहोत्यथ प्रतिप्रस्थातोपरमत्य॒वाध्वर्यु॑र्वाह॒त्या
 अवय॒न्नाह॑ वरुणा॒यानु॒हु॒मीति॑^{१२} प्रयमेनावदानेन शमीपर्षकरौ-
 रसक्तूनामिवाया^{१३} इत्यवयति^{१४} द्वितीयेनावदानेन शमीपर्षकरौ-
 रसक्तूनामिवा मेपमि॒त्यव॒दधा॒त्यभि॒घार॒यति॑ प्रत्यन॒त्यक्र॒म्या॒ग्रा॒याह॑ वरुणं यजेति^{१५} वषट्कृते जुहोत्युपा॒हृ॒क्क॒पा॒सेन॑ १५
 चरति कायानुग्रुचिं कं यजेत्यथ^{१६} स्निष्टकृता चरत^{१७} आग्ने॒य-
 प्र॒सृती॒नामे॒वाध्वर्यु॑रवयति प्रशिद्धमै॒श्राग्ना॒न्वा॒रुत्ये॑ प्रतिप्रस्थाता^{१८}

१. पूर्वेषु BJT.

२. पूर्वेषु all.

३. Bo F ins. चयेसु । Are — — correct. • सक्तूनामिवाया ?

४. Thus BH. The other MSS. have इति after •ग्रुचिं but — page 131, 9.

५. After कं यजेति Bo F have वषट्कृते जुहोति ।

वाहण्या अश्वर्युराश्वथादेककपालस्य च^१ द्विरभिधारयतो^२ ■
 प्रत्यङ्गो^३ । इत्याकम्भाश्वथाहासिः खिद्यन्तं यजेति^४ वपङ्कन
 उत्तरार्धपूर्वार्धयोरतिहाय पूर्वा आकृतौ जुहुतो^५ । ऽथैतामि
 मेखण्यान्वाहनीवधोरुत्तमहरतो^६ । ऽथैनामि वः स्वावाभ्यामभि-
 १ जुहुतो^७ । ऽथोदङ्गावत्याकम्भ्य यथायतनः कुचः^८ सादयित्वा
 प्राग्निचमवदायेनामवधत् । आग्नेयप्रभृतीनामेवाध्वर्युरवधति
 प्रसिद्धमैत्राभ्यान्मरुत्यै प्रतिप्रस्थाता^९ वाहण्या अश्वर्युराश्वथा-
 देककपालस्य^{१०} चाभिधारयत्येव प्रतिप्रस्थातोत्तरां वेदिसुप-
 र्पति^{११} ॥ ८ ॥

- १० उपहृताथामिडाथामग्नीध आदधाति षड्वत्तं^१ मान्नामि^२
 मार्जयन्ते^३ । इथाह अङ्गणे प्राग्निचं परिहरेति^४ परि प्राग्निचः
 हरन्त्यन्वपो इव वेदेन अङ्गभाममथावाहार्थं साधति^५ तस्मि-
 न्यवाहत्वं इदात्युदासयन्त्येतद्विद्विष्टमासादधमि वाजिने^६
 अश्वर्युरेव संप्रेषमाह अङ्गत्प्रस्थास्यामः समिधमाधाधामी-
 ११ दग्नीन्सक्तसक्तसंस्तुतीत्यध्वर्युः प्रपदाज्यं विहृत्य जुहाः समा-

१ Thus ■ only; प्रत्यङ्गो Bo FH; प्रत्यङ्गे T. (grantha); J प्रत्यङ्गि
 If the dual प्रत्यङ्गः should be the correct reading, we would have a
 grammatical form of the same kind as शिवः (supra page 186, 12)
 instead of शिष्टः ।

■ Thus T and Bh.; the other MSS. वाहवनीये [Bo वाहवनीयो) ।

२ Thus F; the other MSS. कुचो ।

३ Thus HJ; •कपालस्याभि• the other MSS. except Bo, which
 has •कपालस्याभिः• ।

४ Thus BTHF; उपवृत्तं Bo J. and Bh.

नीचात्माकस्याद्याह देवाभ्यजेति^१ ववहुते जुहुतो
 भजेति नवानुधाजानिहोदद्यावत्याकस्य यथायतनः कुचः^२
 बाह्विषा वाजवतीभ्याः कुचो^३ सूतः^४ श्रुत्या प्रक्षरपरिधि
 संप्रकीर्षं संप्रसाद्य कुचो^५ विमुच्य^६ तथैव कःपी वा चमसौ
 वाजाभ्यक्षितौ धावतः^७ वमानो वाजिनयोश्चयीभ्यर्धुरेव
 प्रक्षिप्यमास्त्य प्रायङ्गास्त्य पत्नीः संपाव्य प्राक्तेत्य भुवा-
 भाप्यान् वीथि पाशुवन्धिकानि समिद्वयगूः^८ वि जुहोत्येकं
 प्रमिप्रक्ष्वाता दारमपीर्षमाधिकं दक्षिणे^९ ऽथ पूर्णपात्रविष्णुकर्म-
 क्षरिणा न विरुज्यते वतमथ धावत्याव्यक्षाणीः ववुवाः कुचं
 बर्हिः प्रतिवसनीये वासवी वाह्ये निष्काशं तुषानित्येतस- १०
 मादायाद्विचि वज्रमानेत्यन्त्यजमानो ऽगूची पश्यन्तरेण^{१०}
 आलासोत्करावुदङ्गुपनिष्कस्य यथापक्षयन्ति^{११} प्रविहो ऽवधयः^{११}
 याम वैव नाह देवीराप यो गर्भ इति चायाप्रतीचमायन्ति
 वदयकात्तर्पित्यै^{१२} प्रपचे समिधः कुर्वन् एधो ऽधोधिमीमही-
 त्येत्याचवनीये^{१३} ऽभ्यादधाति धमिदधि तेजो ऽधि तेजो १५
 मवि धेहीत्यवाहवनीयसुपतिहते ऽपो अन्धचारिणः^{१४} दशेन
 वमसुकाहि । पयसाः^{१५} यथा आगमं तं मा सः^{१६} स्रज वर्ययेत्यन

१ Thus Bc H; the dual both times in TFJ; B. has the first time the plural, the second time the dual.

२ Thus B Bc HJ; कुचो TF.

३ Thus passage चाह्विषि ... गूची वती found thus only in B Bc TH; J. has only चाह्विषि वज्रमानेति; F omits the words altogether.

४ Thus HF; अन्त्याचवनीये BJ.

विस्तृतं जतमं च पौर्णमास्यैश्वर्याभ्यामिहा यजमानाद्यतन
 उपविष्ट चेष्टा प्रकृष्टा लोचितायवस्य ॥ पुरेण ग्रीवमि च
 वर्तयते परि च यपते यद्वर्मः पर्यवर्तयदन्तान्पुच्छिषा दिवः ।
 अग्निरोद्यान योजसा वदणो धीतिभिः सचः । इक्षो मरुद्भिः
 ५ सचिभिः सच ॥ अग्निसिन्धेन शोचिषा तप चाकान्तमुच्छिषा ।
 शिरसापस्त्राक्षितं वैशानरस्य तेजसा । अतेनास्य निवर्तये सत्येन
 परिवर्तये । तपसाश्चातुवर्तये शिवेनाश्वोपवर्तये शम्भेनास्त्राभि-
 वर्तये ॥ ग्रीष्मंकादृतं तत्सद्यं तद्गतं तच्छमेयं तेन प्रमेयं तेन
 राध्यायमिति पुरसादिवाये ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो
 १० ऽथोपरिहस्तंतिष्ठन्ते वदन्मन्त्रावचवोऽपि । परिवत्सरीषाऽ
 क्षास्त्रिमाश्रास्य इत्यग्रासे । ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥

अथातश्चतुर्षु मासेषु चाकनेभ्यविनिर्णयमाप्तो भवति । य-
 उपकल्पयते चेष्टाऽऽ प्रकृष्टा लोचितायवस्य ॥ पुरं चतुष्टयानि
 पुरोडाशकपाकानि चतस्रश्चद्वयाक्षीषावन्ति मेरुपानि प्रक-
 १५ दान्धाद्य इष्यं च पौर्णमास्या उपवस्ये ऽग्नये ऽनीकवते पुरोडा-
 शमष्टाकपाकं निर्वपति चाकऽऽ सूर्येणोद्यता । ॥ अचिद्भेदिः
 संतिष्ठते । ऽथ मध्यंदिने मरुद्भ्यः चातपनेभ्यश्च निर्वपति । वा
 अचिद्भेदिः संतिष्ठते । ऽथाष्टौतद्वर्मद्वयो मरुद्भ्येभिभ्यो वासा
 अपाकता भवन्त्येव साद्यऽऽ ऊते ऽग्निहोत्रे सर्वाणां दुग्धे गार्हपत्ये
 २० मरुद्भ्येधीर्षं चदऽऽ अपथिवाभिषाद्योद्वसुदासयत्येतां पात्रीं
 निर्णिज्योपस्त्रीर्षं तस्मान्मेनमसंप्रजिषोद्वरति । सर्पिरासेयं ॥
 प्रभृतमाव्यमानौद्यानर्वैशाखादयत्यथाश्वे सोमायेत्याव्यभागाभा

चरत्यधोपक्षीर्धं पूर्वाधोचरोरवस्रजाह मरुद्गो गृहमेधिभ्यो
 ऽस्तुभूतीति । पूर्वाधोद्विदधाधोपरार्धाद्विदधत्यभिचारयति । अत्य-
 न्तर्वाक्याकम्पाभाध्याह मरुतो गृहमेधिना यजेति । यद्यङ्गते
 जुहोत्यथ स्विष्टकृता चरतोऽङ्गानो गृहमेधीयः संतिष्ठते ।
 पूर्वदद्याथ । सामकायं परिश्रिनष्टि । मतिनेत्रः स्त्रीकुमारेभ्यः ५
 पचन्येषिता भवन्त्यासते । ऽभ्यस्यते । ऽतु वक्षान्वासयति ।
 सवात्योरेवेताः रात्रिं वक्षं वज्रन्यथाध्वसुरपररात्र आद्रुत्य
 नित्यवत्याये पयसाग्निहोत्रं जुहोत्यैतां द्वौ निर्णिज्योपक्षीर्धं
 तस्मासेतः सर्वथ एव सामकायमवदधाति । द्विरभिचारयत्यथ
 पुरोऽस्तुवाक्यामन्वाह पूर्वां द्विं परापत सुपूर्वां पुनरापत । १०
 वक्षेव विक्रीणावक्षा दधमूर्जः शतकतो इति । वजति देहि मे
 ददामि ते नि मे घेहि मि ते दधे । निहारमिनि मे हरा
 निहारं निहरामि ते साहेत्युषभः एहीत्युषभश्च रवये जुह-
 वाद्वाक्षो चिकार इत्येतदपरं । गार्धपत्ये जुहोत्यन्वारमे
 यजमाने साहेत्यथ इत्याः स्त्रीत्वापः प्रक्षीय मरुद्गः क्षीयिभ्यः १५
 पुरोवागः सप्तकपातं निर्वपति वाकः सुर्ध्वोद्यता ।
 प्रधिद्वेष्टिः संतिष्ठते । अथ तदानीमेव इत्याः स्त्रीत्वापः प्रक्षीय

१ योर्ध्वार्धं Bo.

॥ वाचः om TF.

१ Thus H; रवये F; रवये B1; रवे Bo J; Comp. Journ. Germ. Or.
 Soc. LII, p. 429.

३ Thus B Bo F; मरुदोभिर्चिकार H; मरुदोभिर्चिकार J; वाक्षोवाग-
 र्चिकार T.

- निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाकमिति पञ्च संहराण्यैत्राश्रमेकादशकपाक-
 मीन्द्रं चदं वैश्वकर्मकमेककपाकमिति^१ त्वं पुरोडाशानां पाह-
 षिता अपविलाभिवाक्य प्राकृत्याग्नेभ्यो निनीय समथवुर्हर-
 तीदमेव प्रविद्धं पौरोडाशिकं^२ निर्वज्जुषा तूष्णीं चतुर्थं^३ पूर्वं
 ९ परिपाहं परिगृह्णाति^४ करणं अपत्युङ्क्तुङ्कतादाग्रीभक्षिर्हरति^५
 यदाग्रीभक्षिर्हरत्यथ चामाकृष्णाहता चामाकं परिसिञ्चत्युत्तर-
 वेदेराहतात्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुखाद्याग्नेराहताग्निं प्रणय-
 त्वग्निवत्युत्तरं परिपाहं परिगृह्णा चोद्युपित्वा तिथंश्च^६ रण्य^७
 क्षम्या संप्रेषमाह प्रोक्षणीरासादयेषानर्चिरपसादय शुभं ॥
 १० शुभश्च संमाहिं तूष्णीं पृषदाव्यपक्षणीं पञ्जी^८ संनक्षान्येन ॥
 दध्ना सोदेहीत्याहतासु प्रोक्षणीवूदक स्वं मार्जचिनेषानर्चि-
 रपसाद्य महश्चिन्माहृत्य प्रत्यङ्गाहुत्य शुभं ॥ शुभश्च संमाहिं
 तूष्णीं पृषदाव्यपक्षणीं^९ पञ्जी^{१०} संनक्षान्येन ॥ दध्ना सोदेहीत्याव्यं
 च प्रोक्षणीक्षोत्पूष प्रविद्धं^{११} यथा वैश्वदेवद्वी^{१२}व्येव^{१३} संतिष्ठते
 ११ ऽन्यत्र वाजिनादंश्च पूर्वपाचविष्णुममैक्षरिणा न विद्वजते
 मतम्^{१४} ॥ १० ॥ तृतीयः ॥

महापितृवशं करिष्यन्पुनश्चयते त्रीद्वी^{१५}श्च यवा^{१६}श्च
 वङ्गपासाव्यभिषान्वाये दुग्धमर्धपाचं द्वे जने पाने इत्युग्रशक्ता^{१७}
 चीन्मर्षयेवाव्यसृष्टं चर्चिर्वर्चीया^{१८}श्चमिश्रमिश्रात्परिमथयं कश्चि-
 १० पूषमर्धये आच्यनाभ्यञ्जने दध्ना^{१९} स्वंसुदकुम्भौ यज्ञायुधानीत्यर्थ

गार्हपत्यं परिक्रूयति^१ तत्पुनरेवेकैकं च^२ वादयति कश्चि-
 पूषवर्षे चाक्षणाभ्यक्षणे दध्ना^३ स्फुटदक्षुभौ यज्ञावुधानीत्येव
 कथोपवीतं कथोत्तरेण^४ गार्हपत्यसुपविश्य पवित्रवत्याग्निहोत्र-
 ■■■ निर्वपति^५ द्विष्य त्वा सवितुः प्रचरे ऽग्निषोर्वाज्रभ्यां^६ ७
 पूष्यो हस्ताभ्यां सोमाय पिबमते जुष्टं निर्वपामीति चतुरो^७ ८
 जुष्टीन्नीचीयां निर्वपतेतामेव प्रतिपदं ■■■ पिबभ्यो वर्ध्निपद्भ्यो
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं जत्वा पिबभ्यो
 ऽग्निव्यातेभ्यो जुष्टं निर्वपामीति चतुर एव यवानां^८ तेषां
 नीचिन्नेव सविष्कृतसुहादयत्युपोयन्नेव यवान्विष्कृता गार्ह
 विष्टयति^९ यमानं कर्माधिवपनादुच्यते इतिवार्धं गार्हपत्यस्य १०
 बह्वपाकानुपदधात्येतामन्वाप्तुं कृच्छ्रे परिकुच्य गार्हपत्य एक-
 कपाकमधिमित्य भर्त्सयति^{१०} बह्वक्या धानाः ■■■ तेषामर्थां
 धाना भवन्त्येतैरान्द्रगान्द्रुर्वन्ति^{११} जतानि पिबानि ससृज्य
 संयुत्याधिप्रयति^{१२} पुरोडाशं बह्वपाकर्मणोत्तरतो भस्मभिवा-
 नङ्गाराभिष्टुत्य तेषु त्वं पाचनधिमित्य तिरः पवित्रमाज्यमा- १५
 नीच तिरः पवित्रं धाना चावपत्येतद्भिवाज्यायै दुग्धमर्धपाचं
 वाचति^{१३} तस्मिन्क्षिरः पवित्रं सक्तुनोयैकयेषुशलाकयोप-
 मन्वति^{१४} इक्षिणोपमन्वत्यनारभ्योपमन्वतीति प्राङ्मयमणोत्तरतो
 भस्मभिवाङ्गाराभिष्टुत्य तेष्वधिमन्वति^{१५} त्वं पुरोडाशस्य

१ उपवीत instead of उत्तरेण T.

२ om. Be JF.

३ Before अधिवपति H Be JF have ■■■ ;

प्राद्वयित्वाभिवाक्षाधैवाधेभ्यो^१ निनयति^२ दक्षिणत एव सम
 स्रष्टिचः कृतो भवति^३ तदेना चतुरथा^४ वेदिभाषिततोव
 न कनति^५ तस्यै मयतो ऽन्वाहार्यपचनसुपयमाधाय सम्भव-
 चरति^६ ॥ ११ ॥

- ५ इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्वजुषा तूष्णीं चतुर्थी^२
 पूर्वे परिपाहं परिश्रुयति^३ करणं जपत्युद्गृह्युद्गतादाश्रीभक्षि-
 चरति^४ यदाश्रीभक्षिचरत्यचीनरं परिपाहं परिश्रुय चोद्युयित्वा
 तिर्वजुः५ रूपः५ सम्भवा समेषमाह मोक्षणीराधादयेभ्योवर्चिष-
 सादय कुर्व च कुचय ऽन्वसुराभ्येनोदेतीत्याहतासु मोक्षणीव-
 १० इत्य रूपं भार्गविलेभावर्यिषसाह मद्रिचभाहृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य
 कुर्व च कुचय संमार्धाभ्येनोदेत्याम् च मोक्षणीक्षीतूय प्रसिद्धं
 पञ्चदशीतानि वा बहुदशीतानि वाच्यानि द्दशीला मोक्षणी-
 भिर्योनिहतीषं मोचति^१ वेदिं मोचति^२ वर्चिः मोचति^३
 वर्चिराचनं मोक्षोपनिनीय सुरक्षासमूहं प्रक्षरं द्दकति^४
 १५ तूष्णीमेव प्राचीनाधीतं कृत्वा निरपचकैः परिपूषण्ययेति^५
 संतरामेवापि^६ ऽव वितरामेव वितरामेव चक्षोपवीतं
 चयेतं चिः पुनः प्रतिपर्वेत्यप^७ प्रक्षरपाचिर्दीं परिधी परि-
 दधाति मयमं चैव दक्षिणं चोर्ध्वं समिधावादधाति^८ विधुतो
 तिरक्षी सादयति^९ विधुतोः समूहं प्रक्षरं मयति तूष्णीं^{१०}

१ After प्राद्वयित्वा TJH have वययित्वा ।

२ Thus T; -चर्त् the other MSS.

३ यति om. BF.

प्रक्षरे जुहं^१ वचिषीतरे^२ एता अथदक्षिति समभिष्टस्य
प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्थानुपूर्वः^३ हवींश्चुदासवत्युपसौर्षा-
भिचारितं पुरोडाशमभिघार्थं^४ धानाः करममिति^५ तेषामे-
कैकमनूचीनान्मुदाहरन्ति^६ दक्षिणतः पुरोडाशमासादवत्युत्तरतो
धाना^७ उत्तरतः करमां^८ दक्षिणत एतत्परिग्रथनं कश्चिपू-
वर्षणे आञ्जनाभञ्जने दमाः स्वमिति निदधत्युत्तरत उद-
कुम्भी^९ दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च अजमानसोत्तरतो
ऽभ्यर्चुंवाग्नीभसः^{१०} ॥ १२ ॥

अथेष्टात्मभिधमाददान आहारावे देवेभः पितृभः समिध-
मामावाप्तुमूचीत्यभ्यादधातीशः सक्तदा चिर्वा^१ परि समिधः १०
शिनष्टि^२ वेदेनोपवाजयत्यनून्नास्य सामिधेनीषु सुवेकाधारमा-
धारयति^३ संसृष्टे सुग्भवासुत्तरमेषासः सार्धं यन्मुचाबुदः स्यात्कम्बः^४
जुष्टा भुवाः समन्व सादचिना सुचौ प्रवरं प्रष्टुचीते^५ ॥ ५५-
आववत्यो आववास्त औषजग्निर्देवो होता देवान्पितृन्वयस्यौदे-
त्येतावाग्रवरः^६ सोदति होता^७ प्रसवमाकाङ्क्षति^८ प्रसूतः १५
सुधावादावात्याकम्बाआव्याह समिधो यजेति^९ वयद्गते जुषोति^{१०}
यज यजेत्यपमर्हिषस्तुरः प्रधाजानिहोदः स्यात्कम्ब सः सावे-

१. पूर्वेषु all.

२. After पुरोडाशं B Bo HF ins. चहाययति ।

३. Thus Bo HF ; वच उद. J ; वुचाबुद. T ; वुचा उद. B.

४. BH ins. दक्षिणः होमारं हवींवे but comp. TB. I. 6. 9. 1.

धातुपूर्वः^१ इवोऽभिचारत्यथाशये सोमायेत्याद्यभागाभ्यां
परत्यथोदङ्गत्याकृत्य यथायतनः सुप्तौ सादयित्वा प्राचीना-
वीतानि कुर्वते^२ विपरिक्रामन्त्येत स्मिजो^३ विपरिहरन्ति
इवोऽनुत्तरतः पुरोडाशमासादयति^४ दक्षिणतः करभभाशयः^५

५ एव धामा भवत्युत्तरत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानस्य दक्षिणतो
ऽध्वर्युश्चाग्नौभस्मावैमत्परिजयन्ति^६ तस्योदीचीं दारं कुर्वन्ति^७
स यो बलवाः स्वमाह्वानेनोदकुम्भेन संततया धारया निर-
पवतीः परित्यज्यन्वरीहीति^८ स तथा करोति^९ निधाय कुम्भं
यथेतं विः पुनः प्रतिपश्येत्सोपक्षोर्ध्वं पूर्वाधात्पुरोडाशस्याव-

१० अथाह ॥ १६ ॥

सोमाय पिबन्मते ऽतु सधेति^१ पूर्वाधात्पुरोडाशस्यावयति^२
पूर्वाधात्ज्ञानानां^३ पूर्वाधात्करभस्याभिचारयति^४ मत्थयन्ति^५ दक्षि-
णतो ऽवदायोदङ्गतिक्कामत्यो^६ सधेत्यामावसत्यस्य सधेति मत्था-
मावयति^७ सोमं पिबन्मन्तः सधया कुर्वन्ति^८ ये सधेत्यागूर्ध्वं

१५ सधामह इति वा^१ सधया ■ इति वषट्करोति^२ वषट्कते

१ = पूर्वोऽ all.

२ Thus FJ (P); वाहवा HBT; यथा Be.

३ ■ and in the corresponding passages some of the MSS. have वाहवावसति instead of सधि and वा instead of यो;

४ Thus here and in the four corresponding passages BT; ■ F Be have every time ये ■ इत्यागूर्ध्वेति instead of ■ सधेत्यागूर्ध्वं सधामह इति वा; H has this passage four times thus: ये ■ इत्यागूर्ध्वेति सधया वम इति वषट्करोति ये सधेत्यागूर्ध्वं सधामह इति वा ।

जुहोत्यपोपक्षीर्षं मध्याह्नानामवस्यन्नाह पितृभ्यो नर्हि वज्री
 ऽनु सधेति । मध्याह्नानामवस्यति । मध्याह्नकरकक्ष । मध्या-
 त्पुरोडाशप्रश्नाभिधारयति । प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदापोदङ्कति-
 कामर्त्यो सधेत्यामावस्यत्यंशु सधेति प्रत्यामावस्यति । पितृन्
 नर्हि वदः सधा कुर्वति । वे सधेत्यामूर्ध्वं सधामह इति वा । ५
 सधा नम इति वषट्करोति । वषट्कृते जुहोत्यपोपक्षीर्षापरा-
 धात्करकक्षकावस्यन्नाह पितृभ्यो ऽग्निव्याप्तेभ्यो ऽनु सधेत्यपरा-
 धात्करकक्षकावस्यत्यंशुपराधात्पुरोडाशप्रश्नापराधाद्भानानामभिधार-
 यति । प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदापोदङ्कतिकामर्त्यो सधेत्या-
 मावस्यत्यंशु सधेति प्रत्यामावस्यति । पितृन् अग्निव्याप्तामसधा ।
 कुर्वति । वे सधेत्यामूर्ध्वं सधामह इति वा । ■ नम इति
 वषट्करोति । वषट्कृते जुहोत्यपोपक्षीर्षं दक्षिणार्धात्पुरोडाशप्रश्ना-
 वस्यन्नाशप्रश्ने कथ्यवाहनश्च सिद्धकृते ऽनु सधेति । दक्षिण-
 धात्पुरोडाशप्रश्नावस्यति । दक्षिणार्धाद्भानानां । दक्षिणार्धात्कर-
 कक्ष । द्विरभिधारयति । ■ प्रत्यनक्ति । दक्षिणतो ऽवदापो- १५
 दङ्कतिकामर्त्यो सधेत्यामावस्यत्यंशु सधेति प्रत्यामावस्यत्यंशि
 कथ्यवाहनश्च सिद्धकृते । सधा कुर्वति । वे सधेत्यामूर्ध्वं सधा-
 मह इति वा । सधा नम इति वषट्करोति । वषट्कृते दक्षि-
 णार्धपूर्वार्धे ऽतिहास्य पूर्वा आहुतीर्जुहोत्यपेतभ्येषश्च । मन्त्राका-
 मित्यग्नावसुप्रधरत्यपेने सप्तकावेचामिजुहोत्यप दक्षिणतो ऽत्या- १०
 ■ सधावतनश्च जुहोत सधेत्या सधोपवीतानि कुर्वते ।
 विपरिक्रामन्त्येन चमिजो । विपरिहरन्ति हवींश्च । दक्षिणतः

पुरोडाशमासादवत्युत्तरतः करभमाश्रय^१ एव धाना भवन्ति^२ ।
दक्षिणत उपविशतो जह्या च यजमानश्चोत्तरतो ऽध्वर्युश्चाग्नीध्र-
श्चाथ प्राश्रियमवदायेडामवन्ति^३ ॥ १४ ॥

उपहृतायामिडाथामग्नीध्र आदधाति यजवर्त्त^४ निमेष^५
५ भवन्ति वा वक्षिषि संन्यस्त्यथ प्राचीनावीतानि^६ क्त्वा पुरोडाशं
धानाः करभमिति पाच्याः संप्रयौति^७ तिस्रषु संक्षिप्तुं^८
पर्वण्येषु श्रीणिष्ठान्ददात्येतत्ते ततासौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणस्याः श्रीण्यमेतत्ते पितामहासौ ये च त्वामन्विति
दक्षिणे ऽऽथ^९ एतत्ते प्रपितामहासौ ये ॥ त्वामन्वित्युत्तरे
१० ऽऽथ^{१०} उत्तरस्याः श्रीणां शेषं निमार्क्ष्य वा शुभ्राकमियमस्वाक-
निमां वयं जीवा जीवन्तो ऽनुसंचरन्तो भूवास्तेत्यथ पितरो
यथाभागं मन्वदध्नित्युक्तोदयो निष्कत्य^{११} यज्ञोपवीतानि
क्त्वाचवनीचसुपतिष्ठन्ते सुसंकुशं वा वयं मघवस्मन्दिवीमहि ।
प्र भूतं पूर्ववन्धुर सुतो यासि वशाः आतु । धीवा निन्द्र ते
१५ हरोमिथा ममितोऽपतिष्ठन्ते^{१२} ऽथ मार्चपत्यसुपतिष्ठन्ते ऽवज-

१ Thus only B; Be; the other MSS.

२ BT ins. यजमान उदङ्गुभी ।

३ Thus (comp. Āpastamba's यजज्ञेय) T Bh. Kś., the other MSS. also Prayoga I.O. निमेषे ।

४ Here and in the following passages the MSS. have sometimes the singular instead of the plural: यज्ञोपवीतं, प्राचीनावीतं;

५ कक्षीयु Be H.

६ Be JH ins. ॥ ।

भीमदन्त इव प्रिया अधूषत । असोषत स्त्रभानवो विप्रा न-
 विष्ठया मती । योजा म्बिन् ते हरोमिया तमितोरुपतिष्ठन्ते^१
 उप प्राचीनावीतानि कलात्वाद्यापचनमभिप्रपन्नो ऽवन्पितरो
 ऽभीमदन्त पितरो ऽतीक्षपन्त पितरो ऽमौष्टजन्त पितरः ।
 परेत पितरः सोम्या इत्या तमितोरुपतिष्ठन्ते^२ स यो वक्षवाह- ५
 क्षमाक्षमेनोदकुम्भेन संततया धारया चिरपवसैः परिषिञ्चन्
 परीक्षीति^३ स तथा करोति^४ निधाय कुम्भं चयेतं चिः पुनः
 प्रतिपर्वोद्यद्दरुणीत्येव^५ कश्चिपूषवर्षणे आञ्जनाभ्यञ्जने द्वादत्यथ
 वासाह्नि द्वादत्यथ वद्भिर्नमस्कारैर्विपर्याद्युपतिष्ठते^६ ऽव वीरं
 याचते^७ ऽयैनासुत्याथ प्रवाह्य तिष्ठभिर्मन आञ्जयते मनो १०
 आञ्जयामह आ ■ एतु मनः पुनः पुनर्नः पितरो ■ इत्यपि-
 ताग्निष्ठाभ्युद्य पर्यसेवैरग्रावसुप्रहरति^८ अग्निसिद्धन्ति परि-
 श्रययन्मैव यज्ञोपवीतानि कुर्वते^९ ऽयं संप्रैषमाह नक्षत्रस्था-
 ■ समिधमाधावाग्नीदग्नीष्टकसक्तसंस्तुतीत्यथ जुह्वपशुता-
 पादावात्याकम्वावायाह देवौ यजेति^{१०} वषट्कृते कुहोति^{११} १५
 यज^{१२} यजेत्यपवर्हिषौ द्वावगूपाभाविहोदङ्कत्याकम्ब यथायतनः
 सुषौ सादयित्वा वाजवतीभ्याः सुषौ यूहति^{१३} शंभुना प्रसर-
 परिधि संप्रकीर्षं संप्रसाद्य सुषौ विमुञ्चाच्चैव समिष्टयजुर्जुहो-

१ Thus ■ Be HP. Ke4. ; आहरवरीत्येव T ; ■ corrupt.

२ Thus Be JF ; *वीरं ■ the other MSS.

३ वक्षयमेति Be H.

■ om. Be F.

त्वयैतेषाः प्रक्ष्माणां वेदे उदाहरन्त्यं यज्ञोपवीतानि कृत्वा
 प्राजापत्यचर्चां गार्हपत्यसुपतिष्ठन्ते प्रजापते ॥ तद्वेतामन्य
 इत्यपैतां द्वितीयां जपति यदन्तरिक्षं इच्छिदीक्षुत यामिति
 संतिष्ठते महापितृष्वहाः ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

- ५ यावदेवावाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रक्ष्माता प्रतिपूषन्
 वैधमकारनेककपाक्षानेकातिरिक्तागार्हपत्ये अपक्षितानभिचारि-
 तानुदाह्य वते वा धराभे ॥ जरत्कोशविष्टो वा यक्षुष्योपाक्षो
 ऽयं याचति नीलसोद्विजे सूत्रे अन्नमं^१ पर्वमन्तमागारादि-
 कोष्णुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय गार्हपत्यसुपतिष्ठन्ते भावन्तो
 १० गृह्णा स्योभ्यः कमकरं पशूनाः शर्मांसि शर्मं यजमानस्य
 शर्मं मे यच्छेत्तपोदक्षो निष्कन्य तां द्विषं जनि ॥
 नित्यसंपन्नस्तुष्यथ स्रष्टो भवति^१ यदु ॥ न भवत्यनया वा
 रयेन वा विधाति^१ तद्वेदेकोष्णुकमुपयमाधाय^१ धंपरि-
 क्षीर्यान्तमे पथं सर्वेषां वैधमकाणां स्रष्टास्रष्टमवदाय जुहो-
 १५ त्येक एव स्रष्टो ॥ द्वितीयाय तस्य आरुक्षो स्रष्ट पशूनां जुष-
 क्षौष ते स्रष्ट भागः स्रष्ट स्रष्टामिकथा तं जुषस्य भेज्जं गवे
 ऽन्वाय पुदवाय भेज्जमथो अक्षार्धं भेज्जः सुभेज्जं यथावति
 क्षुगं मेवाथ मेवा अवाभ्य स्रष्टमद्वित्तया देवं अन्वकम् ।
 यथा नः भेज्जः करक्षया नो यक्षसः करक्षया नः पशुमतः
 २० करक्षया नो यवराथयात्स्नादेत्येतद्वन्ममं पथं यं वेष्टि तस्य

१ Here and infra the MSS. have sometimes चलिम् ।

२ सप्त only FJ ; the other MSS. om.

संचरे पशूनां न्यस्यति^१ यद्यु वै न देव्याश्रयटे^२ न्यस्यत्येतेषां
 वैधर्मकाणामेकैकं क्षुद्रयच्छति द्वौ यजमानायाधैतमग्निं विः
 प्रदक्षिणं परिचस्ति^३ दक्षिणानूहसुपाग्नानाश्रयकं^४ यजामहे
 सुमन्त्रिं पुष्टिवर्धनम् । उवाचकमिव बन्धनाभृत्योर्मुक्षीष माम्भ-
 तादिति^५ सकृत्परीत्योत्तरतक्षिण्युत्तिदक्षि^६ भगाय लेति
 क्षिप्यन्त^७ एवमेव द्वितीयं परिचस्तेवं तृतीयमथैषा पतिकामा^८
 चिरपचक्षैः पश्येति सध्यमूहसुपाग्नानां^९ अन्नकं यजामहे सुमन्त्रिं
 पतिवेदनम् । उवाचकमिव बन्धनादितो मुक्षीष मा पतेरिति^{१०}
 सकृत्परीत्योत्तरतक्षिण्युत्तिदक्षि^{११} भगाय लेति क्षिप्यन्त^{१२}
 एवमेव द्वितीयं पश्येत्येवं तृतीयमथैषान्यजमानाश्चाक्षयावाव- १०
 पति ॥ १६ ॥

प्रजया ता सःसृजामि माचरेण सुरामिवेति^१ तान्यज-
 मानः पश्येच्छलावावपति प्रजया ता पशुभिः सःसृजामि
 माचरेण सुरामिवेति^२ तान्यज्जी दुहिषे भगकामाद्यै भगेन

१ Thus Bh.; चाक्षयटे T; चाचयटे B; the other MSS. चाचयटे,
 comp. X. 48.

२ Thus only Bo; the other MSS. write पश्येति ।

३ Thus BH; उपग्नानां J Be; उपग्नानां F; उपनिग्नानां T;
 Ked.

४ Thus BH; उत्तिदक्षि (as TBr. I. 6. 10. 5) the other MSS.,
 but comp. Dvaidhasttra: वैधर्मकाणामुत्तेदन इति ।

५ Instead of उवाच पतिकामा BF have उवाच दुहिते ।

६ Thus BH; उपग्नानां Bo JF Ked.

- चक्षुःश्रोत्राणि माधरेण सुराभिवेद्यैनामूल श्रोत्रं नील-
 खोदिताभ्याः सूत्राभ्यां विषय इच्छे वा क्षाणौ विमोक्षायां
 वा ब्रह्माद्येष ते रुद्र भागसं युषस्व तेनावसेन परो भूजवतो
 ऽनीक्षवततधम्वा पिनाकहस्तः क्षत्रिवासोमित्या नमितोरुप-
 १ तिष्ठन्ते^१ ऽद्यापो व्यतिविध्य परास्व पाचमनवेक्षमाणा आद्यन्ति^१
 वक्षपादाभ्यर्च्यतेनैव यजेतमेत्यादित्यं च^१ पुनरेत्य निर्वप-
 तीयं वा अदितिरेकमेव प्रतिनिष्ठन्तीति माह्वय^१ सा प्रसि-
 द्धेष्टिः संतिष्ठते^१ ऽयं विदुजते व्रतमथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिहा
 यजमानायतनं सपविश्य जेष्या वक्षस्या खोदितायसस्य च
 १० चुरेण ग्रीर्धभि च वर्तयते परि च वपते य इमां महीं प्रथिवी-
 मृतुभिः पर्ववर्तयन्तो अस्याः प्रथिव्यास्त्वपि निवर्तयत्योषधीः ।
 अग्निरीशान ओजसा वरुणो धीतिभिः सह । इन्द्रो महद्भिः
 सखिभिः सह ॥ अग्निसिग्मेन शोचिषा तप आक्रान्तमुष्मिषा ।
 शिरस्यपस्थाहितं वैश्वानरस्य तेजसा । अस्तेमास्य निवर्तये सत्येन
 ११ परिवर्तये । तपसास्यामुवर्तये शिवेनास्योपवर्तये शग्मेनास्यामि-
 वर्तये ॥ ग्रीर्णसादृतं तत्सत्यं तद्भूतं तच्छ्रेयं तेन शक्यं तेन
 राधासमिति पुरस्ताद्देवाद्ये ऽयं दक्षिणतो ऽयं पश्चादधोऽनरतो
 ऽधोपरिष्टात्संतिष्ठन्ते साकमेधवोऽर्षोऽदावसरीषाः स्वसि-
 माग्रास्त इत्याग्रासो^१ ॥ १७ ॥ पञ्चमः ॥
 १० अथातश्चतुर्व मासेषु शुभासीरीयद्विभिर्नक्षत्राणां भवति^१

१ Thus Be HF, Dvaidha, Bb., Ks., विशाखा BT.

१ Some MSS. read here and (infra) शुभासीरीयं ।

■ उपकथयते चेष्टीः शोहितायसस्य ■ सुरं पक्षत-
 चानि पुरोडाशकपाशानि पक्ष चक्षुसाक्षीस्तावन्ति मेघयानि
 प्रवदान्वाय दधीत्यभास्येताः^१ राशिं वाधवे वत्सा कपाशता
 भवन्ति^१ प्रातर्वायस्यं पयो दोहयति^१ शान्तायस्य वासता दृष्ट्यौ
 वाच प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे प्रक्ष्याः सौत्वापः प्रक्षीय निर्वपत्याग्ने-
 यमहाकपाशमिति पक्ष संहराक्षेत्रात् द्वादशकपाशं वैश्वदेवं
 चक्षुमित्राय हुनाक्षीराय पुरोडाशं द्वादशकपाशं वाधवं पक्षः
 शीर्षमेककपाशमिति^१ त्वं पुरोडाशानां साहचर्या अपशि-
 त्वाभिवाद्य प्राञ्ज्यायेभ्यो निनीय क्षामयजुर्हरती^१दनेव प्रक्षिप्तं
 यौरोडाशिकं^१ चिर्ष्युषा दृष्ट्यौ कतुर्चं^१ पूर्वं परिप्राचं^{१०}
 परिस्पृशति^१ करचं^१ कपत्युद्धृत्युद्धृतादाष्टीप्रक्षिर्हरति^१ ■
 यजुस्तरवेदिं करोति ■ महाहवीःश्वेव^१ संतिष्ठते^१
 यजु वा कस्तरवेदिं ■ करोति ■ वैश्वदेवहवीःश्वेव^१
 संतिष्ठते ऽन्वय वाजिनादयः पूर्वपात्रविष्णुकमैसरिमा विद्वज्जते
 क्तमय पौर्षमासवैश्वधाभ्यामिहा ■ उपविश चेष्टा ■
 ■ शोहितायसस्य च सुरेण शीर्षेभि ■ वर्तयते परि ■
 वपत एकं मासमुदस्यजपरमेष्ठौ प्रजाभ्यः । तेनाभ्यो ■
 आवचदस्यतं मर्त्याभ्यः ॥ प्रजामनु प्रजायसे तदु ■ मर्त्यास्तितम् ।
 येन मासा चर्षमासा ऋतवः परिवत्सराः ॥ येन ■ ते प्रजापते

१ इति found only in BH; the word is missing in all the MSS.
 also supra page 141, 15.

२ दीपविभा TE.

ईमानस्य स्ववर्तयन् । तेनाहमस्य ब्रह्मणा निवर्तयामि जीवधे ॥
 अग्निशिख्येन ओषिषा तप आक्रान्तामुष्णिषा^१ शिरसापक्वाहितं
 वैश्वानरस्य तेजसा । अस्तेनास्य निवर्तये सद्येन परिवर्तये^१ तपसा-
 स्मानुवर्तये श्रियेनास्योपवर्तये अग्नेनास्याभिवर्तये ॥ श्रीयोस्तद्वर्त
 ५ तद्वर्तयं तद्वर्तं तच्छब्देयं तेन अकेयं तेन राध्यावमिति पुर-
 षादेवाये ऽय दक्षिणतो ऽय पश्चाद्वयोनरतो ऽयोपरिष्ठात्त-
 तिष्ठन्ते शुनाश्वीरीयहवीः॥यदुवशरीषाः॥ अक्षिमाश्वस्य दद्या-
 याधे^१ ॥ १८ ॥ यष्टः ॥

॥ इति पञ्चमः प्रश्नः ॥

अग्निहोत्रेण यज्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते शष्पाग्निं
 च कृष्णविषाणां च वायस्य मेघक्षां च सैवा हवीं वेणीकार्या
 भवति विष्टदेवतः पाश इविष्टमिति च दर्भपुष्पीक्षानि नव-
 नीतं चाक्षनं ॥ सत्कृता ॥ अरेवीकामौदुमरं च^२ दण्डं चमसं
 च^३ व्रतप्रदानं ॥ क्षाक्षीः सग्निक्षाः समेक्षणाभेतानि चथोदश
 यजमानक्षायनयेव पक्षीमभितो भवन्ति सुम्नं ॥ सुरीरं च
 वायस्य योक्त्रं चापरिमितानि ॥ दर्भपुष्पीक्षानि नवनीतं
 चाक्षनं ॥ सत्कृता ॥ अरेवीकामौदुमरं पाशः शकुच क्षाक्षी
 सग्निक्षा समेक्षणा^४ जुष्टे देवयजने ॥ कारिता भवति^५
 सुरीरविधि देवयजने यानयेदित्येतेषां यज्योवयते^६ प्राचीन- १०
 वः प्रा दिक्षतीकाया दक्षिणतो वर्षीयवी^७ तथै चतस्रो दारः
 सुर्वन्ति प्राचीं दक्षिणां प्रतीचीसुदीचीं^८ दक्षिणतो व्रतमप-
 नागारं सुर्वन्ति पश्चात्पक्षीशाक्षमथ^९ यदि दूरे तीर्थं भवत्यु-
 त्तरेषु शाक्षां द्वौ कटपरिवारौ सुर्वन्ति पूर्वं यजमानाद्यापरं
 पश्यै^{१०} तयोः प्राचीं दारौ सुर्वन्ति^{११} तदुदकुक्षौ निधाय चतुर्था- १५
 मावाद्येन वा इविष्टेन नक्षत्रे वारण्योरग्नीन्समारोह्य शाक्षामभि-
 प्रीत्युत्तरेण शाक्षां परीत्य पूर्वपा दारा शाक्षां प्रपाद्य गार्हपत्य-
 क्षायतने मथिलाम्नीनिहृत्य मध्यमे वः^{१२} राजानं प्रपञ्चन्ति^{१३}
 परिक्षृण्वन्ति^{१४} दक्षिणत उपविशतो बद्धा च यजमानक्षाय

१ च only P, the other MSS. om. the word, except ॥ which has चमसं :

२ च om HF.

३ Thus TJ ; ०शाक्षाम= HBP ; ०प्राचीन= F.

नार्हपत्यं चाख्यं विस्वाधोत्पूय कुचि चतुर्दशीतं दृष्टीत्वा सप्त-
 दशोत्तरं मनसानुदुत्याहवनीये जुहोत्वन्वारये चवमाने छादे-
 त्यपरं चतुर्दशीतं दृष्टीत्वा वृषाहुतिं जुहोति यद्यथ जुहोति ।
 पूर्वाह्न एवैतौ व्रतदुश्चोर्वस्यौ बभ्रुर्न्याभां नतोपायनीयं
 ५ पाचयति । तस्माद्व्रतौ भवतः सर्पिर्मित्रस्य पयोनिमज्जोपा-
 ध्वंस्यसौर्वाभ्यंभारान्वाचयंवाहैहि यजमानेति । पूर्व्या दारोप-
 निष्कस्य यथापस्तुस्यत्वात् प्राप्नुवन् दक्षिणं गोदानमद्विह-
 नन्ति ॥ १ ॥

- आप उम्भन्तु जीवये दीर्घायुत्वाय सर्वस्य राज्यध्यां सर्पि-
 १० रन्मूक्षयत्योषधे नाचक्षैनमिति । क्षधितिं तिर्थेहं निदधाति
 क्षधिते जैनः हिःशौरिति । प्रवपति देवसूरेतानि प्रवप
 इति । कक्षुत्तराक्षप्रोवेत्युक्तात् प्रत्यभिष्टवत । इत्येषाव्रतोत्तरं
 गोदानमद्विहन्ति यजुषा वा दृष्टौ । आपिताय चुरं
 प्रयच्छन्नाह नायितोऽप्येवमनुं मे निष्कनगधं प्रभूतादिति । तं
 १५ तथा प्राक्षाचैनमद्विरभिविष्टत्वापो चक्षाक्रातरः शुम्भन्तु इतेन
 नो इतमुवः पुनश्चिति । संप्रधास्य रजः प्रधावयति विद्यमस्त-
 वदन्तु रिममित्युदेत्युदाहः । इक्षिरा पूत एमीति । यजमानेन
 प्रतिष्ठास्याप आचामर्त्यपो ज्ञातीति ब्राह्मणमथ प्रदक्षिणमधत्
 वासः परिधत्ते सोमस्य तनूरधि तदुवं मे पादोत्थं पाद्यैतजव-
 २० नीतं विधितमुदमराव उपशेते । पाक्षिभाः संप्रधाव

१ Thus J; पाचयति T; पाचयति BP; पाचयति H; पाचयति F.

१ Corrected according to Bb., Ks., and the parallel passage p. 159. 1. The Mss. have not उदेति but वेति (BT) and एति HF; J

शुक्लमेव प्रथममभ्यङ्गे महीनां पथो ऽहि वर्षीधा अहि वर्षी
 मवि धेवीत्याहुसोममा पाहाभ्यामन्यो ऽस्य प्रथममभ्यङ्गत्वाद्यै-
 तदाह्वनं पिष्टं दृष्युपगते सत्कृता ॥ अरेवीका ।
 प्राप्नुयन्त प्रत्यङ्मुखा उपविश्या सव्येन पाणिना दक्षिणमङ्गुलि-
 रुच्यन्त कनीनिकाभि चक्षुष्या अहि चक्षुर्मे पाचौति विरनि-
 धावं । दिवत्तरमप्यु ॥ ॥ आहू इति आहूयं । पञ्च ॥
 एव दक्षिणं पञ्च ॥ उत्तरमप्येनमेकविंशत्या दर्भमुज्जीकैः
 पवधति क्षिपतिष्ठा मुनात् वाक्पतिष्ठा मुनात् देवस्या
 अविता मुकान्त्विद्रेव पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिरिति ।
 वनमानमतिवाचयति तस्य ते पवित्रपते पवित्रेण यज्ञो न ।
 पुनै तन्मन्त्रेणमित्येव ॥ सव्ये पाणवभिमात्य ग्राह्यामानयत्या
 नो देवाश्च ईमहे सत्यधर्माणो अध्वरे बहो देवाश्च आसुरे
 अश्विवासो ब्रह्ममस इति । पूर्वेषा दारा ग्राह्या प्रपादय-
 नोऽश्वी वावाश्विबी आप ओषधीरित्येनमपेयाश्वनीचं
 पर्यङ्गीक दक्षिणतः । उदङ्मुखमुपवेश्याध्वनीयमोचयति ॥ १॥
 दीक्षाशामधिपतिरधीतोऽह मा धनं पाचौत्यात्मानम् । ॥ २ ॥

वावदेवावाध्वर्युश्चेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता पत्न्यै दक्षिण-
 मुपपञ्चमङ्गिरयमिति दृष्टीं । दृष्टीमूर्ध्वायं बर्हिरनूच्यति ।
 दृष्टीः अक्षितिं तिर्वधं निदधाति । दृष्टीं प्रवपति । दृष्टी-
 मुत्तमं प्रक्षमिष्यति । एतथैवाहृतोत्तरमुपपञ्चमङ्गिरयमिति १०
 दृष्टीमेव । अक्षिमाय कुरं ॥ ॥ नापितोऽशोपयं मे
 निष्कृत्तनखां प्रभूतादिति । तां तथा प्राक्षयैनामङ्गिरमिषिष्यति

- दृष्टी^१ दृष्टीः संप्रधास्य रजः प्रज्ञावधति दृष्टीमङ्गिरदेति^२
 दृष्टी^३ यश्चनस्त्राप्तेन प्रतिष्ठायाप आशामति^४ दृष्टीः
 प्रदक्षिणमहतं वायः परिधत्ते^५ दृष्टीमभङ्गे^६ दृष्टीमाङ्गे^७
 ऽप्येनामपरिमितैर्दर्भमुष्नीसैः पवधति दृष्टीं दृष्टीमेवाप्येना-
 ॥ मानीयापरया दारा भ्राता प्रपाद्य प्राचीमुदानयन्वाचयति प्रेत
 ब्रह्मण्यस्त्री वेदिं वर्षेण सौदत । अथाहमनुकामिनी से सोमे
 विद्या इहेत्यय जघनेन गार्हपत्यमुपसीदति शुभ्रजं सखा वचः
 सुपत्नीरुपसेदिम । अग्रे सपत्नदन्धनमदभ्यासो अहाभ्यमित्यय
 प्रसवाः स्त्रीर्भापः प्रणीयाग्नवैष्णवमेकादशकपासं दीक्षणीया-
 १० मिष्टिं निर्वपति^८ तस्यै दद्यतयसुत्सीदति न यजमानं व्रतमुप-
 नयति न पत्नीः संनहति ॥ यजमानभागं करोति न ब्रह्म-
 भागं ॥ सर्हिषदं पुरोडाशं करोति आत्माहारी वाधति^९ न
 फलीकरणहोमेन चरति न समिष्टयजुर्मुहोति न पूर्वपात्रे
 यजमानं वाचयति न विष्णुक्रमान्क्रमते^{१०} ऽथाध्वर्युः प्रदक्षिण-
 १५ मादृत्य प्रत्यङ्गादृत्य पत्नीः संवाच्य प्राङ्मेव भुवामावाव्याज-
 स्त्राक्षां प्रत्यवनीयाव्यस्त्राक्षाः सुवेणोपनातं दीक्षाजती-
 र्मुहोति ॥ ३ ॥

आकृत्यै प्रयुजे ऽग्रे स्वाहा मेधायै मनवे ऽग्रे स्वाहा
 दीक्षायै तपसे ऽग्रे स्वाहा सरस्वत्यै पूषे ऽग्रे स्वाहेत्यय

१ चक्षिर् (Instr.) all, instead of the Abl., that was to be expect-
 ed; H. omits the word.

२ दृष्टीं twice BF.

३ Thus HTJF; वाचयति B.

क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा क्षुचा पक्ष्मैर्गुहोत्थापो देवी-
 र्वृक्षतीर्विन्दन्नभुवो घाघाघधिवी सर्वमरिषं हृदस्यतिर्गो विधा
 हधातु स्नाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाव्यस्य पूर्णाः क्षुचमौह्वयं
 गुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तो हृषीत सख्यम् । विश्वे राघ
 रदुधवि शुभं हृषीत सुख्ये स्नाहेत्यपैतत्पूर्वपापमन्तर्वेदि
 निनसार्धपाथेणचवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छति क्षणा-
 निनं ॥ क्षणविधायां च वाचस्य नेत्रकां चौदुम्बरं दण्डं
 पक्ष्मसुष्णीवः पक्ष्मं प्रतिप्रक्ष्वाता पक्ष्मै प्रयच्छति क्षुभं च
 क्षुरीरं च वाचस्य योजनं च शङ्कुं च ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथ यजमानायतने क्षणानिनं प्रचीनघीवसुत्तरकोमोप- १०
 क्षुणाति । तस्य दृक्कक्षणे संवृणति दृक्के ऽपुष्टो भवति कक्ष्ये
 ऽनुक्षिप्तस्सामथोः शिख्ये कक्ष्ये वामारभे ते मा पातमास्य
 यक्ष्योदृच इत्यथ इक्षिणं जाम्बायाभिर्घर्षतीमां धियः
 शिखमास्य देव कर्तुं दण्डं वक्ष्य सः शिखाधि । यथाति विश्वा
 दुरिता तरेण धुतर्माणमधि नावः हृहेमेत्यथोपसं कृत्वा १५
 अदक्षिणं नेत्रकां पर्यस्यतूर्गस्याग्निरक्षूर्णवदा छर्जे ने यच्छेति ।
 पाहि मा मा ॥ हिःक्षीरिति निष्टकां यन्विं यद्यात्ये-
 तस्मिन्काक्षे प्रतिप्रक्ष्वाता योजनेण पक्ष्मैः संवृणत्याशासना
 सौमनसः सं त्वा नञ्जामीति दाभ्यामंथ यजमानं वाचसा
 प्रोक्षीति विष्णोः यर्मासि यर्मं यजमानस्य यर्मं ने यच्छेति १०
 वसजस्यातीकाग्नेषु वाचयति नक्षत्राणां मानौकाशयाहीति ।
 प्रतिकल्प्य वसजस्यान्ताभ्यदक्षिणमुष्णीवेषु शिरो वेष्टयति विश्वा

- ते शिरो वेष्टयामि त्रिवे चमये ननुवर्षयायेत्येतस्मिन्काष्ठे
 प्रतिप्रस्थाता यस्मै सुमन्तुरोरमभूदिति तृणोमधास्येवा हव्य-
 विधाया चिवशिर्वा पक्षवशिर्वा ग्राह्या रज्ज्वा परिहृता
 मण्डपरवद्विधयिता^१ । तां धनमानाथ प्रथञ्चतीन्द्रा योनिर-
 ५ वीति^१ ■■■ चिश्चीरिति धनमानः प्रतिगृह्णाति^१ ■■■
 वसनस्थानमाणां^१ दग्गाणां वज्रा तथान्तर्वेदि कोष्ठसुहृन्नि
 हये ■■■ सुसंस्थाया इति^१ सुपिण्डताभ्यस्तौषधीभ्य इति
 हविषं गोदानं कक्षूयत^१ एतस्मिन्काष्ठे प्रतिप्रस्थाता यस्मै
 शकुन्मावभ्रात्येतेन कक्षूयस्तेत्ययासा कर्भायमीदुम्बरं दधं
 १० प्रथञ्चति सुखेन संमितः रूपका देवो वनस्पतिरित्युभो^१ मा
 पाक्षोदुप इति धनमानः प्रतिगृह्णात्येनं वज्रकान्तारं
 वाचयति खाद्या यज्ञं मनसा ■■■ पावाप्रयिवीभ्याः खाद्यो-
 रोरन्तरिवात्स्याया यज्ञं वातादारभ इत्येव सुहो^१ करोति
 वाचं^१ यञ्चत्ययादासीद्विष्टायं ग्राह्यतो स्वावित्यंगीतोऽमुष्य
 १५ सुहोऽमुष्य यौतोऽमुष्य जप्ता तमिन्द्रायेन्द्राग्निभ्यां वसुभ्यो
 इद्रेभ्य आदित्येभ्यो विद्येभ्यो देवेभ्यो ग्राह्येभ्यश्च सोमयेभ्यः

१ The reading of these difficult words is not wholly certain ; H reads as above ; ■ : मण्डपरवद्विधयिता ; J : मण्डपरवद्विधयिता ; T : मण्डपरवद्विधयिता ; F : मण्डपरवद्विधयिता ; P : मण्डपरवद्विधयिता ; comp. the Bhāṣya (and Kōś.) : मण्डपरवत् खाद्यकपात्रवत् यथा, where ■ is the periphrasis of विप्रविता ।

१ चतित्तायां BJ .

१ Thus (without च) TJF ; BH ins. च after वाचं and after सुहो, but comp. TS. VI. 1. 4. 3.

प्रभूम इति^१ चिरुपाश्याह^२ देवेभ्य एवेनं प्राह^३ चिरुचैदप-
निष्कन्धोभयेभ्य एवेनं देवमनुष्येभ्यः प्राहेति ब्राह्मणमयैमः
शःप्राशि ॥ ५ ॥

दौक्षितो ऽसि दौक्षितवादं वद सत्यमेव वद मानृतं ना
स्यविष्टा मा कण्डूयथा मापायथा यदि स्यादावा अपिष्टा ५
स्यादावे यदि कण्डूयथा कण्णविषाण्या कण्डूयथा यदि वाचं
विष्टजेर्वैष्णवीन्मृचमनुद्वतान्मा तान्यत्र दौक्षितविमितासूयो
ऽभुदिधास्याभिनिष्कृताद्यानि^१ देवतानामानि यथास्यातं
तान्याचक्ष्वाथ यान्यदेवतानामानि यथास्यातं तान्याचक्षा
उपरिष्टादिचक्षणं धेहि चनक्षितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वद १-
कण्णजिनाम्मा ध्वक्केत्या दक्ष्वासेति^१ ■ एवमेवेतस्मै
करोत्यपोपसमिन्धनवेलायामुत्तरेणाध्वनीयं तिष्ठन्संप्रेषमाहासी-
क्योतिष्ठतः कुरुत दौक्षित वाचं यच्छ^२ पक्षि वाचं
यच्छेति^३ संप्रेष्य वाचंयमयोर्वते दोहयतो^४ ऽथाध्वर्युः^५ पूर्व्या
द्वारोपनिष्कन्ध दोहयित्वैतेनैव ययेतमेत्य गार्हपत्ये ऽग्निहोत्रविधिं १५
चेष्टित्वा तप्तोदमुदास्य शीतीकृत्वातथ्य वानातथ्य वोत्तरे
ग्रास्ताक्ष्ये प्रिकथ आमज्जत्यथ प्रतिप्रस्थाता दक्षिण्या द्वारोप-
निष्कन्ध दोहयित्वैतेनैव ययेतमेत्य वतश्चपथे तप्तोदमुदास्य
शीतीकृत्वातथ्य वानातथ्य वा दक्षिणे ग्रास्ताक्ष्ये प्रिकथ

१ Thus HF; •भुदयान् T; •भुदयान् BJ.

२ BT ins. ■ वाचं यच्छ ।

३ JF ins. प्रदक्षिणमाहृत ।

- आसक्त्यर्थोदितेषु मन्त्रेषु यजमानः कृष्णाग्निमाध्वय प
 ८. बारोपनिष्कस्याध्वेण आसां तिष्ठभृशुर्वः सुवर्तं कण्ठ
 कण्ठेति चिर्वाचं विवृणते' ऽधातिथौनामुपस्थामेति' चम-
 खितवतीं विचक्षणवतीं वाचं वदति' स यद्यु हारमेधसुपाधि-
 ९. गच्छति तज्जपत्यवहं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषा
 ओष्ठो दीर्घे मा ■ शशीरित्यथ यद्येगमभिवपेत्युन्दतीर्षकं
 धसौजो यत्त वचं यत्त मा मे दीर्घां मा तपो निर्वधिष्टेयेव'
 तथ अपति' तस्यैते यजुषी परिस्रवे आ सः स्याधै भवतो'
 ऽयाधै निपतः^१ काष्ठे यजमानायतने कृष्णाग्निं प्राचीनधीव-
 १०. सुनरकोमोपसृणाति^२ स यदि वज्रतधसुपक्षीणं भवति
 कृष्णाग्निमादेवानन्तर्हितः संविशत्यथ संवेगमयजुर्गेपति ॥ ६ ॥

४. अग्रे लः ■ जगृहि यजः ■ मन्दिवीमचि । गोपाय
 नः स्रस्ये प्रबुधे नः पुनर्ईद इति' दक्षिणतः शय एतदे
 यजमानस्यायतनः स एवायतने शये ऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता
 ११. एव यजमभ्यावृत्य शय इति ब्राह्मणमपैषा पक्षी जघनेन
 गार्धपत्यः संविशति तूष्णीमथाध्वर्युर्मधराच आद्रुत्य प्रबुद्ध-
 यजुर्वाचयति त्वमग्ने यतपा अग्नि देव आ मर्त्येष्वा । मं
 यतोष्वीच इत्यथाप आचामति दैवीं धियं मनामहे
 शुम्भजीकामभिष्टेय । वसोधां यज्ञवाहसः सुपारा नो अचदश

१ एव BTH.

२ निपतः BH; निपतः T Keś.; निपतः F; निपतः J; निपतः P pr. m.;
 निपतः sec. m.

३ F ins. यजपरिबोधां भवति comp. Keś. यजपरिबोधां भवति ।

इत्येवास्मै कष्टे ॥ चमसे ॥ निःविष्य व्रतं प्रयच्छति ।
 तद्विषयतः परिश्रित्य व्रतयति ये देवा मनोवाता मनोयुजः
 सुदधा दक्षयितारस्ते नः पान्तु ते नो ऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः
 स्वाहेति । अजुषा चावन्मात्रं व्रतयिमा तूष्णीं भूयो व्रतयत्ये-
 तस्मिन्काले प्रतिप्रक्षता यस्मै पात्रे निःविष्य व्रतं प्रयच्छति ।
 तस्या परिश्रित्य व्रतयति तूष्णीं । निर्जिह्व पात्रे प्रयच्छतो ।
 ऽथ तथैव पुरा नक्षत्राणामन्तर्धानात्संप्रेष्य वाचंयमयोव्रते
 दोहयतो । ऽथोदित आदित्ये यजमानः कृष्णान्निभासन्
 पूर्ववा दारोपनिकृत्यायेण आक्षां तिष्ठन्भुवः सुवर्जतं कण्ठत
 व्रतं कण्ठतेति त्रिविधं विस्तृजते । समानो दाघो दिसर्गः समानः १०
 यवेन्नमयजुः समानं प्रबुद्धयजुः समानमपामाचमनः समानं
 व्रतनमयं वनीदाराण्प्रक्षिणोति । स यं मय्यते न मा प्रत्या-
 ख्यास्यतीति तं प्रथममभि प्रक्षिणोति विन्धे देवा अभि
 मामाववृषन्पूषा चन्दा सोमो राधसा देवः सविता वसोर्व-
 सुदावेत्याहरन्तं इहा जपति नानाहरन्तः । राक्षेयस्वोमा ११
 भूषो भर मा व्रणन्पूषा विराधि माहमावुषेति । स यथारूपं
 प्रतिगृह्णाति ॥ ७ ॥

चन्द्रमधीति चिरच्छं वस्त्रमधीति वास । अस्त्राधीति गाः ।
 हयो ऽसीत्यश्वं । कागो ऽसीति कर्गं । सेवो ऽसीति नेषमय ध्वजा-
 स्त्रणेनाभादिष्टं भवति प्राजापत्यमसि मम भोगाय भवेत्येव ताप्ति- १०
 गृह्णाति । ताः समुदायुत्य । रक्षन्ति । तासां या नश्यति वा शिवते

वा दास्ये मेति तामनुदिशति^१ वाप्सु वा पात्रे ■ वदन्वाथ
मेति ता^१ वा सं वा जीयते गर्तं वा पतति भिच्छये मेति
ता^१ चामर्षिर्वा व्याघ्रो ■ इति वद्वाच मेति ता^१ तापी
तिष्ठः पराजो^१ इव येन ■ यदि विन्देयुः कथं
२ आदित्येनदनुदिष्टेव^१ आदित्येनदेवं^१ कमष्टा^१ पतः^१ मेयाः^१
प्रतिपदीतारं अभेत^१ इक्ष्वाभिरैवैना^१ ■ इक्ष्वादित्येनं^१
दापयवैवैना^१ अभेतैत्येतदपरम्^१ । ८ । द्वितीयः ।

अपातः प्रपादयेव मोमाः^१ दीक्षितं वाधोगधेमो
विन्दत्यन्यथ ■ देवधनादीक्षते वदन्वाथि प्रते^१ संव्रज्जि
१० प्रतुष्योर्बेत्तावाद्भति^१ वदाधेवं भवति नीडे गार्हपत्यं
प्रथमं वाधनौचमपि वास्वोरयोश्चमारोह इक्ष्वातिवत्तर्षा
प्रजाति भद्रादभि जेनः मेदि इक्ष्वातिः पुरस्ता ते अक्षित्यप
वधेनं चान्तं प्रतनवेत्तोपाधिभक्त्युत्तरतो इक्ष्वा निधाय
इक्ष्वातः परिधिष्य प्रतयति^१ इक्ष्वा^१ अथोदकापावकात्तप
१५ अक्षपकांवा^१ अप उपाधिगच्छति तज्जपति देवोरापो अपा

१ Thus BF (J om. this passage); चन्द्रेण T; चनुदिष्टेव H.

१ Thus T; कथञ्चानने ■ ■ ■ ता मे. B; कामाका मे. H.

१ ■ om. HTF.

१ Thus JF (but 'नवाचयेवे') H (but 'नैवचये'); B; वापयवैवैव-
चयेवे; T: वापयवैवैववापयवैवे ।

१ Thus only T and Bh.; इक्ष्वाति the other MSS.

१ Thus all the MSS. and Keś., also the citation in the Dvaidha-
sūtra. I did not venture ■ correct चपरिवाच, as only the
Vivaraṇa reads.

■ अभिर्भवित इन्द्रियावाप्तदिनमस्तं वो भावक्रमिषम-
 च्छिन्नं तन्तुं प्रचिन्ना भक्तु गेयमिति' सं वा गाहते सं वा
 तरति' सेतुमेव ज्ञात्येतीति ज्ञाप्यमथ ■ वक्ष्यंतेति
 तद्वक्ष्यत्येवमवक्ष्य वर आ प्रचिन्ना इत्यादिप्रत्ययान्तमुपनिहत
 आरे प्रत्ययान्ते सर्वेवोर इत्यथ ■ वक्ष्यमाणो भवति
 तद्वक्ष्यत्येवमवक्ष्य देवयजनं प्रचिन्ना इत्यान्तादशुवाक्य ॥ ८ ॥

अथातः कथयौषधधयः^१ पर्याप्तवते^२ स उपकल्पयते
 चन्द्रं च हार्गा च ज्ञाप्यवक्ष्यमाणान्ते^३ कथौषं दे वाधौ
 दे ज्ञाप्यजिने सोमकथयौः वैवाधया पित्रैकहायनी भवति
 सोमवाधनावनहादौ सोमवाधनमनः प्रकाशितमुद्रुतफक्तः १०
 रोहितं चर्मनजुचं इयमिधायार्थिः कार्ययमयाभ्यरिधीनामवाकं
 प्रहारमैवौ विधत्ते काकीं पञ्चरणीमः प्रहारः ११
 मौदुमरोः राजासन्दीं तयो नाभिदग्धाः पादा भवन्धरजि-
 नापाधि ग्रीवाधनूचानि^४ १२ वा मौञ्जीभी रज्जुभिर्वृता
 भवत्येकवराभिर्भंगाम्भवींयसौमिव ववाहासन्दीं यदि प्रवर्य- १५
 वान्धोमो भवत्यपाध्वर्धुरपरराच आद्रुत्य सः प्राप्ति चित्तनमनं

१ यम om. T.

२ This seems to be also the reading of Bh. and Kś., presented here and infra VI 14 init. by ■ the MSS., also P, except E, which reads both times, and T which reads once: कथयवक्ष्यमाणान्ते ।

३ Thus all, also P Bh. and Kś.; only ■ has: शौचकापूचानि; comp. Bandh. X. 19.

- दोहयतेति^१ प्रातश्चित्त आदित्ये विस्मृष्टायां वाच्ययेण शाला
 तिष्ठन्नेवयजनमध्यवसति यदि पुरस्तादन्त्यवसितं भवत्येवाहेहि
 यजमानेति^१ पूर्वेया शारा शाला प्रपाद्य प्रष्ट्याः स्त्रीत्वापः
 प्रणीधादित्यं चरं प्राचणीयामिष्टिं निर्वपति^१ हविष्कृता वाचं
 ५ विस्मृष्य गार्हपत्य आण्यं विस्माप्योत्पूयाहवनीये जुवाञ्जति
 जुहोति काविर्यज्ञस्य वितनोति यन्वा नाकस्य इष्टे अग्नि
 रोचने दिवः । येन चर्यं वहसि वासि धृत रतः प्रचेता
 अश्रुतः सनीथाग्नाहेत्यपोपनिष्कस्य संप्रैवमाह सोमविक्रयि-
 ष्वोमः५ गोधयोपरवाणां कास्ते रोहिते चर्मणान्जुहे उपामनो
 १० नाह्यणो दक्षिणत आस्ता ता गावो दूरं मा शुभान् सोमकथयी
 च सोमवाचनौ चानद्वाधौ^१ सोमवाहनमनः प्रवाक्यतोदृत-
 फलकमिति^१ यथासंप्रैथं ते सुर्वन्वयेतेनैव धयेतमेत्यायेतं चरह
 अपयिताभिषाधोदक्षसुदास्य वक्तुवा प्राचणीयमावाहयति^१
 समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः^१ पक्ष प्रयाजानिष्टोदकृत्यामस्य च५-
 १५ लावेक पक्षकृतो भुवामभिषाधं चरमभिषारयत्युपभृतमन्नतो^१
 एव चतुर आण्यस्य [] आह ॥ १० ॥

पण्याथै सक्तस्य इत्युपाः५अनुनूहीत्युचैरत्याकस्यामाध्याह
 पण्याः सक्तमित्युपाः५इ धकेत्युचैर्वधकृते पूर्वार्धे जुहोत्यथ
 चतुर एवाव्यस्य [] आहामस्य इत्युपाः५अनुनूहीत्युचैरत्या-
 १० क्रम्यामाध्याहामिमित्युपाः५इ धकेत्युचैर्वधकृते दक्षिणार्धे जुहो-

१ च only read in HB; the Viv. and Keā. do not cite the sam-
 praisa to the end.

त्यथ चतुर एवाण्यश्च गृह्णान् आह सोमायेत्युपाश्वस्तुभूषी-
 त्युचैरत्याकस्यामायाह सोममित्युपाश्वस्तु यजेत्युचैर्विद्वद्वृते
 उपराधं जुहोत्यथ चतुर एवाण्यश्च गृह्णान् आह सवित्र
 इत्युपाश्वस्तुभूषीत्युचैरत्याकस्यामायाह सवितारमित्युपाश्वस्तु
 यजेत्युचैर्विद्वद्वृते चत्तरार्धं जुहोत्यथोपक्षीर्य पूर्वाधाचरो-
 रवधवादादित्या इत्युपाश्वस्तुभूषीत्युचैः^१ पूर्वाधादिवदाया-
 पराधादिवधत्यभिचारयति प्रत्यनत्तथाकस्यामायाचादिति मि-
 त्युपाश्वस्तु यजेत्युचैर्विद्वद्वृते मध्ये जुहोत्यथ ॥ भवत्यदिति मिहा
 जावतीमृचमन्वाह मरतो यद् वा दिव इत्यथोपक्षीर्योत्तरा-
 धाचरोरवधवाचाग्रये स्निहकते ऽनुभूषीत्यथ वै भवत्यष्टावतः १०
 स्निहकत्वाद्भावनेका^२ विरभिचारयति न प्रत्यनत्तथैतन्मेषय-
 मधोऽथः जुषावाग्नीभाथोत्थयच्छवाधातिवाक्यतादेव मातु-
 म्चावीरित्यत्याकस्यामायाचाग्रिः स्निहकतं यजेति^३ यवद्वृत
 चत्तरार्धपूर्वाधे^४ ऽतिशाय पूर्वा आञ्जतीर्जुहोत्यथैतन्मेषयमाद्वनीये
 ऽतिवाक्याग्निरभुज्योत्तरतः सादयत्यथोदकृत्याकस्य यथायतनः ११
 जुषौ सादयिन्ना प्राग्निमवदाधेकामवधत्युपज्ञतायामिवाथा-
 मग्नीध आदधाति वरवत्तं^५ प्राक्नप्ति^६ मार्जयन्ते^७ ॥ ११ ॥

परिकर्मिवः यश्चास्यनुष्णिहोत्तुर्वन्त एतं यद्
 युद्धस्य प्राप्नीतायैतां चक्ष्वाणीः सधामकायामेतन्मेषयमेतं
 वेदमेतद्विद्विंसतुष्टयमुद्वनीषाय निधत्तादिति^८ ग्रंथकः^९ प्राय- १०

१ 'Thus' B; सध्वजः T (Grantha); मधुवतः J; मधुतः B; मधुवता
 (प्रवधीषा) ॥

- बीमः संतिष्ठते^१ ज्यैतत्पूर्वपापमन्तर्वेदि निवद्यत्येतेषु वाच्य-
 सुवि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा सूत्रेण हिरण्यं निष्क्यं
 यज्ञा दर्भनाद्यां सुव्यवधातीयं ते शुक्र तनूरिदं
 वर्षस्यया संभव भावं गच्छेत्तैतां दर्भनाडीः सुदण्ड उप-
 ५ संयच्छाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने जूषि हता मन्त्रां
 जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसवसः प्रसवे वाचो यन्ममग्रीव
 स्नाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा यथापति श्वसुदपाचं मर्हि-
 र्हिरण्यमित्येतत्समादायाहेहि यजमानेत्वं यजमानोऽनूची पत्नी
 स्नाचीं पद्मरणीमादाय पूर्वया दारोपनिष्क्रियायेण प्राक्षां
 १० तिष्ठन्यजमानमाप्यमवेद्यति शुक्रमश्वृतमसि वैश्वदेवः सवि-
 रित्यैवः हिरण्यमन्तर्धायादित्यमुदीचयति सूर्यस्य चचुरा-
 वदमग्रेरहः कनीमिकां पदेतमेभिरौषधे आजमानो
 विपश्चितेत्येताः सोमकवचीमपेय प्राक्षामुदीचीमतिविश-
 यन्ति^१ तामनुमन्स्यते चिदसि मनासीत्यान्तादनुवाकस्यावाह
 १५ दक्षिणस्तेर्मन्त्रं^१ यत्तमं पदं बोधयध्वमिति^१ तथैव षट्पदाव्यनु-
 निष्क्रामति ॥ १२ ॥

- वस्यसि ब्रह्माद्यदितिरसादित्यासि शुक्रासि चन्द्रासीति^१
 यत्तमं पदमभिगृह्णाति दक्षत्यतिस्ना सुषे रण्यतु शुक्रो
 वसुभिराचिकेतित्येतेस्मिन्नेह हिरण्यं निधाय संपरिकीर्याभि-
 १० जुहोति प्रचिन्त्यास्ना सूर्यमाग्निधर्मि देवयजन इडायाः पदे
 हतवति स्नाहेत्यपोदृत्य हिरण्यं स्फोमे वा कृष्णविधाण्या वा

१. Thus BJH; दक्षिणेर्मन्त्रं T; F corrupt.

पुनं परिशिञ्जति परिशिञ्जितः रचः परिशिञ्जिता अरातय
 इदमहः रचसो यौवा अपिञ्जन्तामि योऽस्मान्नेष्टि यं च वयं
 द्विज इदमहः यौवा अपिञ्जन्तामोत्यैतन्मन्त्रेणोपसंयाचं याव-
 त्मृतं मद्भरणाः संवपत्यस्मि राधो अस्मै राध इति चिह्ने राध
 इति पञ्चसामाय मयश्चति ' तोते राध इति पञ्चसामाः पञ्चा ' १
 अथ पञ्चोऽधोमन्त्रयस्या समीचयति सं देवि द्विषोर्द्वेषा
 पञ्चसोत्थां पञ्चो धनमाननीयते लष्टीमती ते वपेध चुरेता
 हेको दध्नाना वीरं विद्विष तत्र संवृणीत्येव मजमानः धोम-
 न्त्रयसोमोचते ज्ञाचः राधसोवेध विधोत्रमिहपितद्विरथमग्निः
 [] मध्यमायामनुकौ चक्षते ' ज्येनं पदाश्रयमग्निपञ्च- १०
 तुसुमनि ' धोमन्त्रयणी ' मयजि पञ्चो ' नि पद दधति ' ११
 ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

अथाथैव तिष्ठत्याचति चक्षं [] ज्ञातां न ज्ञातामसज्ज्या-
 नुपाश्रये चक्षीवं दे वामकी दे ज्ञायाजिने धोमन्त्रयणीमित्थं
 दधति धोमविकथिञ्जुञ्जो धोमाह इति ' इदं इतीतरः १२

१ Thus (with यमह) all, also Ked.

२ Thus all, also, a copy of the Nivaraṇa; Kaś : चक्षितं ।

३ PH: [] (or न) निजयति धीमः, B: उपवृत्तानुवर्जति धीमः; T: उपवृत्तानुवर्जति धीमः; J: उपवृत्तति धीमः; P: उपवृत्तानुवर्जति, Kaś. has: चक्षितं पदाश्रयं... उपवृत्तति । धोमन्त्रयणीमुवर्जति The Somaprayer I. O. 1262 has: पदरेये चक्षी विनीयतिवर्जति (thus!) धोमन्त्रयणी । Are we to read: चक्षितवर्जति instead of उपवृत्तति ?

४ FT = मज्जन्ता चक्षी, the other MSS. also P, चक्षी comp. the note on page 166.

५ The plus sign is added in one of the MSS. only (H).

- प्रत्येह^१ सुविचितः^२ राजानं पुरस्काराङ्गीगाभिर्दपतिष्ठत एवं ते
गायत्रौ भाग इति ने सीमाय भूतादेव ते वैकुण्ठो भाग इति
ने सीमाय भूतादेव ते वागती भाग इति ने शर्मन्ध
भूता^३ चन्द्रोभागा^४ चाध्यायं गच्छेति ने सीमाय भूतादि-
१० त्वयेतद्गोहितं चर्मन्धुहसुत्तरकोमास्त्रीयेतद्विगुणं^५ वासः
प्राचीनद्वयसुत्तरार्धं चर्मण उपसृणात्यय चिरस्थवता पाणिना
राजानिमभिस्तथ^६शृणा ते च^७शृः पृथ्वीं पृथ्वा पृथ्वीं नक्षि
काममवतु मदाय रथो अच्युतो ऽमायो ऽपि शुक्रतो एवं
इत्यथैनमनिष्कन्दवर्णं निमीत^८ एकथैकपोत्सर्गं निमीते^९ ।
- १० ऽथातथाधियाथातथाधियैवेने निमीते^१ चर्मन्धुहसुपनिग्दहा-
त्यमि त्वं दिवः^२ सवितारंमूर्धोः कविकर्तुमचोरि सत्यसवः^३
रंजोर्धोर्धभि मिथं मतिम् । ऊर्ध्वा^४ पक्षामनिर्भा^५ अदियुतस्त्री-
मेनि चिरस्थपापिरनिमीत सुकृतः क्षीपो सुवरिति^६ पञ्चक्षती
चक्षुषा पञ्चक्षतक्षणी^७ द्रष्टव्यो निमानो^८ध्वेक्षा^९ राज्ञो
- ११ निमीति^१ ऽपोतिमिष्टः^२ राजानं प्रजाभ्यस्तेत्युपसमृचति^३ समु-
क्षित्य ध्वरक्षानाभ्यंक्षिणसुष्णीवेष्पोपनक्षति प्राणाय लेति^४
चर्मन्ध^५ तैत्तृयुद्धन्वत्थपोपरिहाद्वृक्षावकारं क्षीपां चक्षुषां-
मविवक्षति प्रजांस्त्र्यंमंतुं प्राणिचि प्रजांस्त्र्यंमंतुं प्राणयित्वयैने
चर्मणि निदधाति^६ तं ततः कौत्स आदत्ते^७ ऽन्निरंभुज्य

१ Thus HFP (comp. Padārthanirv. p. 270, No 56); the other MSS. सवि० ।

२ The clause चवेतद्विहितं ... चाधीये om. PTH. Ket. cites them.

३ विभावी JT.

चमेऽङ्गुल्युपोऽप्युत्थाय दृष्ट्वेति सोमविक्रयिष्यत्यस्य सोमार्^१
 इति^२ कथ्य इतीतरः प्रत्याह^३ भुजवतार्^१ इति^१ सुजवतो
 इतीतरः प्रत्याचायेन गवा पथते गवा ते क्रीणामीति^१ क्रीतः
 सोम [] सोमविक्रयौ वयाऽश्वि व्याचक्षेत्तेषां ते सोमकथणौ
 चन्द्रं ते ज्ञागा ते वत्सं त इत्यथैनः^१ हिरण्येन पथते ॥ १४ ॥

सोमं ते क्रीणाम्यूर्ध्वं खन्तं पथत्खन्तं दीर्घं वन्तमभिमातिवाहः^१
 इत्तं ते इत्थेय क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेषामृतममृतेन संयतो^१
 गोरित्युक्ताश्वे चन्द्रापीति यजमानाय प्रचक्षत्यथैनं प्रतीयेन-
 पीवपाजया पथते तपसस्तनूरुचि प्रजापतेर्वर्धयसाश्वे हवसपोषं
 पुनस्त्याहरमेच पशुना क्रीणामीत्यस्य ते बभ्रुरिति यजमान- १०
 मोक्षते^१ अथि ते रायः यजन्तामित्यात्मनमथेनां प्रदक्षिष्य-
 मावर्त्याहिरभ्युक्षोद्दीवी सुसृजति^१ वेधा कौत्सा भवत्यथ
 कौत्साद्राजानमादत्ते मिषो [] एषि सुमित्रथा इति^१ तं
 यजमानकोरौ दक्षिणं चासादपतोऽङ्गोदमानिश्च दक्षिणमुग्रमु-
 ग्रमाः^१ खोनः खोनमित्यथैनं प्रत्यपोर्ध्वं यजमानो^१ ऽहिरभ्युक्ष १५
 कौत्साय वा परिकर्मिणे शोण्यीवं प्रचक्षत्यथ यजमानः^१
 इत्तथोर्ध्वं सुकषाण्यस्यस्यस्ये ज्योतिरित्यथेतां हव्यासुपपद्माती-
 दमच^१ यपांशं दन्दशूकानां घोवा सपपद्मान्मीति^१ तथा सोम-
 विक्रयिषं विध्यति सोमविक्रयिषि तम इत्यथ सोमकथणान-
 नुदिशति ज्ञानं भ्राजाह्वारे बभ्रारे [] [] ज्ञानवेते १०

१ Here again only H and Keś. have the pluti sign.

२ Some MSS. have हस्यते, the Mantramāñs चयते ।

३ Most of the MSS. have वातस्य instead of चापस्य ।

वः सोमकवषाष्टावचध्वं मा वो दमभित्यथैनमादावोपोनिह-
त्युदायुषा स्त्रायुषोदोषधीमाः रवेनोत्पर्जन्यस्य प्रप्रेषोदसा-
मस्तुताः अभिति^१ दक्षिणत एतत्सोमवाहनमनः प्रागीषं
योग्यज्ञतमुपक्षितं भवति^१ तदभिप्रैत्युर्वन्तरिचमन्विहीति^१ ■

१. वीडे कृष्णाग्निमासृषात्यदित्याः सद्दो ऽनीत्यदित्याः सद्
आवीदेति कृष्णाग्निने राजानमथैनमुपतिष्ठते ऽस्यश्वाद् द्वाष्ट-
वमो अन्तरिचमन्विहीत वरिमाथं प्रविद्या आवीददित्या सुव-
नानि धमाक्षिपेत्तानि वरुणस्य भतोनीत्यथैनं वावसा परितनोति
वनेषु स्मन्तरिचं ततान वावमर्वत्तु यथो अग्निपाशु इत्तु कर्तुं
१०. वरुणो विष्णुं दिवि सूर्यमदधात्सोममद्वाधित्यपोरु तं
जातवेदसमिति सौर्यं कृष्णाग्निं पुरस्तात्प्रत्यानक्षत्यं सोम-
वाहनावानीयमानौ प्रतिमन्त्रयत स्रष्टावेतं धूर्वाहावनम् अवीर-
हणौ ब्रह्मचोदनाविति^१ तथोर्दक्षिणं पूर्वं युनक्ति वरुणस्य
स्मन्मन्त्रमसीति^१ वरुणस्य स्मन्मन्त्रमसीति^१ ग्रम्यामवगूहति^१
११. प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इति योक्तमेतथैवावृत्तोत्तरमनश्वाहं
युनक्त्य दक्षिणानीषामन्वारभ्य संप्रेषमाह ॥ १५ ॥

सोमाय श्रीताय प्रोक्षमावाधानुब्रूहि ■■■■ सुजह्वाष्वा-
माह्वय ■■ तु नम्राङ्गाध्वजमान आङ्गाश्रुतीति^१ यदा धन-
मानस्त्रिदपाः आह्वयते ऽथैव सुजह्वाष्ठो ऽन्तरेषेवे तिष्ठन्प्रत्याह-

१०. आशां धारयन्सुजह्वाष्वामाह्वयति सुजह्वाष्ठोः सुजह्वाष्ठोमिति
चिस्त्रिदपां प्रत्यावयन्ति प्रत्यवस्य भुवस्तते विधानमभि

धातानि मा त्वा परिपरी विदन्ता त्वा परिपन्विनी विदेन्तां
 त्वा हृत्वा चघायनी मा गन्धर्वो विशावसुरादभ्यक्षन्ती भूत्वा
 वरापत यजमानस्य नी मृदे दिवैः वःकृतमिति । प्रदक्षिणः
 राजानो परिवहन्त्यैतावन्नमोपसंक्रामतो ऽभ्यर्च्य यजमानस्य
 यजमानस्य कस्ययन्त्यपि पन्थाभगस्य हि कक्षिगामनेकं ५
 येन विश्वाः परि दिवो हृणन्ति विन्दते वक्षित्यपायेण शार्त्ता
 तिष्ठन्नेष्टमानः राजानं प्रतिमन्त्रयते नमो मित्रस्य वरुणस्य
 चक्षवे मेघो देवांस्य तद्वृत्तः उपर्यत दूरेदृष्टे देवजाताय केतवे
 विश्वसुताय सूर्याय अःकृतित्यैतत्कीमवाहनमनो ऽपेक्ष शार्त्ता-
 मुदगीधनुषस्तोषयामि । तदुपसृज्योति वरुणस्य स्तुभानम- १०
 कीति । वरुणस्य स्तुभस्यर्वनमकीति शम्यासुदूहयुक्तो वरुणस्य
 पाश इति श्लोकमर्थ ई भवति विसृक्तो ऽन्यो ऽन्येन्द्राद्यवत्य-
 विसृक्तो ऽन्यो ऽवातिर्यो गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै पश्यन्वारभंत
 इति शार्त्ताधर्मवाहेति यजमानमिति । पूर्वया द्वारा शार्त्ता प्रपाश
 हृत्वाः कीर्त्तयः प्रकीर्त्तयतिर्य निर्वपत्यन्वारमाथा पन्थामर्थ १५
 देवस्य त्वा चवितुः प्रधवे इति प्रतिपदं कृत्वा ॥ १६ ॥

अग्नेरातिथ्यमधि विष्णवे ॥ जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव
 प्रतिपदं कृत्वा सोमरातिथ्यमधि विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपा-
 मीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा सिधेरातिथ्यमधि विष्णवे त्वा जुष्टं
 निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वाग्रधि ॥ रात्र्यसोपदक्षि १०
 विष्णवे त्वा जुष्टं निर्वपामीत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वा श्येनाथ त्वा

- सोमस्यते विष्णवे ॥ कुष्ठं निर्वपामीति^१ प्रसृज्यमानो यजुमा^१
 प्रविष्कृता वाचं विदुष्येतवैदाहतोत्तरमतज्ञाचं विदुष्यत्येते
 ज्ञाज्ञावास्तवार आचन्दौमादहते^१ ऽयं यजमानो नौकाज्ञाज्ञा-
 मादहते वा ते आत्मानि हविषा यजन्ति ता ते विष्ठा परिभूरस्य
 ५ यजन्मिति^१ पूर्वं एकाचञ्चा प्रतिपद्यन्ते^१ ऽन्यथाञ्चा यजन्मावो
 ऽन्यकृद्भू^१ वदयन्ते^१ पूर्ववा हारा आर्चा प्रपादयति गङ्-
 गानः प्रतरयः सुवीरो ऽवीरहा प्रचरा योज इत्यादित्येता-
 माचन्द्रीमयेवाचनौवं पर्याच्य हविषतो निदधति^१ तर्था
 ज्ञान्यामिनमासृषात्यदित्याः वदो ऽवीत्यदित्याः वद चावीदेति
 १० ज्ञान्यामिने रात्रानमपैकमुपतिष्ठते वदको ऽयि इतमतो वाच-
 मवोति^१ यस्तुवित्य ज्ञान्यामिनमाज्ञान्याञ्च विषय मूत्रे
 प्रपद्यति ग्रंथोर्देवानां अस्मादित्येतापरावाचन्द्रीपादावन्तरेण
 ज्ञाज्ञावो ऽभिविद्यति इहः प्रवासयति मा शिवानामप-
 न्निह्यहोत्येनं वादयन्तं परिवरति तन्मा आनि ज्ञाज्ञा
 १५ वन्दमान इत्येनं^१ यथाति मा रात्रानं वाचनौवं चान्त-
 रेण कस्यनं चंपारोयोनं वायुधो मा वदको ॥ वन्द्यो
 मा सोम्यो मा वाचसावो तुमपादीदित्येतावौ मधुपर्क
 च ना च प्राज्ञाज्ञासम्भुर्विज्ञाति^१ ॥ १७॥ चतुर्थः ॥

अपयन्तेतमालिखं वैष्णवं नवकपात्रं^१ तेन ॥ मदन्तीर-

- १० भिन्नमिति^१ त्रिष्वधेतदिभारविहिरातिस्वस्य भवति^१ कार्यर्यमवै-

१ बृह F; सुह H; इह PBJ, बृह B (Grantha!)

१ Thus only P, comp. Kotava (ज्ञाज्ञा ॥ निदधति); निदधति
 the other MSS.

परिधिभिराश्रयाद्येन प्रकृतेष्वैवौभ्यां विष्टतीभ्यां तेन शिष्य-
 वर्त्तनं पुरोडाशस्य शादयित्वा अपयित्वाभिवाच्य^१ प्राकृत्यायेभ्यो
 निनीय क्षमयन्नुर्ध्वरतो^२द्भवेन प्रविद्धं पौरोडाशिकं चिर्बन्धुवा
 द्दृष्टीं चतुर्थं^३ पूर्वं परिपाचं परिगृह्णाति^४ करणं जयत्यु-
 द्गन्मुहतादाग्रीभक्षिर्धरति^५ यदाग्रीभक्षिर्धरत्यथोत्तरं परिपाचं
 परिगृह्णा चोद्युपित्वा तिर्यञ्च^६ स्पर्श^७ सन्ध्या संप्रैषमाण
 मोक्षणीरावाद्येषामर्हिदपधादथ क्षुवं ॥ क्षुचस्य संस्फुगगन्धेनो-
 देष्टीत्याचतासु मोक्षणीपूदस्य स्पर्शं मार्गधित्तेभ्योर्हिदपधाद्य
 प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्गाहुत्य क्षुवं ॥ क्षुचस्य संमार्गधित्तेनोदेष्टाव्यं^८
 च मोक्षणीस्रोत्पूय प्रविद्धं चतुर्थंहीतानि ॥ पञ्चमंहीतानि १०
 वाज्यानि गृहीत्वा मोक्षणीभिदपोनिष्ठती^९भं मोक्षति^{१०}
 वेदिं मोक्षति^{११} बर्हिः मोक्षति^{१२} बर्हिराचनं मोक्ष्योपनिनीय
 पुरोडाशवाचं प्रकृतं गृह्णाति^{१३} पञ्चविधं बर्हिं सौत्वां प्रकृत-
 पाणिः प्राकृभिस्तूय कार्त्तयेमयाग्निरिधोन्मरिदधातूर्ध्वं समिधा-
 वादधात्यैश्वरी विष्टती तिरस्वी सादयति^{१४} विष्टत्योराश्रयात् १५
 प्रकृतं^{१५} प्रकृते क्षुवं^{१६} बर्हिषीतरे^{१७} एता अपदक्षिति समिन्मृष्ट
 प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्गाहुत्यापेतं पुरोडाशमुपक्षीर्णाभिचारि-
 तमुद्राक ॥ तुष्टीयानिष्यमावाद्यत्यं च संभाराग्न्याचष्टे^{१८} इय
 निर्मग्न्यकावृता निर्मग्न्येन चरति^{१९} प्रवत्याभिजत्यायेभ्योऽ-
 मिधमाददान आश्रयाये समिथ्यमानायास्तुमूहीत्यभ्यादधातीभं^{२०} २०
 न समिधं परिभिजति^{२१} वेदिनोपकामयत्यभूमासु सामिधेनीषु

१ अपयित्वा om. HTB; read by PJP.

२ उर्ध्वरात्रं BJ; उदेष्टाव्यं the other MSS. also P.

- सुवेवाधारमाधारयति^१ संवष्टे सुग्भासुत्तरमवाहः सत्यं सु-
 चावुदङ्गत्याम्ब जुहा भुवाः समज्य वादयित्वा सुवौ प्रवरं
 प्रवृषीते^१ प्रचिद्वः होतारं वृषीते^१ बीदति होता^१ प्रसथमा-
 काङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादावात्याम्बवाधाच समिधो यजेति^१
 ५ वधदुते जुहोति यज यजेति^१ यत्तुर्प यज्यमपैतदौपहतमाज्यः
 सर्वं एव जुहाः समानयते^१ पक्ष प्रवाणामिहोदङ्गत्याम्ब
 सः स्यावेव भुवामभिचार्यं पुरोडाशमभिचारयति योपहतमपादये
 सोमावेत्याज्यभानाभ्यां चरत्युपाः हविषा चरति विचये
 ऽहुन्नुचि^१ विष्णुं यजेत्येष क्षिप्रहता चरतोऽहान् प्रातिशः
 १० संतिष्ठते^१ ऽधौतूर्पपापमन्तर्वेदि मिनयत्यपैतद्भुवाज्यमाज्याज्य
 कः स वा समं वा याचति^१ तमन्तर्वेदि मिधाय तक्षिमे-
 तत्तानूगमं नियच्छति ॥ १८ ॥

- यापतये ता ऽहानि परिपतये ता ऽहानि तनून्मे ता
 ऽहानि त्राक्षराय ता ऽहानि प्रच्छन्नोविहाय ता ऽहानि-
 १० नौति^१ स यावन्त अतिवस्य एनसमवस्यप्रत्यवाधुदससनाह्वं
 देशानामोयो ऽमिश्रयिषा अमिश्रसेव्यमिति^१ अवमानमति-
 वाचयत्यसु मे दौषां दौषपतिर्मन्त्रासु तपस्यस्यतिरश्वा
 सत्यसुपगेवः सुविते मा धा इति^१ स यावन्त अतिवस्येव-
 पवमिहा यजमान एव चिरयजिजति प्रजापतौ मंगधि
 १० जुषोमीत्येनदङ्गिरभुषीचोत्तरतः चिद्वत्यवाहासौन्दव्यापाः^१
 इति^१ मदन्ति देवीरस्यता इति^१ तामिराद्रयेत्येष

मदनीरुपसृक्षोपोत्याय विरुक्ष हिरण्यमवधाय राजानमाया-
 ययन्त्यः ॥ १८ ॥ देव सोमाप्यायतामित्राद्यैकधनविद् आ-
 तुभ्यमित्रः प्यायतामा तमित्राय प्यायसेति । यजमानमतिवाच-
 यत्याप्यायव सखीनसम्वा मेधवा क्षप्ति ते देव सोम सुत्याम-
 गीयेत्यर्थाय उपसृक्ष यथायतनमुपविशत्यर्थाध्वर्युर्वाजवतीभ्याः
 कुषी व्युहति । विष्टतीभ्यां प्रक्षरः सनुमुप्याप्रतिष्ठणः स्वेधा-
 नक्ति । न प्रक्षरायात्रावयति । ■ वर्धिरनुप्रचरति । तं दक्षि-
 कार्धे देवे निधाय तस्मिन् दक्षिणेत्तरिणो निज्जुवत एहा रायः
 प्रेवे भगायतं भूतवादिभ्यो नमो दिवे नमः इति ॥ इति ॥
 परिधिषु शकलास्तुपसंश्रजानि प्रक्षरे वर्धिर्यावन्नाचः ॥ सप्तमः ॥
 विपथ्याचवनीये इतिवाक्याद्विरभुक्षोत्तरतः सादयत्यय-
 यजमानमवान्तरदीक्षास्तुपमयत्यग्ने मतपते तं प्रतानां मत-
 पतिरसि या मम तनुरेवा या त्वयि या तव तनुरियः ॥ वा-
 नयि ■ नौ मतपते प्रतिनोर्प्रतानीत्यर्धेनः सः प्राक्षि संतरां
 मेखलाः समाप्यन्त संतरां सुष्टी सुदध तप्तप्रत एधि ॥
 मदनीभिर्मांसयज्ञोत्पूर्वः प्रातः स्रज या ते अग्ने इजिषा
 तनुस्तया नः पाहि तस्मात्सो साहेत्येतेनातो इधि मतचेति । स
 एवमेवैतत्पूर्वं करोति । ॥ १६ ॥

■ प्रवर्गस्थावृता प्रवर्गिण चरत्यय स्थवमाददान
 आहामोमदनीरधिअथ इविरधिअथैक्षुपचीदेत्येतास्तेव मद- १०
 नीषु भूयसीरप आनयत्याग्नमधिअयति । तद्भुविरयैतस्तेव

- बर्हिष स्त्रीर्णस्य पर्यवसोपः सम्मथजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं
 पौरोडाशिकं । बर्हिषजुषा तूष्णीं चतुर्थं । पूर्वं परिधाहं परि-
 मृच्छति । करणं अपत्यं ह्यनुकृतादाग्नीध्रस्तिर्हरति । यदाग्नीध्र-
 स्तिर्हरत्यथोत्तरं परिधाहं परिमृच्छा योयुपित्वा तिर्विषः स्वसः
 ५ सम्मथा संमेषमाह मदन्तीरासादयेन्भावर्हिरुपसादय सुवं । जुषौ
 च संमृद्धिं हविषोदेहीत्याहतासु मदन्तीषूदस्य स्वं मार्जयि-
 त्तेभावर्हिरुपसाह्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य सुवं । जुषौ च
 संमार्ष्टि । हविषोदेति । हविष्य मदन्तीस्योत्पूयाष्टौ कृत्वो जुष्टां
 मृच्छीते । चतुरुपमृत्यान्वस्थाकां तृतीयासुत्रदाय मदन्तीभि-
 १० रूपोत्तिष्ठतींशं प्रोक्षति । वेदिं प्रोक्षति । बर्हिः प्रोक्षति । बर्हि-
 रासचं प्रोक्ष्योपनिनौच पुरसादाश्ववाचं प्रक्षरं मृच्छात्वेकविधं
 बर्हिं स्त्रीर्णां प्रक्षरपाणिः प्राकमिष्य्य कासंयन्मथाम्परिधी-
 न्परिधात्यूर्ध्वं समिधावादधात्यैष्वौ विधत्ते तिरश्ची वादधति ।
 विधत्योराश्ववाचं प्रक्षरं । प्रक्षरे जुष्टं । बर्हिषीतरे । एते चस-
 १५ दतामिति समभिष्टस्य प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य अघनेन
 गार्हपत्यसुपविष्य देवपत्नीर्वाचष्टे । ऽवैतेनैव यथेतमेत्यायेन्मास-
 मिथमाददान आहाम्रवे समिथमानाथानुमूहीत्यभादधातीभ्यः
 सक्तदा चिवा । न समिधं परिग्निनष्टि । वेदेनोपवाजयत्यनुक्तासु
 सामिधेनीषु जुषेणाधारमाधारयति । संमृष्टे न जुग्म्यासुत्तर-
 २० मंय प्रवरं प्रमृषीते । ऽवाभावयत्यो आववास्तु औषट् षौद-
 होतरित्येतावाग्नप्रवरः । षौदति होता । प्रथवमाकाङ्क्षति । प्रस्तुतः
 सुवावाददान आह ॥ २० ॥

अथ इत्युपाह्वसुगृहीत्युचैरत्याकम्वाआध्याह्नमित्यु-
 पाह्व यजेत्युचैर्वचकृते पूर्वार्धे ऽध्वेक्षा^१ जुहोत्यथाचैव तिष्ठन्नाह
 सोमायेत्युपाह्वसुगृहीत्युचैरत्याकम्वाह सोममित्युपाह्व यजे-
 त्युचैर्वचकृते मध्ये जुहोत्यथ समानचमाना^२ आह विष्णव
 इत्युपाह्वसुगृहीत्युचैरत्याकम्वाह विष्णुमित्युपाह्व यजेत्युचै- ५
 र्वचकृते पश्चार्धे जुहोत्यथोदङ्गत्याकम्वा यथायतनः कुचौ
 सादधिसाधाह्मीन्मदन्धापाह इति^३ मदन्ति देवीरमृता
 क्तासुध इति^४ साभिराद्रवेत्यथ मदन्तीरुपसृञ्जोपोत्याथ
 विचक्ष्य शिरश्चभवाय राजानमाध्यायन्त्याह्वरः^५ देव
 सोमाध्यायतामिन्द्राद्यैकधनविदः ॥ तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा १०
 तमिन्द्राय प्यायस्तेति^६ यजमानमतिवाचयत्याध्यायय सखीन्मन्वा
 मेधया कृत्स्नि ते देव सोम सत्यामग्नीयेत्यथाप उपसृञ्ज यथा-
 यतनमुपविशत्यथार्धर्युर्वाजवतीभ्याः कुचौ धूदति^७ विष्टतीभ्यां
 प्रक्षरः ससुषुप्याप्रतिष्ठत्^८ स्वेधानग्निः ॥ प्रक्षरायाभावयति^९
 ॥ वरिंरुमचरति^{१०} तं दधिसार्धं वेद्यै निधाय तस्मिन्मन्त्रिको- १५
 न्तरिणो निज्जुवत एष्टा रायः प्रेक्षे भगायर्तस्तवादिभ्यो नमो
 दिवे नमः प्रमिव्या इति^{११} सव्ये पाक्षौ प्रक्षरः समाहृत्याव्य-
 खाद्याः सुवेशोपहत्य प्रपमासुपसदं जुहोति या ते अग्ने
 ऽथाग्रया तनूर्वर्षिष्ठा गङ्गरेहोषं वचो अपावधीं मेवं वचो
 अपावधीः खाहेति^{१२} परिधिषु शकृत्सानुपसंष्ट्वाति प्रक्षरे २०

१ Thus HTF; *ध्वेक्षापो BJ.

२ Thus J only; यथानपमाना HTF; B Ksd.; T.

वर्हिषावभाषः सन्ध्या विधवाहवनीये ऽतिवाक्यादिर-
 भुक्तोत्तरतः सादृत्योपनिष्क्रम्य संश्रैवमाह सुमन्त्राय सुमन्त्र-
 यामाह्वय विद्वानमृतं प्रयच्छतेत्याहुयति सुमन्त्रायः सुमन्त्राया
 विद्वानमृतं प्रयच्छत्युपापराह अपराहिकीर्त्ता प्रथमोपवद्धा
 १ प्रवरति तयोः समानी चर्येतावदेव नाना सवोसरियो
 निवृत्ते ऽप्योपनिष्क्रम्य संश्रैवमाह सुमन्त्रायामाह्वय
 विद्वानमृतं दोहयतेत्याहुयति सुमन्त्राया विद्वानमृतं
 दोहयति तदर्धरात्रे प्रयच्छति ॥ २१ ॥ पञ्चमः ॥

अथाध्वर्युरपररात्र आहुत्य षड्ग्राहि विद्वानमृतं
 १० दोहयतेति मातृदत्त आदित्ये विष्टृष्टाया वापि मन्त्रमाभा
 प्रथमोपवद्धा प्रवरति रक्षाग्रवामच मुहोत्योपनिष्क्रम्य
 संश्रैवमाह सुमन्त्रायामाह्वय विद्वानमृतं प्रयच्छतेत्या-
 हुयति सुमन्त्राया विद्वानमृतं प्रयच्छति स पाह-
 वनीयादेवाये षट् ग्राहः प्रक्रमान्प्रकामति तच्छुं निवृत्ति
 ११ ॥ ग्राहानुचीयः ऋतुः ग्राहानुचीयाच्छ्रोः षट्षिष्टग्राहः
 प्रक्रमान्प्रकामति तच्छुं निवृत्ति स पूषावटीयः ऋतुः
 ग्राहानुचीयाच्छ्रोः पश्चद्व दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति पश्च-
 द्दधोदीचकच्छुं निवृत्ति ॥ शोषी पूषावटीयाच्छ्रोर्द्विद्व
 दक्षिणा प्रक्रमान्प्रकामति द्वादधोदीचकच्छुं निवृत्ति

१ Here and elsewhere F and the Mantramālā write विद्वानमृतं,
 विद्वानमृतं etc.; the other MSS. and Kaś write one word.

१ T ins. चप ।

अथ इत्युपाऽऽशुनूहीत्युचैरुपाक्रत्याश्रयाहमिति-
 पाऽऽशुनूहीत्युचैर्विदुते पूर्वार्धे ऽर्धवेक्षा^१ जुहोत्युपाचैव तिष्ठन्नाह
 सोमायेत्युपाऽऽशुनूहीत्युचैरुपाक्रत्याश्रयाह सोममित्युपाऽऽशुनू-
 त्युचैर्विदुते मध्ये जुहोत्युपा समानयमान^२ आह विष्णव
 इत्युपाऽऽशुनूहीत्युचैरुपाक्रत्याश्रयाह विष्णुमित्युपाऽऽशुनू- ५
 त्युचैर्विदुते पश्चात्पूर्वं जुहोत्युपादुक्त्याक्रम्य यथायतनऽऽशुनू
 कादधित्वायाग्राग्रीमदन्वापाद इति^३ मदन्ति देवीरमृता
 ■ इति^४ ताभिराग्रावेत्युपा मदन्तीरपसुम्योपोत्याय
 विष्णोश्चिरधमवधाय राजानमाध्याययन्त्युपाऽऽशुनूदेव
 सोमाध्यायतामिन्द्रायैकधनविद ■ तुभ्यमिन्द्रः पायतामा १०
 तमिन्द्राय पायसेति^५ यजमानमतिवाचयत्याध्यायय सखीनसन्त्या
 सेधवा स्नाति ते देव सोम सुत्यामग्रीयेत्युपाप उपसृज्य यथा-
 यतनमुपविशत्युपाभ्यर्च्युवाजवतीम्वाऽऽशुनू चूहति^६ विधुतीम्भा^७
 प्रक्षरऽऽशुनूपाप्रतिगृह्यऽऽशुनूधनक्ति^८ न प्रक्षराद्याभावयति^९
 न चर्चिरनुप्रक्षरति^{१०} तं दक्षिणार्धे वेद्यै निधाय तस्मिन्दक्षिणो- १५
 नरिणो निज्जुवत एहा राधः प्रेवे भगवर्तमृतवादिभ्यो नमो
 दिवे ■ इत्युपा इति^{११} यजे पाणौ प्रक्षरऽऽशुनू समासुत्यान्व-
 श्वाद्याः सुवेणोपहत्य प्रथमासुपसदं जुहोति या ते अग्ने
 ऽथाग्रवा तनूर्वाधिंहा गङ्गरेडोयं वचो अपावधीं लेवं वचो
 अपावधीऽऽशुनू इति^{१२} परिधिषु प्रकसासुपसंस्तुति प्रक्षरे २०

१ Thus HTF; ऽर्धवेक्षा B J.

२ Thus J only; समानयमान HTF; समानयमान B Kēd.; ■ T.

वर्हिषावन्मात्रं सन्धाया विद्याव्यावन्मौते ऽतिवाच्याहिर-
 भुज्योन्नरतः सादयत्यधोपनिष्कन्ध संमेषमात्रं सुमन्त्र-
 यामाकृष्य विक्षानमत्तं प्रयच्छतेत्याहुवति सुमन्त्रायः सुमन्त्रायां
 विक्षानमत्तं प्रयच्छत्यधोपरात्र अपरात्रिकीर्त्ता प्रवर्ग्यीपयज्ञां
 ५ प्रचरति तयोः समानी चर्येतावदेव नागा उद्योन्नरिष्यो
 निष्पुवते धोपनिष्कन्ध संमेषमात्रं सुमन्त्राय सुमन्त्रयामाकृष्य
 विक्षानमत्तं दोहयतेत्याहुवति सुमन्त्रायां विक्षानमत्तं
 दोहयति तदर्धरात्रे प्रयच्छति ॥ २१ ॥ पञ्चमः ॥

अथाध्वर्युरपररात्रं आहुत्यं च ऽग्नाक्षि विक्षानमत्तं
 १० दोहयतेति १ मातवदित आदित्ये विद्वष्टाया वाचि मन्थमाभ्यां
 प्रवर्ग्यीपयज्ञां प्रचरति २ रजाग्रवामन जुहोत्यधोपनिष्कन्ध
 संमेषमात्रं सुमन्त्रयामाकृष्य विक्षानमत्तं प्रयच्छतेत्या-
 हुवति सुमन्त्रायः सुमन्त्रायां विक्षानमत्तं प्रयच्छति ३ च आह-
 वनीयादेवाये वद् प्राचः प्रक्रमान्प्रक्रमति ४ तच्छुं निहन्ति ५
 १५ ॥ आत्मासुखीयः ब्रह्मः १ आत्मासुखीयाच्छ्रोः वद्विष्टमात्रः
 प्रक्रमान्प्रक्रमति २ तच्छुं निहन्ति ३ ॥ मूपावटीयः ब्रह्मः ४
 आत्मासुखीयाच्छ्रोः पञ्चदश दक्षिणा प्रक्रमान्प्रक्रमति पञ्च-
 दशोदीयच्छुं निहन्ति ५ ओषी १ मूपावटीयाच्छ्रोः द्वादश
 दक्षिणा प्रक्रमान्प्रक्रमति द्वादशोदीयच्छुं निहन्ति २

१ Here and elsewhere F and the Mantromāṇis write विक्षानमत्तं,
 विक्षानं मत्तं etc.; all the other MSS. and Ked. write one word.

२ T ins. चय ।

तावत्सार्धैशामहृष्टया मानेन प्रमाथ समन्तः स्यान्वा परि-
 तनोति । इच्छामातनोति । धूपावटौषाह्वोरुस्यन्वा द्वादश
 प्रत्यक्षि शुद्धपदानि प्रक्रामति । तच्छब्दं निवृत्ति । स मध्यम
 शौत्तरवेदिकः शकुनिमध्यमादौत्तरवेदिकाह्वोः पञ्च दक्षिणा
 शुद्धपदानि प्रक्रामति पञ्चोदक्षि । तच्छब्दं निवृत्ति । ते शौची ।
 धूपावटौषाह्वोरुस्यन्वारि दक्षिणा शुद्धपदानि प्रक्रामति पत्ना-
 युदक्षि । तच्छब्दं निवृत्ति । तावत्सार्धैशामहृष्टया मानेन प्रमाथ
 समन्तः स्यान्वा परितनोति । इच्छामातनोति । मध्यमादौ-
 त्तरवेदिकाह्वोरुस्यन्वाः षट् प्रतीचः गजमागप्रक्रामति
 दक्षिणा सप्तमं । तदप्यं निवृत्ति । स उपरवाणां काको । ७५ ।
 महावेद्या उत्तरादश्वौषाह्वोर्वधनेन द्वादश प्रतीचः प्रक्र-
 मागप्रक्रामत्युदक्षं षण्णोदक्षं । तदाग्रीभ षण्णोदक्षि । ७६ । उत्तरवा
 काको । ७७ । उपरवाणां काकात्सप्तम्यजुर्धरति । ७८ ।

इदमेव प्रविद्धं पौरोषामिक्तं । निधंजुषा तृतीयं चतुर्थं । पूर्वं
 परिषाचं परिगृह्णाति । करचं उपतीर्मा नराः क्षपुत वेदिसेत्य १५
 वसुमतीः इद्वतीमादित्यवतीं विश्वेदेव्यावतीं वर्धन्विनो नांभा
 इषिष्या यथाचं यजमानो न रिष्येदितुः । कुर्वतादाग्रीभस्त्रि-
 धरति । यदाग्रीभस्त्रिधरत्यपायेण ग्राणां तिहसंमैषमाह वेदि-
 कारा वेदिं कथयत ॥ अक्षानि भिभ्रत प्रति निष्ठाभूरयत
 किंशाह्वि निरुक्त प्राचीसुदोचीं प्रषवां निक्षिहतेति । १०
 यथार्धमैषं ते कुर्वन्त्यय महावेद्या उत्तरादश्वौषाह्वोर्वधनेन

चौप्रतीकः प्रकृताग्रकामद्युद्धं चतुर्थं^१ तच्चात्माकसावृता
चात्मासं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतात्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभि-
सुत्ताद्यायैनां प्रतिष्ठाद्यापराधिकीभ्यां^२ प्रवर्ग्योपपन्नां प्रवर-
त्यथोपनिष्कम्बं संश्रैषमाह सुमहत्तमं सुमहत्तमामाह्वयं दिक्षन्मन्त्रं
१ दोहयतेत्याह्वयति सुमहत्तमः सुमहत्तमा^३ दिक्षन्मन्त्रं दोहयति^४
तदर्धरात्रे प्रयच्छति^५ ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

अथाध्वर्युरपररात्रं आद्रुत्य ॥२४॥ ग्रास्वेकस्त्रन्मन्त्रं दोहयतेति^६
प्रातरुदित आदित्ये विद्युद्वायां वायुत्तमाभ्यां प्रवर्ग्योपपन्नां
प्रवरति^७ हराग्रचामन जुहोत्यथोपनिष्कम्बं संश्रैषमाह सुमहत्तमं
१ सुमहत्तमामाह्वयार्धस्त्रन्मन्त्रं प्रयच्छतेत्याह्वयति सुमहत्तमः सुमहत्त-
मामर्धस्त्रन्मन्त्रं प्रयच्छत्यर्थं तदानीमेवापराधिकी^८ प्रवर्ग्योपपदौ
समन्वयोपनिष्कम्बं^९ संश्रैषमाह सुमहत्तमं सुमहत्तमामाह्वयं प्रति-
मक्षातः प्रवर्ग्योपपत्ता प्रवर्ग्यः सः सदाद्योहासनायेति^{१०} चेधेतत्पदं
कुर्वन्ति^{११} गार्हपत्ये द्वितीयमुपपन्ननीषु द्वितीयं नि द्वितीयं
११ दधत्यथ प्रवर्ग्योपपत्ता प्रवर्ग्यमुदासयत्यधोरावृताग्रं प्रवचत्यग्नि-
वत्युत्तरं परिणहं परित्यज्य चोयुपित्वा तिर्यञ्चः ॥ २४ ॥ सुमहत्तमं
संश्रैषमाह प्रोक्षणीरागाद्येधानर्हिहपसाद्येत्येतान्मन्त्रं प्रैषो^{१२} ऽचै-
वैतद्वर्हिस्तुत्याह ॥ कृणोति सकृदेवैतदेवेष्टान्मन्त्रं प्रैषोमीवाद्य-
पगवे परिग्रहीतेत्येकं आह्वरं चाद्यैते अमर्षी प्रवक्षिते प्रपञ्चे

१ After "आद्य" ins. अपरात्र ।

२ अपराधिके BH. Keś.

३ Thos JF, Bh., Keś.] समस्तमन्त्रं the other MSS.

श्रीमहादे अभितः प्राज्ञां तिष्ठतस्तयोर्दक्षिणं त्वीयं चत्तरः
 कुचीय^१ चतुस्तपस्तपः दक्षिणमस्तुतपस्तपस्तपस्तपः^१ तयोर्दक्षे
 वहुं तददक्ष्यत्यैने चत्तर्वैद्यभ्यावर्तयत्यैवापेक्ष^१ प्राज्ञामरन्नि-
 भाचमभित सन्त्याः आपचिल्लायैने प्रोचति वैद्यो विन्यवे
 ह्यन्नेयामित्यैवाहेहि यजमानेति^१ पूर्वया दारा प्राज्ञां प्रपाद्य
 भार्यपत्यं चाप्यं विज्ञायोत्पूय कुचि चतुर्दशीतं गृहीत्वा
 प्राज्ञाकुचीये चाविषं कुचोत्पन्नारन्ने यजमाने पुञ्जते मग उत
 पुञ्जते धियो विम्रा विप्रका ह्यतो विपश्चितः । वि होवा
 दधे वपुनादिदेव इत्याही देवस्य सवितुः परिभुतिः साहेत्य-
 परं चतुर्दशीतं गृहीत्वाय पाचत्याज्यसाक्षीः सक्तुवाः १०
 सक्तुवपाचं सर्षिर्हिरण्यमित्येतत्समादायाहेहि यजमानेत्यन्-
 ग्यजमानो ऽगुची पत्नी पदहतीयमादाय पूर्वया दारोपनिष्कस्य
 दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षसुपस्य दक्षिणस्य वर्तत्याः
 स्येनोदृत्यावोक्ष्य हिरण्यं मिधास्य संपरिहोषांभिः कुचोतीर्द-
 विन्पुर्विचकमे चेधा निदधे पदम् । समूहमस्य पाःसुरे साहे- ११
 त्यैतेषां पदपाःसुनामर्धान्यन्यत्रावापत्यैवान्तरावेष्टानि-
 चारयति^१ सा प्राज्ञोक्तानेन पाचिना दक्षिणमक्षधुरसुपानात्मा
 नो वीरो जायतां कर्मण्यो यः सर्वे ऽगुजीवाम यो वज्रनाम-
 स्रदधीत्यपरं चतुर्दशीतं गृहीत्वोत्तरस्य हविर्धानस्य पश्चादक्ष-
 सुपस्योत्तरस्य वर्तत्याः स्येनोदृत्यावोक्ष्य हिरण्यं मिधास्य १०

संपरिस्तीर्णाभिजुहोतीरावती^१ धेनुमती हि भूतः सूचवसिनी
मनवे चमस्ते । अस्मन्माद्रोदसी विष्णुरेते दध्ना प्रथिवी-
मभितो मधूखैः स्वाधैत्यैताम्यदपाः सूचवसिनी पञ्चकला-
वावपत्यैताम्यदपावेणाभिचारयति^२ ना प्राचोत्तानेनेव पाणि-
१ नोत्तरमधुधुरमुपानक्ति^३ समान उपाक्षमो^४ ऽथैतानि शस्त्राणि
प्रतिप्रस्थान उत्सर्जति^५ नयन्ति पक्षीः इयन्ति होतारमवेने
संपरिस्तीर्णा संप्रैवमाह ॥ २४ ॥

इविधानाभ्यां प्रवर्त्यमानाभ्यामनुजुहीति^६ निहन्ताणां
प्रवर्तयन्ति प्राचीं प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं चतुर्ं नयन्तं मा
१० जीह्वरमभित्यय यथय उत्सर्जति सुवाग्देव दुर्धाः आवदेत्येव
तच अपत्यैतावच्छपोपसंक्रामतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता चोत्तरेह
इविधानि परीत्य पूर्वामुपातीत्य^७ मध्यमादीन्तरवेदिकाच्छङ्को-
रनुस्रब्धं षोडशतीक्ष्णः प्रक्रमान्प्रक्रमतस्तदेनयोर्गन्धस्त्वद्योसुषुके
रमपतो ऽत्र रमेधां वर्धन्त्युचिष्या इत्यथ दिवो वा विष्णवुत
१५ वा प्रचिष्या इत्याग्नीर्षदधर्षाध्वर्युर्दक्षिणस्थः^८ इविधानस्त दक्षि-
णतो मेधीं निहन्त्यैताः सान्ध्याया सूपमिबद्धासुपमिबद्धाति
विष्णोर्तुं कं वीर्याणि प्रवोचमित्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरस्र

१ Thus BTJ; ऽक्षीर्वसिनि० H; ऽक्षीर्वसिनि० F.

२ Thus BH; पूर्वानु० JF; T corrupt.

३ Thus B; आशीर्षदध० HF; आशीर्षदध० J; आशीर्षदध० T (Gras-
ha!); आशीर्षदधर्षा also Hix. VII. 17, comp. Garbe in his ed. of
Apast., Vol. II, p. 311.

इविधानोत्तरतो मेघीं निहन्त्यैनाः स्यान्वा सुपनिबद्धा-
 सुपनिबद्धाद्येतेनैव मन्त्रेषां चाध्वर्युर्दक्षिणस्य^१ इविधानस्य सुपु-
 कात्प्राप्तमरतिं मौला लोके^२ स्यात् गतं खानयत्यथ दक्षिण-
 सुगन्तात्प्राप्तं गच्छं मौला लोके^३ ■ गतं खानयति^४
 तानुमानुत्तरेशान् गतं खानयत्येवमेव प्रतिप्रस्थातोत्तरत-
 स्त्रीगतां खानयत्येवमपरतस्तोषु प्राचीनकर्था स्तूषा चक्षुष्यनि^५
 तासुदक्षौ वः प्रोहन्त्यस्यनि पुरस्ताद्दराटीं विष्णो ररा-
 टमसीति^६ विष्णोः इष्टमसीति मध्यमं इदिरधिनिदधाति^७
 विष्णो अग्ने^८ ■ इति चे अमितो भवतो^९ दक्षिणतोत्तर-
 ■ परिक्रम्यति^{१०} प्राचीं ■ प्रतीचीं ■ दारौ कुर्वन्त्यथ^{११}
 दक्षिणे दार्याही कुग्रहसुपनिबद्धा दर्भशं प्रवयति दर्भस्य
 स्यान्वा विष्णोः स्मरसीति^{१२} विष्णोर्ध्रुवमसीति धन्यं करोति^{१३}
 तं तदाभीमेव विष्वक्पादाकुर्वन्तो धन्वीन्ध्रुवकौशसेर्निक्षिप्ततेत्येव-
 मेवोत्तरं दार्याङ्गमेवमपरे^{१४} दार्याङ्गं निक्षिप्तत्यैवदभिष्टवति^{१५}
 वैष्णवमसि विष्णवे तेत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्याह्रादृत्य^{१६}

१ अध्वर्युं om. JHF.

२ Thus all.

३ Thus BHF, Keē. (pr m.); अग्ने T, Prayogamālā; the
 visarga of विष्णोः is omitted by all the MSS. exn. H.

४ प्रचीकरोति B.

५ अपरे BTHJP; अपरौ F.

६ Thus (•इत्य• = •इत्य•) all, except B, which has निक्षिप्ततो
 (comp. Keē. : कुपतः) — अथैव HF; अथैवम BTJP (Bh., Keē. ;
 अथैवदविधानमभिष्टवति ।)

मासासुवीषाश्च होरुस्यन्तः५ तद् मासः प्रथमाग्रकामति
दक्षिणा अग्रमं॑ तदभिं निदधाति॑ च औदुम्बर्यै काश॑
औदुम्बर्यै काशादभिमादने ॥ २५ ॥

- देवस्य ॥ अचित्तुः प्रसवे ऽग्निगोर्वाज्जभां पूज्यो वसाम्बा-
५ मादद् इत्याद्यायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि नारिरस्येति॑ तथौ-
दुम्बरां अश्वटं॑ परिचिखति परिचिखितः५ रथः परिचिखिता
चरातश्च इदमश्च५ रथस्यो ग्रीवा अपिक्तन्तामि यो ऽध्यान्देहि
यं च यं दिक् इदमश्च ग्रीवा अपिक्तन्तामीत्युपोक्तानारमा-
होक्तानरेहीममौदुम्बरां अश्वटं॑ ॥ प्राक् पुरीषमुदपतादिति॑
१० तः५ च खनति वा खानयति वा॑ यो ऽत एव सद्यो विनिमीते॑
यथा वीषि वदी५वि तिर्धक्ष्येवं प्रकृशो॑ यथा वीषि वदी५-
खन्त्योवमुदकृशो॑ ऽपि वा ॥ दौ भागामुदक् कन्धायै खाता-
मेको दक्षिणत इति॑ तस्य त्रिषेष्णिगतां गृह्णानयति॑ यो ऽत एव
मासः शुक्ला॑ दक्षिणश्च त्रिविधानश्च पुरो ऽवसुपरवान्विनिमीते
१५ प्रादेशसुखाणादेशान्नखादानं योजेतारमाहो जेतरेहीमासुपरवा-

१ Thus only B; all the other MSS., here and infra, l. 9,
औदुम्बर्यैवत्, the second time also the Māstramāli.

२ Comp. note १.

३ Uncertain reading. विवेदी० B; वीवेदि० H; वीदीवेदि० T; वीदि०
JF; विवेदि० P; comp. Padārthanirv. p. 310 (No. 174.). Kṛṣṇa-
vyāmin glosses: तस्य ॥ नतैपक्षोदिका खानयति। Read: वीवेदि० ?

४ BH ins. अश्वटं; Kṛ. has not read the word, as he glosses: वी
५ अश्वटं इदम ॥ etc.

एवम प्रादेशमुखाग्रादेशान्तस्यादात्वाज्जमानानवाचो ऽसंभिन्नकु-
 परिहृदधस्तात्संज्ञानिति^१ तांश्च खनति वा खानयति वापैषां
 पुरीषं दक्षिणस्य हविर्धानस्यापेक्षोपसम्भवं निवपति^१ तं यत्तु-
 रभं खरं करोत्यथैनं चिकताभिराध्वाग्निं करोत्यथोपरवाणां
 काष्ठादभिमादत्ते देवस्य वा सवितुः मयवे ऽग्निर्वाज्जर्भा
 पूष्यो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि भारि-
 रवीति^१ तथा धूपावटं परिक्षिपति यथान्तर्वेद्यर्थं स्यादहि-
 र्वेद्यर्थं परिक्षिपितं रघः परिक्षिपिता अरातय इदमहं रघस्यो
 पीष्य अपिप्लनामि वो ऽस्मान्नेहि ॥ य वसं दिस इदमस्य
 त्रीवा अपिप्लनामीत्यग्नीप्रमाहग्नीदेशीमं धूपावटं खनोपर- १०
 संभितं प्राक् पुरीषमुदपतायतुरकुक्षेनोपरमतिखनतादिति^१ तं
 च खनति वा खानयति वा^१ यावदेवाधाध्वर्युं सृष्टेति तावदेव
 प्रतिप्रस्रतौदुमरीः खूषां यजमानेन संनाथाधस्तात्परिगम-
 यत्यध्विजो रायः सुवीर इत्यधाध्वर्युः प्रदक्षिणमाद्यत्य प्रत्यङ्गा-
 द्रुत्य चाचति यजमतीः प्रोक्षणीर्वर्हिर्हस्तमाज्यसाक्षीः स्रज्जुवां १५
 मैत्रावरुणदण्डं हिरण्यमुदपात्रमित्येतत्समादायाहेहि यज-
 मानेत्यौदुमर्येषां खूषा प्रक्षालिता मयथा प्रागवटादुपश्रुते^१ तां
 परस्तादवाचीं^१ प्रोक्षति ॥ २६ ॥

दिवे तान्तरिक्षाय मा पृथिव्यै स्तेत्यवटे ऽपो ऽवगयति
 शुश्र्वतां लोकः पितृवर्ग इति^१ यवाग्रस्कन्दयति यवो ऽसि २०
 यवथास्रक्षेपो यवयारातीरिति^१ बर्हिर्हस्तं अतिधन्वावसूयति

१ 'Thus only Kuś, T नमपरसाङ्ग (Grantha!); the other MSS. परसाङ्ग ।

- पिष्टपाः सदनमसौत्यैमहिरसमन्तर्धाव^१ सुवाङ्मत्याभिगुहोति
 पिष्टभ्यः स्नाहेत्यैनामुच्छ्रयत्युद्भि^२ सभामान्तरिचं प्रपृष्टिर्वी
 दूःहेत्यैनां प्राचीमकर्णां मिमोति सुतामस्मा भावतो मिमोत
 मिमावदणयोर्ध्रुवेण धर्मणेत्यैना भदचिषं पुरीवेण पर्युचति
 ५. ब्रह्मवनिं ला सवदनिः सुप्रसावनिः रावसोवनिं पर्युहा-
 मोति^३ मेमावदणदण्डेन सःहन्ति ब्रह्म दूःच धनः दूःच
 प्रजां दूःच रावसोर्वं दूःहेत्यन्यूनमनतिरिक्तं परित्यस्योदपाच-
 सुपनिनौचावास्यै दिशास्यै हिरस्यं मिधाय सुवाङ्मत्याभि-
 गुहोति हतेन स्वादाप्रचिवी आप्रयेथाः स्नाहेत्यागमन्वदस्माव-
 १०. यत्थान्तमेव यजमानं तेजसामन्तीति ब्राह्मणमथैनामुद्गाहभ्यः
 प्राङ्मन्त्रां तच्छेदन्ति हते विवुरेतस्मा उच्छ्रयणमनु प्राचीम-
 कर्णां सूता उच्छ्रयन्ति^४ तासुदीपो वःप्राग्मोदन्तश्चक्षन्ति
 मन्त्रमं हदिरिन्द्रश्च सदो ऽपीति^५ विमनमस्य ह्रायेति ■
 अभितो भवतो^६ नवच्छदि तेजस्कामस्य मितुथादिति^७
 १५. चीषिणीस्येव सर्वाणि भवन्ति^८ दक्षिणायुत्तराणि करोति^९
 ■ दक्षिणानि^{१०} दक्षिणान्येधोत्तराणि करोत्यन्तर्वर्तां करोति
 व्याहृत्या इति^{११} सन्निधु द्वापतां प्रत्यक्षति^{१२} ते ऽन्तर्वर्ता^{१३}
 अथेभ्यपरिचक्षन्ति परि ता निर्वन्धी गिर हमा भवन्तु विस्ततो

१ चचेत् = all, also Kes, except B, which has चचेत्, but comp.
 page 170, 11.

२ Thus BT; करोति the other MSS. also P.

३ Thus BHJP; दक्षिणा TP.

४ दक्षिणानि or दक्षिणं BTHE; नवर्तानां FP.

दृष्टाद्युमतु दृष्टयो जुष्टा भवन्तु जुष्टय इति^१ दक्षिणतस्योत्तर-
 तस्य परिग्रथन्ति^१ प्राचीं च प्रतीचीं ॥ द्वारौ कुर्वन्त्यपि
 दक्षिणे द्वावांश्चै कुग्रहस्तमुपनिगच्छन् दर्मणं प्रवयति दर्मणे
 सन्ध्यामिन्द्रस्य सूर्योतीन्द्रस्य भुवमधीति पन्धिं करोति^१ तं
 तदानीमेव विश्वस्याहाकुर्वन्तो सन्धीन्सकौशसैर्निक्षिपतेत्येव ५
 सेवोत्तरं द्वावांजमेवमपरे^१ द्वावांश्च निक्षिपत्यथैनदभिष्ट-
 त्थैन्द्रमधीन्नाथ तेत्येव महाभेषा उत्तरादक्षीयाच्छ्रोत्रेवधने-
 नाष्टादय प्रतीचः प्रक्रमाम्प्रक्रमति^१ तदाग्नीभानारं विभि-
 मीते यथान्तर्वेधधं ॥ स्याद्विर्वेधधर्ममैतत्समुच्चित्य परि-
 ग्रथन्ति^१ तस्य दक्षिणां द्वारं कुर्वन्त्याग्नीभानारस्य पार्श्वमानी १०
 पश्चारभिरैतेन मार्जाक्षीयो व्याख्यातस्तस्योर्दौ द्वारं कुर्वन्ति^१
 ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

यथाचैव तिष्ठन्वाचत्यभिं यवमतीः प्रोचन्तोर्वर्चिर्हस्तमान्य-
 क्षाक्षीः ॥ यक्षुवामधिषवणं यर्माधिषवणे फलके षट् ह्रस्वून्वावाञ्छ
 हिरण्यसुदपाचमित्येतत्समादायाहैचि यजमानेति^१ पूर्वथा द्वारा
 हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणञ्च हविर्धानस्य नौड एतच्चमोऽस्यादयति^१ १५
 पुरो ऽधमितराणि स्रष्टादयन्त्यथोपरवाणां^१ कात्वादभिमादत्ते
 देवस्य वा सवितुः प्रयवे ऽभिर्नोर्वाज्जभां पूषो हस्ताभ्यामादद्
 इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरसि नारिरसीति^१ तयोपरवाग्यरि-
 क्षिपति पूर्वयोर्दक्षिणमेवाये परिक्षिपितः ॥ रक्षः परिक्षिपिता

१ चपरो again (as p. 186) F only; the other MSS., also P, चपरे।

१ स्रष्टादयन्त्यः BT:JP. •इत्यथ• the other MSS.

- अरातच इदमच॥ रक्षसो धीवा अपिहन्तामि यो ऽह्मन्नेष्टि
 यं च यं द्विज इदमच धीवा अपिहन्तामीति ह्वनिवानु-
 पूर्व^१ खलति रक्षोहणो रक्षगहनो वैष्णवाभ्जनामीति सर्वा-
 नेवानुपूर्वमेवैभ्यः पा॥सूनुदपतीदमच तं वक्षगसुदपामि यं नः
 ५ यमानो यमयमानो निवहानेदमेनमधरं करोमि यो ■
 यमानो यो ऽयमानो ऽरातीयति नायपेय कन्दसेत्यवगाहो
 ■ इति यजमानस्याध्वर्युदं पा॥सूनुदपति पूर्वचोर्दक्षिणाभौ-
 धुमेन कन्दसेत्यपरचोर्दक्षिणागतेन कन्दसेत्यपरचोदत्तरा-
 दासुधुमेन कन्दसेति पूर्वचोदत्तरादजैतान्यदपा॥सूनुदपति परा-
 १० दपत्यच यं यजमानो देष्टि तं मनसा ध्यायत्यथाप सपसृष्ट्या-
 यैनामवसृष्ट्यतो ऽध्वर्युश्च यजमानश्च पूर्वचोर्दक्षिणमेवाध्वर्युरव-
 सृष्ट्यत्तरा^२ यजमानो^३ ऽथ यजमानः पृच्छत्यध्वर्यो किमथेति^४
 भद्रमिति^५ तन्नौ सहेत्यध्वर्युः पृच्छति यजमान किमथेति^६
 भद्रमिति^७ तन्नौ सहेति^८ यमेवाध्वर्युः प्रजहाति तं यजमानो
 १५ ऽवसृष्ट्यति^९ दक्षिणथोरपरमेवाध्वर्युरवसृष्ट्यति पूर्व यजमानो^{१०}
 ऽध्वर्युरथ पृच्छत्यथ यजमानो^{११} ऽपरचोदत्तरमेवाध्वर्युरवसृष्ट्यति
 दक्षिणं यजमानो^{१२} यजमानो ऽथ पृच्छत्यध्वर्युदत्तरथोः पूर्व-
 मेवाध्वर्युरवसृष्ट्यत्परं यजमानो^{१३} ऽध्वर्युरथ पृच्छत्यथ यजमानो^{१४}
 यजमानः प्रथमः पृच्छति यजमान उत्तमो^{१५} ऽयैनामभिसृष्ट्यति
 २० विराजसि सपसृष्ट्या सज्जसि भ्रातृवहा साराजस्यभिमातिहा

१ Here and infra F अभिहन्ति instead of ह्वन्ति ।

विश्वारादमि विश्वाधा नात्रायाः हन्तेति सर्वानेवानुपूर्वमथेना-
 नमिः प्रोचति रचोहणो वक्षगहनः प्रोचामि वैष्णवानिति
 सर्वानेवानुपूर्वमथेन्यपो ऽवनयति रचोहणो वक्षगहनो ऽवनयामि
 वैष्णवानिति सर्वानेवानुपूर्वमथेनु चवानप्रस्तुभ्यति चवो ऽधि
 चवपास्तुभ्यवो चवधारानीरिति सर्वानेवानुपूर्वमथेनाग्नार्हिवाव- ५
 क्षुपाति रचोहणो वक्षगहनो ऽवक्षुषामि वैष्णवानिति सर्वा-
 नेवानुपूर्वमथेनाग्निरस्यमन्तर्धा च क्षुवाज्जग्याभिजुहोति रचोहणो
 वक्षगहनो ऽभिजुहोमि वैष्णवाभ्याहेति सर्वानेवानुपूर्वमथेनास्येते
 पक्षे वीर्यवोमे संक्षे भवतो ऽसंक्षे एताहे^१ ते वक्षुष्टे^२
 उपह्वति रचोहणो वक्षगहनानुपदधामि वैष्णवो रत्यथेने १०
 ऋकुभिः परिषिहन्ति दाभ्यां पुरस्ताद्दाभ्यां पश्चाद्दाभ्यामभितो
 ऽनवसर्पकायाथेने मदधिषं पुरीषेक पर्यूहति रचोहणो
 वक्षगहनो पर्यूहामि वैष्णवो रत्यथेने वरिषा परिक्षुषति
 रचोहणो वक्षगहनो परिक्षुषामि वैष्णवो रत्यथेने अभिष्टगति
 रचोहणो वक्षगहनो वैष्णवो रत्यथेनचर्म मज्जकयोः प्राचीन- १५
 यीवक्षुत्तरकोमोपक्षुषति^३ प्रतिनिहेति^४ वा तृण्यो वा^५
 निरहमंज्जकने पाप्मोदादयति ॥ २८ ॥

इहमपि इहवावा इहतीमिन्नाय वाचं इहेति^६ नीळ

१ संक्षे BTF Keś., Mādḥ. Vol I., p. 459; वक्षुष्टे HJ; Bhav.
 seems to have read संक्षुष्टे;

२ Thus PHJP, Keś., Mādḥ.; चाक्षुषति B, चवक्षु T.

३ Thus HTF, Bh, Keś.; प्रतिनिहेति BJP

- एतच्चर्माद्व्यति 'भावसु चावाणमथर्जत्य' दक्षिणस्य द्विविधान-
 चापेणोपसक्तमं नर्हिर्मुष्टिसुपनिवध्नाति सोमेभ्यो ' इय पाचति
 स्थसुदपात्रं चालाकात्पूरीषः सिकता इत्येतत्समादायाद्वै हि
 यजमानेत्याग्नीध्रं द्रुत्वा स्थेनोद्धृत्यावोद्ध चालाकात्पूरीषः
 ५ सिकता इति निवपति विभूरसि प्रवाहणो रौद्रेणानीकेन
 पाहि माघे पिष्टहि मा मा मा हिः सौरिति ' तं परिमण्डलं
 धिष्णियं करोत्यैव सिकताभिराभ्राघिनं करोत्यध्वान्तः-
 सदसं धिष्णियाधिवपति होतुः प्रथमं वज्रिरसि इत्यवाचन
 इति ' चाचो ऽसि प्रचेता इति दक्षिणतो नैषावहणस्य ' तुघो
 १० ऽसि विश्ववेदा इत्युत्तरतो ब्राह्मणस्यः सिकता ' उग्निगसि कवि-
 रित्युत्तरतः पौतुरङ्गारिरसि बभारिरित्युत्तरतो मेधुरवसुरसि
 दुवस्त्रानित्युत्तरतो ऽन्धाशकक्षाथ दक्षिणे वेदने मार्जालीयं
 धिष्णियं निवपति शुम्भूरसि मार्जालीय इति ' सर्वध्वेव
 रौद्रमतुवर्तपत्याग्नीध्रे ऽन्ततो निवपत्युदकस्यः क्षाताया इत्यष्टौ
 १५ न्यवासीदित्यष्टावसुद्विषति ' सवाङ्गसि कृष्णात्पूरित्याचवनीय-
 सुपतिष्ठते ' परिवक्षो ऽसि पवमान इत्यास्ताव ' अतकाधि
 नभस्करमिति चालाकमसंवेष्टो ऽसि इयसूद इति पशुमपशुमथ
 सदसो द्वारि तिष्ठन्नीदुम्नरीसुपतिष्ठत अतधामासि सुवर्णीति-

१ Instead of धिष्णियं (thus PBT Ket.) HP have चरं, J धिष्णियं
 चरं; the word धिष्णिय ■ found here and infra often written
 धिष्णः ।

रिति^१ ब्रह्मणोतिरसि सुवर्धाभेति ब्रह्मसदमर्गयापैव तिष्ठ-
गार्हपत्यमुपतिष्ठते ऽनो ऽष्टेकपादित्यहिरसि बुध्निय इति च
प्रचाकान्तो भवन्ति^२ ॥ २८ ॥

अथापैव तिष्ठसंश्रैवमाह कृषीत वर्धिः प्र ज्ञां चकृत
समपिमतान्नचध्वमाकाशं वज्रकः सृषीत यदोदधिर्धामि वज्रसे ५
कृषीतोमेतर्धाव्यो वाचव्यानि द्रोचककमे दग्नापविचे समवभाव
पत्नीयासे यद्वाद्वाग्रीदाव्यमधिभव मतिप्रकृतः सुचः
संयुक्तान्येनोदिति इवदाव्याच द्याचरेति^३ अथासंश्रैवं ते
सुवर्णं दधिमे नेषन्ते वर्धिसुष्टिः कृषाति द्यवर्धिरुपांशद-
वं वा कृषामि काचसं दिनेभ इति^४ तां वज्रकां पुरसा- १०
त्यस्य^५ कृषन्तो चर्धयन्तःशाकं इवदव्यव्याव्यानि यदीत्या
परिकर्मिभ उग्रदाय ब्रह्मणे राजानमुग्रमयकृति^६ तं ब्रह्मादा-
योत्तरतः^७ सिद्धयुत्तरतः^८ सिद्धयुत्तरतः^९ सिद्धयुत्तरतः^{१०} तिष्ठानु मासु-
दिति विवेद्वैवेद्विचैः संविदानः । सुवर्मे कोमे यज-
मानः हि धेदि मासी^{११} वाज्रसे वासुपेम इत्येवा- १५
भादधातीसं^{१२} प्रचकान्तोचमुपोपयमनीः कस्यचन्ति वाताका-
मन्धारमेवपिमतोषु संयुक्तोषु गार्हपत्यं वाचं विज्ञास्योत्पूष

१ Thus TH; प्रत्येक PJF; प्रत्येक B.

२ तिष्ठसुचरत om. EJE; according to the Prayoga and the Vivara-
ra it is to be read.

३ [] यद्- PH; the [] to be found in [] known-
Sapthā.

४ Corrected, वाचोवाचा MSS.

५ Thus TP; कदादस F; [] the other MSS.

सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा प्राज्ञासुखीये वैचर्मनानि^१ जुहोति
 नः सोम तनुजज्ञो देवोभ्यो ऽन्यकृतेभ्य चह यन्ताधि वदयः
 स्थाहेति^२ सुवेकाप्तं प्रकृन्त्यति जुधाणो अमुराज्यस्य वेतु
 स्थाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा समेषमाद्याग्नीषोमाभ्यां प्रकीच-
 ॥ मानाभ्यामनुजुहोति^३ चिदक्तायासुख्यन्मे^४ होतुर्वशं यन्मव
 वै भवति प्राज्ञमग्निं प्रहरन्त्युत्पन्नीमानयन्त्यन्वनाः^५ चि प्रवर्तय-
 न्तीति^६ यदस्याप ब्रह्मं भवति पूर्वं तेनाग्निमन्ववकृन्त्यवाग्नि-
 प्रवनाः प्रतिपद्यन्ते ऽन्वयाज्ञा चाण्वीत्यान्वभ्यावणो^७ वायवानि^८
 पूर्वया द्वारोपनिष्क्रामन्त्यथं नो अग्निर्वरितः क्षणोत्थं अधः सुर
 १० एतु प्रभिन्दन् । अयं शूच्यतु जर्घषाणो ऽयं वाजं जघतु
 वाजसातावितुं नरेष सहः परीत्याग्नीभागारे ऽग्निं निधाय
 नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोत्यग्ने नच सुपथा रात्रे अस्मान्विभ्रानि
 देव वयुनानि दिदाम् । सुखोभ्यस्तनुजराणमेनो भूविर्हा ॥
 नमस्तुतिं विधेम स्थाहेत्यविर्वैतद्वावोवायस्य^९ ससुपसाद्योपाति-
 ११ यन्ति रात्रा चाण्वीत्याहवनीये कुवाकृतिं जुहोत्युह विन्दो

१ *यन्मवं BTJ; but comp. TS. VI. 3. 2.

२ चतुर्गृहाणुः BF.

३ इति om BTJ; *प्रवर्तयन्त्यव यदस्याः T.

४ Thus F; the other MSS. प्राणो।

५ Thus BJHP; चाणीवायस्युः T; चाण्वीवायस्य F; चाणीवायसावि Keś.

The remarkable चाणीवायस्यु occurs several times in the Karmānta sūtra. The Pronoun एतत् seems also to point to a neuter; but comp. Bh. and Keś: एतदिति श्रीचण्वीपर्वण्यार्थम् ।

विक्रमस्योद यथाच नः कधि । एतं एतयोमे पितृ प्रप्र वक्ष्यपतिं
तिर आयेति । ॥ ३० ॥

अथ श्रोत्रणीभिश्चपोतिष्ठतीं प्रोचति । वेदिं प्रोचति ।
वर्धिः प्रोचति । वर्धिराचमं प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तादाचमवाकं
प्रक्षरं मृज्जति । पञ्चविधं वर्धिं शीर्मां प्रक्षरपाणिः प्राकृभिश्च
कार्ष्ण्यैर्मथान्परिधीन्परिदधात्यूर्ध्वं चमिधावाद्धात्येवौ विधती
तिरञ्जी सादयति । विधत्योराचमवाकं प्रक्षरं । प्रक्षरे जुह्वं ।
वर्धिञ्जीतरा । एता अचदमिति वनभिन्नायाप सप्तसृष्ट मज्जयो
राज्यमादांश्च पूर्वधा द्वारा चविधानं प्रपादयति सोमो जिगाति
मातृविदेवानामेति निष्कृतमृतस्य सोमिमासदमित्यय दक्षिणस्य
चविधानस्य नीडे कृष्णाग्निमासृषात्यदित्याः सदो ऽसीत्य-
दित्याः सद आसीदेति कृष्णाग्निने राज्ञामर्मयेन देवताभ्यः
संप्रयच्छत्येष वो देव सवितः सोमस्तः रचध्वं । वो दमदिति ।
संप्रदाधोपतिष्ठत एतत्तः सोम देवो देवास्तुपागा इदमहं
मनुजो मनुजान्मुच प्रजवा अह रावस्योवेवेति । ममो देवेभ्यः
इति प्राश्नमन्त्राणि करोति । पितृभ्य इति दक्षिणा-
न्वचत्यपोपनिष्कान्ततीदमहं निर्वदणस्य पाशादित्यथाचदनी-
यस्यपतिष्ठते सुवरिभिविद्योषं वैश्वानरं ज्योतिरित्यथ यजमा-
नमवाप्तरदोर्वा विवर्जयत्यग्रे अतपते तं प्रतानी अतपतिरसि
वा मम तनुस्तस्यभृदिषः वा मधि या तव तनुर्मन्यभृदेवा १०
वा मधि यथाययं मौ अतपते अतिनोर्वतानीत्यथैनः सः प्राक्षि

१ Thus BJ, Bh.; दक्षिवायंयथीयः H; दक्षिवायंयथीयः F; दक्षि-
वायंयथीयः T; दक्षिवायंयथीयः P.

- सुधीय मेवतां ॥ इही वारच मेवावहवाव दयं ॥
 इति नावकता नामसाहं ते पित्रभिः पितामहीः
 प्रपितामहीः सुधैः यौधैः सुमह्यः सुमह्यमाह्वयति^१ ॥
 एवमेतैस्तस्मै करोत्यथ वृषाकृतिः कृत्वा वृषं वधुवा करोति^१
 ५ वृषावटं वधुवा करोति^१ तदेतवृषावटान्तम् ॥ ३१ ॥
 अथ वृषसाहता वपश्चक्षति^१ कर्षणं वृषहृत्सृज्याग्नीषो-
 मीषं पश्यवृषाकरोति^१ तत्र प्रविष्टं ॥ वरिता वपाव-
 पयो अरुप्रवत्य वसुक्तम् चालाके मार्जवने^१ एव यो वीथितः
 सुभसं वाचति^१ तमादावाप्तरेव चाम्नाकोत्करावुदङ्गुयनिकम्
 १० वचापक्ष्मणि^१ नाम्नामा वधुतीरत्येति^१ ॥ आवराणां मृच्छति^१
 प्रतीपं तिष्ठन्मृच्छति^१ हावाये चातपतव धंधी मृच्छति
 हविस्ततीरिमा अपो हविस्तान्मेवो चधरो हविस्ताः चाविता-
 वति हविस्ताः अथ सूर्यं रत्यैना चादाव मद्विधमाह्वय
 वमे ऽथै निधायेतेनैव वनेतमेत्योक्तरेवाग्नीषीषं परीत्योक्तरेव
 १५ वदः परीत्य पूर्वधा दारा प्राचां प्रपाद्य वचनेन मार्धपत्य-
 मीपवदाणां वेद्याः वरुक्तहाः^१ चादत्तवमेवै^१ उपकमवक्त
 वदवि चादत्तानि सुजाय सुचिनीः सुधे मा धत्तेत्यं पद्य-
 पुरोकात्रं निर्वपतीकानः पश्यपुरोकात्रः धंतिष्ठते^१ पत्नीधंवा-
 चान्तः पश्यद्विद्वद्वाप्त रत्ये^१ ॥ ३२ ॥ नवमः ॥

१ तदेति only T and Madh.; वचंति the other MSS. also P and
 Kōś.

१ Some of the MSS. have here and elsewhere वरुक्तहाः ।

वसतीवरीः परिचरिष्यन्नाथ ॥ मा वो
 अभिपरिचरिष्यमिति' यजमानायतने यजमान उपविशति'
 यजनेन गार्हपत्यं पश्व्यैना आदाय दक्षिणया दारोपनिर्हृत्य
 यजे ॥३६॥ निधाय दक्षिणेन सहः परीत्य दक्षिणेन मार्गशीर्षं
 धिष्ण्वं पर्वाङ्गत्य दक्षिणतो यूयेन स॥सृष्टाः आदयतीन्ना-
 ग्नियोर्भागधेयी स्तोत्र्यैना आदयोदङ्गाहत्य दक्षिणे ॥३७॥
 निधायैतेनैव यजेतमेत्य यजनेन गार्हपत्यमीपसङ्गायां देवाः
 स॥सृष्टाः आदयति निचावदययोर्भागधेयी स्तोत्र्यैना आदाय
 पूर्वत आरोपनिर्हृत्य दक्षिण एवाः३६॥ निधायोत्तरेण सहः
 परीत्योत्तरेणाग्नीमीषं धिष्ण्वं पर्वाङ्गतोत्तरतो यूयेन
 स॥सृष्टाः आदयति विधेयां देवानां भागधेयी स्तोत्र्यैना
 आदाय मदक्षिणमाहत्य यजे ॥३७॥ निधायैतेनैव यजेतमेत्य
 यजनेनाग्नीमीषं धिष्ण्वं स॥सृष्टाः आदयति यजे
 आदयेति' ॥ ॥

पञ्चाङ्गि विद्याङ्गि वा सवाङ्गुक्त तथै दधिजमाय १५
 दधि कुहत वा यजमानस्य तथा आमिषावै ॥ पश्वै तथा
 आग्निरे पञ्च सक्तूङ्ग कुहत श्रुतातश्चमादित्यपराय दधि
 कुहत पुरोडाग्नौयानि पिष्टानि कुहत धाना दारिचोजनीः
 कुहत चतुरो 'ध्रुवाङ्गोत्तुदयनानयुज' एकधनाङ्गस्यवमाने-

॥ Most of the MSS. read 'रीचय' ।

१ Thus PHBJ, Bh., Mantramālā, Kā. ; उदयवान् F, Prayoga I.O.,
 Padārthanirv ; उदयान् T.

कादशपरमाहृतको रजनाहृतको वषावपयोहंपमिष्ठावधि^१-
 रौदुम्बरान्महापरिधीन्कुक्षतं सुजह्वाक्षः सुजह्वाक्षानाहृत्यमिति^१
 यथासंश्रितं ते कुर्वन्त्यथैतान्श्रुवानावातयत्युत्तरक्ष^१ इविधानिज
 नीह आधवनीयं^१ प्रजने पूतधृतं^१ तयोः समान उदचन^१
 ५ आग्नीम एकः उदचनं^१ मार्जाक्षीय एकः उदचनमाग्नीम
 एताः रात्रिं यजमानः संविशति^१ इविधानि राजानं गोपा-
 यन्ति^१ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

॥ इति षष्ठः प्रश्नः ।

१ इ रजने हे वषावपयोः सक्तवमिष्ठावधिः Mantramāṣa, Padārthan iv.
 Prayoga I.O.

१ Thus PF only, चविभाषा BHTJ.

अथातो मन्दाराच एव नुच्यन्ते ' संशोधयन्तेतानुत्तिष्ठोऽध्वर्युः
 होतारं ब्रह्माचमुद्रातारं प्रतिप्रज्ञातारं प्रक्षोतारं प्रयास्तारं
 ब्राह्मणान्दक्षिणमन्त्रावाकं नेष्टारं पोतारः सदस्यमुक्षेत्तार-
 नाग्नीध्रं वावस्तुतः सुमन्त्र्यं प्रतिहर्तारं च शान्ते परिकर्मिणो
 भवन्ति ' ते इक्ष्वादाग्रचाक्ष्वाग्नौध्रे यजमानमुपसंगच्छन्ते ' ॥
 ऽवाध्वर्युर्हस्तौ संव्रजते कर्मणे वां देवेभ्यः शक्रेचमिद्यथाचैव
 तिष्ठन्सर्वैवमाहोक्षेतर्थाव्यो वाचम्यानि द्रोणकक्षग्रे दग्नापवित्रे
 समवधाव दक्षिणस्य हविर्धानस्य पुरो ऽवः सः सः सः सः सः सः सः सः
 मन्त्रिभ्य प्रतिप्रज्ञातः शुचः संस्तुतायेनोदेहि इवदाव्याय
 दद्याद्वरेति ' यथासंग्रहं ते कुर्वन्वाध्वर्युराग्नेयर्चाग्नीध्रमभि- ॥
 स्तुभ्यमिर्मुखां दिव इति ' वैश्वया हविर्धानं विष्णो त्वं नो
 अन्नम इत्यग्नेया शुचोऽवमग्निः सहस्रिण इति ' वाचम्यथा
 वाचम्यानि वाचो भतः इरौषामित्यैवा सद् इत्तं विधा
 अथैवृधक्षित्येव इवदाव्यवन्धाव्यानि गृहीत्वा प्रोचणीभिरुपो-
 न्निष्ठनीध्रं प्रोचति ' वेदिं प्रोचति ' बर्हिः प्रोचति ' बर्हिराधसं ॥
 प्रोच्योपनिनीय पुरस्तात्प्रवरं गृह्णात्येकविधं बर्हिं स्त्रीत्वा
 प्रस्तरपाणिः प्राकभिसृष्वौदुम्बराग्राहापरिधीन्यरिद्धाति नित्येन
 परिधानेनापैनान्योगेन पुनक्ति ' पुनक्ति ते इषिवीं ज्योतिषा
 सहेति भधमं ' पुनक्ति वाकुमन्नरिजेच ते सहेति दक्षिणं ' ॥
 पुनक्ति वाचः ॥ सूर्यस्य त इत्युत्तरमग्न्य शुचः सखा अभि- ॥
 स्तुति पुनक्ति तिष्ठो विष्टः सूर्यस्य त इत्युत्तरमग्न्य शुचः सखा अभि- ॥

- यजमानेति^१ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रयाचायैतत्सर्वम्^२ पञ्च-
 कथोः प्राचीनसौवस्तुत्तरसोमोपक्षृणाति^३ । ■ प्रतिपिठेति वा
 तृष्णीं वा^४ तस्मिन्संस्तुत्यान्वाकः कृत्वा दक्षिणस्य हविर्धान-
 स्थान्तरेष्वेवे रात्रानमुपावहरति इदे वा मनसे वा सोम
 १. राजसोमवरोहेति दाभ्यामथैनमुद्रादभ्यः प्राजसोसिः सचेष्टमि
 यसे विदुरथाप उपसृष्टाहैहि यजमानेत्याग्नीध्रं कृत्वा सुचि
 चतुर्भूचीतं गृहीत्वा पञ्चहोतारं मनसातुद्रुत्याग्नीध्रे जुहोत्य-
 न्वारभ्ये यजमाने स्नाहेत्यपरं चतुर्भूचीतं गृहीत्वाग्नीध्र एवा-
 सन्यां जुहोत्यासन्वास्या भस्मात्पाहि कस्यासिदभिग्रस्माः^५
 २. स्नाहेत्यथाहवनीये दृतातुचिकः शकसमभ्यादधाति तृष्णी-
 मथाभैव तिष्ठन्संप्रेषमाह ॥ १ ॥

- प्रातरर्थावभ्यो देवेभ्यो होतरनुभूचि ब्रह्मवाचं यच्छ ■■■■
 सुब्रह्मवाचाग्नीध्रवनीयाश्चिर्वप प्रतिप्रस्थातः कुरे पाचाणि
 युङ्गीति^१ यथाहंप्रेषं ते कुर्वन्ति^२ प्रतिपद्यत एष होता
 १. प्रातरनुवाकं^३ यच्छति ब्रह्मा वाचमाह्वयति सुब्रह्मवाः सुब्रह्मवा^४
 तस्यामाह्वतायां ब्रह्मा वाचं विसृजते^५ निर्वपत्येव आग्नीध्र
 ऐन्द्रानेकादशकपासांश्चवनीयाः स्रोतां ग्रीहिष्वेव हविष्कृतमुद्रा-
 दयत्युपोष्यन्ते यवानय प्रतिप्रस्थाता कुरे पाचाणि युनक्ति^६

१. Thus (अचैतद०) Kds. ; चवेनच० the MSS.

२. आसृष्टाति B.

३. चनिमंस्या PBTJ, Mantramāla; •मस्यै Prayoga IO, Padārtha-
 nirv.; •यस्यै H; •मस्यै F.

पूर्वांश्च खरस्य दक्षिणाग्निरसमुपाऽऽसवनं निदधाति दक्षिणत
 उपाऽऽसुपाचमुत्तरतो ऽन्तर्यामिपाचमुपसऽऽसृष्टे' असऽऽसृष्टे
 अभिचरतः' पश्चाद्दिदेवतपाचास्यन्त्यौक्त्वाचवपाचं नैषावदण-
 पाचमाग्निपाचं' पश्चात्कुक्कामग्निनोः' प्रजाजन्दक्षिणऽऽस-
 पाचमुत्तरं मन्त्रिपाचमग्रेण मन्त्रिपाचमृतुपाचे' पश्चादापचय- ५
 स्वासी' दक्षिणस्यां खरओष्ठामादित्यस्वासीऽऽ सोपग्रयामुत्त-
 रस्यां खरओष्ठामुक्थ्यस्वासीऽऽ सोपग्रयामुत्तरस्यां विधिर्धान-
 स्वायेशोपसम्भनमनुपोत्ते भुवस्वासीर्मन्त्रेण पूतधदाधवनीयौ
 चमसाध्वर्चिषस्य विधिर्धातस्त पश्चादचं द्रोणकलशं दद्यापविने
 इति निदधात्यैमान्यभिष्टयत्यग्निर्देवता गावनी कन्द उपाऽऽग्नोः १०
 पाचमसीति दध्मभिर्देशाध्वर्युः सं वा विशति कर्माणि
 वातुमेवमाण आसो' ॥ २ ॥

अथ यथ होतुरभिज्ञानात्यभूदुवा इत्यथश्रगग्निरध्वर्यु-
 लिथः । अथोवि वां हवस्तस्य रणो दक्षावमत्यो माध्वी
 मुतं हवमिति ताम्रचरण्याऽऽ सुचि चतुर्हृदीतं गृहीत्वाहवनीये १५
 बुडोत्यम्पारब्धे यजमाने ऋषोलङ्घिः समिधा हवं ■ ऋक्ष-
 न्वापो धिषण्याश्च देवीः । ऋषोत यावापो विदुषो तु यज्ञऽऽ
 ऋषोतु देवः समिता हवं ■ स्वाहेत्यपरं चतुर्हृदीतं गृहीत्वा
 वर्चिरादाय संघेयमादाय इत्य होतर्मैषावदणस्त चमसाध्वर्चवा-
 इवैकधमिण एत नेष्टः पत्नीमुदानवाग्नीहोतश्चमयेन च मा २०
 वसतीवरीभिश्च चालात्ते प्रत्युपसम्भवेति' यथासंग्रहं ते

- कुर्वन्धौतयति नेष्टा पत्नीं पञ्चजनं कक्षप्रमादाय प्रेक्षुदेहीत्ये-
 तेन निगर्दनायेतां पूर्वया दारोपनिक्रमण्योत्तरेण श्वरः परी-
 त्योत्तरेणाग्नीध्रीं च धिक्स्थितं पर्याणोद्यान्तरेण चात्मासौत्वरा-
 बुद्धिपुनिक्रम्य यथापस्तस्यनयथापु बर्हिः प्राच्याभिमुखोति
 १० देवीरापो अपां मपाश्च कर्मिर्हविष्य इन्द्रियावाग्मादिनामस्तं
 देवेभ्यो देवता धनं शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भाग स्य स्वाहेति ।
 नैचावदणचमयेनाहुतिमपस्नावयति कार्ष्णिंरस्यपायां स्रभमिति ।
 बर्हिषो यन्तर्धाचोक्तयति समुद्रश्च वो ऽक्षित्या सवय इत्य-
 येकधनाग्निहोतातीन्द्राय वो जुष्टाग्निहोतामीति वा त्वष्ठीं वाच
 १० पञ्चजनीर्गृह्णाति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विष्णवेभ्यो देवेभ्यः
 पञ्चजनीर्गृह्णामि अश्वाय वः पञ्चजनीर्गृह्णामीति । ततः पत्न्यै
 र्गर्भदाघोदायनचचारत्वे यजमान एतेनैव सघेतमेत्य चात्मास्ते
 होत्रचमसं च नैचावदणचमसं ॥ सः सार्धं वसतीवरीर्यानयति ।
 पूरयति होत्रचमसमर्तु नैचावदणचमसे प्रस्कन्दयत्यथ होत्रचमसं
 १५ वसतीवरीर्नैचावदणचमसमिति चयः संनिधाय प्रतिस्रोमं
 मचरण्या समनक्ति सं ज्योतिषा ज्योतिरङ्गाः सः शुक्राः
 शुक्रेश सः इविषा इविः सं यज्ञपतिराग्निषेत्येषा पञ्च-
 तेनैव सघेतमेत्य जज्ञनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याः संस्पृष्टाः
 सादधति त्वष्ठीम् । ॥ ३ ॥
 २० यथाध्वर्धुर्होतुस्तत्काशमेति । होताध्वर्युं धृक्स्थध्वर्वो
 ऽवेरपाः इत्युत्तेमनसमुदतेमाः पश्चेत्तीतरः प्रत्याहोय यद्यधि-
 ह्योमो जुहोति यमग्ने प्रतु मर्त्यमावो वाजेषु च जुनाः ।

स यन्ता प्रयत्नीरिचः स्नाहेत्यप यधुक्क्य एतेनैव यजुषा
 मथमे परिधौ निमाध्वीय यधतिराच एतदेव यजुर्वेदप्रपद्यते^१
 यधकङ्कनां व्याहृत्या इति माह्वयमधौता होहयमधीवा
 दधिपय दधिधानसान्तरेकेवे सपातिहृत्य नीच उत्सादक्यधो-
 दुसगाधवनीयः सर्वत्र एव मैत्रावदयचमधीवाः पर्यसति^५
 द्वितीयं वसतीवरीषामवनयति^६ द्वितीयमेकधनानां^७ पुरो ऽहं
 वसतीवरीः सादयति^८ पश्चादकमेकधनानां धान्तरेष दधिधानि
 उपविश्यापुम्बरं पाचं चतुःसक्तिं श्यचति^९ तस्मिन्वर्चिषी
 यन्तर्धाय माजापत्यं दधिपचं मृदात्युपचाममृहीतो ऽधि प्रजा-
 पतये ता ज्योतिषते ज्योतिषनां मृदामि इहाय इच्छधे १०
 रातं देवेभ्यो ऽधिमिक्षेभ्यस्तानां पुम्बरं इन्द्रज्येष्ठेभ्यो वरुणराजभ्यो
 वातापिभ्यः पर्जन्यास्तभ्य इत्यपोऽभूत्य वर्चिषी अघेनमादायोपो-
 तिषति द्विजे तानारिचाय ■ ऽधिव्ये तेति^{११} पूर्ववा दारोप-
 निष्कामत्यपेन्द्र दिवतो मनो ऽप निष्क्यावतो वक्ष्यधो नो
 ऽरातीयति तं जहीत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने १२
 प्राषाय त्वापानाय ता यानाय ता यते तासते त्वाह्वस्तौव-
 धीभ्यो विधेभ्यस्ता भूतेभ्यो यतः प्रजा अस्मिन्ना^{१३} अवायना

^१ Conjecturally. The best MSS. (BJ) and the Mantramālā read अरिचः which seems to mean: akkikhidā, thus P. By ■ding a little stroke we get the reading I have put in the text, on account of the usual form the verb चिदति has in the Taittirīya texts [चिदति]. Comp. TS. ■. 5, 8, 9.

तस्मै त्वा प्रजापतये विभुं दत्ते ज्योतिभ्यते ज्योतिभ्यन्तं जुहोमि
 आहोत्यथास्य संखासनमन्तःपरिधिं निगद्यति^१ धेनुवरं^२
 पानजुवरं वा दद्यादिति ■ आसौ नौधायनो^३ द्वादश
 पष्ठौ शौरित्याक्षौ गविर्नवममिति कात्यो^४ मधिरुष्टममिति
 ५ राघोतरः^५ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

- अथैता होतृचमवीया दक्षिणस्य हविर्धानस्यान्तरेणैवे
 उपावहत्य चर्मणि निदधाति^६ तासु निपाभ्यासु यजमानं
 नाचयति निपाभा ■ देवभुज आधुमं तर्पयतेति प्रतिपद्य
 गथा मे मा विद्वन्मित्रातस्तौ यजमानाय संप्रदाधायैतेषां
 १० याव्या यः सुजन्तुरिव तमादत्ते देवस्य ■ सवितुः प्रसवे
 ऽग्निर्गोर्वाङ्मर्मा पूष्यो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते
 यावास्तध्वरहदेवेभ्यो गन्धौरमिममध्वरं ह्यभ्युत्तमेन पविनेन्द्राय
 सोमः सुवुतं मधुमन्तं पथस्तन्तं दृष्टिवनिमित्त्यथैनं प्राक्षं
 मन्त्रित्वं विष्टस्य राजानं यावास्तमुपाऽऽश्वसवनमभि मिमीत
 १५ इन्द्राय त्वा दृषत इन्द्राय त्वा दृषतुर इन्द्राय त्वाभिमातिष्ठ
 इन्द्राय त्वादित्यवत इन्द्राय त्वा विश्वदेव्यावत इति^७ पञ्चकलो
 यजुषा^८ पञ्चकलसूषणी^९ दशकलो मिमरानो ऽध्वेक्षाः राज्ञो
 मिमीते^{१०} ऽद्यातिशिष्टः राजानमुष्णीषेण विप्रस्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यान्तरेणैवे उपातिहत्य^{११} गौड उक्तादपत्यं मितः
 २० राजानः होतृचमवीयाभिरुपसृजति आसौ ■ दृषतुरो

१ धेनु- H, but comp. IV. 11 (page 127, 14).

२ यः BJT; उपावहत्य H.

राधोगूतां चक्षुतश्च पञ्जीया देवीर्देवचेमं यज्ञं धत्तोपहृताः
 धीमस्य पिबतोपहृतो युष्माकः सोमः पिबन्तित्येनं संप्रधौति
 वसे सोम दिवि ज्योतिर्यत्पृथिव्यां यदुराक्त्वारिणे तेनास्मै
 यजमानाचोद राया ह्यधि दाने घोष इति ^१ तिरस्मर्ग्यस्यने
 अभिस्तुमति धिषणे वीक्षू सती वीक्षयेथामूर्जे दधायामूर्जे ने ५
 धत्तं मा वाः सिद्धिं ■ मा सिद्धिमित्यथ दृष्टीर्वाच-
 यत्यवीक्षुं वो मनसा सुजाता चक्षुप्रजाता भग इदः स्याम ।
 इन्द्रेय देवीर्वीक्षधः संविदाना ■ अन्यन्ताः सवनाय सोम-
 मिति ^१ संक्षत्तस्य रश्मः प्रतिप्रस्थाता भये पाथौ वक्षःशूचयते ^१
 ज्यैतेनैव याचिनोपाः शुपाचमादसे ^१ ज्योपष्टष्टः राजानमष्टौ १०
 क्षत्रो ज्ये अभिषुषोति ^१ सो ज्यौ स्तुमे वाचयत्या मास्त-
 न्सह प्रजया ■ रायस्त्वोषेणैन्द्रियं ने वीचं मा निर्वधीरि-
 त्यष्टाक्षलिनोपहन्ति ^१ तृष्णीमेवांस्तर्द्धाति प्रतिप्रस्थाता ^१ प्रथमा-
 भ्यामः शुभ्यामानयत्यध्वर्युर्वाचयत्यथे पवस्य वाजिमिति ^१ सचत
 एतावःशू ^१ तचोपष्टष्टः राजानमेकादशक्षत्रो द्वितीयमभिषु- १५
 षोति ^१ त्रिवाःशू स्तुमे वाचयति ^१ तथाक्षलिनोपहन्ति
 तृष्णीमेवांस्तर्द्धाति प्रतिप्रस्थाता ^१ मध्यमाभ्यामः शुभ्यामानय-
 त्यध्वर्युर्हवा दृष्णो चःशूभ्यां गभस्तिपूत इति ^१ सचत एता-
 वःशू ^१ तचोपष्टष्टः राजानं द्वादशक्षत्रतृतीयमभिषुषोति ^१
 त्रिवाःशू स्तुमे वाचयति ^१ तथैवाक्षलिनोपहन्ति तृष्णी- २०
 मेवांस्तर्द्धाति प्रतिप्रस्थातोत्तमाभ्यामः शुभ्यामानयत्यध्वर्युर्देवो

- देवानां पवित्रमसि चेवां भागो ऽसि तेभ्यस्तेति ।
 एतावत्सूत्रं चयैनमुपाश्रुसवनं दशापवित्रेषु परिशुष्य पूर्वार्धं
 खरस्य दक्षिणाग्निरसं निदधात्यथ प्रतिप्रस्थातुर्पश्मादन्ते
 स्नातलो ऽसीति । यजमपयच्छत्यैनमवेक्षते । मधुमतीर्न
 ५ इषस्यधीत्यैनमूर्ध्वमुन्मार्ष्टि विदेभ्यस्तेन्निदेभ्यो दिवेभ्यः पार्थि-
 वेभ्य इत्यैनमादापोपोतिष्ठति मनस्वाद्दित्येत्युर्वन्तरिधमन्वि-
 चीत्येत्याश्वनीये बुधोत्यन्तारन्ते यजमाने स्नाहा सा
 सूषां च स्नाहेति । कलानुप्राप्तिरिति । वाचयति भूरसि मेधो
 रक्षीनां प्राक्पाः प्राणं । पाहीत्यैनमवाचौनमवभृक्ष्य प्रतीचा
 १० नीचा पाणिना मध्यमे परिधौ निमार्ष्टि देवेभ्यस्ना मरीचि-
 येभ्य इत्यथ प्रदक्षिणमाहत्याययच्छाखां यदस्य सःस्नावमव-
 नच्छत्येव ते योमिरित्येतस्मिन्मुपाश्रुपात्रे ऽऽशुं प्राशत्यैनं
 दक्षिणत उपश्रुसवनेन सःस्नाहृष्टं सादयति प्राणाय लेति ।
 आनाथ स्वेत्युपाश्रुसवनं प्रत्यभिष्टमते । ॥ ५ ॥
- १५ यावदेवावाध्वर्युंयेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता राजन्नेवाऽ-
 श्वनां दौदावपिष्टजति यन्ते सोमादाभं नाम जाग्रति तस्मै
 ते सोम सोमाय स्नाहेति यन्ते सोम यन्ते सोमेत्यभिषो-
 व्यन्तः सर्वश राजानं पर्युपविशन्ति । पश्चात्प्राप्नुवो ऽध्वर्यु-
 रपविशति । दक्षिणं बाहुमतु यजमानो दक्षिणतः

१ Thus (चयैनमु०) all MSS.

२ यजमपयच्छत्य० TH, the other MSS. यदमुप० ।

३ Thus TF Kof., चयैनमु० B, चयैनमु० PH.

प्रतिप्रक्षार्तोत्तरत आग्नीध्रो^१ । अन्तरेण प्रतिप्रक्षार्तारं आग्नीध्रं
 च चक्षुषो^२ । अभिपुष्णोत्यपोमेतारमाहाहरोपसृजेत्युपसृजत्युजे-
 ताधवनीचादुदचनेनोपवर्धे^३ होतृवमवे ॥ इत्यपरिज्ञावयन्ति
 प्रागपागुदगधराक्काक्षा दिग्वाधावन्मन् निम्बरेत्येव मियाभ^४
 आवाययन्ति^५ अपोहन्ते^६ । अभिपुष्णन्ति^७ निधाममुपययथाप्या-
 ययन्ति^८ अपोहन्ते^९ । अभिपुष्णन्ति^{१०} निधाममुपययथाप्याययन्ति^{११}
 अपोहन्ते^{१२} । अभिपुष्णन्ति^{१३} । न चतुर्थे^{१४} निधाममुपययथाप्येन
 सुसंस्तः संवरथाः संस्त्योक्तेषु उत्पद्यन्ति^{१५} । तदुजेताधवनीधे
 ऽवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्वायः संतिष्ठत^{१६} । एवं तृतीयः^{१७}
 चतुर्थीधमन्ततो दद्यापविषेण परिवेज्योक्तेषु उत्पद्यन्ति^{१८} ।
 तदुजेताधवनीधे^{१९} विष्वाका प्रपीथ दक्षिणस्य हविर्धानस्थान्तरे-
 ष्वेव उपावृत्त्य^{२०} चर्मणि विदधाति^{२१} । तस्मिन्संस्त्याग्याव्यः
 ज्ञत्वा चतुर्थेनतृतीयं यावमुखेभ्यो अपोहत्यपोद्वाता वा प्रस्तोता
 वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसृष्य प्राञ्चं यावसु द्रोण-
 कक्षग्रमषूहति^{२२} । तस्मिन्नुदीचीनदग्रं दद्यापदिचं दितव्यन्ति^{२३} ।
 तेन तथा हतेनादित्यसोदयमाकाङ्क्षन्त^{२४} । अदित आदित्ये
 ऽनर्चामं गृह्णात्यतिपयमानस्य रात्र उपयामगृहीतो ऽस्मन्तर्षच्छ
 नयवत्याहि सोममुदस्य रावः समिधो यजस्मानस्यो दधामि
 यावाप्रयिवी अन्नर्क्षन्परिचः सजोषा देवैरवरैः परैराम्यमाने

^१ The passage निधाम... अभिपुष्णन्ति, found in PHF, is missing in BTJ.

^२ Thus JP; तदुजेता TFB.

^३ Thus BJTP; उपावृत्त्य H; उपावृत्त्य F.

- मधुमन्मादवस्तेति ' सांकृतो ऽवोति यदमपयच्छत्यैनमवेवते^१
 मधुमन्तीर्न इत्यक्षणीत्येनमूर्ध्वमुन्माहिं विवेभस्तेभिर्येभ्यो
 दिथेभ्यः पार्थिवेभ्य इत्यैनमादायोपोत्तिष्ठति मगन्मादित्यै-
 त्वुर्वन्तरिचमन्निहीत्येत्याहवमीये जुहोत्यन्वारभे यजमाने साक्षा
 ५ ता सुभवः सूर्याय साहेति ' ज्ञानान्वपामिति ' वाचवति
 धूरचि जेहो रक्षीनामपानपा अपानं मे पाहीत्येनमूर्ध्व-
 मुन्माह्य माचोत्तानेन^२ पापिमा मधमे परिधातुन्माहिं दिवेभ्यस्ता
 मरीचिपेभ्य इत्येव प्रदक्षिणमाहृत्यायथयक्षाणां पक्ष्य
 सः सावमवययत्वेव ते योनिरित्येनमुत्तरत^३ सपाः इत्यनेन
 १० सः सः इत्येव सादयत्यपानाय लेति ' आनाय लेत्युपाः इत्यनेन
 प्रत्यभिस्तमते^४ ऽवीर्जेतारमादाप्रमनः संततमानयोपाः इत्युपा-
 योवीत्यामीत्येनमादत्त ईश्वरायवपाचं^५ तदेतद्वाकावत्यरिपीवि
 भवति^६ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राज्ञा वा वायो
 इत्युपा इत्युत्तुत्योपयामगृहीतो ऽवि वाचमे ता जुहं
 १५ गृह्णामीत्येनमपयत्य^७ सुनरेवोपयच्छतीन्वायू इमे सुता
 इत्युत्तुत्योपयामगृहीतो ऽवीन्वायुभां ता जुहं गृह्णामीति^८
 परित्यज्य सादयत्येव ते योनिः सजोवाभां लेत्येवादत्ते मैत्रा-
 वदणपाचं^९ तदेतत्पिक्कवावद्वति^{१०} तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य

१ अपयच्छत्यं BTF Koā; अपय० HJ.

१ ina. FJ.

२ अपेनमु० TF Mēd.; अपेनमु० BHJP.

३ अपयत्य H Bh., Koā.; अपमयत्य B; अपमवत्यय F; अपयत्य JT.

४ Thus II/ Bh., Koā.; पिष्टिवायव T; पक्षवायव (i.e., पुष्क०) B;

पक्षवा... F.

राक्षो ऽयं वा मिषावरुणेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि मिषा-
वरुणाभ्यां ता जुष्टं गृह्णामीति^१ बर्हिषी अन्नर्धाय पयसा
श्रीषात्यपोद्भृत्य बर्हिषी दशापवित्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते
योनिर्हन्तायुभ्यां स्वेत्यथोपातीत्याश्विनपाचः५ शुक्रपाचमादत्ते^२
तदेतद्वैष्णवं वा पासाद्यं वा सच्छणं भवति^३ तेन गृह्णात्यतिपव- ५
राक्षो ऽयं वेनसोदयदित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि
गृह्णात्य ता जुष्टं गृह्णामीति^४ परिमृज्य सादयत्येष ते योनि-
र्वीरतां पाहीत्यथादत्ते सन्निपाचं^५ तदेतद्वैकृतः५ सच्छणं
भवति^६ तेन गृह्णात्यतिपवमानस्य राक्षस्तं प्रक्षेपेत्यनुद्रुत्योप-
यामगृहीतो ऽसि सकांय ता जुष्टं गृह्णामीति^७ बर्हिषी १०
अन्नर्धाय सक्तुभिः श्रीषात्यपोद्भृत्य बर्हिषी दशापवित्रेण परि-
मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजाः पाहीत्यथादत्त आपथण-
स्त्राली^८ तथा गृह्णात्यतिपवमानस्य राक्षो ये देवा दिव्येकादश
स्वेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं
गृह्णामीत्यथैना^९ धिरभिहिङ्करोति ॥ ६ ॥ १५

हिं हिं हिं सोमः पवते सोमः पवते सोमः पवते ऽसौ
अक्षये पवते ऽसौ क्षणाय पवते ऽसौ विप्रे पवत इषे पवत
ऊर्जे पवते ऽद्भ्यः पवत शेषधीभ्यः पवते वनस्पतिभ्यः पवते
शावाहचिवीभ्यां पवते सुभ्रताय पवते अक्षयर्षेणाय पवते ऽसौ
सुन्वते यजमानाय पवते मक्षमित्युपाः५श्रुक्ता औक्षाय पवत १०

- इत्युचैर्यैनमधिवदत आशयस्यो ऽधि स्वाशयस्यो निम्न यज्ञं
 निम्न यज्ञपतिमभि सवना पाहि विष्णुस्त्वां पातु विग्रं त्वं
 पादौन्द्रियेणेति^१ परितृष्य सादयत्येष ते योनिरिन्ध्रेभ्यस्त्वा
 देवेभ्य इत्युपस्मिमतो ऽत ऊर्ध्वं यज्ञागृह्णाति^१ चि॒ग्रमवस्य
 ५ गविमो रुजन्त इति रुग्णवत्यर्षा आहव्यतो गृहीयादिति
 ग्राह्यमथादत्त उक्थ्यक्ष्मासी^१ तथा गृह्णात्यतिपथमानस्य राक्ष
 उपयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा हृद्दते वयस्कृत उक्थ्यायुवे यत्त
 इन्द्र हृद्दयस्मासी त्वा विष्णवे त्वा गुष्टं गृह्णामीति^१ परितृष्य
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय लोक्यायुव इत्यथादत्ते भुव-
 १० क्षासी^१ ■ आह ये पूर्वया द्वारा प्रापत्यत^१ प्राक्ष्यते
 निष्कामन्तु ये ऽपरया प्रत्यक्ष्यते मा वो ऽभिपरिहृरिषमिति^१
 जघनेनाभिषोदृप्सोमेद्वक्त्रानभिपरिहृत्योत्तरत उपथक्षति^१
 मूर्धानं दिवो अरतिं प्रथिव्या इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्यथे
 त्वा वैश्वामराय गुष्टं गृह्णामीत्यैनमधिवदते भुवो ऽधि
 १५ भुवश्चितिर्भुवाणां भुवतमो ऽच्युतानामच्युतचित्तम इत्यैनमवथा-
 हतं^१ प्रतिपर्याहृत्योत्तरत चविधानस्याघेषोपस्तब्धनमनुपोमे
 सादयत्येष ते योनिरिन्द्रये त्वा वैश्वामरायेति^१ भुवेण राजानं
 परिदधात्यथोयर्ध्वं द्रोणकण्ठे परिब्रु पाचं प्राक्ष्य द्रष्टामन्तु-

१ Thus emended. All MSS. also P Bh., Mantramālā, Panyoga IO, Padārthanirv. have प्रापत्यतः, only T, Kś. प्रापत्यतः ।

१ Thus PBTH Bh.; जघनद० T Kś.

१ अथेन instead of अथयद् T; अथैनमवथाहृत P (pr. m.), अथैनमवथा P (sec. m.).

मन्त्रयते द्रव्यसंस्कन्द यस्ते द्रव्यो यो द्रव्यो यस्ते द्रव्य इत्यथोक्ते-
 तारमाहारिकं पूतश्चतं कुरु पवमानस्य घृहान्ग्रहीभ्यामीति'
 तच्छ्रुत्वोक्षेता पूतश्चती विष्टे पवित्रं वितत्य हौ वा चीन्वा राक्ष
 सश्चपमानानयत्यारिके पूतश्चति पवमानस्य घृहान्ग्रहात्युप-
 धामगृहीतो ऽभि प्रजापतये स्तेति द्रोणकक्षग्रमभिमृशतीन्नाच २
 स्तेत्याधवनीधं' विष्टेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतश्चतमधोक्षेत्रित्याह
 प्राक्षः राजानं पूतश्चततमभि संपदधताद्भ्याभिराधवनीधं
 स्रद्धा मुञ्चतादिति' स तथा करोत्यचाप उपसृष्ट नर्हिषी
 चाद्राधोपभिः सर्पति' तं निःसर्पणमन्वारभत स्रद्धातोद्गातारं
 मस्रोता' मस्रोतारं प्रतिहर्ता' प्रतिहर्तारं यजमानो' यजमानं १०
 मस्र्या' प्रतिमस्राता सत्रमः सर्पति' तेषु समन्वारभेभ्यश्चाधवनीये
 सुवाङ्मतिं मुहोति' ॥ ७ ॥

अग्निः प्रातःस्यने पातकान्नैश्चामरो नहिना विचशंभुः ।
 स नः पावको द्रविषं दधालाभुसन्तः सहभयाः क्षाम क्षाचे-
 त्येतथाध्वर्युं जुहुतो' यवाभेदमितरे जुहुत्यथोदक्षी ऽभि १५
 पवमानः सर्पन्ति' प्रक्ष एवाध्वर्युः प्रथमो नर्हिषी धुन्वाजः
 सर्पति वागधेना अथ एवजुगा देवेभ्यो यगो नयि दधती
 प्राणान्प्रशुषु प्रजां नयि ॥ यजमाने चेत्यवास्तावे यथायतन-
 सुपविशन्त्यथोद्गात्रे वा मस्रोत्रे वा नर्हिषी प्रयच्छत्युपसृष्टांमयो-

१ F (not BHP) ins. मस्राच' ; T ins. अथ ।

२ Thus B, the other MSS. more or less corrupt. मुवाजः HF, यजमानः P.

- रूपस्तरणमग्निं मिथुनस्य प्रजात्या इति वा त्वष्ट्रीं वाधोपाकरणं
 अपति वायुर्हिंक्रताग्निः प्रसोता प्रजापतिः साम स्रष्टस्मि-
 रक्षाता विद्मे देवा उपगतातारो मरुतः प्रतिवृत्तार इन्द्रो
 निधनं ते देवाः प्राणमृतः प्राणं मयि दधत्वोऽस्तु ध्वमिति ।
 ८ स एव चित्तद्विष्टव्यवमानो भवति । तस्य पञ्चम्यां प्रसुतायां
 वाचयति म्येनो ऽहि गाधवच्छन्दा अतु तारभे स्वसि मा
 संपारयेत्यं च दशहोतारं व्याचष्ट । वदुते सावि संप्रैषमाहाग्नी-
 दग्नीन्विहर वरिं कृणाहि पुरोदागाऽऽसंकुस प्रतिप्रक्ष्णातः
 पश्चरन्तिके ऽस्त्विति । यथासंप्रैषं नौ कुरुतोऽ । ९ याप उप-
 १० स्तुष्टाहेहि यजमानेति । पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य समस्तऽ
 राजानमुपतिष्ठते विष्णो तं नो दत्तयादत्त आग्नि-
 यात्रं । तदेतद्वयमि भवति । तस्मिन्गृह्णाति द्रोणकक्षभात्परि-
 मुना पापेण या वा क्रमेत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽष्टाविभ्यां तां
 कुष्टं गृह्णामीति । परिस्त्रज्य सादयत्येष ते धोमिर्माधीभ्यां
 ११ तैत्थयाप उपस्तुष्टाहेहि यजमानेत्याहवनीयं द्रुत्वा सुचिं
 चतुर्ध्वीतं गृहीत्वा सप्तहोतारं समस्तानुद्रुत्याहवनीये कुहो-
 त्यन्वारब्धे यजमाने स्वाहेत्यंथावकाग्रैश्चरति परिभूरग्निं परि-
 भूरिन्द्रमित्येतेनानुवाकैर्वाच प्रचरन्त्या नवह्वो गृहीते । १२ यैव
 आग्नीम आग्नीम्रीधाद्विष्णयादनुपूर्वीं चिन्विष्येत्पद्माराविहर-
 १३ त्यंथ पुरस्तात्प्रत्यङ्गाग्नीनी विहृतान्विष्णियाऽध्याचारयति यथा-

१ कुर्वतो JF Kcd.

२ Thus JDHP; (Kcd. वचानपरे); आनुपूर्वीं the other MSS.

जुष्टैर्मन्त्रैः^१ य यद्यु च यथाभ्युत्तमभिजुहोति सप्त त इत्याग्नीध्रे^२
 ज्ञातो जुहोति^३ यद्यु वै स्वाहास्वाहेति स्वाहेत्येवान्तत
 आग्नीध्रे^४ जुहोत्युदक्शः क्षताया इत्यथोत्तरस्य हविर्धानस्य
 जुष्टके प्रचरणीः सादक्षत्यं च सांकाशनेन पथा मृग्याः सृणोति
 संततां गार्हपत्यादाहनीयान्^५ ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथाध्वर्यु रग्निमाहस्तो धूपमभ्येत्युदुक्ता पूर्वाः रग्नां
 नाभिर्दग्ने परिव्ययन्नाह परिवीयमाण्यायाः जुहोति^१ स्वर्वन्तं
 धूपमुत्सृज्याग्नेयं पशुसुपाकरोति^२ समानं कर्मा प्रथरात्रसिद्धः
 चोत्तरं दृष्टीते^३ इयाआवयत्यो आवयास्त औषड्भिनाध्वर्यु
 आध्वर्यवादित्यसौ चासौ च मानुषाविति^४ प्रतिप्रश्नात्तुर्नाम^५
 गृह्णात्ययाआवयत्यो आवयास्त औषड्भिनावरुणौ प्रश्नास्तारौ
 प्रश्नास्त्यादित्यसौ मानुष इति^६ मैत्रावरुणस्य नाम गृह्णात्यया-
 आवयत्यो आवयास्त औषड्भिर्नो ब्रह्मा ब्राह्मणादित्यसौ मानुष
 इति^७ ब्राह्मणाः ऋषिनो नाम गृह्णात्ययाआवयत्यो आवयास्त
 औषण्णरुतः पोषादित्यसौ मानुष इति^८ पोषुर्नाम गृह्णात्यया-
 आवयत्यो आवयास्त औषड् भावो नेष्टादित्यसौ मानुष इति^९
 नेष्टुर्नाम गृह्णात्ययाआवयत्यो आवयास्त औषड्भिनाग्नीधा-
 दित्यसौ मानुष इत्यग्नीधो नाम गृह्णाति^{१०} तेषां प्रवृत्तः प्रवृत्त
 एव प्रवृत्ताऽन्तर्गुहोति^{११} जुष्टो वाचो भूयासमृचा सोमः
 समर्धं सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पात्वित्येताभिरध्वर्यु जुहोति^{१२}

१ आग्नीध्रे PBE, comp. VI. 20 (page 193, 14).

२ आग्नीध्रे TJ.

यथावेदमितरे जुह्वत्यथाश्रावयत्यो श्रावयाम् श्रौषडग्निर्ह^१
 देवीनां विद्यां पुरस्तात् सुवन्मजमानो मनुष्याणां तद्योर-
 स्मूरि मार्जयत्यं दौदधच्छतः सिमा हा यू राधाः सौत्संश्चा-
 भावसंश्चाभौ तन्व इति^१ समानं कर्मां वपायै^१ वपया प्रचर्च^१
 ५. वपाश्रपणी अनुप्रहृत्य समुत्क्रम्य चात्मास्ते मार्जयन्ते^१ इथ यज-
 मानमुत्करे स्थाविधनानुपस्थापयति ॥ ८ ॥

स्मयः स्मस्तिर्विचनः स्मस्तिः पश्चर्वदिः परशर्नः स्मस्तिः ।
 यज्ञिथा यज्ञस्त स ते मास्मिन्यज्ञ उपकथध्वमुप मा शवा-
 प्रथिवी ज्ञयेतामुपास्तावः कलधः सोमो अग्निरप देवा उप
 १०. उप मा होजा उपहवे ज्ञयन्तामित्यथ नमो अग्रे मस्रजे
 मा यमो इत्यादित्याहवनीयमुपतिष्ठते^१ नमो इन्द्राय
 मस्रजे नमस्तथा पाक्षीत्याभीष्टं^१ इन्द्राय मस्रज
 इन्द्रियं से वीधै मा निर्वधीरिति होचोयमथ प्राजावृत्त
 अपति दृढे स्यः मिथिरे समीची माहवस्यातः सूर्यो मा
 १५ देवो दिव्यादहवस्यात वायुरन्तरिक्षादग्निः पृथिव्या वमः
 पिबभ्यः सरस्वती मत्स्येभ इत्यथ प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं दारौ
 सदसः संमृशति देवो दारौ मा संताप्तमित्यथ सदः
 प्रपद्यते नमः सदसे नमः सदसस्तथे नमः सखीनां पुरोगाणां
 चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या इत्याथसमाह्वहिः सदसं
 १० त्वं निरस्त्यहे दैधिषव्योदतक्षिष्ठान्यस्य सद्ने धौद यो

उक्तायाकतर इत्युपविशत्युज्ज्वल उदुदतश्च गेवमित्येने समी-
चते पातं मा वादाष्टयिवी अद्याह इत्यथ दक्षिणार्धे परेचन
आगन्त पितरः पित्रमानसं सुभाभिर्भूवाः५ सुप्रजघो मया यूषं
भूयासेत्यथोत्तरार्धे परेचन ' उदक्शः५ सताया इति ' ॥ १० ॥

अयेमावध्वर्युं आहवनीयमभत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठते ' ५
एवमाग्नीमीचमेव५ होमीयमेवं प्राक्षावाहृत्य जपत ' एवं
प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं द्वारौ सदसः संवृणत ' एव५ सदः प्रपद्यते '
एवमावनाभ्यां बहिःसदसं त्रयो निरक्षतो ' दक्षिणमेवाध्वर्युर्वा-
सीत्तं निमग्नमाच उपविशत्युत्तरं प्रतिप्रक्षामि१ वमिमे समीचते '
एवं दक्षिणार्धे चोत्तरार्धे च परेचते ' उदक्शः५ सताया इत्येने १०
ववङ्कतार आहवनीयमभत्येवमेवाहवनीयमुपतिष्ठन्त ' एवमाग्नी-
मीचं ' तसुत्तरेण परियन्तेव५ होमीयमेवं प्राक्ष आहृत्य
जपन्तेव प्रदक्षिणमाहृत्य पूर्वं द्वारौ सदसः संवृणन्तेव५ सदः
प्रपद्यन्ते ' श्वेष धिष्णिधातुत्तरेणावाकक्ष१ धिष्णिधं परी-
त्येवमावनेभ्यो बहिःसदसं त्रयानि निरक्षन्तेव५ सः५ समेव १५
धिष्णिधमनूपविशन्त्येवमिमे समीचन्त ' एवं दक्षिणार्धे चोत्त-
रार्धे च परेचन्त ' उदक्शः५ सताया इत्येने सर्वं अङ्गातारो
मद्या सदस इत्यववङ्कतार आहवनीयमभत्येवमेवाहवनीयमुप-
तिष्ठन्त ' एवमाग्नीमीचं ' तसुत्तरेण परियन्तेव५ होमीयमेवं

१ BF ins. च ।

१ All the MSS. read here and infra पथीति ।

ग्राह्य आहृत्य जपन्त्येवं प्रदक्षिणमाहृत्योत्तरेण सदः परीत्येव-
मपरे द्वारी सदः संवृत्तत्वेन सदः प्रपद्यन्त । एवमासनेभ्यो
वक्षिःसद्वं वृत्तानि निरक्षन्त्यौदुम्बरीमेवोद्घातारः पर्युपवि-
शन्ति । दक्षिणतः सदङ्गुली । गङ्गा सदस्य इत्युपविशत । एव-
१ निजे समीचन । एवं दक्षिणार्धं चोत्तरार्धं ॥ परेक्षन् ।
अदक्षः सताया इत्येतेषां विरक्षितसंपरो । उत्तरेण होतुश्च
धिष्णिवं ग्राह्याणाञ्छिन्त्य ये धिष्णिया । अथ धिष्णियवन्तः
स्रक्षमेव धिष्णियमुत्तरेणोत्तरेण परिवर्ति । ते स्रक्षिते
सवमे यथाप्रवृत्तमेव दिनिःसर्पन्ति ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

१० संवृत्तान्दिदिमाञ्चरुः सवनीयान्पुरोडाशान्वाचत्यौ
आग्नीध्रो जपनेन गार्हपत्यमुपविश्य पात्रां पक्षधोपसृष्यीते
मध्यतः पुरोडाशमुपसृष्यीर्वाभिचारितमुदासवति । पुरोडाशाना
दक्षिणतः करम् । पक्षात्परिवापमाभिचासुत्तरतो । इयैभानि
संपरिगृह्य पूर्वथा द्वारोपनिर्हत्योत्तरेण सदः परीत्योत्तरे-
१२ आग्नीध्रीं धिष्णिवं पक्षात्पक्षान्तर्द्वयादादवत्तव्यं पुनरुपश्रुतो-
दपसृष्यान् आद्यं प्रातः प्रातःसावस्तेष्वप्यप्युरोडाशानामवदीप-
मानानामनुसृष्यीति । दिः पुरोडाशस्यावपति । दिर्भानानां
दिः करम् । दिः परिवापक । द्विरभिचाया । अभिचारपति ।
प्रत्यनन्त्योपश्रुति स्मिहृते सर्वेषां स्रक्षस्रक्षदुत्तरार्धादवपति ।

क्षिरमिधारयति^१ न प्रत्यनक्त्याकृत्याश्रयाह प्रातः प्रातः-
 सावक्षेन्द्राय पुरोडाशान्प्रक्षिताग्नेयेति^१ वषट्कृते जुहोत्यथ
 समापयमान आहवण्ये ऽनुजुहोत्याश्रयाहवण्ये प्रेक्षेति^१ वषट्कृत
 सप्तरार्धपूर्वांश्च^१ ऽतिहाय पूर्वां चाहुतीं जुहोत्यपोदकृत्याकृत्य
 स्याचतनः सुचौ वादयित्वा पात्रामिकाः समवधाय प्रतीकः ५
 पुरोडाशान्प्रक्षिष्योत्सु हेने संयन्ति ॥ इहेति वदन्तो^१
 ॥ प्रक्षिप्यवाह वासव इन्द्रवायुभ्यामनुजुहोति^१ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रक्ष्वातेन्द्रवायवस्त प्रतिनिर्घातं^१ गृह्णाति द्रोणकलशात्परि-
 शुना पापेहादित्यस्त्रास्त्रा औषण्ये पाच चपयामगृहीतो ऽसि
 वाचसदधि वाक्पाभ्यां ता क्रतुपाभ्यामस्य सञ्चरु ध्रुवस्याध्वचाभ्यां १०
 गृह्णामीति^१ यथावादापोपनिष्कामत्युपनिष्कामस्तस्यैवाध्वर्युर्गृहा-
 वादत्त^१ सप्तरतस्त्रिष्ठते प्रतिप्रक्ष्वाचे प्रतिनिर्घातं^१ प्रयच्छत्यथ
 वै भवत्यैन्द्रवायवमादावाचारमाधारयेदिति^१ स आश्वसास्त्राः^१
 सुवेणोपसृत्यैन्द्रवायवमादावाचारमाधारसव्यध्वरो यज्ञो ऽय-
 ॥ देवा औषधीभ्यः पञ्चवे नो जनाय विवृण्वै भूतावाध्वरो १५
 ऽसि स पिप्पल हतवदेव सोम स्नाहेत्यश्रयावयत्यो आवयास्तु
 औषहायव इन्द्रवायुभ्यां प्रेक्षेति^१ वषट्कृते ऽध्वर्युः पूर्वो जुहोति^१
 द्वितीयं वषट्कृते सज्ञोभौ जुहुनो^१ ऊमा वाचयति यो न

१ Here and infra, without y, BJT Bh. (Grantha MS. and Dev. MS.); प्रतिनिर्घातं FHP Dvaidha, Kāś, Padārthanirv. (F ॥ without y).

१ •आ FH; •आः BT; •ऊं J.

- इन्द्रवायू अभिदासति भ्रातृव्य उत्पितृते शुभस्यती इदमहं तमधरं पादयामि यथेन्द्राहसुत्तमस्येतयानीत्येव प्रतिप्रस्थाता-
ध्वर्योः पाचे ग्रहस्य सः स्यावमवनयत्युभयोरर्धमध्वर्युः प्रति-
प्रस्थातुः पाचे ऽवनयति^१ तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्यास्यामवनयति
५ देवेभ्यस्तेत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य होत्रे पाचं प्रदाय प्राङ्गयसाह मिषावरुणाभ्यामनुमूहीति^१ तच्छ्रुत्वा
प्रतिप्रस्थाता मैषावरुणस्य प्रतिनिर्घाहं गृह्णाति द्रोणकलशा-
त्परिमुना पात्रेणादित्यस्यास्या औपशवे पाच उपधामगृहीतो
ऽस्युतसदसि चक्षुष्याभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध-
१० चाभ्यां गृह्णामीति^१ यहावादायोपनिष्कामत्युपनिष्कान्तस्यैवा-
ध्वर्युर्धवावादत्त^१ उत्तरतश्चिष्टते प्रतिप्रस्थात्रे प्रतिनिर्घाहं
प्रयच्छत्यथावयवत्यो आवयवस्तु औषधिमिषावरुणाभ्यां प्रेष्येति^१
वषट्कृते सहोभौ जुहुतो^१ ऊत्वा वाचयति यो नो मिषावरुणा-
वभिदासति भ्रातृव्य उत्पितृते शुभस्यती इदमहं तमधरं
१॥ पादयामि यथेन्द्राहसुत्तमस्येतयानीत्येव प्रतिप्रस्थाताध्वर्योः पाचे
ग्रहस्य सः स्यावमवनयत्युभयोरर्धमध्वर्युः प्रतिप्रस्थातुः पाचे ऽव-
नयति^१ तं प्रतिप्रस्थातादित्यस्यास्यामवनयति विश्वदेवेभ्यस्ते-
त्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्माद्रुत्य होत्रे पाचं प्रदाय
प्राङ्गयसाहश्चिभ्यामनुमूहीति^१ तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रस्थाताश्चिगस्य
१० प्रतिनिर्घाहं गृह्णाति द्रोणकलशात्परिमुना पात्रेणादित्यस्यास्या
औपशवे पाच उपधामगृहीतो ऽसि सुतसदसि ओजपाभ्यां त्वा
क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याधचाभ्यां गृह्णामीति^१ यहावादा-

योपनिष्कामत्युपनिष्कान्त्यैवाध्वर्युर्धवावादत्त । उत्तरतस्मिन्ने
 प्रतिप्रक्षाले प्रतिनिर्वाह्यं प्रचक्षत्यपायादयत्यो आययास्तु
 औषधसिन्धो मेवेति । वयङ्मुते सहोभौ कुञ्जतो । ऊत्ता वाच-
 नति यो नो ऽग्निनावभिदासति आहव्य उत्पिपीते शुभसती
 इदमहं तमधरं पादयामि यथेन्द्राहसुत्तमसेतथाभीत्यय प्रति- ५
 प्रक्षालाध्वर्योः पात्रे शद्वस्त्रं शःसावमवगधत्युभयोरध्वमध्वर्युः
 प्रतिप्रक्षालुः पात्रे ऽवगधति । तं प्रतिप्रक्षालादित्यस्यास्यामवग-
 धति विसेभ्यसा ईवेभ्य इति ॥ १२ ॥

■ यद्यु हेतुः शःसावेधपर्यधां साक्षी भवत्येतेनैव पात्रेपापि-
 दधाति । यद्यु वे नोपपर्यधां भवति द्रोणकलशादेनामुपर्यधां १
 इमेतेनैव पात्रेपापिदधाति विष्णुपुत्रमैव ■ सोमशः रचस
 तं ते दुश्चथा मावकादित्यपाध्वर्युः प्रदक्षिणमादृत्य प्रत्यङ्मादृत्य
 होत्रे पात्रं प्रदाय प्राजायभाक्षोऽसौ घमानेभ्यो ऽनुमूहि होतु-
 र्यमसमनुजयन्त्यभयतः ऽनुकान्तु रध्वमच्छावाकम् चमसाध्वर्यो
 मा ■ त्वमुच्छेष्टाः प्रतिप्रक्षालतस्तुभिर्मां शकसैः प्रोक्षिताप्रोक्षितैः १५
 प्रक्षुपक्षन्मस्तेति । यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति । द्रोणकलशादेन
 प्रथममुजयन्त्ययं पूतश्चतो । ऽथ द्रोणकलशात् उभयतः ऽनुका
 होत्रयमसमेव प्रथममुजयन्ति । यथोपपादमितरास्त्वमुजोयो-
 न्तरवेद्याः शःसादयन्त्ययं प्रतिप्रक्षाला चतुर्धाः शकलानां द्वौ

१ Before दनाहः BFHP ans. दवा । २ Thus BETP; •यत्यय B.

३ Thus BFHP •वति T. • Thus BHFP Ksd.; पादयत्यय JT.

- प्रोचति' द्वावप्रोचितौ भवतः' प्रोचिताभ्यामपिधायाप्रोचि-
 ताभ्यामुपपद्यतः' इदमेवाध्वर्युरादत्ते' मन्थिनं प्रतिप्रस्थाता'
 यथावादाथोपनिष्कामतो' दक्षिणेनेवाध्वर्युर्द्विर्वाजं निमग्नमाथ
 उपनिष्कामत्युत्तरं प्रतिप्रस्थाता' तौ जघनेनोत्तरवेदिं पश्यै
 ८ संधत्त चायुः संधत्तं तन्मे जिवत्तं प्राणः संधत्तं तं मे जिवत्त-
 मपानः संधत्तं तं मे जिवत्तं व्यानः संधत्तं तं मे जिवत्तं
 वसुः संधत्तं तन्मे जिवत्तः ओषः संधत्तं तन्मे जिवत्तमिति'
 वज्रिः संधाभिः संधाय व्युत्क्रामत' सुतो ऽसि जनधा देवास्त्रा
 इदृक्पाः प्रणयन्तु सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि इदृक्पाः
 ९ इदृक्प्रोचिषेत्यध्वर्युर्दक्षिणेनोत्तरवेदिं परिक्रामति' सुतो ऽसि
 जनधा देवास्त्रा मन्थिपाः प्रणयन्तु सुप्रजाः प्रजाः प्रजनयन्परीहि
 मन्थी मन्थिप्रोचिषेति प्रतिप्रस्थातोत्तरेणोत्तरवेदिं परिक्रा-
 मति' तौ पुरस्तात्प्रवक्ष्यावुत्तरवेदिमधिद्रवत इन्नेण वयुजो वयः
 वासव्याम वृतम्यतः । वृत्तो वृक्षाण्यमति ॥ यत्ते ऋते तेजस्येनाहं
 १० तेजस्यो भूयासं यत्ते ऋते वर्चस्येनाहं वर्चस्यो भूयासं यत्ते ऋते
 हरस्येनाहं हरस्यो भूयासमित्यध्वर्युः पूषं वाचमनीयं ॥
 पश्यै संधत्त चायुः स चायुर्मे धत्तमायुर्वशाथ धत्तमायुर्वशप-
 तये धत्तं प्राणः ॥ प्राणं ॥ धत्तं प्राणं यज्ञाय धत्तं प्राणं
 यज्ञपतये धत्तमपानं स्यो ऽपानं ॥ धत्तमपानं यज्ञाय धत्त-
 १० मपानं यज्ञपतये धत्तं व्यानं स्यो व्यानं मे धत्तं व्यानं यज्ञाय
 धत्तं व्यानं यज्ञपतये धत्तं वसुः स वसुर्मे धत्तं वसुर्वशाथ धत्तं
 वसुर्वशपतये धत्तः ओषः सः ओषं मे धत्तः ओषं यज्ञाय

धत्तः सोमं यज्ञपतये धत्तमिति । पङ्क्तिः संधाभिः संधाय
पुन्यामतः ॥ १३ ॥

तौ द्वौ शुक्लामन्विनौ कक्षयतं देवीर्विशः कक्षयतं
मातृवोरिवमूर्जमस्त्रासु धत्तं प्राप्ताभ्यशुषु प्रजां मयि च धज-
माने चेत्याप्रोक्षितौ शकसौ बहिर्वेदि निरस्यतो 'निरसः ५
शपः सहासुनेत्यध्वर्युं यजमानो देष्टि तं मनसा ध्यायति'
निरसो मर्कः सहासुनेति प्रतिप्रस्थाता यं यजमानो देष्टि तं
मनसा ध्यायत्यपाप उपसृष्ट्य प्रोक्षितावभाधत्तः । शुक्रैवा ते
समित्तया समिधया साहेत्यध्वर्युर्भन्विषेवा ॥ समित्तया
समिधया साहेति प्रतिप्रस्थानैतस्मिन्काष्ठे चमसाध्वर्यवश्चम- १०
सातृपोद्यच्छन्ते । इवाध्वर्युः पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठन्नभावयत्यो
भावयत्यु औषद् प्रातः प्रातःसावस्य शुक्रवतो मन्विषतो मधु-
क्षुत इन्द्राय सोमाप्रक्षिताग्नेयेति । वषट्कृते सहोभौ जुहुतः
॥ प्रथमः संकृतिर्विधकर्म स प्रथमो मिथो वदथो अग्निः । स
प्रथमो वृहस्पतिश्चिकित्वाभ्यस्त्रा इन्द्राय सुतमाजुहोमि साहेति १५
वषट्कृतासुवषट्कृते दिर्जुहुतस्यैव विधिः सर्वाश्चमसाश्चुक्रत्यय
संप्रैषमाह प्रैतु सोतुश्चमसः प्र मक्षयः प्रोक्षातुः ॥ यजमानस्य
प्र सदस्यस्य शोभकार्णा चमसाध्वर्यवः सहस्रकद्रोणकलश्राद्भु-
जौधोपावर्तध्वश्च सोतुश्चमसाध्वर्यवुपरमैश्च प्रतिप्रस्थातश्चरार्ध
आहवनीयस्य मन्विनः सहस्रावं जुहुधीति । यथासंप्रैषं ते २०
कुर्वन्त्येष प्रदक्षिणमावृत्य शोष्टश्चमसे पश्यस्य सहस्रावमवनयति
हुतं स्वा ऊते इवमयामूर्जस्त्रान्तं देवेभ्यो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति

- वा त्वष्टीं वाय प्रतिप्रक्ष्वातोत्तरार्धं आश्वनीपक्ष मन्विनः
 सप्तत्वां जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरथाचपाशं जुषस्य
 विदेगोपत्यः रायस्योषः सुवीर्यः संवासरौषाः स्रक्षिः
 स्नाहेत्येवाय उपस्युष्य शुक्रपात्रं च मन्विपात्रं ॥ करे यथा-
 ५ यनतः सादयति 'यन्तेति' महर्षिजां चमसा 'यन्तेति' होत्रकाणां
 चमसाध्वर्यवः सक्तसहस्रोपकसाद्भ्युक्तीयोपावर्तन्ते 'तेषां
 मैत्रावरुणचमसमादायाआव्याह प्रग्राह्ययेति' वषट्कृतानु-
 वषट्कृते द्विजहोति 'मध्यम्यज पोतर्धेन नेहर्धजाग्नीधयेति पक्ष
 होत्राः संवाच्य प्रदक्षिणमास्य प्रत्यङ्गाद्रुत्तरापेक्ष होताः सुप-
 १० विप्रत्यवाजमौदिति 'च भद्रमकरित्याह होता यो नः सोमः
 राजानं पाथयिष्यतीत्यथ होतादत्त ऐन्द्रवाथवपाचमासमेवा-
 ध्वर्युरन्वारभते' ऽन्वारभे ऽध्वर्यौ होतोपहवमिहा भक्षयति
 यथा ॥ वेद' तथान्वारभे होतर्थध्वर्युरपहवमिहा भक्षयति
 मयि वसुः पुरोवसुर्वाकृपा वाचं मे पाहीत्यथ होता भक्षय-
 १५ त्वंवाध्वर्युर्येनहोत्रे ऽनुषजति' तद्धोता यथायतनः सादयत्यथ
 होतादत्ते मैत्रावरुणपाचमासमेवाध्वर्युरन्वारभते' ऽन्वारभे
 ऽध्वर्यौ होतोपहवमिहा भक्षयति यथा स वेद' तथान्वारभे
 होतर्थध्वर्युरपहवमिहा भक्षयति मयि वसुर्विददसुसुष्या-
 सुसुर्मै पाहीत्यथेनहोत्रे ऽनुषजति' तद्धोता यथायतनः
 २० सादयत्यथ होतादत्त आश्विनपाचमासमेवाध्वर्युरन्वारभते'

१ Thus (सादयतिर्वाचं मे) PHT and Kot; the other MSS. सादयत्येने
 (B) or सादयत्येने JP.

ऽन्वारभ्ये ऽध्वरीं होतोपचवमिहा भक्षयति यथा ॥ वेद^१
 तथाऽन्वारभ्ये होतव्यध्वर्युपचवमिहा भक्षयति मयि वसुः संय-
 ॥ सोमपाः सोमं मे पाहीति^१ सर्वतः परिहारमाश्रितं
 भक्षयतीति माहात्म्यमयैतद्भोजे ऽनुव्रजति^१ तद्भोजेन यथायतनः
 सादयत्युपाय उपसृज्य सोम इडासुपोऽप्यने^१ ॥ १४ ॥

उपसृज्यमानायां मिहायासुपप्रव्रजति चमसानुपप्लुतायामि-
 हायामनाहितमग्नीध्रे भवत्यथैतानि दिदेवत्यपाषाण्यारिणानि
 करोति^१ पुरोडाशप्रकलमैत्रवायवपात्रे प्राक्षत्यारिणां मैत्रा-
 वरुणपात्रे^१ अना आश्विनपात्रे^१ ऽधेनामि संपरिष्टस्य पूर्वया
 द्वारोपनिर्हत्यापरया द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य हवि- १०
 र्धानस्योत्तरस्यां वर्तय्याऽ सादयति^१ तान्या तृतीयसवनात्परि-
 शेरे^१ ऽयाग्नीध्र आदधाति यज्वत्सं^१ प्राश्रजति^१ सार्जयन्त^१
 इजोपप्लुताऽऽसमसाभक्षयन्ति भक्षेहि माविशेति दीर्घभक्षमनुदृत्य
 वसुमद्भक्ष्य सोम देव ते मतिविदः ॥ गायत्र्यच्छन्दस
 इन्द्रपीतस्य मधुमत उपप्लुतस्योपप्लुतो भक्षयामीति^१ होतश्चमस- ११
 मेवैते चयः सनुपप्लव्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसाश्रितं न
 इत्यात्मानं प्रत्यभिहृजन्त^१ आप्याययन्ति चमसानायायस्य
 चमेतु त इति^१ सीदन्ति नारायऽसा आप्यायिता दक्षिणस्य
 हविर्धानस्यापाश्रममधोऽध^१ ऐन्द्राग्नार्यायैवो ऽप्यावाको ऽपेय
 सद आसो^१ तस्यै महत्पुरोडाशप्रकलमादधद्रावाप्यावाका^१ १०

१ Thus PEJP Bh. Kōd.; अवाहव० B; चम० = चय० T (Grantha.)

॥ Thus JHFP; अवरुणव० B; अपद्रवद० T.

- वदन्न यस्ते वाचमिति ^१ ■ यथाऽऽवाकस्याभिजामात्युपो
 अस्मान्माघ्नामाघ्नाया ऋयध्वमिति तदाह होतरऽऽवाको
 वा अयमुपहवमिच्छते तमुपकृष्येति ^२ तन्मृचा होतोपकृष्यते ^३
 ५ अयं प्राकयथाहोषीयमानायातुमृच्छावाकस्य यमसाध्वर्धु-
 * सयस्रोभयतःशुक्रं कुरुष्वेति ^४ ■ तथा करोत्यथ गच्छेत्या-
 ष्ठावाकचमसमादायाभावाद्वाऽऽवाक यमेति ^५ यधदृतातु-
 वधदृते कृत्वा हरति भक्षः ^६ ■ यथस्मिन्नऽऽवाक उपहव-
 मिच्छत उपैवेनः कथ्यते ^७ नो त्वेव संभवयतः ^८ सीदत्यस्य
 नारायःश्च आयायितो ^९ ५थाहाऽऽवाक सीद नेष्टः पत्नीसु-
 १० दानयाम्रीदऽऽवाकं ने सत्त्वं प्रभूतादिति ^{१०} सीदत्येषो ऽऽवाको
 जघनेन स्वं धिषिण्यमानयति नेष्टा पत्नीं पञ्चेजनीरादायं
 प्रेषुदेहीत्येतेन निगदेनायैनां पूर्ववा क्षारोपनिष्क्रम्यापरवा
 द्वारा सद्ः प्रपाद्य जघनेन नेष्टुर्धिषिण्यमधंघरे वामपक्षे
 पञ्चेजनीः ^{११} सादयति वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यो विश्वेभ्यो
 १५ देवेभ्यः पञ्चेजनीः सादयामि यज्ञाय वः पञ्चेजनीः सादया-
 मीत्यथाहाम्रीधः सन्नो ऽऽवाको ऽऽवाकः सयमुप पञ्चेज-
 नीरसीषदन्वित्येतस्मिन्काश आग्नीध्रे यजमानः पुरोडाशानां
 प्राप्नोति ^{१२} यदग्ना आत्यजी पत्नीशास्ते ^{१३} ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

१ Thus HJF Bb. Kcd.; असयमि BT.

२ Thus F; पाञ्चेजनी BT; पाञ्चेजनं कथय instead of पञ्चेजनी HP,
 comp. VII 3 (page 203. 10).

३ Thus all except J, which has पाञ्चेजनीः।

अथर्तुपात्रे चाददाते दक्षिणमेवाध्वर्युदत्तरं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः
 पूर्वं आचम्येन द्रोणकण्ठमाङ्गुलात्युपयाममृहीतो ऽसि मध्वे त्वा
 जुहं मृचामीत्यथ प्रतिप्रस्थाता मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसि
 आचम्य त्वा जुहं मृचामीति । प्रश्नावादाद्योपनिष्कामतो ।
 दक्षिणमेवाध्वर्युर्वाङ्गं निमग्नमाय उपनिष्कामत्युत्तरं प्रति-
 प्रस्थाता द्वाङ्गं निमग्नमाय उपरमत्यथाध्वर्युरावावयत्यो
 आवयास्त औषड्गुत्तना मेव्येति । वषट्गुते जुहोति । निष्कामत्येव
 प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते ऽध्वर्युः । ■ मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसि
 मृचाम्य ■ जुहं मृचामीत्यथ प्रतिप्रस्थाताआवयत्यो आवयास्त
 औषड्गुत्तना मेव्येति । वषट्गुते जुहोति । निष्कामत्येवाध्वर्युः । १०
 प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता । च मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसि मृचये त्वा
 जुहं मृचामीत्यथाध्वर्युरावावयत्यो आवयास्त औषड्गुत्तना
 मेव्येति । वषट्गुते जुहोति । निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते
 ऽध्वर्युः । च मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसि नभाय त्वा जुहं मृचा-
 मीत्यथ प्रतिप्रस्थाताआवयत्यो आवयास्त औषड्गुत्तना मेव्येति । ११
 वषट्गुते जुहोति । निष्कामत्येवाध्वर्युः । प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता ।
 च मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसि नभस्याय त्वा जुहं मृचामीत्यथा-
 ध्वर्युरावावयत्यो आवयास्त औषड्गुत्तना मेव्येति । वषट्गुते
 जुहोति । निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता । प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यय
 पाच । ■ मृचाल्युपयाममृहीतो ऽसीधाय त्वा जुहं मृचामीत्यथ १०
 प्रतिप्रस्थाताआवयत्यो आवयास्त औषड्गुत्तना मेव्येति । वषट्गुते
 जुहोति । निष्कामत्येवाध्वर्युः । प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यय

- पाच५' च गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽस्यैवाय त्वा जुष्टं गृह्णामी-
त्य'वाध्वर्युराश्रावयत्यो आवयास्तु औषडृतुभिः प्रेथेति' वषट्कते
जुहोति' निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता' प्रपद्यते ऽध्वर्युः' ■
गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि सहाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्य'व प्रति-
५ प्रस्थाताश्रावयत्यो आवयास्तु औषडृतुभिः प्रेथेति' वषट्कते
जुहोति' निष्कामत्येवाध्वर्युः' प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता' ■ गृह्णा-
त्युपयामगृहीतो ऽसि सहस्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्य'वाध्वर्युरा-
श्रावयत्यो आवयास्तु औषडृतुभिः प्रेथेति' वषट्कते जुहोति'
निष्कामत्येव प्रतिप्रस्थाता' प्रपद्यते ऽध्वर्युर्विपर्यस्य पाच५' च
१० गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि तपाय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्य'व प्रति-
प्रस्थाताश्रावयत्यो आवयास्तु औषडृतुभिः प्रेथेति' वषट्कते
जुहोति' निष्कामत्येवाध्वर्युः' प्रपद्यते प्रतिप्रस्थाता विपर्यस्य
पाचं' तमाह प्रतिप्रस्थानरूपैतेन पाचेश्च रमेत्य'वाध्वर्युराश्रावयत्यो
आवयास्तु औषडृतुना प्रेथेत्य'ध्वर्युं धत्ततमित्याह प्रगास्ता'
१५ होतरेतद्वज्रेत्याह ध्वर्युर्वषट्कते जुहोति' सो ऽचैवासीनं प्रति-
प्रस्थातारमतुप्रपद्यते' प्रतिप्रस्थाताच पूर्वं गृह्णात्युपयामगृहीतो
ऽसि तपस्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीत्य'वाध्वर्युर्गृह्णात्युपयामगृहीतो
ऽसि स५सर्पो ऽस्य५दसत्याय त्वा जुष्टं गृह्णामीति' सहा-
वादाथोपनिष्कामतो' दक्षिणेवाध्वर्युर्दामांजं निश्चयमात्र
२० वषनिष्कामत्युत्तरं' प्रतिप्रस्थाता' प्रतिप्रस्थाताच आवयत्यो
आवयास्तु औषडृतुना प्रेथेति' गृह्णते द्यजेत्याह प्रगास्ता'

- दिदिर्नाराग्रः सावनुप्रक्रमयन्तेतत्पात्रं नाराग्रः सा अन्वाधन्यतु-
 सवनमच इन्द्राग्निभ्यां पीतस्येति ^१ होता वैवाध्वर्युसैतत्पात्रः
 संभक्ष्यतो नराग्रः सपीतेन ^२ नाराग्रः सा नराग्रः सपीतस्य
 सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्र्यन्वदः पितृ-
 १ पीतस्य मधुमत उपहृतयोपहृतो भक्षयामीति ^१ होतृचमस-
 सेवेते तथः श्वसुपहृत्य भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमयन्ति
 इत्यात्मानं प्रत्यभिमृशन् ^१ आप्याययन्ति चमयानायायस्य
 यमेतु त इति ^१ सीदन्ति नाराग्रः सा आप्यायिता दधिपक्ष
 हविर्धानस्यापासन्ममभोऽधो वैश्वदेवायाय प्राज्जेत्य शुक्रपाचमा-
 १० ददान् आसीजेतर्धदेवं वैश्वदेवं यत्तं गृह्णाम्यधोदक्षः राजानं
 पूतभृतमभि संववयताइशानिर्द्वीपकलत्रं मृदा व्युक्तादिति ^१
 स तथा करोति ^१ स शुक्रपात्रेण वैश्वदेवं कक्षग्राह्णत्वाद्योनास-
 श्वर्षणीधृत इत्यसुद्रुत्योपषामगृहीतो ऽसि विन्नेभ्यस्मा देवेभ्यो
 जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिसृज्य धादपक्षेण ते योभिर्विन्नेभ्यस्मा
 १५ देवेभ्य इत्युपाय उपसृज्य वर्चिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ्
 हुत्वा सोमसुपाकरोति ^१ सुवते वैश्वदेवाय ^१ होत्र एषोक्तमेति
 प्राज्जर्हीतुः कात्यायनराकावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाक्रयते होता ^१
 प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः ^१ ग्रासति ^१ प्रतिगृणाति ^१ प्रसिद्धसुक्लं प्रतिगौर्यं
 प्राज्जेत्योद्यच्छत एतं वैश्वदेवं यद्वर्धनं गृह्णाम्ये नाराग्रः सानया-
 २० आवयत्यो आवयास्तु औषडुक्लशा धन सोमस्येति ^१ वषट्कृतात्-

१ Thus PBH Bh. Keś.; नारा+ the other MSS.

२ Thus, नराग्रः सपीतस्य PB Bh, Keś. Mantramāla.

अवद्भुते दिव्युहोति^१ तथैव दिदिर्नाराग्रश्चानुप्रकम्पयत्येतत्पात्रं
 नाराग्रश्चा अन्वाद्यन्ववसुसवनमन्त्रो विचैर्देवैः पीतयेति^१ होता
 चैवाध्वसुसैतत्पात्रं संभक्षयतो नराग्रश्चपीतेन^१ नाराग्रश्चा-
 न्नराग्रश्चपीतस्त्वं सोम देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य माद्यन्-
 वद्भुतः पितृपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ ■
 होतृचमसमेवैते चयः समुपहृतं भक्षयन्ति^१ यथाचमसं
 चमयन्ति न म इत्यात्मनां प्रात्यभिष्टुति^१ नाप्याथयन्ति चम-
 यन्तुर्चमया मार्चयन्ते^१ इवाह प्रतिप्रक्षातरिमे चर्तुपात्रे एतच्च
 शुक्लमात्रं क्षाणांक्षीचे भार्गविला पात्रेष्वपिष्टुयेति^१ ■ तथा
 करोत्यथ प्राक्पात्राह ॥ १७ ॥

१०

मैत्रायणस्य चमसमनुस्यध्वमुचेतः सोमं प्रभावयेति^१
 मैत्रायणस्यचमसमेव प्रचमसुस्ययन्ति^१ यथोपपादमितरात्रसुक्षी-
 णोत्तरवेद्याः चर्षादयन्ववादेन चक्ष्यक्षाक्षा औपशयं
 पात्रं^१ तस्मिन्नेतच्च रात्रसृतीयवेक्षा गृह्णाति च चक्ष्यक्षाक्षा
 भवत्युपवामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त देवायुवसुभ्येभ्य उवायुवं^१ १५
 यज्ञस्यायुषे मित्रावदवाभ्यां ता जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्देविर-
 णीत्युक्थ्यक्षाक्षीं प्रत्यभिष्टुति^१ परिष्टुष्व सादक्येव ते
 सोनिर्मित्रावदवाभ्यां मैत्र्यापाप उपसृज्य बर्हिषी आदाय
 वाचंयमः प्रत्यङ् हुत्वा क्षीचमुपाकरोति^१ सुवते^१ मैत्रावदवा-

१ The various readings = supra, page 229, 8 ; HJ om. the bhak-
 papamantra.

१ Here and infra the [] have sometimes उवायुवं and उवायुवं ।

- यैषोत्तमेति प्राङ्मैत्रावरुणस्य काशात्यराजावर्तते ऽध्वर्युरभ्ये-
 माह्वयते मैत्रावरुणः । प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः । ग्रहयति । प्रति-
 गृह्णाति । प्रसिद्धशुक्लं प्रतिगौर्यं प्राङ्मेत्वोद्यच्छत एतं ग्रह-
 मनुद्यच्छन्ते चमसामन्थाश्रावयत्यो आवथासु औषधुक्कशा यज
 १ सोमागामिति । वषट्कृतातुवषट्कृते दिर्गुहोति । तथैव दिर्दिः
 सर्वाश्चमसामनुद्यत्येव प्रदक्षिणमावृत्य मैत्रावरुणस्य चमसे ग्रहस्य
 सःस्त्रावमवनयति ऊतं ॥ ऊते ऽवनयामूर्ध्वस्त्रान्तं देवेभ्यो
 मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति वा तूष्णीं वापैवैतत्पात्रमुपनिधाय
 मयैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनमधो मित्रावरुणाभ्यां पीतस्तेति ।
 १० मैत्रावरुणचमसमेवेते चयः समुपद्रव भवयन्ति । यथाचमसं
 चमसाग्निं ॥ इत्यात्मानं प्रत्यभिन्दन्ति । नाप्याययन्ति चम-
 सान्त्वंभक्षा मार्जवन्ते । ऽथाह प्रतिप्रक्ष्वातर्षही ते प्रचरेति ।
 तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रक्ष्वाता प्राकयन्नाह ॥ १८ ॥

- ब्राह्मणाच्छ्विनिसममनुस्यध्वसुभेतः सोमं प्रभावयेति ।
 ११ ब्राह्मणाच्छ्विनिसममनुस्यध्वसुभेतः प्रथममुस्ययन्ति । यथोपपादमित-
 रान्समुचीयोत्तरवेद्याः सःसादयत्यथादत्त उक्थ्यस्यास्या
 औपग्रवं पात्रं । तस्मिन्नेतस्य राज्ञो ऽध्वेक्षां गृह्णाति य
 उक्थ्यस्यास्या भवत्युपग्रामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्रा देवायुव-
 सुकथ्येभ्य उक्थायुवं यजसायुष इन्द्राय ॥ जुष्टं गृह्णातीति ।
 १२ पुनर्हविरसौत्युक्थ्यस्यासौ प्रत्यभिन्दन्ति । परिभ्रज्य सादयत्येव
 ते सोमिरिन्द्राय सेत्रापाप उपसृष्ट्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः
 प्रत्यङ् जुला सोममुपाकरोति । सुवते । ब्राह्मणाच्छ्विन

एषोतमेति प्राज्जमीह्याणां ऋषिः काशात्पराकावर्तते प्रति-
 प्रक्षार्ताभ्येनमाकथते प्राज्जया ऋषी प्रत्याकथते प्रतिप्रक्षार्ता
 ऋषति प्रतिप्रक्षति प्रविद्धसुक्तं प्रतिगीर्थं प्राकृत्योद्यत
 एतं पदमनूयन्ते चमसानयाभावयत्यो भावयत्युच्यते
 यज सोमानामिति वयङ्मना तु वङ्मते विजुषोति तथैव द्विदिः
 सर्वाः स्वमयाञ्जुक्त्ययं प्रदक्षिणमावृत्त्यं प्राज्जया ऋषिस्वमये
 यद्यस्य सः स्यादवमवगच्छति ज्ञतं वा ज्ञते ऽवगतामूर्जस्वक्तं देवेभ्यो
 अधुमक्तं मनुष्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवेतत्पाचमुपनिधाय
 भक्ष्येः प्रत्यक्षं चाद्रव्यगतं तु सवनमस्य इत्येष पीतक्येति प्राज्जया-
 ऋषिस्वमयेवेते चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति यथाचमसं
 चमसान्वितम् ■ इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टयन्ते नाप्याययन्ति
 चमसान्वितं सार्जयन्ते ऽथ प्राकथयन्त ॥ १६ ॥

अष्टावाकस्य चमसमनूयन्त्यसुचेतः सर्वश एव राजा-
 नसुचय मातिरीरिचः प्रतिप्रक्षार्तावपैतेन सचेष्ट रमैहि यज-
 मानेति पूर्वया द्वारा इविधानं प्रयासाचैतन्मर्म फलकयोः
 प्राचीनयोवसुन्तरक्षोमोपसृणानि यद्य प्रतितिष्ठेति वा तूष्णीं
 वा तक्षिणसंसृज्याभ्यास्यः कृत्वा दक्षिणस्य इविधानस्यान्तरेणेव
 राजानमुपावहरति इदे वा मनसे वा सोम राजजेष्टावरोहेति
 वाभ्यामयेनमुद्गात्रभ्यः प्राज्जसंक्षिप्तकथेष्टमिति यत्ने विवुर्यो-
 दुग्ध्याधवनीयमर्थं वसतीवरीणामवगच्छत्यर्थमेकधनानां सुरो-
 ऽयं वसतीवरीः सादयति पश्चादचमेकधनानां आवाकचमस-
 मेव प्रेषमसुचयन्ति यथोपपादमितराभ्यर्वश एव राजानः

समुन्नीधोत्तरवेधाः सखादयन्यावादनं चोप-
 ग्रहं पाचं तस्मिन्नेतः सर्वत्र एव राजानं गच्छति यः सखा-
 दयानां भवत्युपधामगच्छीतो ऽसि देवेभ्यः देवायुवसुवज्रेभ्यः
 सखायुवं यज्ञस्यायुवं इन्द्राग्निभ्यां तां जुष्टं गच्छामीति । नाच
 पुनर्वैविरसीत्युक्त्यासासीं प्रत्यभिगच्छति । दशाभिरेवैनां गृह्य
 न्युजति । परिमृष्य सादयत्येव ते योमिरिन्द्राग्निभ्यां नेत्यपाप
 उपसृष्य बर्हिषी आदाय वाचं धनः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोमसुपा-
 करोति । स्तुवते । ऽष्वावाकायैकोत्तमेति प्राञ्जरं ऽष्वाकश्च
 कासात्पराजगर्तते प्रतिगच्छाताभ्येनाकृष्यते ऽष्वावाकः ।

१० प्रत्याकृष्यते प्रतिगच्छाता । गच्छति । प्रतिगच्छति । प्रविष्ट-
 मुक्त्वं प्रतिगौर्यं प्राकृत्योद्युक्त एतं यजमन्नुद्युक्तो यमयान-
 यात्रायवत्यो आवयास्तु औषदुक्थया यज सोमानामिति ।
 यजद्विगतावयवद्विगते द्विगुहोति । तथैव द्विर्द्विः सर्वाः सप्तमवाञ्जु-
 त्यं प्रदक्षिणमावृत्त्या ऽष्वाकश्च यमवे यजस्र सखावमव-

१५ नयति ऊतं ता ऊते ऽवनयास्यूर्जस्वनं देवेभ्यो मधुमनं
 भवत्येभ्य इति वा तूष्णीं वाचैवेतत्याञ्जुपनिधाय भवैः प्रत्यङ्
 आद्रवन्तुवरनभव इन्द्राग्निभ्यां पीतयेत्य ऽष्वाकश्च यमवेवेते
 ययः समुपह्वय भवयन्ति । ययायमयं यमयानिन्म म इत्या-
 त्मानं प्रत्यभिगच्छते । नाप्याययन्ति यमयान्सर्वमवा मार्जयन्ते ।
 २० ऽयोक्थया इत्याह । मातःसवनं प्रतिगौर्यं प्रशास्तः प्रसूयतीति ।
 ययैतेत्याह प्रशास्ता । संतिष्ठते मातःसवनम् ॥ २० ॥ यजमनः ॥

॥ इति सप्तमः प्रश्नः ॥

प्रचर्यन्ति माधंदिनाथ श्वनाथ देवो हारावित्तत
 हवोर्ध्वेन^१ संमष्ट्रान्निदिनाध्वपुः प्राकायवाहाभिषोतार एत^२
 क्वचत^३ पावस्तुतमेहि^४ चवमानेति^५ पूर्ववा हारा हविर्धावं
 मपाय शोष्ठचमवे वस्तोवरीभो ऽवधो निःशिव्य तासु तथैव
 निराभासु चवमानं वाचयति^६ तासुचैव चवमानाथ संमष्ट्राथ ५
 वावापमादने ऽवस्तुपाशुसवनात् तथैव माधं प्रवित्त्य विष्टया
 राजानं वावाचमभि मिमीत इन्द्राय लेन्द्राय मेति^७ पञ्चकनो
 वधुपा पञ्चकनस्यचो^८ दञ्चकनो मिमागः सर्वथ एव राजानं
 'मिमीते'^९ ऽग्निरभ्युक्त पावस्तुत चचोषं प्रचक्षत्^{१०} द्विरेवाभ्युक्षा-
 धर्धरावधवं वाचो चरन्ति^{११} तथा मितः राजानः शोष्ठ- १०
 चमसीवाभिरुपसृजति^{१२} तथा संप्रचोति^{१३} तथा तिरस्वर्मन्फलके
 चभिरुपसृजति^{१४} तथा दृष्टीर्वाचयति^{१५} भावाः शूचयते^{१६} चोचवन्त
 एवाभिपुष्कन्तीशः इशः इहेति^{१७} तदेव यद्विनयन्तीशः^{१८} इह
 इशः इह इशः इहेत्यथ संमरचोमे मिमीतयन्तीशः इशः
 इहेत्यथैवः सुसंभतः संभरयाः संभर्योमेव चवचयति^{१९} ११

१ Thus PB TH Mantramālā.

२ Thus PTFB Bh., Mantramālā, Padārthanirv., *सुमरदि BJ
 Kcd.

३ Thus BHTP ■; चरति P.

४ Here and l. 13, 14 BP have the pluti sign also after the last
 इह (thus: इशः इति).

५ Uncertain reading. BT नदेवचद्विनयन्ती; H: नदेवचद्विनयन्ती; F:
 नदेवचद्विनयन्ती; P: नदेवचद्विनयन्ती इह; Bh. and Kcd. give no help
 (विष्टया चरन्ति, Bh.)

तमुन्नेताधवनीये ऽवनयत्येवमेव द्वितीयः पर्वण्यः संतिष्ठत ।
 एवं द्वितीयसृतीयस्य द्वितीये हवदुपयन्ति हवदुहवदित्यूनी-
 वमन्ततो दद्यापविषेण परिवेद्योन्नेष उत्पन्नवति । तदुन्नेता-
 धवनीये^१ विचारस्य प्रपीयस्य दक्षिणस्य हविर्धानस्थानरेषे
 १. उपावहत्य^२ चर्मणि निदधाति । तस्मिन्स्तथैव संस्थाप्याव्यः
 क्त्वा चतुर्थैतदुनीयं शवसुखेभ्यो व्यपोहति । तथोद्गाता^३ ■
 प्रक्षीता वा दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादवसुपश्यस्य प्राञ्चं पावसु
 द्रोणकक्षग्रमभ्युहति । तस्मिन्स्तथैवोदीचीनद्वयं दद्यापविषं
 वितत्य प्रभिद्ध^४ शुक्रामन्विनी पक्षौ गृह्णात्ययत्तुपावाभ्यां द्वौ
 १०. मरुतनीयौ पक्षौ गृह्णाति ■ १ ■

मरुतानां वृषभं वातुधानमिन्द्र मरुत इव पाहि सोम-
 मिति द्वाभ्यामचोपरिष्ठादाययणमानीयाधस्तादुपगृह्णाति । तं
 तथैव चिरमिहिद्वय परिमृज्य आदधति । तथोक्त्य^५ गृह्णा-
 त्युक्त्येन राजानं परिदधाति । तथोपर्वर्धं द्रोणकक्षे परिमु-
 ११. पाचं प्रास्य द्रष्टानलुमन्मवते द्रष्टवस्तन्म यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो
 यस्ते द्रष्ट इति । तथोन्नेतारमाचारिकं पूतभृतं कुर्व पवमानस्य
 यद्यान्महोष्मामीति । तद्यारिके पूतभृति पवमानस्य यद्यान्महोष्मा-
 त्पुपयामगृहीतो ऽसौन्नाव मेति द्रोणकक्षग्रमभिष्टुगतीन्प्राप
 मेत्याधवनीयमिन्द्राय मेति पूतभृतं । तथोन्नेतरित्याह प्राक्षर
 १०. राजानं पूतभृतमभि संपवथताद्ग्राभिराधवनीयं गृह्णा लुक्ता-

१. Some MSS. : तदुन्नेता ।

२. उपावहत्य B; उपावहत्य BHP, comp. p. 208, 12.

३. यथोद्गाता H.

दिति^१ ॥ तथा करोति^१ तथाप्य उपलब्धं बर्हिषी आदायोप-
 निःसर्पति^१ तेषु तथैव समन्वारभ्येव्याहवनीये सुवाञ्छति
 भुञ्जोति^१ विधे देवा मन्त्र इन्द्रो अस्मान्निधित्वीये यवने
 न मनुः । आनुधन्नाः प्रियसेषा वदन्तो त्वं देवानां सुमतौ
 ॥ आयेत्येतयाभर्थं भुञ्जतो^१ यथावेदमितरे भुञ्जत्यप ५
 प्रदक्षिणमावृत्त्य बहो ऽभि प्रयमानः सर्पन्ति^१ तथा^१ यदधि
 यथायतनमुपविशन्ति^१ तथोद्वाचे वा प्रसोचे वा बर्हिषी
 प्रथमस्तुक्कामसोऽपसरयन्ति मिथुनस्य प्रजात्या इति वा
 ह्येयी ॥ तथोपाकरणं कथयति वायुर्बिहर्तेति^१ य एष पञ्चदशो
 मासंदिनः पवमानो भवति^१ तस्मादस्यां प्रशुतायां वाचयति १०
 सुपथो ऽभि चितुष्वन्दा अनु तारभे सन्नि मा संपारयेत्यप
 यतुहेतारं व्याचष्ट^१ उद्गते वाचि संमैवमाद्याग्नीदग्नीन्विचर
 बर्हि सृण्वधि पुरोडाशाः अचंक्षुर प्रतिप्रज्ञातर्दधिवर्माव
 द्वाचरेति^१ यथासमैवं तौ कुरतर्त्तवापः^१ उपलब्ध्यादेहि
 यजमानेति^१ पूर्ववा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा यमस्तः १५
 राजानमुपतिष्ठते^१ तथावकाग्नेश्चरति^१ तथा प्रचरन्तां नवज्ञानो
 भुञ्जोते^१ तथैव आग्नीत्र आग्नीमीवाद्भिषिषादनुपूर्व^१ धिष्वि-
 षेव्यङ्गारान्विचरति^१ तथा पुरस्तात्प्रत्यङ्गासीनो विहताभिष्वि-
 षाव्याचारयति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य उद्गते प्रचरन्तीः

१ उपदेयव BJ.

१ Thus BT; कुरतीवाच the other MSS.; J corrupt.

१ Thus BJHP, आनपूर्व F; आनुपूर्व T.

सादयति । तथा चांकाशितेन पथा प्रख्याह सूयाति संततां
गार्हपत्यादाचवनीयात् ॥ २ ॥

- अथान्तरेण इविधाने उपविष्ट दधियर्माय दधि याचति ।
तदाचनमवेक्षते ज्योतिरसि वैशानरं प्रश्रिये दुग्धमिति । बर्हिषो
१ अन्तर्धाय कृश्वे वा चमसे वा गृह्णाति यावती चावाप्रथिवी
महिषा वाचश्च ॥ चिन्मवो वितस्तुः । तावन्तमिह ॥ यश्च
सहोर्जा गृह्णाम्यकृतमित्यपोदृत्य बर्हिषो चयेन ॥ औषाति
वाक् च ता मन्त्रश्च औषीतां प्राणश्च आपानश्च औषीतां
चक्षुश्च ता ओं ॥ औषीतां दक्षश्च ता वचं च औषीतामो-
१० ॥ ता वक्षश्च औषीतामायुश्च ता जरा च औषीतामात्मा
॥ ता तनूश्च औषीताः इतो ऽसि इतंजतः इताव ता
इतेभ्यस्वा इतं कृषित्यथाह चोत्तर्वदक्ष धने वाचमित्यथैन-
मादायोपोत्तिष्ठताश्च आतश्च दधिरित्यथाऋष्याश्व्याह दधि-
धर्मश्च यजेति । यज्जुते जुहोति यमिहमाज्जर्वरणं यमाज्जर्भं
११ मिममाज्जर्भसु मत्तमाज्जः । यो देवानां देवतमस्तपोजास्तस्यै ता
तेभ्यस्वा साधेत्यनुवचद्भुते जन्मा हरति भवश्च । ॥ यावन्तः
प्रवर्ग्यस्तर्जिजस्तोपहवमिह्वा यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयति मधि
त्यदिन्द्रियं भक्षयति दक्षो मधि क्रतुः । मधि धायि सुवीर्यं
विश्वगृह्यसो विभातु मे ॥ आकृत्या मन्त्रा सह विराजा
१२ ज्योतिषा ॥ । यजेन पयसा ॥ ब्रह्मणा तेजसा सह । क्षयेण
यज्ञसा सह सत्येन तपसा सह । तस्य दोहमग्नीमहि ॥ सुव-
मग्नीमहि । तस्य भक्षमग्नीमहि तस्य ॥ इत्येव पीतस्य मधुमत

अपक्षतस्योपक्षते मन्थयामीति^१ निर्दिश्य पात्रं प्रयच्छति^२
 तथा सवनीयान्पुरोडाशान्प्रयच्छति^३ तेषां तथैव समवधन्नाह
 माध्यन्दिनस्य सवनस्येन्द्राद्य पुरोडाशानामवदीयमानानामनु-
 ब्रूहीति^४ पूर्वाधादिवदायापराधादिवद्यत्निभिवारयति^५ प्रत्यनक्ति^६
 तत्रोपधत्ति^७ क्षिप्रकृते सर्वेषां सक्तसक्तदुस्तराधादिवद्यति^८
 द्विद्विभिवारयति^९ न प्रत्यनक्त्याकम्भयाभ्याम्भाह माध्यन्दिनस्य
 सवनस्येन्द्राद्य पुरोडाशान्प्रक्षितान्प्रेष्येति^{१०} अवब्रूते जुहोति^{११}
 तथा अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१२}
 अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१३}
 अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१४} तत्रो-
 अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१५} २०
 अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१६} प्रतीकः पुरोडाशान्प्रक्षितोत्थत्वेने संधत्ति पञ्चम
 इति वदन्तो^{१७} ॥ ३ ॥ अहोप्रायेऽनुब्रूहीत्यामायाहोप्रायेऽप्रेष्येति^{१८} ॥ ॥

श्रौतसमसमनूयध्वसुभयतःशुक्राङ्गुलध्वमच्छावाकस्य
 अन्तर्वाध्वरी^१ इति तदुभयस्य प्रतिप्रस्थातस्तुर्भिर्मां प्राक्क्षैः
 प्रोक्षिताप्रोक्षितैः प्राशुपक्षम्येति^२ यथासमैवं ते कुर्वन्ति^३ समाजं २५
 कर्माभावणादामावण एव^४ व्येत्यवाध्वरीः^५ पुरस्तात्प्रत्यङ् तिष्ठ-
 न्नाभावयत्यो आवधान्त औषप्साध्यन्दिनस्य सवनस्य निष्कैवल्यास्य
 भागस्य इकवतो मन्विषतो मधुसुत इन्द्राय सोमाग्रक्षितान्प्रे-
 ष्येति^६ अवब्रूते यज्ञोभौ जुहोतः ॥ प्रथमः संकतिर्विन्दकर्मति^७

१ Uncertain reading and interpolation, एवरीत्या. BJ; एवे-
 त्याया. T Keā; इव-त्याया. ■; एवेनित्या. HP; Bhavaasāmin; एव येति
 भिद्यत इत्यर्थः. A Prayoga: एवन्ति भिद्यत इत्यर्थः (Grantha).

- वधङ्गतातुवधङ्गते द्विर्जुहोति^१ विर्दिः सर्वाश्चमसाञ्जुहोति^१
 तथा संशेषमात्रं मैतु श्रोतुश्चमसः प्र नक्ष्वाण इति^१ तथा^१
 प्रदक्षिणमाहृत्य श्रोत्रचमसे चक्षुष्यं चक्षुःस्वावमवलयति ऊतं ■
 ऊते ऽवनयाम्यूर्जस्वनं देवेशो मधुमन्तं मनुष्येभ्य इति ■
 ५ दृष्यां वा^१ तथा प्रतिप्रक्ष्वातोत्तरार्धं चाक्षवनीयस्य मन्विनः
 चक्षुःस्वावं जुहोति^१ तथाप उपसृज्य ह्यक्षपाचं च मन्विपाचं ■
 क्षरे यथायतनं सादयति^१ यन्मेते भक्षिणीं चमसाक्षयैते
 शोचकाणां चमसाधर्षवः सक्तश्चक्षुःशोचकश्चादभुजीवोपावर्तन्ते^१
 तेषां तथैव मैत्रावदयचमसमादायाज्यायाच प्रशास्यतेति^१
 १० वधङ्गतातुवधङ्गते द्विर्जुहोति^१ नक्ष्वाण्योतर्धजं तेहर्धजाञ्ज्यायाक
 यजाग्रीहोति^१ वक्षुषाः संधान्य प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्माहृत्या-
 सेषं श्रोतारमुपविशत्यवाहग्रीदिति^१ ■ भद्रमकरित्याच श्रोता
 यो नः शोमः राजानं पाचयिष्यतीति^१ तथाप उपसृज्य शोच
 इवाहुपोष्यन्ते^१ उपसृज्यमानायामिवायासुपप्रगृह्णन्ति चमसा-
 १५ तुपङ्गतायामिवायामग्रीध आदधाति पठवत्^१ शान्ति^१
 मार्जयन्^१ इतोपङ्गताश्चमसान्प्रचयन्ति भक्षेचि नाविशेति^१
 दीर्घभक्षमनुद्रुत्य चक्षुःशोच्यं शोम देव ते मतिविदो
 माधंदिनस्य सवनस्य विष्णुपुण्ड्रस्य इन्द्रपीतस्य मधुमत चय-
 ङ्गतस्योपङ्गतो भक्षयामीति^१ श्रोत्रचमसेवैते चयः समुपङ्गव
 १० भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चमसान्दिनं न इत्यात्मनं प्रत्यभिह्वयन्ति^१

आधाद्यवन्ति चमसानायायस्य चमेतु त इति^१ यौदन्ति
 नारायणा आधाधिता दक्षिणस्य दक्षिणस्थानापाकममधो-
 ऽधस्तौषाद्य मदनतौषाधितस्त्रिकाकाल आग्नीमे चममानः
 पुरोडाशानां प्राप्नाति^१ यदग्रता आत्पञ्चो पञ्चोभासे^१
 ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

■ दाक्षिणानि शोभन्त्याचत्याव्यक्तासीः ससुवाः कुचं
 वायव्येतेषां वसनस्यन्तमाधां दशायां चिरस्थगच्छः प्रपथितो
 भवत्येतस्मादायादेहि चममानेत्युत्तरेवाग्नीमेचं परीत्योत्तरेष
 चरः परीत्य पूर्ववा दारा प्राप्ता प्रपाद्य समन्वारभ्येष्यपि-
 भतेषु संप्रच्छजेषु गार्हपत्य आभ्यं विद्याप्योत्पूय कुचि चतुर्दशीतं १०
 गृहीत्वा वसनस्यन्तः सुन्दरः उपसंगृह्य सौरोभासगृह्यां
 गार्हपत्ये कुचोत्पूय त्वं जातवेदस्य देवं वचमि नेतवः । इमे
 विश्वस्य सूर्यः साहेत्यपरं चतुर्दशीतं गृहीत्वा गार्हपत्य एव
 कुचोति चिचं देवानासुदगादनीकं चतुर्मिषस्य वसनस्यग्नेः ।
 आग्रा आवाग्रथिनी अन्तरिचः सूर्यं आत्मा जगतस्तस्युपस्य ११
 साहेत्यवाग्नीमे द्रुत्वा कुचि चतुर्दशीतं गृहीत्वा वसनस्येवान्तः
 सुन्दरः उपसंगृह्य नयवत्यवाग्नीमे कुचोत्पूये नय सुपवा राधे
 अस्त्रान्निमानि देव वयुनानि विद्वान् । युथोध्यस्मज्जराणमेनो
 भूयिष्ठा ते नमसक्तिं विधेम साहेत्ययं दिवं गच्छ सुवः पतेति
 चिरस्थः जलोद्भूताति^१ सृज्यन्ते दक्षिणा दक्षिणापयेनान्तरेष १०

१ Thus all and P, except B, which has •क्षानाचं• ।

१ सुन्दरः Bf.

सदस्य भार्गवायं चानारेण सदस्याग्रीभं चानारेण चात्माशो-
त्करावेवमुदीच्यः प्रतिपद्यन्ते^१ ताः प्रदक्षिणं कृत्वाभ्येति हृत्पेय
वो हृत्पमभ्येति वयसा वय इत्येवैना विभजति तुषो वो
विश्ववेदा विभजतु वर्षिष्ठे अधि नाक इत्येव सदोऽभ्येत्येतने^२
५ अग्ने राध इति सोमकुतं तन्निषस्य पया नयतेष्व पया मेन
चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पया सुविता नयन्तीरिति^३ ॥ ५ ॥

अथैव आच्योऽयेण सद आशो^४ तमभ्येति^५ ब्राह्मणस्य
राध्यासमुचिनामर्थं पितृमन्तं पितृमन्तः सुधातुदक्षिणमित्येवै-
सुत्तस्य प्रच्छति क आच्ये इत्यथमसमितितीतरः प्रत्याह^६ तं
१० तथैव द्वितीयसुत्तस्य प्रच्छति क आच्ये इत्यथमसमितितीवेतरः
[]^७ तं तथैव तृतीयसुत्तस्य प्रच्छति क आच्ये इत्यथ-
मसमितितीवेतरः प्रत्याह^८ [] पाणी हिरण्यमादधाति चन्द्र^९
मः^{१०} इति चतुः साम्यदुपकथ्यते^{११} इत्याग्रीभं कृत्वा हिरण्यमुच-
मग्रीधे ददात्यथ सद आगत्य ब्रह्मणे ददाति होच उक्ताचे^{१२} इथ
१५ हविर्धानं कृत्वाध्वर्यवे ददाति [] चैनमस्येऽभितो भवनय्य सद
आगत्य प्रसोचे ददाति प्रत्रास्त्रे ब्राह्मणायश्मिने ऽङ्गाभाकस्य
सदस्यस्याग्रीभः पोटुर्नेष्टुर्गवस्तुत उज्जेतुः सुमह्यस्तुत प्रतिवर्तु-
रन्ततो^{१३} यथासमुदितं प्रवर्षयेभ्यो^{१४} इथाहैहि यजमानेत्याग्रीभं

१ Thus FHTP, Keś. ; अभ्येति BJ.

२ Thus TPH ; अभ्येति the other MSS.

३ चंद् THF Mantrenāḥlā ; चंद् BP and a Prayoga ; चंद्मयेति Keś.

४ उपकथ्यते the MSS.

द्रुता क्षुचि चतुर्दशीतं गृहीत्वाग्नीध्रे पक्ष वैश्वकर्मणां जुहोति
 धनपतिस्तृपथ एनसाङ्गरित्वातिनामातीमोक्षेक्षरत्यग्निना^१
 देवेन ये देवा ॥ इत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथ यजमानं
 प्राक्षमीचयति वि सुवः ॥ अन्तरिक्षमित्यथैनः सदस्युप-
 देशयति यतश्च सदस्यैरित्यथ दक्षिणाः समनुदिशत्यस्रहाणा
 देवता गच्छत मधुमतीः प्रदातारमाविशतानवहायासाम्देव-
 चानेन पथेत सुज्ञतां लोके वीहत तप्तः सः कृतमिति^१ ॥ ६ ॥

॥ प्राजापत्याग्नेत्राय मदत्नते ऽनुभूषीति^१ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रक्षाता यथावादापोपनिष्कामत्युपनिष्कामत्येवाध्वर्युर्घृहा-
 वादत^१ अन्तरिक्षेति प्रतिप्रक्षात्ते ऽत्यन्तरं मयच्छतपाभाष-
 नाथो मावन्मासु औषडिन्नाय मदत्नते प्रेक्षेति^१ यवद्वृते
 वहोभौ जुहोतौ^१ ऽथ प्रतिप्रक्षाताध्वर्योः पात्रे ग्रहस्य सः स्वाव-
 सवनयति^१ तमाह प्रतिप्रक्षातरेतेन पात्रेण तृतीयं मदत्नतीथं
 पक्षं गृह्णायेति^१ तेन प्रतिप्रक्षाता तृतीयं मदत्नतीथं पक्षं
 गृह्णाति श्लोककक्षत्रात्परिश्रुता पात्रेण मदत्नाः इन्द्र सुवभो
 रणाथेत्यनुद्रुत्योपचामगृहीतो ऽधोन्नाय ता मदत्नते जुष्टं
 गृह्णामीति^१ परिश्रुत्य सादयत्येष ते धोनिरिन्नाय ता
 मदत्नत इत्यथाध्वर्युः प्रदक्षिणमासृत्य प्रत्यङ्मासृत्य होचैतत्पात्रः
 संभक्ष्यतीन्नेय मदत्नता पीतस्येत्यथ निगुह्य पात्रं पराङ्मावर्तत
 इका देवङ्गरिति^१ यावदेतच्छ यजुषः पर्याप्नोति तावज्जपत्य-^{१०}

- भेनमाङ्गयते होता^१ प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः^१ शङ्खति^१ मति-
 गृह्णाति^१ प्रभिङ्गमुक्थं मतिगीर्घं प्राङ्गेत्योदङ्कृत एतं इतीधं
 मदनतीधं यद्वर्मनूद्यन्ते नारायणसार्णवाश्रयस्यो आश्रयस्य
 औषदुक्थया यज सोमयेति^१ ववङ्कतासुववङ्कते दिवुहोति^१
 १ तथैव दिर्दिर्गारायणसुप्रकल्पयन्त्येतत्प्राचं नारायणसा अन्वा-
 यन्त्यसुववमभय इत्येव मदनता पीतयेति^१ होता वैवाध्वर्युश्चै-
 तत्प्राचः संभयन्तो नारायणसपीतेन नारायणसाश्रयस्य-
 पीतस्य सोम देव ते मतिविदो माध्वदिनस्य सवनस्य चिदुप्-
 ह्वदयः पितृपीतस्य मधुमत उपङ्कतकोपङ्कतो भक्षयामीति^१
 १ होताचमयमेवेते ययः समुपङ्कय भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 यन्ति ॥ इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्यन्त^१ आप्याययन्ति चमया-
 नाप्यायय सनेतु त इति^१ सीदन्ति नारायणसा आप्याययिता
 दक्षिणस्य हविर्धानापाकममभोऽध्वो^१ माहेन्नाय^१ ॥ ७ ॥

- अथ प्राङ्गेत्य शुक्रपाचसाददान आहोमेतर्घ्वमं माहेन्नायं ययं
 १ नृक्षान्यचोदङ्कः राजानं पूतभृतमभि संपवथताइशाभिर्होच-
 ककशं नृक्षा न्युक्ततादिति^१ ॥ तथा करोति^१ ॥ शुक्रपाचेष
 माहेन्नायं ह्रीणकक्षशाङ्कृणाति महाः इन्द्रो ॥ ओजयेत्यनुकृत्यो-
 पयामगृहीतो ऽमि महेन्नाय त्वा जुहं गृह्णामीति^१ परिमृज्य
 सादयत्येष ते धोभिर्महेन्नाय त्वाप उपसृज्य बर्हिषी सादाय
 १ वाचंयमः प्रत्यक् द्रुत्वा सोममुपाकरोति^१ क्षुवते माहेन्नाय^१

प्रकृते चाधि संप्रैषमाहाभिषोतारो ऽभिषुषुताग्नीदागिरं
 विनयोऽसुषुषुसुदाद्य प्रतिप्रस्थातर्वाहणेककपासं निर्वप सौम्यस्य
 विह्वीति^१ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^१ होच एषोत्तमेति प्राजुर्होतुः
 कासात्पराकावर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाकथते होता^१ प्रत्याकथते
 ऽध्वर्युः^१ गृह्णन्ति^१ प्रतिवृणन्ति^१ प्रधिह्वसुक्कं प्रतिगौर्यं ५
 प्राकृत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं यद्वमनूद्यच्छन्ते नारागश्शान्मथा-
 भावयत्यो आवयासु श्रीयद्वस्यशा यज सोमस्येति^१ वक्त्रतानु-
 वक्त्रते दिर्जुहोति^१ तथैव दिर्दिर्नारागश्शाननुप्रकम्ययन्त्येतत्पात्रं
 नारागश्शान्मथायन्तुमवनभसो महेन्द्रेण पीतस्येति^१ होता
 चेवाध्वर्युर्देतत्पात्रं संभक्षयतो नरागश्शपीतेन नारागश्शान्- १०
 नरागश्शपीतस्य सोम देव ते मतिविदो माभ्यंदिनस्य सवनस्य
 निष्टुप्कन्दसः पिबपीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षथा-
 मीति^१ होत्वममसमेवैते ययः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं
 चमसान्धिव स इत्यात्मानं प्रत्यभिसृजन्ते^१ नाप्यायचन्ति
 चमसान्धिवभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽधेन्द्राय त्रेन्द्राय त्रेत्येवं १५
 विभिरुक्थ्यपर्यायेच्चरति^१ तं तथैवोत्तमे ऽतिग्रिष्ट आहाच्छा-
 वाकस्य चमसमनूद्यध्वमुञ्जेतः सर्वं एव राजानमुञ्जय मातिरी-
 रिचः प्रतिप्रस्थातर्वाप्येतेन यज्ञेण रमैहि यजमानेति^१ पूर्व्या
 दारा हविर्धानं प्रस्थाद्योदुष्याधवभीषः सर्वं एव वसती-
 वरीः पर्वञ्छति^१ सर्वं एवैकधनामुरोऽचमेव वसतीवरीकस्रञ्च २०

नृद्धा न्युजति^१ पश्चादक्षमेकधनान्^२ नृद्धावाकधनसमेव प्रचमसुज-
यन्ति^३ यथोपपादमितरा^४र्धश एव राजानः ससुज्जीकोत्तर-
वेद्याः सः मादयन्^५ पादस उक्त्यस्तास्या श्रीपशयं पात्रं^६
तस्मिन्नेतः सर्वश एव राजानं गृह्णाति ॥ उक्त्यस्तास्या भवति^७
१ स^१ उ^२ वा^३ ऐम्^४ एव भवन्^५थोक्त्यं^६ वाचीत्याह माध्यंदिनः
सवनं प्रतिगीर्थं प्रशास्तः प्रसुहीति^७ धर्पतेत्याह प्रशास्ता^८
संतिष्ठते माध्यंदिनः सवनम् ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

प्रसर्पन्ति द्वितीयसवनाय देवौ द्वारमित्यत एवोर्ध्वेन^१
संप्रसृप्तान्विदित्वाध्वर्युः प्राकृत्यन्नाहमीत्यपरिग्रहमाहर प्रति-
१० प्रसृप्तराग्निरमानय प्रतान्तश्चामरदित्यग्रहाय दध्याहरेहि यज-
मानेति^२ पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य ॥ एव उपाः^३शपात्रे
ऽः^४शः प्राप्नो भवति तं माध्यंदिनीय ऋजौषे ऽपिभुज्य यमेव
कां^५ वावाकमादायोकेतारनादाहरोपक्षेतेत्युपहृत्युकेताधव-
नीवाद्दक्षनेनापरिमितमभिषुत्यायेनः सुसंधतः संभरच्याः
११ संभृत्योक्षेच उत्प्रवच्छति^६ तमुकेताधवनीये ज्वनयत्येवमेव
द्वितीयः पथीयः संतिष्ठत^७ एवं द्वितीय^८ ऋजौषमन्ततो
दद्यापवित्रेण परिवेद्योक्षेच उत्प्रवच्छति^९ तदुकेताधवनीये^{१०}
विद्यास्य प्रपीय दक्षिणस्य दक्षिणस्यान्तरेणेषे उपातिहृत्य^{११}
नीय उक्तादयति^{१२} परिग्रहन्ति पूर्वा द्वारमपरा वापादस

१ सउदैरेन् B; सउवेन् T; PHF om. वा; J corrupt.

२ यथोक्त्यं JT.

३ संभव BF.

४ तमुकेता some MSS.

५ उपतिहृत्य here all, also P.

आदित्यस्यास्या औपश्रवं पाचं^१ तक्षिषेतस्य राक्षस्युत्पीयवेकां
 गृह्णाति य आदित्यस्यास्या भवति कदा च ॥ सारौरभीत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽआदित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामीति^२ बर्हिषो
 अनाधौच इदं तातक्षेन जीवाति कदा ॥ न प्रयुज्यसीत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽआदित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामीत्युद्रुत्य
 बर्हिषो अर्धवेकाः राक्षो गृह्णाति यज्ञो देवानां प्रायेति
 सुवमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽआदित्येभ्यस्ता जुष्टं गृह्णामी-
 त्येनैः कविमत उपाऽऽयवमेन जीवाति विवक्ष आदित्येन ते
 योत्तपीयसोन मन्दस्य तेन ॥ ॥ ते यत् तर्पितारो या
 दिव्या इतिह्यया सा ओषामोत्येनमुद्रुकात्येन विज्ञानमुपेति १०
 यदि ताजक प्रमत्तत्यनुर्बुक्^३ पर्यन्तो भवति^४ यदि चिरमव-
 र्बुको^५ न चादयतीति प्राज्ञकर्मयेनमुपाऽऽयवमं दद्यापविषेय
 परिदेव्य तेनाधनात्पाचमुद्रुभूमिकारमविविधम् ॥ ८ ॥

या यमुद्रादानारिवात्प्रजापतिरदधिं आदयामीन्ः प्रसौतु
 अदमो यवयन्तुचभय इचिवी भिष्टोदं दिव्यं नमः । उद्रो ११
 दिव्यस्य नो देहीशानो विद्युजा इतिमित्येनमुपाऽऽयवमं^६
 दद्यापविषेय परिमृज्य यावद्वयिष्यति^७ विद्वत्ति पूर्वां दार-
 मपरां चाचैतं^८ यत् बर्हिषेजोनापिधाद्योपीतिह्ययादित्येभ्यः^९

१ Thus J only ; दत्तद्वर्बुक् ॥ ; द्द्वर्बुक् HF ; the other MSS. are still more corrupt.

२ अयेवसु all except H, which has अयेवसु* ।

३ Thus PHJ Ked. ; अयेन the other MSS.

४ औपीतिह्यसु TP ; औपीतिह्यसु J ; औपीतिह्यसु B ; औपीतिह्यसु HF.

- प्रियेभ्यः प्रियधामभ्यः प्रियमतेभ्यो महस्ववरस्य पतिभ्यः शरीरन्तरि-
 रिक्खाध्यक्षेभ्यो ऽनुभूषीत्यत्याम्नामास्यादादित्येभ्यः प्रियेभ्यः
 प्रियधामभ्यः प्रियमतेभ्यो महस्ववरस्य पतिभ्यः शरीरन्तरिक्-
 खाध्यक्षेभ्यः प्रियेति' वचद्भुत शोधधीः प्राच्याग्नादादित्यं जुहोति
 ५ वचद्देव' न ज्ञत्वाप्नोयते' पर्याहृतस्यैव प्रतिप्रस्थाता पाचमा-
 दत्त' एतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता पूतभक्तो विक्षे पवित्रं विगत्य
 हौ वा जीवा राज उदचनानानयत्यापयणनेषाभ्यर्चुरादत्त'
 आदित्यस्याकीं प्रतिप्रस्थाता शोषप्रणाः संप्रगृह्णाति' ताकीं
 तिस्रणां चतस्रणां वा' धाराणं तयोपरिष्ठादापययमानोवाध-
 १० साक्षुपगृह्णाति' तं तथैव चिरभिधिकृत्य परिस्रज्य सादय-
 त्वपोदृत्य पवित्रं वर्धिवौ अन्तर्धायाग्निरमवणयत्यन्वारम्भायां
 पत्न्यामस्ये दिवाशो वधुवे चिकित्सतेति चतस्रभिरनुक्त्वम्ब-
 समपोदृत्य वर्धिवौ पूतभक्तो विक्षे द्रव्याननुमन्त्रयते' हौ
 पदमानस्य पक्षौ गृह्णाति' तथोजेतारित्याह प्राच्यः राजानं
 १५ पूतभक्तमभि संपवयताह्वाभिराधवनीयं मृदा मृज्जतादिति' च
 तथा करोति' तथाप उपसृज्य वर्धिवौ आदाशोपनिःसर्पति'
 तेषु तथैव समन्वारमेष्वाधवनीये जुवाज्जतिं जुहोति' ॥ १० ॥
 इदं तृतीयः सवनं कवीनामृतेन ये समसमैरयन्त । ते
 शोधन्वताः सुवरानग्राताः क्षिष्टिं नो अभि वसीधो नवन्त
 २० साहेत्येतथाभ्यर्च्य जुहुतो' यथावेदमितरे जुहति' तथा

प्रदक्षिणमावृत्त्य सदो ऽभि पवमानः सर्पन्ति^१ तथा सदक्षि
 यवायतनमुपविशन्ति^१ तथोद्गात्रे ■ प्रस्तोत्रे वा बर्हिषी
 मयच्छत्युक्तामथोदपक्षरवमसि सिधुनस्य प्रजात्या इति वा
 त्वथी^१ वा^१ तथोपाकरणं जपति वायुर्हिर्नर्तति^१ स एष
 सप्तदश आर्भधः पवमानो भवति^१ तथा नवभ्यां प्रस्तुतायां ■
 वाचयति सचापि जगतीच्छन्दा अनु स्वारभे स्मृति मा
 संपारयेत्येव पञ्चहोतारं व्याचष्ट^१ अद्भुते सावि भग्नैवमाहात्म्यौ-
 ष्कास्त्राकाश्विहर बर्हि स्तृणाधि पुरोडाशाः अक्षंक्षुभ प्रति-
 ■ पशौ संवदस्तेति^१ स्यासंप्रैवं तौ कुशतस्तथाप
 उपसृष्टाहैहि यजमानेति^१ पूर्ववा द्वारा हविर्धानं प्रपाद्य तथा १०
 समसाः राजानमुपतिष्ठते^१ नात्रावकाशैश्चरति^१ तथा मत्तरण्यां
 नवशलो रट्तीते^१ तथैव आग्नीध आग्नीध्रीयाद्विष्ण्वादनपूर्वैः
 धिष्णिषेभु ग्रास्त्राकाश्विहरति^१ तथा सुरसात्प्रत्यङ्गासौनो
 विहृताः स्त्रास्त्राकाश्विहरति^१ तथोत्तरस्य हविर्धानस्य पुबुके
 प्रवरणीः सादयति^१ तथा सांकाग्निनेन पवा इच्छाः स्तृणाति १५
 संततां नार्हपत्यादाहवनीयात्^१ ॥ ११ ॥

■ पशुना चरति मनोतामस्यतिनेडाग्नेम^१ तथा सव-
 नीयान्पुरोडाशान्वाचति^१ तेषां तथैव समप्रसन्नाह हतीयस्य

१ आनुपूर्व^१ T, अनुपूर्व^१ PBJ; अनुपूर्व^१ P; आनुपूर्व^१ H.

१ ग्रास्त्राकाश्वि PBJ; ग्रास्त्राकाश्वि BHF; ग्रास्त्राकाश्वि and ग्रास्त्राकाश्वि H.

- सवनस्येष्टाय पुरोडाशानामवदौषमानामनुब्रूहीति' पूर्वार्धा-
द्वदायापरार्धाद्वद्यत्यभिचारयति' प्रत्यनक्ति' तथोपयति
क्षिष्टकृते सर्वेषां ऋक्तसक्तदत्तरार्धाद्वद्यति' द्विरभिचारयति'
न प्रत्यनक्तव्याकन्यायाद्याह द्वतीषस्य सवनस्येष्टाय पुरोडा-
शान्प्रक्षिताग्नेयेति' वषट्कृते जुहोति' तथा समावपमान
आहाग्नये ऽनुब्रूहीत्यावाहाग्नये प्रेक्ष्येति' वषट्कृत उत्तरार्ध-
पूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा आहुतौर्जुहोत्युदङ्गत्याकन्य यथायतनं
क्षुचौ सादयित्वा तथैव पाद्यामिडां समवधाप्य प्रतीषः
पुरोडाशान्प्रक्षिणोत्यनु वैके संयन्ति पशव इजेति वदन्तो' इय
१० प्राकृत्यन्नाहोत्रीयमानेभ्यो ऽनुब्रूहि होतुसमसमनूजयध्वं तीमां
आग्नीर्वतः कुरुध्वमुषेतः सोमं प्रभावयेति' होतृचमसमेव
प्रथममुजयन्ति' यथोपपादमितरान्सुचीयोत्तरवेद्यां स-
सादयन्त्यथ प्राङ्मेत्य होतृचमसमादायाश्चाद्याह द्वतीषस्य
सवनस्यर्धुमतो दिभुमतः प्रभुमतो वाजवतः सविहवतो
११ इहस्यनिधनो विशदेच्यावतस्तीमां आग्नीर्वत इन्द्राय सोमान्
प्रक्षिताग्नेयेति' वषट्कृते जुहोति श्येनाय पत्नये स्वाहेत्यनु-
वषट्कृते हस्यन्तां होत्रा मधोर्धृतस्य स्वाहेति' वषट्कृतासु-
वषट्कृते त्रिर्जुहोति' तथैव द्विर्विः सर्वांश्चमसाञ्जुहोति' तथा
संप्रेषमाह प्रेतु होतुसमसः प्र ब्रह्मणः प्रोक्तातुः प्र यजमानस्य
१० प्र सदस्यस्य होत्रकाणां चमसाध्वर्यवः सक्तसक्तदाग्नीर्वतो ऽभु-
क्षीयोपातर्तध्वमिति' यन्त्येते महर्लिजां चमसासंयते होत्र-

१ विवेहे. BT, Mantarmālā, the other MSS., also P, have विवेहे ।

काथा चमसाध्वर्थवः सकृत्सकृदाशौर्वतो ऽभ्युज्जीधोपावर्तन्ते^१
 तेषां तथैव जैत्रवक्ष्यचमसमादायाश्रव्याह प्रशस्त्यर्थेति^२
 वषट्कृते जुहोति विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहेति^३ परिधये
 जगप्रथमायेति^४ आह्मणाच्छ्रयिन्^५ ऊर्जे होवाणामिति पोतुः^६
 पथसे होवाणामिति जेष्टुः^७ प्रजापतये मनन इत्यच्छावाकस्य-
 तैस्तृतायाः सुवर्वाङ्गित्यग्नीधसमन्वितममेवासुवषट्कृतेति^८ तन्मन्त्राः
 होवा मधोर्ध्वतश्च स्वाहेति^९ मन्त्र होवाः संयाज्य मद्रक्षिणमावृत्य
 प्रत्यङ्गाङ्गुत्यायेण होतारक्षुपविशत्यथाङ्गौदिति^{१०} स भद्रम-
 करित्याह होता यो नः सोमः रराजानं पाचयिष्यतीति^{११}
 तथाप उपसृज्य होम इडासुपोष्यन्त^{१२} उपह्वयन्मानाथामिडा-
 यासुपप्रस्तुज्जति चमसानुपह्वतायामिडायासग्रीध आदधाति
 षड्वन्तं^{१३} प्राकृति^{१४} मार्जयन्त^{१५} इडोपह्वताः चमसान्भक्षयन्ति
 भक्षेहि माविशेति दीर्घभक्षमगृह्णत्यादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते
 मतिविदकृतौयस्य सवनस्य जगतीच्छन्वस इन्द्रपौतस्य मधुमत
 उपह्वतस्योपह्वतो भक्षयामौति^{१६} होत्रचमसमेवेति चयः ससुपह्व-
 भक्षयन्ति^{१७} यथाचमसं चमसान्निभ्य म इत्यात्मार्णं प्रत्यभिमुख्यन्त^{१८}
 आप्याययन्ति चमसानाथ्यायस्य समेतु त इति^{१९} भौदन्ति
 नारायश्चा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापाकस्त्वमधोऽध^{२०}

१ BTP add स्वाहा also after •प्रथमाय ।

२ Thus, चग्रीधस= HPT; चग्रीमस= or आ= BJ.

३ Thus TFPB Bh; चमसमैवानुवष= J; चमसैवानुवष= B Kōś

४ B again •पाचयस= ।

उपासकवन्तो वैश्वदेवाय^१ समवाचयमवायेव औ॥स्त्रीपुरोडाश-
शककाभुपासति^२ नव होतृचमसे^३ तानत एवातुमन्मथते ऽच
पितरो यथाभागं मन्वध्वमितेतस्मिन्काक^४ प्राप्नोते यजमानः
पुरोडाशानां प्राप्नोति^५ एदग्रणां कात्पन्नी पन्नीयासे ।

॥ १२ ॥ तृतीयः ॥

अथ प्राजापयाह देवाय सविने ऽतुजूचि प्रतिप्रक्षा-
तरन्तर्यामिपात्रेण सावित्रमापयणाङ्गुहं गृहीत्वोपास्य मा सीषद्
इति^१ तच्छ्रुत्वा प्रतिप्रक्षातान्तर्यामिपात्रेण सावित्रमापयणाङ्गुहं
गृह्णाति वागमस्य सन्नितरित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि देवाय
॥ त्वा सविने जुष्टं गृह्णामीति^२ न सादयतीति नाद्यामसादयित्वै-
वोपनिष्कम्वाश्राव्याह देवाय सविने प्रेष्येति^३ वषट्कृते जुहोत्येष
वै भवति सविहपात्रेण वैश्वदेवं कलशाङ्गुह्णाति सोमे भोम-
मभिगृह्णातीति^४ न^५ सविहपात्रेण वैश्वदेवं कलशाङ्गुह्णाति
सोमे भोममभिगृह्णात्युपयामगृहीतो^६ ऽसि सुग्रमांघि सुप्रति-
॥ ठानो हृदकुचे नमो विंशेभ्यस्त्वा देवेभ्यो जुष्टं गृह्णामीति^७
परिब्रूय सादयत्येष ते योनिर्विंशेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्यथाभ्यर्चुः
प्रदक्षिणमाकृत्य प्रत्यङ्गाङ्गुत्य होना समीप्य पराकावर्तत एका
देवह्वरिति^८ यावदेतस्य यजुषः पर्याप्नोति तावज्जपत्यभ्ये-

१ After मन्वध्वमिति EIT ins. चक्षा ।

२ स only in PH; F reads चत् ।

३ The words सोमे भोममभिगृह्णाति om. ■ (are they interpolated ?) ;

P also has them.

माह्वयते होता^१ प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^२ अह्वयति^३ प्रतिगृह्णात्यथ
 यच होतुरभिजानात्येकया च दशभिश्च खभृत इति तत्राति-
 प्रक्षाता द्विदेवत्यपात्राणि मारजास्त्रीवे मार्षेयित्वा पात्रेष्वपि-
 ह्वयत्यथ यच होतुरभिजानाति प्र^४ यावा यज्ञीः पृथिवी
 च्छताह्वयेति तदन्यतो-मदं प्रतिगृह्णात्योषा मोद इव मदा
 मोद इवेत्या आहावाद्यथ यच होतुरभिजानाति तद्राधो
 अथ सवितुर्वरेण्यमिति तदुभयतो-मदमेव^५ प्रतिगृह्णाति
 मदा^६ मोद इव मदा मोद इवेत्या आहावात्प्रसिद्धमुक्तं
 प्रतिगीर्धं प्राहेत्योषश्चत एतं वैश्वदेवं यदमंभूयच्छन्ने
 नारागश्शानयायावयत्यो आवयास्तु औषधुक्थमा यज
 सोमस्येति^७ वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^८ तथैव द्विदि-
 नारागश्शानमुप्रकम्पयन्नेतत्पात्रं नारागश्शान्वायन्त्यनुसवन-
 भक्षो विश्वेदेवैः पीतस्येति^९ होता वैवाध्वर्युश्चेतत्पात्रं संभ-
 यतो नरागश्शपीतेन नारागश्शान्नरागश्शपीतस्य सोम देव
 ते मतिविद्वत्तृतीयस्य जगतीच्छन्दसः पिबपीतस्य ११

१ The reading of the words commencing with प्र is not wholly certain. B om. from प्र यावा to अभिजानाति (incl.; line 6); instead of आयायावाद् (thus JP, L 6) B has आयायात्.

२ उभयतो. FP; अयतोमद. BJ, but comp. Padārthanirv. page 378 (n°421) and Āp. Śra. XIII. 13. 8.

३ मदा ... इवेति om. TJ; B: मदानीदैवमोदानोदैवित्यं; most of the MSS. contract the word इव with the preceding vowel; so HPBJ, but comp. TS. III. 2, 9, 5.

मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१ होतृचमसमेवेते भवः
समुपहृत भक्षयन्ति^२ यथाचमसं चमसाह्निम् न इत्यात्मनं
प्रत्यभिस्तृगन्ते^३ नाध्याययन्ति चमसान्तर्यमथा भार्गवन्ते^४
॥ १३ ॥

- ५ अथ होतारं विद्वच्छति परिचक्षन्ति सौम्यां^१ न परि-
चक्ष्यसी^२ इति^३ स यथैनं होता प्रत्याह तच्छ्रुत्वा सकृद-
सौम्यमागच्छत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वात्याकन्यामाध्याह-
ृतस्य यजेति^४ ववङ्कते जुहोत्यथोपसीथं द्विषरोरवद्यति^५
पूर्वाधार्ढवदायापरार्धाद्वद्यत्यभिधारयति^६ न^७ प्रत्यनत्तया-
१० न्यामाध्याह सौम्यस्य^८ यजेति^९ ववङ्कते दक्षिणार्धपूर्वार्धं प्राचीना-
वीती सौम्यं जुहोत्यथैनं वैष्णव्यर्चा सुवाङ्मत्याभिजुहोति विष्णो-
रं नो अन्तम इति^{१०} यद्यु वै होताग्रावैष्णव्यर्चा परिचयति
संपन्नमिति नाद्रिषेत^{११} तस्मिन्नाग्न्यमानीयावेक्षते^{१२} पवित्रं वै
सौम्य^{१३} आत्मानमेव पवयन्ते^{१४} य आत्मानं न परिपश्येदित्याहुः
१५ स्यादभिद्विदं कृत्यमेवेतेति^{१५} तस्मिन्भूय आग्न्यमानीयावेक्षते
यन्मे मनः परागतं यदा मे अपरागतम् । राज्ञा सोमेन
तदधमस्मासु भारयामसीति^{१६} एवात्मन्धार न गतमना

१ Some of the MSS. om. the pluti sign; P puts it both times behind the verb. सौम्यां PBF; सौम्याः UJ.

२ Instead of चक्षयन्ति B has; चक्षयन्तश्च सोमायानुगृहीति ।

३ om. HF.

४ सोमस्य BJ.

भवतीति नान्तर्यमयैवमुद्रादभ्यो हरति^१ तस्मिन्^२ सहेति
 यत्ने विदुरं प्राकृत्यन्तरं प्रतिप्रस्थातव्याऽऽशुपाचेण पाञ्जीव-
 तमापयणाद्वचं मृचीत्वोपास्य मा सीवद् इति^३ तच्छ्रुत्वा
 प्रतिप्रस्थातोपाऽऽशुपाचेण पाञ्जीवतमापयणाद्वचं मृचात्पुपया-
 ममृचीतो ऽसि हृत्स्यतिस्रतस्य त इन्दो इन्द्रियापतः पञ्जीवन्तं
 यत्नं मृचात्मग्राह्यं पञ्जीवाद् इति^४ गर्हिवी अन्तर्धाद्य हृतेन
 शीणायत्तं परस्तादहमवस्तादत्तं ज्योतिषा त्रि तमो ववार ।
 यदन्तरिचं तद् मे पितामहद्वयं सूर्यसुभयतो ददर्शहं भूया-
 न्मृत्तं^५ समानानामिहोपोद्भूतं वर्धिवी न सादयतीति
 नान्तर्यमवाद्दिलोपनिष्कस्यान्त्याहमौपाञ्जीवतस्य यजेति^६ ॥
 यपङ्कते जुहोति सजूर्देवेन त्वद्वा मोमं पितृ स्नाहेत्युपा-
 न्तुववङ्कते^७ ऊत्वा हरति भक्तः^८ न यद्यस्मिन्नाग्नीध्रं उपहव-
 मिच्छत उपैवेन^९ जघते^{१०} नो त्वेव संभक्षयतो^{११} ॥ यथाहा-
 ग्रीमेष्टुपक्षमासीद् नेष्टः पञ्जीसुदानधोद्वाभा संख्याप्याप
 उपप्रवर्तयतादूहणोपप्रवर्तयताकन्यं जालोदमुपप्रवर्तयताद्भोतुसम- १५
 यमनूजयध्वमुक्तेनः सर्वत्र एव राजानमुक्तेन मातिरौरिचः
 प्रतिप्रस्थातर्होत्रिचमसे भुवावावकाशं कुवतादेहि यजमानेति^{१२}
 पूर्वघा दारा इविधानं प्रपाद्य यजमानं भुवस्तुपक्षापयति
 भूतमसि भूते मा धा सुखमसि सुखं भूयावमिति^{१३} होदयम-

१ करोति instead of हरति 'I.

२ Thus HJP; •यति TB.

समेव प्रथममुच्ययति^१ यथोपपादमितरान्त्वं^२ एव राजानं
 समुचीयोनरवेद्यां नृमादयन्^३ याप^४ उपसृज्य सर्षिणी
 आदाय वाचयन् प्रत्यक् द्रुत्वा होतृमुपाकरोति^५ सुवते
 यज्ञाध्वजिधेनां सप्तहोतारं व्याचष्टे^६ प्रसृते सान्नि नेष्टा
 १ पत्नीमुद्गात्रा संख्याय वाचयति विश्वस्य ति विश्वावतो दृष्टि-
 यावत्सप्तवाग्ने वाभीरनु मंहुशि विश्वा रेतां^७ सि धिधीयागन्धे-
 वान्यग्नौ [न देवीर्देवेभ्यो यज्ञमग्निघ्नस्त्रिस्तुत्यति यजमान
 आग्निषः स्त्राशक्तताः समुद्ग्रेष्टा गन्धर्वमातिष्ठतां वातस्य
 पत्नान्निष्ठ ईषिता इति^८ म घदेवैनामुद्गातोपसीधति^९ तदेवा^{१०}
 २ पत्न्यूणा पक्षेजनौरुपप्रवर्तयति^{११} मग्नं कृत्वोरुमुपप्रवर्तयति^{१२} ॥१४॥
 होच एवोत्तमेति प्राञ्जर्होतुः काक्ष्यत्पराणावर्तते ऽध्वर्यु-
 रग्नेनमाह्वयते होता^{१३} प्रत्याह्वयते ऽध्वर्युः^{१४} ग्राहयति^{१५} प्रति-
 गृणात्यथ यच होतुरभिजानाति स्त्रादृक्किञ्चाथं मधुमा^{१६}
 उतायमिति तद्भवतो-मोदं प्रतिगृणाति मोदा मोद एव
 ३ मदा मोद इवेत्या^{१७} व्याशवाद्यथ यच होतुरभिजानाति
 तन्तुं तन्मजसो भातुमन्विषीति तत्प्रतिप्रस्थाता भुवं परि-
 गृह्णाति आवापृथिवीभ्यां ता परिगृह्णातीत्यथेनं प्रस्थावयति

१ यत् found in HT, is omitted in most of the MSS.

२ •सीयति IIJFP Bl. (one MS.) Koā.; •सीयति B'T Bl. (another MS.)

३ Thus HTJFP; तदेवा P | तदा एवा Koā.)

४ मोदामोद इवेत्या B; मोदाइवेत्या T; मोद एव मदा मोद इवेत्या J; मोदा
 मोद इव मोदा मोद इवेत्या V; मोदा मोद एव मदा मोद इवेत्या HP; Bl. and Koā. ;
 यजन्नेदे मोदा मोद इवेति प्रथमे मदा मोद इवेति ।

विश्वे त्वा देवा वैश्वामराः प्रस्थावचन्वित्यथैनमाहरति दिवि
 देवान्द्रुक्षान्तरिक्षे वचाऽसि पृथिव्यां पार्थिवानित्यथैनम्
 होतृचमसे ऽथनयति ध्रुवं ध्रुवेण हविषा च सोमं नयामसि ।
 यथा नः सर्वमिच्छगदयन्तः सुमना अहन् ॥ यथा न इन्द्र
 इन्द्रिग्रः श्रेवस्यैः सर्वाः समनसः करन् । यथा नः सर्वा इन्द्रिग्रो
 ऽस्माकं श्रेवस्यैरसन्निति^१ प्रमिद्वसुष्यं प्रतिगौर्यं प्राङ्मेत्योद्यच्छत
 एतम् होतृचमसमनुष्यच्छन्ते चमसान्वाग्नावयत्यो आवधास्तु
 औवसुष्यया सोमानामिति^२ वषट्कृतातुवषट्कृते विर्भुहोति^३
 तथैव दिदिः सर्वाऽसमसाञ्जुहोत्य भवेः आहवर्ग्यतु-
 चमनभक्षो ऽग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्त मधुमत उपहृत-
 कोपहृतो भक्षयामीति^४ होतृचमसमेवैते चयः मनुपहृत्य
 भक्षयन्ति^५ यथाचमसं चमनाच्चिन्म म इत्यात्मानं प्रत्याभि-
 स्तुगन्ते^६ नाय्याचयन्ति चमनात्सर्वभक्षा मार्ग्यच्छन्ते^७ ऽप्येताऽश्वा-
 भसानग्निः पूरयित्वात्तरेणाचवनीयं प्राचो वोदीधो वाधात-
 यति^८ तेषु चोऽस्योऽस्य दूर्वाघन्धीग्राश्वत्थेकैकं च दर्भपुञ्जीत-
 मथोक्थं वाचोन्नाचेत्याह ततोचमवनं प्रतिगौर्यं प्रग्राह्यः प्रसु-
 होति^९ संपतेत्याह प्रग्राह्यः संपतिष्ठते ततोचमवनम् ॥ १५ ॥
 चतुर्थः ॥

अथ संप्रैषमाधाग्रीदौपयजानङ्गारागनाहरोपयष्टरुपसौद
 मङ्गप्रस्ताश्रमः समिधमाधायाग्रीदग्रीत्सुक्रासकृत्सम्वृत्तौत्या-
 हरन्त्येतानाग्रीभादौपयजानङ्गाराऽस्नानेण होतारं निवपत्य-
 पसौदत्युपधृष्टा गुदहृतीयेनायाध्वर्युः एषदाव्यं विहत्य मुक्ताऽ

- समानायात्याकम्वाभावाद्देवेभ्यः प्रेक्ष्येति^१ वषट्कृते जुहोति
 प्रेक्ष प्रेक्ष्येत्येकादधानूयाजानिदोदङ्कृत्याकम्ब वषाधमनः सुचौ
 सादयित्वा वाजपतीभ्याः सुचौ धूवति^१ मंथुना प्रक्षरपरिधि
 संप्रकीर्य संप्रक्षाय सुचौ विमुच्योन्नेतरमाहोन्नेतर्पयते प्रक्षरेति^१
 ५ तच्छ्रुलोन्नेता श्रोणकक्षत्र आपवणशतीर्थं^१ यत् गृह्णात्युपयाम-
 गृहीतो ऽसि हरिरसि हरिष्योजनो हयो^१ क्षाता वक्षस
 भर्ता इन्द्रोः प्रेता तस्य ते देव सोमेष्टयजुष सुतक्षोमस्य प्रक्षो-
 वक्षस्य हरिवन्तं यत् गृह्णामीति^१ मर्हिषी अन्तर्धाप
 धानाभिः शीषाति हरी स हयोर्धाता इत्यपोदृत्य मर्हिषी
 १० अथैनमादायोपोत्तिष्ठन्नाहेन्द्राय हरिवते धानासोमानामनु-
 ब्रूहोति^१ शीर्षमभिनिधाप विक्षन्वाभावाहेन्द्राय हरिवते
 धानासोमानप्रक्षिताप्रेक्ष्येति^१ वषट्कृते जुहोति सप्तसोमा
 इन्द्राय स्नाहेत्यनुवषट्कृते ऊता हरति मधः^१ ॥ धावता
 क्षत्विजसेभ्य उन्नेता धाना धावपति^१ त उन्नेतयुपहवमिहै-
 १५ केकामन्वक्षन्ते^१ मजसा संवाधते ॥ १६ ॥

इष्टयजुषसो देव सोम सुतक्षोमस्य प्रक्षोवक्षस्य हरिवत
 इन्द्रपीतस्य मधुमत उपह्वतक्षोपह्वतो मजसाभीत्यपैना निर्णि-
 थ्योत्तरवेद्याः संनिवपन्वापूर्वा स्ना मा पूरयत प्रजया च
 धनेन चेति^१ निवपन्नेव यजमानस्तिस्रो धानाः सप्तते^१ ऽव
 १० वाचति स्त्वमुदपाचं मर्हिरित्येतत्समादावाहेति यजमानेति^१

लघुमेन दक्षिणेन हविर्धाने^१ परीत्य दक्षिणेन मार्जशीर्षं
 धिष्णिष्य^२ स्पृगेनोद्धृत्वा बोध्या दक्षिणां वर्हि क्षीर्माक्षिमार्ज-
 यति मार्जयन्तां पितरो मार्जयन्तां पितामहा मार्जयन्तां
 प्रपितामहा इत्येष तिस्रो धाना ददात्येतत्ते ततासौ ये च
 त्नामन्वेतत्ते पितामहासौ ये च त्नामन्वेतत्ते प्रपितामहासौ ये
 च त्नामन्वेत्येष^३ पितरो यथाभागं मन्दध्वमित्युक्तोदक्-
 पचांश्च दद्यात् वक्तुतारं व्याचष्टे^४ ऽवाभिपय्याष्टुत्य तथैवाक्षि-
 र्माक्षिमेतेनैव ययेतमेत्याक्षीग्रीवे रे कुवाऊग्री जुहोति यन्म
 आत्मनो मिन्द्राभ्यापुनरभिष्टुपुरदादिति द्वाभ्यामप्याहवनीये
 शाकलैश्चरन्ति देवकृतस्त्रेणसो ऽवयजनमसि स्वाहा मरुत- १०
 कृतस्त्रेणसो ऽवयजनमसि स्वाहा पितृकृतस्त्रेणसो ऽवयजनमसि
 स्वाहेत्येषास्तु सोमाम्यर्धुपविद्यावज्रेण भवयन्त्यसु भीतस्य सोम
 देव ते नृभिः स्तुतश्चेष्टचतुष स्तुतसोमस्य त्रस्तोक्यस्य यो भक्षो
 अक्षयनिर्घो गोचनिक्षस्य ते पितृभिर्मर्चकृतकोपकृतकोपकृतो
 भवथामीत्यप्येना निनीषोपोत्वापादित्यमुपतिष्ठन्ते ॥ १७ ॥ १५

अपाम सोमममृता अभ्रमादर्शं श्योतिरविदाम देवान् ।
 किमस्मान्कणवदरातिः किमु धूर्तिरश्नत मर्त्यस्तेति^१ यद्यु वा
 अक्षमित आदित्यो भवत्याहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठन्ते^२
 ऽवाक्षीर्षं कुवाक्षीर्षे दधिद्रष्टाभ्यक्षयन्ति दधिकाव्यो अका-

१ चविर्धाने PHBT; चविर्धानं JP.

२ इति om. HFP.

- रिचमित्येष सख्यवैर्घर्षनं प्रपञ्चयुमा^१ कवी भुवाका सत्या ता
 धर्मकस्यती । सत्यस्य धर्मकस्यते वि सख्यानि सूक्तानह इत्येवा-
 ध्वर्युः प्रदक्षिणमाहृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संवाच्य प्राञ्छेत्य भुवा-
 माप्याच्य कटुमिवाणि जुहोति धाता रातिः सवितेदं भुवना-
 ५ मिति^१ वीचि चकूश्चि ■■■ यज्ञं मच्छेध ते यज्ञो यज्ञपते
 देवा गातुविद् इत्येष जुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वायुर्दां दशमीं
 जुहोत्वायुर्दां अग्ने हविषो जुवाच इत्येतस्मिन्काले चालाखे
 वज्रमानः कृष्णविषाणां प्राथतोन्नस्य योभिरधि ■■■ त्वा
 योनौ सादयामीति वा द्रव्यौ वाध प्रतिप्रसताता पत्नीमुदानयति
 १० वा चालाखे अङ्गुं प्राञ्छति द्रव्यौम^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ।

- अत्रैतमवस्थाय^१ सप्तसादयनयथेशाग्नीप्रमुष्णायां^१ वा चर्मयि
 वा^१ पत्नीशालादाददते वाचकमुपकीर्णमिवारितमाव्यसागौ^१
 ससुवा^१ सुचं बर्हिः प्रतिवसवीये वाचसौ औदुम्बरी^१ राजा-
 सग्दी^१ सदस्य औदुम्बरी^१ सूक्तां मैत्रावरुणदण्ड^१ हविर्धा-
 १५ नाभ्यां पूतददाधवनीवौ चमसानधिषवचं चर्माधिषवणे फलके
 वद् हङ्गुम्पान्यो वाचस्यानि स्वासीर्द्रोषकलशं^१ दशापदिने
 ऋजौषमित्येतत्सह कृष्णाजिनेन वस्त्रिद्विस्त्रोमकितं भवत्यथ
 वै सवति परा स्वासीररुणमुदावस्यानि हरणीत्येतत्समादाय

१ यपत्यु० all except PBB and Bh.; Kāś. : यपति सर्वे ।

१ अत्रैतद्वच० JT.

१ Thus (or चकूश्चि) BP Bh. Kāś.; चकूश्चि T; चकूश्चि JB; चकूश्चि H.

१ स्वासीं HJTP; स्वासी BP; स्वासी Kāś.

प्रसोतारमाह प्रसोतः सप्त गायेति^१ वाक्वा प्रसोतान्वदेति^२
 चिर्मिधनमुपैति^३ पुरुषःपुरुषो निधनमुपैतीति वाक्पणमंवाक्येण
 चात्वाकोत्करावुदकुपनिकामन्युः५ हि राजा वरुणश्चकार
 सूर्याय पन्वामन्वेतवा ४ । अपदे पादा मतिधातवे ऽकृताप-
 ॥ इदधाविधश्चिदिति^४ विधुवति द्वितीयं निधनमुपयन्यपः
 पराख्याय वाचयति शतं ते राजन्निवजः सप्तसुवीं गम्भीरा
 सुमतिष्टे अस्तु । वाधक देवो निर्वर्त्तितं पराधैः शतं चिदेनः
 प्रसुसुन्धस्वदित्युदकान्ते तृतीयं निधनमुपयन्यथापानन्तमभि-
 तिष्ठन्वभिहितो वरुणश्च पाश इत्येवापु बर्हिः प्रास्त्ययेर-
 नीकमप चादिदेश । अपां नयान्प्रतिरचमसुर्थं दमेदमे समिधं १०
 यच्छम इत्येवमस्तुवाक्याभिजुहोति प्रति ते जिज्ञा भृतसु-
 चरयेत्साहेत्यं कृचि चतुर्द्वीतं गृहीत्वापमर्हिषस्तुरः प्रया-
 जान्यजत्यवाग्नये सोमायेत्याव्यभागाभ्यां चरत्यपोपस्तीर्य पूर्वा-
 धात्पुरोडाशकावचमाह ॥ १६ ॥

वरुणाथाशुजुहोति^५ पूर्वाधादिवदायापराधादिवक्ष्यत्यभिधा-
 रयति^६ 'प्रत्यगन्त्याक्रन्याआध्याह' वरुणं वयेति^७ वषट्कृते
 जुहोत्यपोपस्तीर्य सर्वत्र एव वारुणमवदधदाहमीवरुणाभ्यां
 क्षिष्टकृत्वामशुजुहोति^८ विरभिवारयत्याआध्याहमीवरुणौ

१ Thus HTP Bl. Keē ; सामानि BJ Mantracālā.

२ F ins. न ।

३ Instead of चत्वाञ्च (thus TP) B has चाञ्चम्, F om. the words

चत्वाञ्चम् ... विरभिवारयति ।

- स्निष्टकृतौ यजेति^१ वषट्कृत उत्तरार्धपूर्वार्धं ऽतिषाय पूर्वा
 षाज्जनीर्मुहोत्थं सुवि सतुर्म्होतं गृहीत्वापवर्षिषौ द्वावभू-
 याजौ यजत्येषासु सुचं प्रतिष्ठापयति समुद्रे ते हृदयम-
 स्तन्नरित्यथैनामद्भिः पूरयति सं त्वा विभक्त्योदधौदताप-
 २ इत्यथ्वेनापो जुहोति यज्ञस्य त्वा यज्ञपते हविर्भिः । सूता-
 वाके नमोवाके विधेम स्नाहेत्यथैनमवमथः॥ नंप्रकिरन्ति यत्किं-
 चित्सोमकितं भवत्यवमथ निचकुष निचेवरसि निचकुषाव
 देवैर्देवकृतमेनो ऽथाऽव मर्त्यैर्मर्त्याकृतसुरोरा नो देव रिष-
 स्नाहीत्यथास्त्रकिनाप उपचन्ति सुमित्रा ॥ आप कोवधयः
 १० यन्त्रिति^१ तां दिशं निरुचति यस्यामस्य दिशि देव्यो भवन्ति
 दुर्मिषास्तस्य भूयासुषो ऽस्मान्नेष्टि यं च वषं दिश इत्यथाप
 उपसृष्ट्याचैतदृजीषं प्रज्ञावयन्ति^१ सप्त कृष्याजिनेन देवीराप
 एष वो गर्भसं वः सुप्रीतः॥ सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृती
 भूतादिति^१ मिश्रसुषैव सुगति^१ न भवत्यथ्यासुपमज्जन्ताव-
 ११ न्योन्यस्य इडे धावयतो^१ विस्रस्य मेखले प्रतिवसनीधे वासवी
 परिधायोनेतारमाहोनेतद्वनो गयेति^१ तिसृभिस्वतीभिस्-
 दायन्नुदयं तमवस्यर्षुर्दु तं चित्रमित्यथापामन्तं प्रतिधीति
 प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश इत्यथाप्रतीच-
 मायन्ति^१ वरुणस्यान्तर्हित्यै^१ प्रपथे समिधः सुर्वत एधो

१ *चन्ति EBF Kōd; *चन्ति TP.

१ Thus HJFP Bh.; भावयिष्या BT Kōd.

ऽद्येधिषीमहीत्येत्याहवनीये^१ ऽग्नादधानि समिदसि तेजो ऽचि
तेजो मयि धेहीत्येद्याहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिवः
रसेन समसृज्यहि । पयसाः अग्न आगमं तं मा भूः सृज
वर्त्तयेति^२ मयिच्छिन्दन्ति परिस्रवणानि^३ विवर्त्तयन्ति^४ हविधाने
दक्षिणेन दक्षिणमुत्तरेणोत्तरम्^५ ॥ २० ॥

वावदेवावाध्वर्षुषेष्टति तावदेव प्रतिप्रस्थाता प्राचणीयस्य
निष्कास उदयनीयमभिनिर्वपत्येव एव वेद एतन्नेक्षणमेतद्वर्हि-
र्येता चक्षसाक्षीः सचामकावासुत्तिष्ठ^६ निषिष्य तयोदय-
नीयः अपवति^७ तस्मिन्क्षयेव मय्यमागे जघनेन गार्हपत्यमौ-
पसदायां वेद्याः सत्यमनुर्धरतो^८दमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^९ १.
विर्धनुषा तृणै^{१०} चतुर्थं^{११} पूर्वं परिपाचं परिमृच्छति^{१२} करणं
नपत्यु^{१३}तु^{१४}तादाग्रीभक्षिर्धरति^{१५} ॥ समानं कर्म यथा प्राचणी-
यस्येतावदेव गाना^{१६} पयाममुच सक्षिं प्रयमां यजति तामि-
होपोत्तमां यजति^{१७} नो तु दिशश्चवन्ते^{१८} ऽय हुरकात्सिद्ध-
ज्ञतः कुवाडतिमुपमुहोति वाक्ते विद्याः समिधः सप्तम १५
इत्युपस्तरणाभिधारणाभ्यामेवैतद्ब्रुवाण्य विच्छिद्यन्ति^{१९} समि-

१ Some of the MSS. यता वाच०, op. p. 120, l. 11, p. 140, l. 15.

२ Thus P. B. H. ; मयर्त्तयन्ति TF Koś; निवर्त्तयन्ति BH.

३ उच्छिद्य most of the MSS.

४ After धरति HFJ ins. यदाग्रीभक्षिर्धरति ।

५ Uncertain. नेतुदिमचवन्ते B, नेतुदेमचवन्ते T; नेतुदिमचवन्ते IF; नेलिच-
दिमचवन्ते J, नेतुदिमचवन्ते H; नेलिचदिमचवन्ते P.

६ Uncertain; विच्छिद्यन्ति BF; उच्छिद्यन्ति J; भुवाण्यच्छिद्य (P) T; विच्छि-
यन्ति H; विच्छिद्यन्ति P; समापयन्ति the Comm.

दृष्टव्यं हेने भुङ्गति^१ प्रंजला उद्वनीयः संतिष्ठते^२ उपेत्यूर्ध्व-
पाचमन्तर्वेदि भिन्नवर्त्यं प्रवदाव्यवस्थाव्यानि महीना मैत्रा-
वरणीं वशासुपाकरोति^३ तस्यै प्रविष्टं वपसा चरित्वा दक्षिणे
वेद्यन्ते केयस्यनु वपते^४ नद्यानि निज्जलते^५ सर्वेष्वक्षा^६ पशोः
५ सुर्वन्यथ यदि वशा न कथते मैत्रावरणीमामिषां गार्हपत्ये
अपयित्वा तचावनीये प्रचरति^७ शान्धभागप्रतिपत्केदाम्ना^८
संतिष्ठते^९ ॥ २१ ॥

‘अपारधोरग्रीवमारोहोदवसाव मयित्वाग्रीन्विचयाम्नेष-
मष्टाकपाकमुद्वनीयामिष्टिं निर्वपति^१ अपयित्वावाहयति^२
१० तस्याः पक्षद्वयं वामिधेयः^३ पक्षं प्रयाजा^४ वार्षेय्यावाव्य-
भागावथ हविषो ऽग्रे तमवाधा ॥ इति^५ चितुभौ संधाव्ये^६
अवाहार्धमावाधानद्वाहं ददाति^७ वा प्रविष्टेष्टिः संतिष्ठते^८
उपारधोरग्रीवमारोहोदवसाव मयित्वाग्रीन्विचय^९ पूर्वापि
देविकावनीश्च निर्वपत्युमत्तौ चक्षु राकायै चक्षं भावे

१ चक्षां TP; वक्षु the other MSS; चक्षा ॥

२ Thus only J; प्रतिपत्के B; अपरत्वाव्यभागाव्यं उद्वनीयान् P; T altogether corrupt; अपरत्वाव्यभागाव्यनीयान् H.

३ This Kṛpḍa is given according to PBJT; HP differ materi-
ally; these MSS. treat firstly of the devikāhaviṃśī, then of the
udavasānīyā itī.

४ प्रयाजाविष्टा TJP.

५ Instead of अपारधोर ... विचय P has: अवेवनीयेव शशाङ्गवीयाः
प्रवीय ।

पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमावाच्य वक्षतरौ^१ ददाति^१
 सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ । एव तदानीमेव पृथगा^२ स्तीर्त्वापिः
 प्रणीतोत्तराणि देविकाहवौ^३पि निर्वपति सिनीवास्तौ च^४
 सुहौ च^५ धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालमित्यन्वाहार्यमावाच्य
 वक्षतरौ^१ ददाति^१ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^१ । एवारण्योरग्नौन्स-
 मारोह्य स्नान्यग्न्याथतनान्यध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह्य माथ-
 प्रातरग्निहोत्रे प्रतियुहोति^१ संतिष्ठते । अग्निष्टोमः संतिष्ठते
 अग्निष्टोमः^१ ॥ २२ ॥ वसुः ॥

॥ इत्यष्टमः प्रश्नः ॥

१ Thus TJPBh. ; •तरं BF.

॥ Thus TBh. ; •तरौ PBJF.

- प्रवर्ग्यः संभरित्यनुपकल्पयते सादिरीमौदुम्बरीं वेष्टवीं
 वैकस्तनीं वाभिं व्याममाचीं वारजिमाचीं बोभयतःस्तूणं स्तदं
 च भावितां करणीयां कृष्णाजिनं वराहविहृतं वल्लीकवपा-
 मृतौकस्तम् वादारस्तम् वा क्षाणापयो ऽर्मकपास्तानि शर्करा
 ५ अवाञ्जनपिष्टा अजसोमानि कृष्णाजिनसोमानि सुमामधि-
 करणीं कर्तारं कुशकं वेणुकाण्डं मदन्तीरित्यथामावाक्येन वा
 चविवेका नक्षत्रे वा पूर्वाः शान्तिमुपयन्ति नमो वाच इत्यथा-
 प्रेष शास्ता भृतुमन्त्रे वेद्ये गतं खानयति^१ तद्भावितां मृद-
 मवशेषयति^१ सप्तं विभेज करोति^१ तदुपसादयति वराह-
 १० विहृतं वल्लीकवपामृतौकस्तम् वादारस्तम् वा क्षाणे क्षाणापय
 इत्यथोत्तरतः पार्श्वतः संभाराणां प्राचीनावाणि कृष्णानि
 चःस्तोत्रं तेषूपरि कृष्णाजिनं प्राचीनघोवसुत्तरसोमोपकुणा-
 त्थोत्तरः शाक्ताखण्डमयेण^१ स्योनोद्वत्याबोध्य विकता
 निवपति^१ तं परिमण्डकं चारं करोत्यथैनः विकताभिराधा-
 १५ ग्निं करोति^१ तं कुशतदणकैर्दूर्वाग्रिभि रिति संमन्वाद्याथैनं
 परिमयन्ति^१ तथोदीचीं चारं कुर्वन्ति^१ तदुपसादयत्यर्मक-
 पास्तानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजसोमानि कृष्णाजिन-
 सोमानि सुमामधिकरणीं कर्तारं कुशकं वेणुकाण्डमित्यथ
 गार्हपत्ये मदन्तीरपो ऽभिमयत्यर्ग्वेद्यधिं निदधाति^१
 २० परिमयन्ति चाराणि^१ पल्लीशाळे पल्लीं परिमयन्ति^१

१ Thus all except B, which has शास्त्रानुवपनः ।

परिक्षुण्णानि^१ दक्षिणत उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चात्र पूर्वांश्च
ग्रान्तिमुपधत्ति येषामनुपेता भवत्ययं^२ गार्हपत्यं चाज्यं
विद्याधोत्पूष क्षुचि चतुर्दशीतं दृष्टीत्याहवनीये चाविचं
जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ १ ॥

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विम्रा विप्रस्य दृष्टौ ५
विपश्चितः । वि सोषा दधे ययुनाविदेक इत्यहो देवस्य सवितुः
परिक्षुतिः स्वाहेति^१ जुहोत्यदोक्षितस्य^२ अपति दोक्षितस्या-
वाभिमादने देवस्य त्वा सवितुः प्रचये ऽभिनोर्वाङ्मर्शा पूषो
चक्षामादाह इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽभिरवि नारिरस्यध्वर-
क्षहेभ्य इत्येनामादायोपोत्तिष्ठत्युत्तिष्ठ ब्रह्मणस्यते देवस्यन्त- १०
क्षेमहे । उपप्रथन्तु मदतः सुदानव इन्द्र प्रादुर्भवा सचेति^३
मैति प्रेतु ब्रह्मणस्यतिः प्र दिव्येतु क्षुण्ता । चच्छा वीरं नर्वी
यक्लिंराधसं देवा यज्ञं नयन्तु ॥ इत्यथ भावितां नृदसुपतिष्ठते
देवी यावाहयिषी चतु से ऽमश्वायामित्यभिधा प्रचरत्युधा-
वमस्य ममस्य भिर इति^४ ममस्य लेति चरति^५ ममस्य त्वा १५
ग्रीष्णं इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपत्युद्धोपस्नानमेवमेव
द्वितीयं चरत्येवं तृतीयं^६ तृष्णीं चतुर्थं^७ पर्येतस्यै भिनमस्य
वराहविहृतमुपतिष्ठत इत्यतश्च चासौरित्यभिधा प्रचरत्युधाव-
मस्य ॥ भिर इति^४ ममस्य लेति चरति^५ ॥ त्वा
ग्रीष्णं इत्युत्तरतः कृष्णाजिने निवपत्युद्धोपस्नानमेवमेव २०

१ Thus I only, the other MSS. सर्वतश्च; ॥ om. the passage
यय ... भवति ।

- द्वितीयः हरत्येवं तृतीयं^१ द्रुष्यो चतुर्थं^१ पर्वतस्य त्रिगर्भस्य
 त्र्यक्षीकवपासुपतिष्ठते देवीर्वसौरस्य भूतस्य प्रथमजा चता-
 वरीरित्यभिषा प्रहरत्युच्चासमस्य मन्त्रस्य गिर इति^१ मन्त्राय
 लेति हरति^१ ■■■ मा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः कन्याजिने
 १ निवपत्युद्गुह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयः हरत्येवं तृतीयं^१ द्रुष्यो
 चतुर्थं^१ पर्वतस्य त्रिगर्भस्योतीकस्य वादारस्य चोपतिष्ठत
 इन्द्रस्यो गोऽवीर्य्यभिषा प्रहरत्युच्चासमस्य मन्त्रस्य गिर इति^१
 मन्त्राय लेति हरति^१ मन्त्राय मा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः कन्या-
 जिने निवपत्युद्गुह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयः हरत्येवं तृतीयं^१
 १० द्रुष्यो चतुर्थं^१ पर्वतस्य त्रिगर्भस्य ज्ञानापथ उपतिष्ठते ऽग्निजा
 ऋषि प्रजापते रेत इत्यभिभवद्भात्युच्चासमस्य मन्त्रस्य गिर
 इति^१ ■■■ लेति हरति^१ ■■■ मा ग्रीष्मं इत्युत्तरतः
 कन्याजिने यदि प्रक्षोतयत्युद्गुह्योपस्थानमेवमेव द्वितीयं प्रक्षो-
 तयत्येवं तृतीयं^१ द्रुष्यो चतुर्थं^१ चतुर्थेन सह सर्वत्र एवे-
 ११ तच्छागापथ आग्नेय यदि परिविद्यत्यपैतानतिशेषानयो ऽभ्यव-
 हरन्मन्त्रेण वा प्रकिरन्ति^१ प्राध्वक्षिताय ■ परिश्रावयन्ति^१

॥ २ ॥

- अथ प्रथमैमादहते जनास्य सुखान्वनभिप्रसूयन्तो^१ न
 प्रथमं वादित्यं जानर्दधति^१ नहवो हरन्तीति विज्ञायते^१
 १० ऽपेयमानवन्त्येतु ब्रह्मचर्यतिरा देवेभ्यः सुमृता । अन्धा वीरं

नर्धं पङ्क्तिराधसं देवा यज्ञं नयन्तु ॥ इत्यथैनं खर उपवा-
 हरन्नायुर्धेहि प्राणं धेह्यपानं धेहि व्यानं धेहि चक्षुर्धेहि श्रोत्रं
 धेहि मनो धेहि वाचं धेह्यात्मानं धेहि प्रतिष्ठां धेहि मां धेहि
 मधि धेहीत्यथैनमर्मकपालोः शर्कराभिरवाञ्छनपिष्टाभिरजलोमैः
 क्षणाजिनस्रोमैरिति सःसृष्य मदन्तीभिरुपसृजति मधु त्वा ॥
 मधुक्षा करोत्विति^१ पिष्टं करोति मन्त्रं शिरो ऽसीति^२
 यज्ञस्य पदे स इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिष्ठात्यथ तृतीयं वृद्धो
 ऽपच्छिद्य भीष्मिष्ठाभ्यङ्करोति^३ तेषामेकं कर्षं प्रयच्छति गायत्रो
 ऽसीति^४ तेनास्य वृधं करोति गायत्रेण त्वा हृन्दसा करो-
 मीत्यतिशिष्टाये वृद्धो ऽर्धं प्रयच्छति वैष्टुभो ऽसीति^५ तेनास्य १०
 मध्यं करोति वैष्टुभेन त्वा हृन्दसा करोमीति^६ सर्वमन्ततो
 वृद्धं प्रयच्छति जागतो ऽसीति^७ तेनास्य निषं करोति जागतेन
 त्वा हृन्दसा करोमीति^८ तं प्रादेशमाचं वृधुवृधं मध्ये सशं
 करोत्यथास्य वेष्पुकास्त्रेण द्विभागमवविध्यति^९ तदस्य पिप्पलं
 भवत्यथास्य अङ्गुष्ठे वा चतुरङ्गुष्ठे वा राक्षां पर्यच्छति मन्त्रं १५
 राक्षाधीत्यथास्य निषं गृह्णात्यदितिषो निषं गृह्णातु पाङ्गेन
 हृन्दसेत्यथैनमादित्येनाभितपति सूर्यस्य हरसा आधेत्यथैनं
 खरे निदधाति^{१०} निहितमतुमन्त्रघटे मन्त्रो ऽसीत्येवमेव द्वितीयं
 महावीरं करोत्येवं तृतीयं^{११} तृष्णीं पिप्पले रौहिणकपालो
 चाव्यस्त्रालीं चाच या वृद्धतिशिष्यते तथा प्रवाते प्रतिषेप- २०
 सुपवातयति^{१२} तेषूपवातेषूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो यश्चस्य
 गृह्णात्पिष्टानभिभग्निं पक्वमित्यथाऽग्नकमादीष्य सुखं महा-

वीरं धूपयति हृणो अश्वस्य निष्पदसि वरुणस्य धृतमृत
 आधूपयतु मित्रावरुणयोर्भुवेष धर्मणेत्यन्तरतश्च वाङ्मनस्य
 सुधूपितं ह्यस्मा निदधार्थैवमेव द्वितीयं महावीरं धूपयत्यैव
 तृतीयं^१ तूष्णीं^२ पिबन्ते रौहिणकपासे स्वाज्यस्याक्षौ^३ वाथोत्तरेण
 ५ ग्रास्त्रासुरविक्रमिवावटं खानयति^४ तं पथमेनावस्यीथं तस्मिन्-
 ग्रासो वोदीशो वा महावीरानायातयति^५ पुरस्तात्पिबन्ते^६
 पश्चाद्भौहिणकपासे स्वाज्यस्याक्षौ^७ वाथैवान्यपथमेनोपरिष्टात्सं-
 प्रच्छाद्य च्छदावलिम्पति^८ चतुरङ्गुलमनुदिग्रमादौपमायातिशिन-
 श्योपोषति ॥ ३ ॥

१० अविषे वेति पुरस्ताच्छौविषे वेति दक्षिणतो^१ ऋतिषे
 वेति पश्चात्तपसे वेत्युत्तरतश्चे ॥ अत्र वा रात्र्या वा पचन्ते^२
 यदि प्रातरुपोषति शायमुपैति^३ यदि सायं प्रातर्क्षेषु पक्षेषूप-
 कल्पयते गोपकच्छागापयो^४ छष्टिमश्वसंदाव^५ सतः सन्दः^६
 चारी^७ शिखं ह्यप्याजिनमित्येतत्समादायाभ्येत्यभीमं^८ महिना
 १५ दिवं मित्रो बभूव सप्रथाः । उत अवसा प्रथिवीम् ॥ मित्रस्य
 सर्वसौधृतः अगो देवस्य सानसिम । शुक्लं चित्रश्रवणममित्यथ
 छष्टिमादत्ते सिद्धौ वेति^१ तथा सुख्याकृद्वावीरादङ्गारात्तुदपति
 देवस्या सवितोदपत्तु सुपाणिः स्रग्वरिः । सुमाज्ज्वलत प्रत्येत्यथै-
 नमुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ दृष्टमदोर्ध्वंतिष्ठ ध्रुवस्तमित्यथैनमाग्रथे प्रति-

१ Thus all MSS.; the word occurs also elsewhere; Bh. Kś. write संशयं ।

२ अमेति BT Kś.; अमेति JHFP.

हापयत्यपचमानः प्रथिव्यामात्रा दिश आहृणेत्येनमन्वीर्यते
 सूर्यस्य ॥ चतुर्वान्दीव्यं यजवे ॥ यधवे ता सुमित्ये ॥
 भृत्ये तेत्येनं प्रहृषिषं पुरीवेण पर्युहतीदमहमभुभासुभ्याचणं
 विद्या पशुभिर्भक्ष्यवर्षेण पर्युहामीति यथावर्षमधीनः संदक्ष्येन
 परिमृष्टा वते स्वधाय आगापयवाङ्मृणति गावमेव ता ४
 हन्द्वाङ्मृणति बैदुमेन ता हन्द्वाङ्मृणति जामतेन ता
 हन्द्वाङ्मृणति कुणतु ता वाशु कुणतु लोहं कुणतु ता
 हविर्हृष्टि गावं कुणतु हृष्टि हविर्देवं पुरश्चर यथायं
 तेत्यन्तरतश्च वाह्यतश्च आङ्मृणं कृत्वा गोपचरभिर्विष्वन्ध-
 र्येवमेव द्वितीयं महावीरमाङ्मृणत्येवं तृतीयं १
 तृण्यो विष्णवे १०
 रौहिण्यकपासे शान्यसाक्षी चाय यदि विभुर्वा प्रदरो वा
 जायते अङ्गवूर्णीति आगापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्छोत्सुमेना-
 भितपति विभुं दृष्ट्वां यदुते चिदभिनिष इति दाभ्याः १
 यः २ वैव रोहति १ यद्यु ॥ सर्वथ एव भिक्षत एतामेव
 कपाशान्यवाक्ष्यं पिष्ट्वा वैवा मृत्पावक्षितान् परिमेति ॥ १५
 यः सृष्ट्य कृत्वा पक्वाङ्मृण निदधाति १ तेषां यदा यद्यथ
 उपरमत्ययेनाङ्गवर्षाः समवधाय कृष्णाभिनेनोपरिष्टासंभ्र-
 शोत्तरे शाखास्ये प्रिक्वा यजति १ यथा पक्वी न पक्षति
 तथा १ न चा काक्षात्परिमेरे १ अन्तराः शास्त्रिसुपथति
 ग्रं गो वातः एवता मातरिमेति ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

श्री राज्ञः तस्य इत्युपकल्पयत श्रीदुम्नरीः सखाडामन्दी- १०
 मौदुम्नरीः सूर्या गोदोहनीमौदुम्नरं आगायै प्रकुभौदुम्नरः

- अप्रोपमममौद्वरः५ अमौद्वरौ अमौद्वरौ रौद्वि-
 वरौ दे अौद्वरी दृष्टौ नीचि पविचाचि काष्ठाभिमान्यौ-
 द्वरद्वानि१ वेवद्वानोत्ये१ पौद्वराव्वकान्यैकद्वती
 ५१ वनिधं वयोदम वैकद्वान्यरिधीनैकद्वतीः५ सुचं प्रवरणी
 ५ काक्षर्यमवापरिधीन्युवर्जरतौ ५ द्वरौ दे वमद्वे धेनुं ५
 आभां ५ औ कुग्रमथौ वेदावेकं मौक्षं वेदमपरिवाहितं मौक्षं
 रक्षुदाम सुप्रमत्तावौद्विपिष्टानि करेभ्यः शिकता इत्यथ
 प्राचक्षीयेन शरति१ प्राचक्षीयेन शरिता पदेन शरति१ पदेन
 शरिता राजानं क्रीलोच्छातिथ्यः१ निर्वप्यति१तिथ्येन प्रचर्षं पूर्वाः५
 १० ग्रामिसुपयमि नमो वाच इत्यवायेण गार्हपत्यं दद्यानि
 सः५क्षीयं तदेतत्परिचर्ष्यः५ सर्वः५ सः५सादयन्त्यं सवाडावन्दी-
 ५५ सूषा मोदोदनीमच हानायै प्रकुमित्यपोत्तरेण गार्ह-
 पत्यः५ स्वेनोद्वत्यावोच्छ शिकता निवपति१ तं प्रादिग्रमाचं
 परिमच्छं प्रच्छनीयं करं करोत्यथैनः५ शिकताभिराभाग्निं
 १५ करोत्यपोत्तरेणावनीचः५ स्वेनोद्वत्यावोच्छ शिकता निव-
 पति१ तं प्रादिग्रमाचं परिमच्छसुदावनीयं करं करोत्यथैनः५
 शिकताभिराभाग्निं करोत्यपोत्तरे प्राकाकष्टे स्वेनोद्वत्या-
 वोच्छ शिकता निवपति१ तं चतुरस्रं१ निवप्यन्वनासुष्टिद्वरं
 करोत्यथैनः५ शिकताभिराभाग्निं करोत्यथाध्वरुः१ प्रवरणीयं

१ om. IHP.

५ जीमोक्ष only I.

५ Thus BTBh.; *५ the other MSS.

आवापरादिने । अथाध्वर्युः प्रवरणीयं महावीरः प्रसाध्या
परिगृह्य सखे पाणौ समावृत्यान्वसाध्याः वक्रदुपहतेनाग्नेन
गार्धपत्ये अगवानः संतताः ॥ प्राजाऊतीर्नुहोति प्राजाय
॥ आनाथ आवापानाथ आहा वधुषे आहा ओवाय
॥ मनसे आहा वावे सरसात्ये आहेति । यतस्त उभरा ५
यधोपपादं दद्याथ आहा कतवे आद्यौमसे आहा वताय
आहेत्येनमाग्नेनाग्नौ देवस्या सविता अभ्याजक्षित्येतच्छिन्नासे
प्रतिप्रजाता राजतः इत्थं प्रवृज्जनीये खर उपगूहति इधिवी
तपससाधयेत्यथ सुप्रप्रजवान्यतिवज्यादीपवत्यर्चिरसि शोधि-
रसि ज्योतिरसि तपो ऽसीति । तान्प्रवृज्जनीये खरे संप्रकीर्य १०
तेषु प्रवरणीयं महावीरः सखादधति ॥ ६ ॥

सखीदस्य महाः अग्नि शोचस्य देववीतनः । वि भूममग्ने
अदधं मिधेभ्य सुख प्रशस्त दर्शतमित्येनमाग्नेन पूरयत्यजनि
॥ प्रथदन्तो न विप्रा वपावन्तं नाग्निना तपनः । पितुर्न पुन
उपधि ॥ आ चनें अग्निस्तपजसादीदित्येनमाग्नेनाग्नेन
दिशो व्याख्यापयत्यनाहस्याः पुरस्तादग्नेराधिपत्ये ॥
इति पुरस्तात्पुनवती दक्षिणत इन्द्रस्याधिपत्ये प्रजां मे
इति दक्षिणतः । सुवदा पयसादेवस्य सवितुराधिपत्ये प्राणं मे
दा इति पयसादामृतित्तरतो मित्रावदणशोराधिपत्ये औषं

१ भाष्यः HT Kcd अवेताग्रः or अवेनाग्रः the other MSS.

२ Thus BTI Bh. and HP (the last two आवासाः), PJ : यवसाः ;

Kcd. the ice व्याख्यापयत्यः

- मे दा इत्युत्तरतो^१ विष्टतिरुपरिष्ठाद्दृक्स्थितेराधिपत्ये ■ मे
 दाः चर्ष मे दास्येको मे धा वर्यो मे धा यशो मे धाक्षपो
 मे धा मनो मे धा इत्युपरिष्ठाद्व्येनामभिष्टुति मनोरथाधि
 भ्रुरिपुत्रा विश्वाभ्यो मा नात्राभ्यः पार्हि सूपसदा मे भूया
 १ मा मा विश्वीरित्यथ दृष्टीभ्यामुदीचो^१ अङ्गाराभिष्टुति
 तपो व्ये अन्नराष्ट्र चमिचान्नपा शश्वमरक्षः परस्य । तपो
 वयो चिकित्तानो अचिन्तान्वि मे तिष्ठन्तामजरा अवाश इति^१
 तैरेन प्रदक्षिणं परिचिनोति चित ■ परिचितः स्नाष्ट
 मरुद्भिः परिचयस्तेत्यथैनं चयोद्ग्रभिर्वैकङ्कतैः परिधिभिः
 १ परिचिततो अर्धयुञ्ज प्रतिप्रस्थाता च^१ मा चयीति प्राश्ना-
 चर्षुः^१ प्रमा चयीत्युद्गी प्रतिप्रस्थाता^१ तावेवमेव अतिवृत्तं
 प्रतिमा अवि यमा अवि विमा अस्तुभ्या चयीत्यथैनं चयोद्ग्रं
 परिधिं दक्षिणत ऊर्ध्वं निमिनोत्यन्तरिचक्षान्नाधिरेवी-
 त्वथैनं वीर्येण रन्ध्रेणापिदधाति दिवं तपस्यस्त्यस्तेत्यथैन-
 १ सुपतिष्ठत आभिर्गोभिः शृणुं ते अग्न्यदर्शन्विभर्षि वायव्यामि
 धम्भेति^१ प्रव्यक्तिते रुक्ममपकर्षति^१ ॥ ७ ॥

■ धविचाक्षादन्ते शापचमवीत्यन्तरत्नेषुममवीत्यन्-
 तरत्नागतमवीत्यन्तरत्नैरेनं पश्चात्पादं जान्वाचोर्ध्वं धूनीति
 मेधु^१ मभित्युत्तरतश्चिष्ठते प्रतिप्रस्थापे हे धविषे प्रयच्छति^१

१ इतिमात्रं only IPE.

१ मधु twice JT; thrice the other MSS.

तथोरन्यतरदाग्नीध्राद्योत्पद्यच्छत्यैमं चिः प्रदक्षिणं परिचयन्ति
 प्रथवेप्रथवे धूमन्तस्त्रिः परीत्योत्तरतस्त्रिहन्त्यय धविनाप्या-
 दत्ते' उपरेष परिक्कान्ताद्योत्तरतस्त्रिहन्ते प्रतिप्रस्थापे दे धविषे
 प्रथच्छति' तथोरन्यतरदाग्नीध्राद्योत्पद्यच्छत्यैमं पथ्युपविशन्ति'
 पश्चात्प्राङ्मुखो ऽध्वर्युश्चपविशति' पुरस्तात्पत्यङ्मुखः प्रतिप्रस्था- ५
 तोत्तरतो दक्षिणामुख आग्नीध्रस्त एवमेव प्रथवेप्रथवे धूमन्त
 आसत उपसमाससु'स्तुकान्याप्याथथन्तो महावीरमथ च
 होतुरभिजानाति याभिर्वर्तिकां ययितामसुद्यतमिति तदेन-
 सुपोत्याच रोचयतो ऽध्वर्युश्च यजमानश्च दश प्राचीर्दश
 भावि दक्षिणेत्येतेतानुवाकेनाथ यत्र होतुरभिजानात्यग्नस्तनी- १०
 मग्निना वाचमग्ने इति तद्भविष्युपोद्यच्छन्ते' ऽथ यत्र
 होतुरभिजानात्यहश्चदुक्चः प्रग्निरयिष इति तद्भुचितो घर्म
 इत्युक्ता यचेतं चिः पुनः प्रतिपरिचयन्ति निधाय धविनाप्य-
 वकाशैरेवमाप्या उपतिष्ठन्ते ऽपश्यं गोधामिति प्रतिपद्याग्नीमहि
 त्वा मा मा चिःसौरित्यातो' ऽथ गार्हपत्यमुपतिष्ठते त्वमग्ने १५
 गृहपतिर्विश्रामसि विश्वासां मानुषीणां शतं पूभिर्घंविष्ट
 पाश्चाद्दशः यमेद्वारः शतः हिमाक्षः प्राविणः शार्दिवानभिर्हैव
 रातयः सन्धित्यन्तर्हिते प्रतिप्रस्थाता वेदे धर्मो वाचयति
 त्वष्टीमती ते सपेयेत्यान्तादनुवाकस्यैतस्मिन्काशे प्रतिप्रस्थाता
 दक्षिणः रौहिणं जुहोत्यहर्ष्योतिः केतुना जुवताः सुष्योति- २०
 ष्योतिषां स्त्राहेति' ॥ ८ ॥ द्वितीयः ।

- रश्मनामादन्ते देवस्य वा सवितुः प्रसवे ऽग्निगोर्वाङ्मभ्यां
 पूष्यो हस्ताभ्यामादद इत्यादायाभिमन्त्रयते ऽदितौ राक्षा-
 यीति^१ दोहनं क॥सं पिबन्ते इति^२ प्रतिप्रक्षालापरेण परि-
 कृत्यायेतां चर्मदुधं चिरुपा॥३॥ देवनामभिराहयतोऽथ एह्यदित
 ५ एहि सरस्वत्येयीति^३ चिरुचैर्दक्षिणया दारोपमिक्तस्य यदसौ
 नाम भवति तेनावावेह्यवावेयीत्येयैना॥^४ रश्मयाभिदधा-
 त्यदित्या ण्वीषमधीति^५ वायुरसौड इति चर्मदुधो वक्षम-
 भिन्दप्रत्ययेनमुपावसृजति पूषा लोपावसृजलन्धिर्भां प्रदाप-
 येति^६ धयन्तमसुमन्त्रयते^७ यस्य सानः ग्रग्रथो यो मयोभूर्देन
 १० विशा युञ्जसि वायांषि । यो रश्मया वसुविद्यः सुदहः
 सरस्वति तमिह भातवे करिति^८ प्रताद्यामुजयत्युज चर्म॥
 २० त्रि॥वोह चर्मं याहि चर्माय त्रि॥वेति^९ निपुण्य
 संधायोपवीदति इहस्यतिकोपवीदति^{१०} सनाचंमृशति
 दानव ■ पेरवो विव्यामृतो कोहितेनेत्यथ ■ होतुरभि
 २५ जानात्या दशभिर्विवसत इति तदेनां पिबन्ते पिबन्त्यत्यस्मिन्
 पिबन्त सरस्वतौ पिबन्त पूष्ये पिबन्त इहस्यतये पिबन्तेन्द्राय
 पिबन्तेन्द्राय^{११} । १॥स्येतिप्रिष्टं क॥से दोहयत्येतस्मिन्कासे

१ यद्य ins. BT.

२ यथावेदि twice JT ; thrice the other MSS, also P, comp. Rudra-
 datta on Ap. XV. 9. 4.

३ Thus TF Bh. Kœ. (the last glosses सानं पिबन्तमनु०, thus also
 the Somaprayoga 10); the other MSS. IBHP have सानसमि० ।

४ All the MSS, except P, have इन्द्राय पिबन्त once only, but comp.
 Taitt. Ār. v. 7. 4 s. f. and 5 int, and Padārthanuv. p. 287.

प्रतिप्रक्षाता पिबन्ने ज्ञाता पिबन्ति तृण्योमं च यच्च होतुर-
 भिजानात्युत्तिष्ठ मन्त्रपत्यत इति तत्प्रतिप्रक्षाचे पयसो
 संप्रदायेतेनैव धयेतमेत्य ग्रन्थोपयमाणादत्ते^१ गाथयो ऽवीत्यन्य-
 तरक्षेष्टुभो ऽवीत्यन्यतरक्षागतमवीत्युपयमनमं च यच्च होतुर-
 भिजानात्युपद्रव पयसा गोधुगोधमिति तत्पयसो आग्नि- ५
 यमादे चभिमन्त्रयते^२ सहोर्जो भागेनोप मेहीन्नाग्निना मधुनः
 शारवक्ष भर्मे पात वसवो वक्षित्यय पुरस्तात्प्रत्यक्षाधु-
 पविश महावीरे पयसो चवनयतो ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रक्षाता
 चोऽध्वर्युः पूरो गोपयो ऽवनयति क्षात्रा ता सूर्यश्च रश्मि
 रुद्रिवनचे जुहोमि क्षात्रेत्येवाधोऽध्वर्यमभीकते मधुहविरचि १०
 सूर्यश्च तपस्वपेत्येतस्मिन्नाथे प्रतिप्रक्षाता ज्ञानापयो ऽवनयति
 तृण्योस्तुभयः समानीयाध्वर्युस्तृतीयमवनयत्येव यत्कः^३ पय-
 सादुपयमने समवनयति प्रत्यक्षात्प्रारणवाध्वर्युः मधरवीचं
 महावीरः यप्ताभ्यां परिगृह्णाति ॥ ८ ॥

आवाप्रचिवीर्भा ता परिगृह्णामीति^४ वेदेनाधस्तादुप- ११
 मन्त्रोपयमनेनोपयध्वर्युत्तरिचेष लोपध्वर्युत्तरिचेषेनमादायो-
 पोत्तिष्ठति देवानां पिबन्नामनुमतो भर्तुः श्रेष्ठमिति^५

१ Thus BT, Kśā and Taitt. Ār. v. 7. 5, comp. also Āp. xv. 9. 10 ;
 ग्रन्थोपयमाणादत्ते HJIP ग्रन्थोपयमाणादत्ते F and Padārthanirv. p. 287.

२ Thus HIBP Kśā, Padārthanirv. ; प्रतिमन्त्रयते TJF.

३ I ius. मैत्रेय before वेदेव ।

- प्राक् हरति तेजो ऽसि तेजो ऽतु प्रेक्षन्निर्मां इष्टियाः पातु
 वायुरन्तरिक्षासूर्यो दिवो दिविसूक्ष्मा ॥ हिंसीरन्तरि-
 क्षा मा हिंसीः इष्टिसूक्ष्मा मा हिंसीः सुवरसि सुवर्मे
 यच्छ दिवं यच्छ दिवो मा पाहीत्येष वातनामानि याचष्टे
 १० वसुत्राय ॥ वाताय आरेति पञ्चानवानमेवमेव दे वतरे ।
 वज्रतरायि यथोपपादमग्रये ता वसुमते आरा सोमाय
 ता इहपते आरा वरचाय तादित्यवते आरा इहसतये ता
 विश्वेदेवावते आरा अविचे मर्भुमते विशुमते प्रभुमते
 वाजवते आरा यमाय ताङ्गिरवते पितृमते आरेति । विन्वा
 १० आशा दक्षिण्यदिति दक्षिणत आसीनं ब्रह्माचमीयते । विन्वा-
 न्देवानयाजिरेति पञ्चादासीनः सोमारः । अयेनात्याकामश्च-
 पति ॥ चर्मक मधोः पिबतमन्विना आराग्रये
 यष्टियाय ग्रं यक्षुर्भिरिति । यजमानमतिवाचयत्यग्निना चर्म
 पातः शर्दिंवानमशर्दिंवाभिरुतिभिरतु वां आवाइपिवी मः-
 १५ वातामिक्षुर्बैराभाश्वा चर्मक यथेति । वषट्कते जुहोति
 आरेन्द्रायेति । आरेन्द्रावदित्यनुवषट्कते ॥ वाचयति चर्म-
 मपातमन्विना शर्दिंवानमशर्दिंवाभिरुतिभिरतु वां आवा-
 इपिवी अमः वाता तं प्राक् यथावद् नमो दिवे नमः इष्टिवी
 दिवि धा इमं यज्ञं यज्ञमिमं दिवि धा दिवं मन्त्रानरिचं
 १० गच्छ इष्टिवीं गच्छ ॥ अदिशो गच्छ देवाग्धर्मपागच्छ
 पितृन्धर्मपागच्छेत्येतस्मिन्काशे प्रतिप्रज्ञाता पिबन्नेनोपयमना-
 दुपहत्य प्रचरसीचं महावीरं पूरयत्ययममनःपरिधभिपीप-

यतो^१ ऽध्वर्युश्च प्रतिप्रस्थाता च सदैवेवे पौषिष्णूर्ने पौषिहि
 ब्रह्मणे पौषिहि वनाय पौषिष्णुः पौषिष्णोवधीभ्यः पौषिहि
 वनस्यातिभ्यः पौषिहि धावाश्रयिवीभ्यां पौषिहि सुभ्राताय पौषिहि
 ब्रह्मवर्षसाय पौषिहि हयजमानाय पौषिहि मन्त्रमित्युपाऽऽश्रुता
 व्योष्ठाय पौषिहीत्युच्चैर्यै नमस्तुदिभ्रमात्मानमभि पौषयति ।
 त्विमे ता शुक्राय त्वेन्द्रियाय ता भूयै मेत्यत्र यन्महावीरे
 पयस्तदुपयमने समवनयत्यपोदःकृत्याक्रम्यापैतदुपयमनमन्तर्वेदि
 प्राचीनविक्षाः सादधत्येतस्मिन्काशे प्रतिप्रस्थाता राजतः
 दक्षमुदायनीये खर उपगूचति^२ तस्मिन्प्रवरणीयं महावीरः
 सादधति ॥ १० ॥

१०

यमांसि सुधर्मा मे न्यस्ते ब्रह्माणि धारय वषाणि धारय
 विश्वं धारय नेत्ता वात स्तब्धयादित्यत्र यद्यभिचरेदस्य ता
 प्राणे सादधाम्यस्तुना निरर्थं गच्छ यो ऽस्मादेष्टि यं च यथं
 द्विषा इत्यत्राप उपसृज्य षडौदुम्भराज्जकसान्याचति^३ तेवा-
 मेकैकेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धे आहवनीयस्य प्रक्षोतयति ।
 पूष्णे शरसे स्नाहेत्यै नमन्तराञ्जनं मध्यमे परिधौ सःसृष्टः
 सादधत्येवमेव द्वितीयेनोपयमनादुपहत्य पूर्वार्धे एवाहवनीयस्य
 प्रक्षोतयति यावभ्यः स्नाहेति^४ तं तथैवाञ्जनं मध्यमे परिधौ

१ Thus (चमि०) all and Bl., चतिपौ० F only.

२ Thus B; तंतयैतवं ॥ जने I; FJ om. तं and have तयंतराञ्जन

तंतययानराञ्जनं T; तंतयानराञ्जनं H; comp. infra.

- सहसृष्टः सादयत्येवमेव तृतीयेनोपघमनादुपहत्य मध्यत
 आहवनीयस्य प्रस्रोतयति प्रतिरेभ्यः स्नाहेति^१ तं तथैवाह्वनं
 मध्यमे परिधौ सहसृष्टः सादयत्येवमेव चतुर्थेनोपघमनादुप-
 हत्यापरार्धे आहवनीयस्य प्रस्रोतयति द्वावाष्टयिवीभाः स्नाहे-
 ४. तथैवमूर्धाह्वनं मध्यान्त उपगूहत्येवमेव पञ्चमेनोपघमनादुप-
 हत्य दक्षिणार्धे आहवनीयस्य प्रस्रोतयति पितृभ्यो घर्मपेभ्यः
 स्नाहेत्येवमेव बहिराह्वनं दक्षिणे परिधौ सहसृष्टः सादय-
 त्येवमेव षष्ठः प्रकलः सर्वेषु लेपेषु समन्धोपघमनादन्तत
 उपहत्योत्तरार्धे आहवनीयस्य प्रस्रोतयति रुद्राय रुद्रहोत्रे
 १०. स्नाहेत्येवमसुतरेण [] अतीकाशेनाननीचमाशो निर-
 जत्यसुना सह निर्यं [] यो ऽस्मान्देष्टि चं च ययं दिवा
 हत्येषाम उपसृज्यातिमिष्टाव्यक्तानग्निः सहस्रस्यहवनीये
 ऽनुमहरत्येतस्मिन्काशे प्रतिप्रस्यतोत्तरः रौचिषं जुहोत्यह-
 र्वीतिः केतुना जुवताः सुज्योतिर्वीतिषाः स्नाहेत्येवमेताः
 १५. समिधं मध्यत आहवनीयस्याभ्यादधाति द्विषी^१ तस्मादादी-
 तायां प्रतिमुखं दिक्षुहोति भः स्नाहेत्येवमेतदुपघमनमन्तर्देदि
 प्राचीनविष्णुः सादयित्वा तस्मिन्प्रहोचविधिं वेष्टित्वा^१ ■
 यावन्तः प्रवर्ग्यस्^१ त्रिंजक्षेपूषहवमिद्धा घनमान एव प्रत्यक्षं मस्य-
 यति ऊतः हविर्मधु हविरिन्द्रतमे ऽग्नौ पिता नो ऽसि मा

१. Thus PJHI; तथैवाह्वनं TF.

२ सहसृष्ट all.

३ प्रवर्ग्यस् om. PHTJ., the three others read it.

सः क्षिप्रोरभ्याम ते देव धर्मं मधुमतो वाज्यतः पितुमतो
 क्षिररसतः स्वाधविनो ऽग्नीमहि ता मा मा क्षिप्रोरित्यथै-
 तदुपयमनं परिकर्मी वाग्मीप्रो वोष्णिष्टसरे मार्जधितान्मर्वेदि
 प्राचीनविक्षः सादधिता तस्मिन्नुवर्णरक्तौ १९ दन्तौ प्राण
 मदन्तीरप आनीय क्षिरण्यवतीभिर्मार्जयन्ते ॥ १९ ॥

क्षिरण्यवताः शुचयः पावका इति चतसृभिरथैव मद-
 नीरपो निनीयाच्छाखाः स्तुवेषोषधानं धर्मप्रायश्चित्तानि
 जुहोति प्राणाय स्वाहा पूषे स्वाहेत्येताभ्यामनुवाकाभ्यामथैत-
 दुपयमनमन्मर्वेदि प्राचीनविक्षः सादधिता तदेतत्परिधर्मः
 सर्वः समवश्यमप्यत्र १९ धर्मापोषाद्यमानायातुमूचीत्यथैतदुपय- १०
 मनमपेषाद्यवतीर्षं पर्याहृत्य दक्षिणतः सघातासन्दां कृष्णाग्निने
 प्राचीनविक्षः सादधति स्वाहा ता सूर्यस्य रश्मिभ्य इत्यथो-
 नराः प्रान्तिमुपयन्ति ग्रं गो वातः पवतां मानरिस्तेषां पा-
 पराश्च आपराग्निनेन प्रवर्गिण्य प्रचरति तस्य यदिक्षितं त्रिचित-
 नेषाश्च तत्समानं कर्मा दक्षिणस्य रौहिणस्य होमादप १५
 दक्षिणः रौहिणं जुहोति रात्रिर्ध्यातिः नेतुना जुषताः
 सुक्वोतिर्ध्यातिषाः स्वाहेत्येवमेवोत्तरः रौहिणं जुहोति
 समानं कर्मा समिदाधानादपैताः समिधं मध्यत आहवनीय-

१ om T; Kś also reads it.

१ Thus Bh., Kś. (pr. m.); समवश्यमप्यत्र J; समवश्यमप्यत्र PHT.
 (Kś. — m.); समवश्यमप्यत्र F; समवश्यमप्यत्र I; समवश्यमप्यत्र B, comp-
 Bandh. pīṭmedhasūtra p. 21.1 and Sat. Br. vii. 3.2.1. The word
 occurs again infra, ix. 15, and in the Aśramedhapaśana.

- स्वाभावात्पौपरौ माञ्जो राक्षिषे मा पाक्षेवा ते अग्ने
 समितया समिधसाधुर्मि हा वर्चसा माञ्जोरिति साधमपौ-
 परो^१ मा राक्षिषा अञ्जो मा पाक्षेति प्रातः^२ प्रातर्मन्त्रेणात
 कार्ध्वं पूर्वोक्षिके^३ ऽभादधाति^४ साधमन्त्रेणापरराक्षिषे^५ तस्या-
 ५ मादौप्राधा^६ प्रतिबुधं^७ द्विर्बुधोत्यग्निर्बोतिर्बोतिरग्निः स्वाहेति
 साध^८ सूर्यो ब्योतिर्बोतिः सूर्यः स्वाहेति प्रातः^९ समानं
 कर्मां संप्रेषादयेतदुपयमनमयेणाचननीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः
 सप्ताकाधन्वां कथ्याजिने प्रतीचौमविक^{१०} सादधति त्वा
 नक्षत्रेभ्य इत्यथोक्तरा^{११} शान्तिमुपयन्ति ग्रं नो वातः पवतां
 १० मातरिष्येति^{१२} एवमेव प्रवर्गेष प्रवरति अथ^{१३} षड^{१४} षड^{१५} षड-
 षाड^{१६} संवत्सर^{१७} चतुरो वा^{१८} मासा^{१९} सापक्षिते ऽग्नौ^{२०} प्रवर्गै^{२१}
 भक्षयित्वा संवत्सरं^{२२} मा^{२३} वमन्नीयान्^{२४} रामासुपेथान्^{२५} मृग्येन
 विवेकाच्च राम उच्छिष्टं विवेकेन एव तत्स^{२६} स्थतीति माञ्ज-
 यम्^{२७} ॥ १२ ॥ तृतीयः ॥
- १५ प्रवर्गैस्तुदांशयिष्यजुपकल्पयते नौञ्जाकाकानिशा^{२८} स्त्रीषि
 सताम्बुदकुम्भी इधि मधुमिश्रं शुशुहिमवकाभारं वि^{२९}प्रति-

१ साधम् om. all except B.

२ पूर्वोक्षिके B only.

३ This passage is found thus in T: सार्धमन्त्रेणात कार्ध्वेनापरराक्षिषे
 आदधाति तस्यामादौप्राधा etc., but comp. Radradatta on Āp. xv. 12.7.

४ द्विर् om. PTH Kod.

५ om. TF.

६ प्राधर्मे Fij; the other MSS. also P and Bh., प्रधम

महावीरः शक्राभ्यां परिगृह्य प्रवृत्तनीचे खरे सादयत्येनं
 मौख्येन वेदेनापि दधात्येतामासन्दीमणेणाहवनीयं^१ पर्याहृत्य
 दक्षिणतो निदधाति^२ तस्यां हव्याजिनं प्राचीनयौवसुन्तर-
 जोमोपश्रुणात्येतावुपश्रुयौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्या-
 येणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सखासासन्त्यां हव्याजिने ५
 प्राचीननिखौ सादयत्येतामभिर्मणेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षि-
 णतः सखासासन्त्यां हव्याजिने सादयत्येतां मृदमतिशिष्टाम-
 येणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतः सखासासन्त्यां हव्याजिने
 सादयत्येताः स्मृतां गोदोहनीं कागाथैः शकुमित्यादाय
 अघनेन दक्षिणेन गार्हपत्यं परिक्रम्य दक्षिण्यां दारोपनिर्हृत्य १०
 होतुः चंद्रार्धं स्मृतां निहत्य मौख्येन दाया घर्मदुहो वत्सं
 बध्नाति^३ तमुत्तरेण कागाथैः शकुं निहत्य कागां नियच्छति^४
 प्रत्युञ्जति कृगस्तमयेतेनैव धयेतमेत्य निष्क्रमयन्ति^५ वृषसान्^६
 कथयन्ति पत्नीः^७ कथयन्ति होतारः^८ कथयन्ति ब्रह्माणः^९ कथयन्ति १५
 प्रतिप्रसूतारः^{१०} कथयन्ति प्रसूतारः^{११} कथयन्त्याग्नीध्रं^{१२} परिभ्रमन्ति
 दाराणि^{१३} पत्नीशाले पत्नीं परिभ्रमन्ति^{१४} परसृणन्ति^{१५} दक्षिणतः
 उपविशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाप पूर्वाः शान्तिमुपयन्ति
 येषामनुपेता भवति^{१६} ॥ ५ ॥

१ कयेतामंजाकारंदौतः I.

२ Thus PITHF; वास्तुयानि JB.

३ •जाययन्ति BF.

४ Thus PIH K&L; भवन्ति TB.

अथाध्वर्युः सपवित्राः प्रोक्षणीराददान आह ब्रह्मप्रवर्त्यैष
प्रचरिष्यामी होतर्धर्ममभिषुद्धग्रीडौहिणौ पुरोडाशावधियथ
प्रतिप्रस्थातः प्रवर्ग्यं विहर प्रस्तोतः सरसानि गाथेति । तद्वृक्षा
प्रसीति यजुर्युक्तं सामभिरान्नसं त्वा विद्येद्वैरनुमतं मरुद्भिः ।

- दक्षिणाभिः प्रतप्तं पारथिष्युः सुभो वदन्तु सुममथमानः
य मो रुचं धेक्ष्यणीयमानो भूर्भुवः सुवरोमिन्द्रवतः प्रचरतेत्य-
थाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं प्रोक्षति यमाथ त्वा मखाथ त्वा
सुवर्च हरेसे स्तेत्यभिप्राप्नुवन्परान्परान्शंभारान्प्रोक्षति । तमेव
प्रतिप्रस्थाता प्रवर्ग्यं विहरत्यथाहवनीये कार्धर्ममथान्परिधीन्य-
१० रिदधाति । तदुपसादयति षष्ठौदुम्बराञ्चकस्तामैककृती च
यमिधं गार्हपत्ये चयोद्ग वैककृताम्परिधीन्सुवर्णरजतौ च
रुक्मौ मुष्णप्रक्षवासौहिणपिष्टानीत्यथैव आग्नीध्रो जघनेन गार्ह-
पत्यमुपविश्रष्टृष्टीभ्यां प्रमीषो ऽङ्गारान्धिरुक्ष तेषु रौहिण-
कपाले उपस्थाय दारुणसंयुतानि पिष्टानि संयुत्य रौहिणौ
पुरोडाशौ प्रत्यथाव्यं निर्वपत्यथाव्यमधियत्युभयं पयश्च
रौहिणौ पुरोडाशौ अपयत्येतस्मिन्काले प्रतिप्रस्थाता
मन्त्रेण वेदेन होमार्थानि पात्राणि संहृति महावीरः
सुवं पिबने रौहिणहवनी उपयमनमित्यथ प्रतिप्रस्थाताव्य-
सुत्पूय रौहिणौ पुरोडाशावुपसौर्णाभिघारितावुदास्य रौहि-
१० णहवनीभ्यां परिगृह्णान्तर्वेद्यासादयति । दक्षिणं परिधिसन्धि-
मन्वेकसुत्तरं परिधिसन्धिमन्वितरं । प्राक्षौ पूर्वाङ्गिके । प्रत्य-

मौदुम्नरोः समिधो सुवप्रसवाचौदिवपिष्टानि करेभ्यः विष्कता
 इत्येव पूर्वाः प्राग्विदुष्यन्ति नमो ॥ इत्येवापेवाहवनीयं
 इवानि चरुषीर्षं तदेतत्परिकर्मः चर्वः ॥ चरुवाहवनीयं
 यथावाहवनीयं सूयां गोदोहनीयं कामादीं प्रकुमित्यपेता
 चरौ नानैव वतयोः समुप्याचैव ॥ चरुवाहवनीयेतसुच्छिष्ट- ५
 चरं^१ परिकर्मीं वाग्रीधो वा वते चकुष इक्षिपवा दारोप-
 निहृत्य मार्गशीर्षदेवे निवप्यपेतेनैव चयेतमेव निष्कम-
 यन्ति^२ इषशान्कृषन्ति पत्नीः^३ कृषन्ति शोतारः^४ कृषन्ति
 मन्त्राचः^५ कृषन्ति प्रतिप्रज्ञातारः^६ कृषन्ति प्रज्ञोतारः^७
 कृषन्त्याशीर्षं^८ परिचयन्ति दाराचपेतां पत्नीसुहृद्भ्येन वाच- १०
 शान्दधति^९ परिकृषन्ति^{१०} इक्षिपत उपविप्रतो ॥ च
 यजमानश्चाप पूर्वाः प्राग्विदुष्यन्ति येषामनुपेता भवत्येव^{११}
 नार्हपत्यं चान्नं विद्यापोत्पुनार्त्येतस्मिन्वासे प्रतिप्रज्ञातारश्च-
 नीचे प्राक्षाकमिस्रमादीप्य सुवदन्ते धारयन्पुरस्तात्पुनश्चिह-
 ति^{१२} तमध्वर्युः पश्चात्प्राप्तुवश्चिहन्पुनश्चाज्याभिजुहोति चर्म १५
 वा ते दिवि इह्या नापचे हृन्दयि ॥ नाह्वये वा चविधानि
 तां ॥ एतेनाववचे स्नायेति^{१३} तमप्येव प्राक्षापरमादीप्य नाभिदन्ते
 धारयन्पुरस्तात्पुनश्चिहति^{१४} तमध्वर्युः पश्चात्प्राप्तुवश्चिह-
 न्पुनश्चाज्याभिजुहोति चर्म ॥ ते अन्तरिक्षे इह्या वैश्वमे

१ चयेनदु. HIP; चयेनदु. TP; चयेनदु. ■

२ Thus PITHJ; निष्कमयन्ति BF.

३ Thus BT Bl. Kcd.; इषानि LFHP.

४ Thus PIFHJ; चर्वत्येव BT.

हन्वसि वा राजन्वे याग्नीत्रे तां ॥ एतेनावधये स्नाहेति^१
 तमपैव प्राच्यापरमादीष्य चासुदन्ने भारयगुपुरस्तात्प्रत्यभुष-
 क्षिष्ठति^१ तमध्वर्युः पद्यात्प्राभुषक्षिष्ठभुषाज्जत्याभिजुहोति
 घर्मे या ते हविष्याः शुभ्या जागते हन्वसि वा वैष्णे या
 ५ अदधि तां ॥ एतेनावधये स्नाहेति^१ तमपैव प्राच्य विवृत्य
 द्वापराद्यय मवर्ग्येनादाय पूर्वया दारोपनिकामन्यसु गो ऽधासु-
 मतिरन्विदुमते नमिति द्वाभ्यामथ महावेदिमवक्राय प्रक्षो-
 तारमाथ प्रक्षोतः घाम^१ गायेति^१ घाक्का प्रक्षोतान्वयेति^१
 चिर्मिधनमुपेति^१ सुवयःपुर्वो मिधनमुपैतीति ब्राह्मणमथा-

१० भिकामन्ति ॥ १३ ॥

दिक्क्षा परक्षाया चत्वारिचक्ष तत्तुवः पाहि इधियाक्षा
 धर्मणा वयमनुक्रामाम सुविताथ न्यस्य इति^१ विपुवति
 द्वितीयं मिधनमुपयन्त्याभिक्तामन्ति प्रक्षयक्षा परक्षायाः
 ॥ तत्तुवः पाहि विप्रक्षा धर्मणा वयमनुक्रामाम सुवि-
 १५ ताथ न्यस्य इत्युपरवकासे तृतीयं मिधनमुपयन्त्याभि-
 क्रामन्ति प्राप्यक्ता ता परक्षाये चतुवस्तुवः पाहि त्रौचक्ष ता
 धर्मणा वयमनुक्रामाम सुविताथ ॥ इत्युपरवकासे चतु-
 वेदिसुपरमन्ति^१ य धो वक्रवाः समाचानेनोदुभ्येन संततया
 धारया पिः प्रदक्षिणं परिविच्छन्मरीहोति^१ ॥ तथा करोति^१

१० परिविच्छमाने यजमानं वापयति वक्त्रुरसि ग्रंथुधायाः

१ Thus TB Koā, Prnyoga, Padārthanirv; कानानि IPHJP.

१ T ins. वापयैत्सी।

‘विष्णुर्जनधायाः’ शं ‘च’ अचि परि ■ वचोति’ निधाय कुम्भा-
 यथेतं चिः पुनः प्रतिपद्येत्यथोत्तरनाभिमभिस्तुप्रति चतुः-
 स्तस्मिन्नाभिर्जतस्य सद्यो विश्वायुः शर्म सप्रया अप देवो अप
 करो ऽन्यद्गतस्य सस्मिमेत्यथैतौ करानुत्तरेषोत्तरनाभिमव-
 किरति^१ तं^२ छष्टीभ्यां प्राग्दीर्घं खरं करोति^३ तस्मिन्नुत्तरं^४ ५
 हिरण्यं निधाय हव्यहामिन् प्राचीनधीवस्तुत्तरसोमोपस्था-
 त्वथैनं^५ रौहिणपिष्टैरनुप्रकीर्य सुक्लमस्तदैरनुविश्राज्य चिक-
 ताभिरनुप्रकिरत्यथाध्वर्युः प्रचरणीयं महावीरं^६ प्रज्ञाभ्यां
 परिगृह्य दध्ना मधुमिक्षेण पूरयति चर्मैतत्ते ऽजमेतत्पुरीर्य
 तेन वर्धस्य वा ■ ■■■■■ धर्मिषीमहि च वयमा च ध्यामिषी- १०
 महीत्यथैनमभिपूरयति महीनां पथो ऽसि विहितं देवजा
 ष्योतिर्भा अचि वनस्ततोनामोषधीनां^७ रघो वाजिनं ■
 वाजिनो ऽवनयाम इत्यथैनं पूर्वार्धं खरस्य सादयत्यूर्ध्वं ■■■■
 सुवर्गमिति^८ ॥ १४ ॥

अथैतावुपग्रथौ महावीरौ वेदाभ्यां परिगृह्य दध्ना मधु- १५
 मिक्षेण पूरयित्वाग्रेण प्रचरणीयं महावीरं सप्तसृष्टौ साद-
 यत्यथैतां प्रचरणीं दध्ना मधुमिक्षेण पूरयित्वापरिगृह्यमहावीरेषु
 प्रतीचीनविश्राज्य सादयत्यथैतौ इत्यौ दध्ना मधुमिक्षेण सम-
 न्वाभितः प्रचरणीयं महावीरं सप्तसृष्टौ सादयत्यथैते पित्र्यमे

१ Thus IFHP Kś., Prayaga, Padārthanirv.; अनिकिरति BJT.

२ म. BPI Kś.; वद् J; च T; F om.

३ साकुचाति instead of उपसृ. IPH.

- दध्ना मधुमिश्रेण पूरयित्वा मितः प्रवरणीयं महावीरं प्रती-
चीनविले चक्षुष्टे सादयत्यथैतं मौञ्चं वेदं विक्षल्य दध्ना
मधुमिश्रेण समन्यायेण महावीरान्प्रतीचीनापः^१ चक्षुष्टं
विक्षुण्णायैतौ शफौ दध्ना मधुमिश्रेण समन्य जघनेन प्रवर-
५ णीयं महावीरं तिरस्त्रीनायौ व्यतिषक्तौ चक्षुष्टौ सादयत्य-
थैते रौहिण्यवनी दध्ना मधुमिश्रेण समन्य त्रपायाभ्यां
प्रतीचीनाये चक्षुष्टे सादयत्यथैता दशौकुम्भरीः समिधो दध्ना
मधुमिश्रेण समन्य जघनेन रौहिण्यवनी प्रतीचीनायाः
चक्षुष्टा विक्षुण्णायैतं कुशमथं वेदं विक्षल्य दध्ना मधुमिश्रेण
१० समन्य जघनेन प्रवरणीयं महावीरं प्रतीचीनापः चक्षुष्टं
विक्षुण्णायैते सूत्रे दध्ना मधुमिश्रेण समन्य जघनेन शफौ
प्रतीचीनाये चक्षुष्टे सादयत्यथैतदुपधमनं दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयित्वा परिहृत्स्वूपथोः प्रतीचीनविलः सादयत्यथैतद्भु-
द्रव्यं^२ विक्षल्य दध्ना मधुमिश्रेण समन्यायेणोपधमने^३ समन्य-
१५ मयत्यथैतांकार्कश्यंमथाग्निरिधौन्विषदणानिति विक्षल्य दध्ना
मधुमिश्रेण समन्योपरिहृत्सुपधमनं तिरस्त्रीनायाग्न्यतिवक्तान्
चक्षुष्टाविक्षुण्णायैतामग्निं दध्ना मधुमिश्रेण समन्य जघनेन
सूत्रे तिरस्त्रीनायाः चक्षुष्टाः सादयत्यथैते हृष्टौ दध्ना

१ महावीरान् BTJP Bl. Ksf.; -वीरं LFB; प्राचीनार्थं PEJT' Ksf.;
प्राचीनाग्रान् B; प्रतीचीनार्थं WIH.

२ Thus TBJ Bl. Ksf. (pr. m.); रज्जुदान PHF Ksf. (soo. m.)

३ Thus only H; समतर्पयत्य I; समनयत्य = the other MSS.;
comp. *supra* p. 282. 10.

मधुमिश्रेण समन्वाभ्यधात्वा^१ प्रतीचीनापे सऋक्षुष्टे सादयत्यथैते
 धविने दध्ना मधुमिश्रेण [] जघनेन धृष्टी सऋक्षुष्टे सादय-
 त्वथैता दध्नीकुम्भरोः समिधो दध्ना मधुमिश्रेण समन्व जघनेन
 धविने प्रतीचीनायाः सऋक्षुष्टा विसृष्टात्यथैतामाव्यक्षाक्षीं
 दध्ना मधुमिश्रेण पूरयिता जघनेनाभिः सऋक्षुष्टाः सादय- ५
 त्वथैतद्विधं दध्ना मधुमिश्रेण समन्व तेनाव्यक्षाक्षीमपि दधा-
 त्वथैते रौहिणकपाले दध्ना मधुमिश्रेण समन्व जघनेनाभ्य-
 क्षाक्षीः सऋक्षुष्टे सादयत्यथैतः शुवं दध्ना मधुमिश्रेण पूरयिता
 जघनेनाव्यक्षाक्षीमन्तरेण रौहिणकपाले प्रतीचीनविशः
 सऋक्षुष्टः सादयत्यथैतं कुशमयं वेदं विसृष्ट दध्ना मधुमिश्रेण १०
 समन्व जघनेनाव्यक्षाक्षीं प्रतीचीनायः सऋक्षुष्टं विसृष्टा-
 त्वथैतामावन्धीं विसृष्ट दध्ना मधुमिश्रेण समन्वाजैवोत्तरतः
 सऋक्षुष्टाः सादयत्यथैतां मृदमतिमिष्टां [] मधुमिश्रेण
 समन्वाजन्तरेण धमिधनी निवपति ॥ १५ ॥

जर्मेतते ऽजनेतत्पुरीषं तेन वर्धस्य सा च प्यासस्य वर्धिवी- १५
 मदि [] ययमा [] प्यासिपीनहीत्यथैतः विकृताभिरतुमकीर्षं
 हुक्षप्रक्षवेरतुविभास्य रौहिणपिष्टैरतुमकीर्षं कृष्णाजिनेन प्राचीन-
 पोनेषोत्तरकोष्ठा प्रोर्षीत्यपि वाभितः प्रचरसीषं महावीरं
 परिचिनोत्यादित्यमण्डकवर्धयेन्नुपतिष्ठते ऽयं यः पुहवक्ष्यो
 ऽसि य न आक्षे न तिष्ठसि । गोर्ध्वं न तिर्यग्निधां ते ऽतु १०
 विचितो ऽसि विधां ते ऽतु विहितो ऽसि यक्षमसि यो

१ Thus TB Bh. ; अधिवशत्वा J Ks. ; अधिना कथात्वा PJF.

- इहमस्मि यो इहमस्मि स त्वं नाकमारोह ॥ यजमानेन
 वाकनित्यं यं पुबुद्धिमादाय दध्ना मधुमिश्रेणापोऽन्यत्सक्तान्धोः
 इषिषीमस्तान्मृगभो युवा गाः । स्तुतेमा विद्या शुवगा स्तुतो
 यजः प्रजनयतु । अस्तुजनि प्राजनि । या स्तुताज्जायते
 ५ इवा । स्तुताज्जनिषीमसीत्यं प्रक्षोतारमाह प्रक्षोतर्षावा-
 चरः ॥ यान गार्वेष्टाहोवीथं चेति ॥ यो वलवाः कृताचाने-
 मोदकुम्भेन संतमया धारया निः प्रदक्षिणं परिविष्टमपरीक्षीति ॥
 स तथा करोति ॥ परिविष्टमाने यजमानं गन्धर्वधनुः ॥
 वाचवति रन्तिर्नामावि दिव्यो गन्धर्व इति प्रतिपद्येन्द्रो दधं
 १० परिजानाहोमनित्यातो ॥ निधाय कुम्भं यथेतं निः पुनः
 प्रतिवर्षीत्येनमुपतिष्ठत यतत्वं देव धर्मं देवो देवातुपांता
 इहमहं मनुष्यो मनुष्यान्धोमपीपातु मेहि सच प्रजया सह
 राघसोमेवेत्येवाज्जनिनाय उपवृत्तिं सुमिषा ॥ याप ओद-
 धयः सन्ति ॥ तां दिशं निरुचति ॥ दिशि देवो
 १५ भवति दुर्मिवास्तुसौ भूषासुषो ॥ स्नान्देष्टि धं च, वर्षं दिश
 इत्येवाप उपसृष्ट्य न्योतिप्रत्यादित्यमुपतिष्ठत उदधं तमम-
 स्तरीत्येनमवकाभारेण प्रतिप्लव्य गोभारः ॥ यमादिप्रति
 वधीभ्यो महवीरं गोपाय ॥ प्रक्षोतः स्तोतेनामेहीति ॥ प्रक्षोता-
 रमाह ॥ स्तोतेनैव यजेतमेव गार्हपत्ये के सुवाज्जती कुशोत्पुं

१ Thus PIHF Kcā, Padārthanirv. ; अग्निर्होति BJT.

२ Thus T; some of the MSS, om. वाच, others चच ।

त्यं विजमित्वाधावनीयसुपतिष्ठन्^१ इमम् तु त्वमसम्भ^२
 यन्ति गाधयं नवीयाऽऽद्यमे देवेभु प्रवीच इत्यध्यामीप्रदेशं^३
 हुत्वा^४ प्रीप्रदेशं वत्तराऽऽ गान्तिमुपचमि ॥ नो वातः पक्ता
 मातरिष्येति^५ ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

आवातो वर्जमायसितानि व्याख्यास्यामो^१ ऽय यदि प्रवर्गम- ५
 मस्तमादित्यो^२ ऽभ्यक्षमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः जुवाञ्जतीर्जुञ्जयाद्-
 भुम्भः सुवरित्युपसदा प्रवर्गं यो भूति प्रवर्गस्य प्रवरेदं यदि
 प्रवर्गं मस्तमादित्यो^३ ऽभ्यक्षमियाद्गार्हपत्ये तिस्रः जुवाञ्जती-
 र्जुञ्जयाद्भुम्भः सुवरित्युपपरकां वारि सूत्रेण हिरण्यं प्रवक्ष्य
 प्रवरेदं यदि मस्तः^४ प्रपतेद्गार्हपत्ये^५ तिस्रः जुवाञ्जतीर्जुञ्जया- १०
 द्भुम्भः सुवरित्युपेनसु^६ यत्पूर्वम् ऊ पु य ऊतय ऊर्ध्वो नः पाञ्च^७-
 इति द्वाभ्यामप्येनमाद्येन पूरयत्यक्षन्ति यं प्रचयन्तो न विप्रा
 इत्ययं यदि विभुर्वा प्रदरो वा जायते ऽक्षपूर्णानि द्वाभापयसि
 संप्रकीर्य तैः मत्युद्योस्तुकेनाभितपति विभुं दद्राणं पद्वते
 विदभिन्निव इति द्वाभ्या^८ स^९ इव रोचति^{१०} यद्यु ॥ सर्वत्र १५
 एव भिद्यत एतास्तेव कपाक्षान्यवाच्यं पिहा येवा नृप्राच-
 क्षिताय परिशेते तथा स^{११} सृष्ट्य^{१२} पक्षाचूथ निदधात्य-
 चान्धं-प्रवरणीयं मन्वावीरं प्रहृष्टकं यदि प्रमत्ता अतिपरि-

१. *विहृत PHIT; the other MSS., also Kœ., have the plural.

२. Thus FHJ; चाद्योर्ध TBP.

३. Thus PJP; B; इत्ता ITH.

४. Thus all; read *प्रवत्त* and (P)

५. Thus B; प्रवरेतगार्ह. TBh.; प्रपतेतगा. I; प्रवरेतगा. HJ; प्रवत्त P.

- धन्ति गार्हपत्ये तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाङ्गुर्भुवः सुवरित्यथ पुन-
 क्त्वा सह रथ्येति पुनः प्रतिपरिचय्यथ यद्युद्यतः^१ प्रपतेद्गार्ह-
 पत्ये तिस्रः सुवाङ्मतीर्जुङ्गयाङ्गुर्भुवः सुवरित्यथैनमभिरुग्रति
 मा नो धर्मं व्यधितो विव्यधो नो मा नः कतुभिर्हीचिते-
 ५ भिरुग्रानिति द्वाभ्यामथ यदि धर्मदुर्घं वा महावीरं ■
 यथो ऽभिप्रस्तावयेत्तावुण्योद्भवेन प्रकाशयेदुप नो मिनाददया-
 विहावतमित्यथ गार्हपत्ये नव सुवाङ्मतीर्जुङ्गयादिमं ते
 वदथ तस्मा याभि त्वं नो अग्ने स त्वं नो अग्ने त्वमग्ने
 अयाद्युदयं तमवस्यर्षुदु त्वं विभं ययः स्रपर्णा इत्यथ यदि
 १० धर्मदुर्घं ■ विन्देताम्ना दोहयेदथ यद्यन्ता न विन्देताम्ना
 दोहयेदथ यद्यन्ता ■ विन्देतार्कवीरैः प्रचरेदथ यद्यर्कवीरं न
 विन्देत यवपिष्टानि मीथिपिष्टानि म्यामाकपिष्टानि वाङ्मिः
 सः स्रज्ज्व तैः प्रचरेदथङ्गिः प्रचरेत् त्वेव ■ प्रचरेत्तर्होता यथो
 ऽसीत्युक्तं महावीरे ऽवनयनमस्ताम्नोः प्रयिवीमिति स्तानासु-
 १५ मन्त्रणमथ यदि विद्युदापतेद्गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं^१ जुङ्गयाया
 पुरशादिद्युदापतदित्येतैर्घ्राकृषं^१ प्राकाथ साक्षा पूष्ये साक्षे-
 त्युक्तानि धर्मप्राचक्षितानि^१ यत्किञ्चिद्दर्मकार्यविपर्यये वेता^१
 वाङ्मतीर्जुङ्गयाधमसो धर्मं भूपतये साक्षा नमसो धर्मं भुवन-

१ Thus T Bh; उद्यतः प्रपतेत् J; उद्यतः प्रपते I; उद्यतः प्रपतेद् B;
 उद्यतः प्रपत्ये H; ■ यद्यतः पप्रत P.

१ Thus only T; the other MSS. सुवाङ्मतीर्जु • ।

• B ins. वा ।

पतये स्वभावात् नमसो नमो भूतानां पतये स्वाहा नमोऽपि स्वाहा-
 चिन्मात्रं स्वाहेत्याद्य स्वाहा इत्येतत्तये स्वाहा प्रजापतये स्वाहा
 मधुमे स्वाहेत्याद्यास्तां नमसिचितासुत्तरकस्याप्यनुपधायाच
 चमिदृकां कुशादिनीं चोपधात्युत्तरं नमोऽस्मात्तुरिति चर्मे-
 दृकां चामो नमो आर्तं योनयो वा इति कुशादिनीं १
 चमिदंमधिः चामभिदपस्यायोक्तेनासुत्तरकसुत्तरं २ कोष्ठान्ते
 तिद्वयमिदमभिदपस्यादिरिति वैश्वानरो ऽस्मिन्तेनासुत्तरकान्तेना-
 चर्मेते ऽस्मिदंमधिः इति अतः चमिदमभिदृकां वा ३ १७॥

प्रवर्तमानेति चमिदं इति चमिदं मधुमेति भूतुः सुवर्तमाने
 त्वादिनिधं मधुमेतिनासुत्तरकान्तेना चोराकान्तेनासुत्तरकान्तेना ४
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ५
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ६
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ७
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ८
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ९
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १०
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना ११
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १२
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १३
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १४
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १५
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १६
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १७
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १८
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना १९
 चमिदं चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना चोराकान्तेना २०

१ Thus HJP; चमिदं चोराकान्तेना I; चमिदं चोराकान्तेना B; चमिदं चोराकान्तेना T.

२ चमिदं चोराकान्तेना T; चमिदं B; चमिदं J; चमिदं IPH.

३ This chapter is given by TB only

४ चोराकान्तेना om. T.

५ चमिदं B; चमिदं T.

ऽधाधि सुवो ऽधाधीत्यथ यच्चरुतः^१ आर्चा^१ प्रपद्येताभि-
नीभिर्चरुतो न कनमित्येतया प्रपद्येत^१ यद्यु वै प्ररुत^१ एत-
येव^१ ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

^१अथातो ऽवान्तरदीक्षा व्याख्यायाम^१ अद्वयन चापूर्थ-
मायपत्ते पुच्छे नचरे वेधश्चमु वापयिता पूर्ववदुपाकृत्य पाना-
त्प्राचीं वोदीचीं वा दिग्मुखमिच्छाम्य खिले ऽच्छदिर्दक्षे^१
ऽग्निमुपवमाधाय संपरिकीर्षं मदनीरधिभित्त्वा प्रथमेनाहु-
वामिन आग्निं कृत्वा दक्षैः प्रवर्ग्यदेवताभ्य आसनानि कल्पय-
त्यपेणाग्निं प्रवर्ग्याय कल्पयामि चर्माय कल्पयामि महावीराय
कल्पयामि असाद्ये कल्पयामीति^१ दक्षिणेणाग्निं ब्रह्मणे कल्प-
यामि प्रजापतये कल्पयामीत्युत्तरेणाग्निमृषिभ्यो मन्त्रज्ञायो
मन्त्रपतिभ्यः कल्पयामि देवेभ्यो धर्मपेभ्यः कल्पयामीत्यथ
दक्षिणतः प्राचीनावीतो पित्रभ्यो धर्मपेभ्यः कल्पयामि यमा-
वाजिरक्षते पित्रमते कल्पयामीत्यथाप उपसृज्योत्तरतो ब्रह्मो-
पवीतो ब्रह्मणे कल्पयामीत्यथाप उपसृज्य यमाभ्यः ॥

१ Thus T; ययहल प्राचा B.

१ MSS.

१ The following adhyāya, containing the avāntarādīkṣā, is preserved only in T, B and Ta; the last MS. is a copy of the grhyasūtra MS. No. 9318 of the Tanjore Collection, in Grantha; B is a copy of the grhyasūtra (Report on a Search for Sanskrit and Tamil MSS. 1893-94, No. 2, 66). As the tradition of this adhyāya is rather a bad one, I had to amend several passages, according to Āpastamba, Hiraṇyakośin, Bhāradvāja and a Baudhāyanaagbhyaprayoga.

- प्रवर्ग्यदेवताभ्यः कल्पयामीति^१ प्रदक्षिणमग्निं परिषिष्य व्याहृती-
भिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽग्नाधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवताक्षर्प-
त्येषेणाग्निं प्रवर्ग्य तर्पयामि यमं तर्पयामि महावीरं तर्पयामि
सम्राजं तर्पयामीति^१ दक्षिणेषाग्निं ब्रह्माणं तर्पयामि प्रजापतिं
४ तर्पयामीत्युत्तरेषाग्निमृषीन्मन्त्रकृतो मन्त्रपतीः५ क्षर्पयामि देवा-
न्धर्मपाः५ क्षर्पयामीत्यथ दक्षिणतः प्राचीणावीती पितृन्धर्मपाः५-
क्षर्पयामि यममग्निरक्षन्तं पितृमन्त्रं तर्पयामीत्यथाप उपश्रुष्टो-
त्तरतो यज्ञोपवीती रुद्रः५ रुद्रहोतारं तर्पयामीत्यथाप उपश्रुष्ट
सर्वाः प्रवर्ग्यदेवताक्षर्पयामीति^१ एतच्च शौदुम्बरीः समिधो
१० ऽप्रतिश्रुत्काया [] अग्नाधायन्वाचयति प्रथिवी समि-
दित्येतैः प्रतिमन्त्रमथ देवता उपतिष्ठते ऽग्रे व्रतपते श्रुत्विषं व्रतं
चरिष्यामि तच्छ्रेयं तस्मै राज्यतां वाधो व्रतपत आदित्य
व्रतपते व्रतानां व्रतपते श्रुत्विषं व्रतं चरिष्यामि तच्छ्रेयं तस्मै
राज्यतामित्यथैतेषामनुवाकानां प्रवृत्तीर्वाचयति प्रथमोक्तमथो-
१५ वाँयेनः५ वः५ गाक्षि संनीक्ष वाचं यच्छेत्यथास्माद्वतेन वासवा
भिः प्रदक्षिणः५ संक्षुः५ गिरी वेष्टयति चित [] परिचितः
क्षाद्या मदग्निः परिमथस्तेति^१ प्रदक्षिणमग्निं परिषिष्य व्याहृती-
भिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽग्नाधाय मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवताक्षर्प-
यित्वोत्तमेनानुवाकेन गान्तिं कृत्वा१ यासुमित आदित्ये याम-
२० मायन्ति^१ वाग्यतक्षिष्ठेदेताः५ रात्रिमुपविशेत्संविशेत्१५ प्रात-
रहित आदित्ये यामात्राचीं वोदीचीं वा दिशमुपनिष्कस्य

शिखेऽन्वदिर्दग्धेऽग्निमुपसमधाव संपरिक्षीर्यं सद्गन्तीरधि-
 शित्य प्रथमेनामुवाकेन श्रान्तिं ॥ १६ ॥ दर्भैः प्रथम्यदेवताभ्य आस-
 श्रान्तिं कथमधित्वा पयः सुपर्णा इति वासो विमुक्त्याऽथवा वत्-
 तं च समिचिर्दग्धतश्चिमप आदित्यं गां ब्राह्मणः स्त्रियमिति १
 जीनादितोऽनुदर्भयित्वा यक्षेपपादमितराणि दर्भयित्वा २
 मद्रथिपमग्निं परिधिष्य आहूतीभिर्वैकश्वतीः समिधोऽभ्याधाव
 सद्गन्तीभिः प्रथम्यदेवतासुर्पयित्वा लोकमेनामुवाकेन श्रान्तिं कृत्वा ३-
 धावा प्रतवर्धासुपदिशेत् ४ घानमारोहेत् ५ वृक्षमधिरोहेत् ६ कूप-
 मकरोहेत् ७ कलं धारयौत ८ नोपनद्यौ धारयौत ९ नाकम्पाः १०
 शयौत ११ न क्षिप्या न दृष्टेत् १२ संभावेत् १३ यदि संभावेत् १४
 ब्राह्मणेन १५ संभावेत् १६ न वायं सुखीत १७ यदि वायं सुखीताव-
 न्मक्षितं १८ सुखीत १९ न क्षायादृष्ट्या २० पर्वति २१ ओपवर्षेत्तद्वत् २२
 आवाद्याम्यतस्त्रिष्टेदेताः २३ रात्रिमुपविशेत्संविशेद्वा २४ मेधकोहितश-
 र्वापपावदर्भेन २५ ज्योतिषां संदर्भेनममेधं कृत्वा उपत्यवत् जनो
 हरिहं चतुः सूर्यो ज्योतिषाः २६ वेष्टो दीप्ते मा मा चासीरि- २७
 त्वाय यक्षेनमभिवर्षत्युद्धतीर्षत् २८ धनौजो धत्त नक्षं धत्त मा मे
 दीक्षां मा तपो निर्वधिष्टेति उपति ॥ १६ ॥

१ Thus TB ; घानमधिरोहे Ta.

२ Emended ; नक्षंदा T ; नक्षंदा E Ta.

३ Ta ins. वत् ; E the second time.

४ Thus E ; पञ्चक्षित T ; Ea om. the whole passage.

५ Thus E ; आहृत्या पर्वती Ta ; आहृत्या पर्वति T.

६ Thus E ; मेधकोहितमवापपाव Ta ; मेधकोहितमवापाव T.

- संवत्सरमेतद्भूतं चरेत्संवत्सरः॥ हि जतं नातीत्येतस्मिन्सं-
 वत्संवत्सरे ऽधीयीत^१ यद्यु वा एतस्मिन्संवत्सरे नाधीयीत
 यावदध्वनमेतद्भूतं चरेद्य संवत्सरे पर्ववेते ऽध्यापयते याव-
 यते वा^१ पूर्ववदुपाकृत्य ग्रामाग्राचीं बोदीचीं वा दिग्भुप-
 ५ निष्कृत्य खिले ऽन्वदिर्दग्ने ऽग्निमुपशमाधाय संपरिस्तीर्य
 मदन्तीरधिभित्त्वा प्रथमेनानुवाकेन शान्तिं कृत्वा दर्भैः प्रवर्ग्य-
 देवताभ्य आचमनानि कल्पयित्वा^१ ग्रामाद्यग्रावस्थिते जुहोति चम्ब
 आत्मनो मिन्धाभ्युपनरग्निश्चतुरदादिति दाभ्या^१ प्रदक्षिणमग्निं
 परिविध्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय मदन्तीभिः
 १० प्रवर्ग्यदेवताक्षर्पयित्वा^१ चतस्र औदुम्बरौः समिधो ऽप्रति-
 शुष्काया घृतान्मन्त्रा अभ्याधाय चत्वारथयति द्यौः समिदित्येतैः
 प्रतिसन्त्वमेष देवता उपतिष्ठत आदिद्य जतपते शुक्रियं
 जतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधि वायो जतपते ऽग्ने जतपते
 जतानां जतपते शुक्रियं जतमचारिषं तदग्रकं तन्मे ऽराधीति^१
 १२ प्रदक्षिणमग्निं परिविध्य व्याहृतीभिर्वैकङ्कतीः समिधो ऽभ्याधाय
 मदन्तीभिः प्रवर्ग्यदेवताक्षर्पयित्वोत्तमेनानुवाकेन शान्तिं
 तस्यामध्यायानुपदिशेद्वाधीयीतास्तमित^१ आदित्ये^१ नाशुदिते^१

१ The beginning of this khaṇḍa has been emended and restitu-
 ted after the collateral passages in the gṛhyasūtra.

१ The passage प्रद० तर्पयित्वा om. T.

॥ Uncertain; तस्यामध्यायानु० 'In; तस्यामध्यायानु० T; अथास्याध्यायेन
 तस्यामध्यायानु० B.

न विप्रोचिती^१ न पर्याचिती^२ नाभ्यध्यायाया^३ न
 पयोरन्ते^४ नारक्षन्ते^५ नायामन्ते^६ न हरितयवाग्नेयमाको^७
 न हर्माचि^८ न ग्ररीराचि^९ ■ कौचितमुत्पतितं दृष्टा^{१०} न
 माह्वमशिला^{११} ■ आहुं भुक्ता^{१२} न केन्द्राश्रु वापयित्वा^{१३} न
 केन्द्राग्रवार्ध^{१४} न दत्तो धावते^{१५} नाह्ने^{१६} नाभ्यह्ने^{१७} नाह्ने^{१८}
 नाह्ने^{१९} वावसा^{२०} नाह्ने^{२१} इत्यथ स्वाध्यायमधीयीतापरेणाग्निं
 दर्भान्वाचीनो दर्भान्धारयमाचः पराचीनं स्वाध्यायमधीयीत^{२२}
 'यन कृत्वाग्रान्निष्ठं पश्येत्पुनरेव अग्निं दत्ताधीयीताधीत्य
 चीतमेव^{२३} प्रवर्गाद्योपनिष्कृतं^{२४} नाप्रविशन् वाममन्वदधीयी-
 तान्वदधीयीत^{२५} ॥ २० ॥ षष्ठः ॥

॥ इति नवमः प्रश्नः ॥

- १ Thus E; विप्रोचिती Ta; विप्रुचिती T.
 २ Thus E Ta; नाभे न वायाया T.
 ३ Thus E; प्रोक्षमाचे Ta; प्रेक्षते T.
 ४ Thus E T. (comp. Hir. प्रविध्य); प्रवाध्य Tr.
 ५ Conjecture: ~~नाह्ने~~ नाह्नेति T; नाह्नेति T; नाह्नेति नाह्नेति
 तिनात् E.; probably नाह्ने is to be taken as a locative, su. ऐजे,
 comp. Āpastamba xv. 21.8.
 ६ E ina.; यदि कौचितमुत्पतितं दृष्टं कर्माचो ।
 ७ T Ta om. वापयित्वा; वापयितमेव Ta.
 ८ Thus E Ta; प्रवर्गाद्योपनिष्कृतं T.

CORRIGENDA.

- p. 1 l. 14 r. बजोरिनि
- p. 27 l. 2 r. द्वितीयवर्षा.
- p. 101 n. 8 r. sl Br.
- p. 112 l. 19 r. चीन्ही.
- p. 126 l. 18 r. बरिचन.
- p. 180 n. १ r. ब्रह्म. i.e. O. ब्रह्म

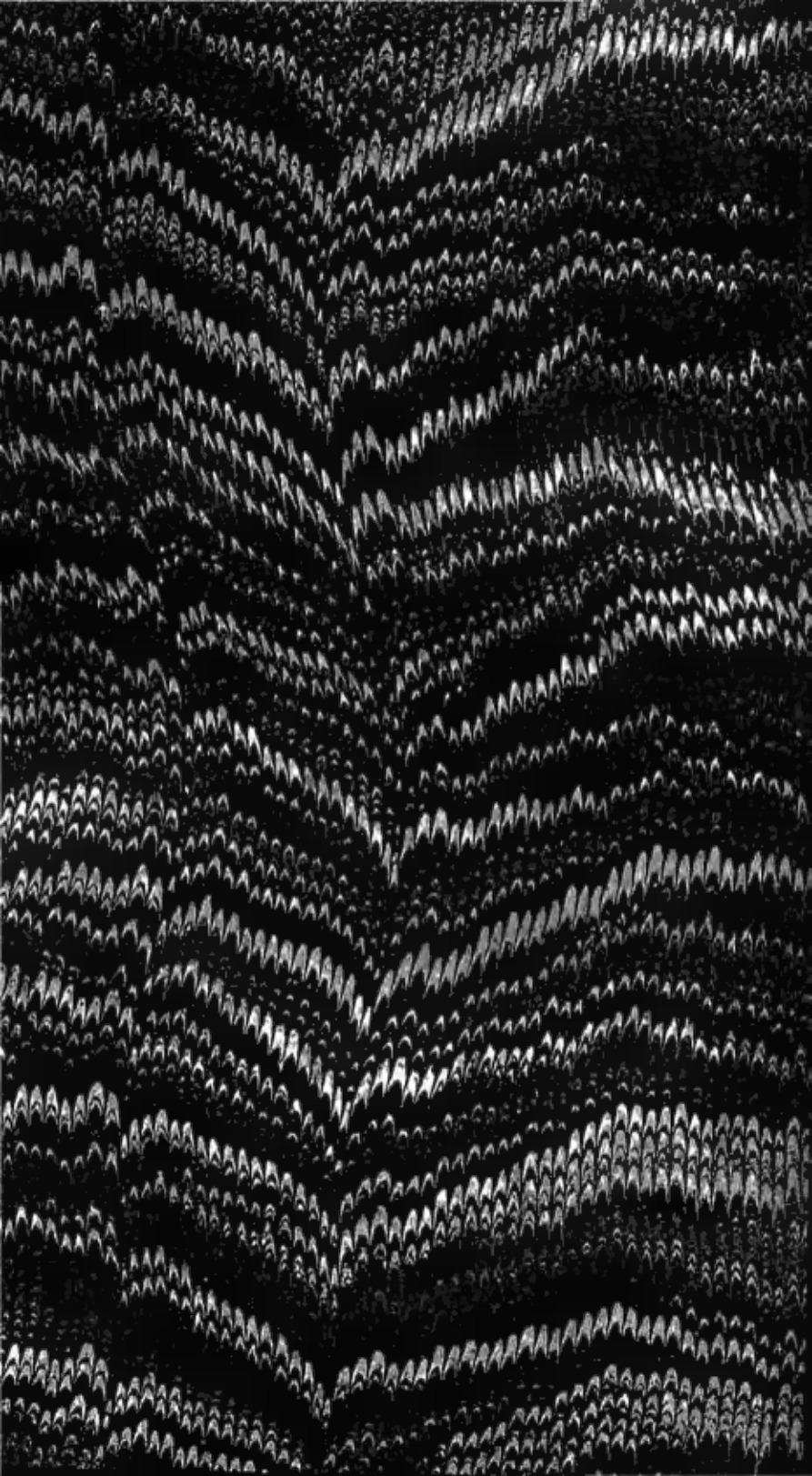
INDEX.

Preface	Page VII.
Darśapūrṇamāsaṃ	Prasna I.
Agnyādihoyam	II.
upavyākhaṇyam	" 1 } adhy. 1.
devayajunayānam	" 2 }
rtvijān varuṇam	" 3, 4 }
viśvādihoyah	" 5 }
agnyādihoyakurūntam	" 6, 7 adhy. 2.
upavasathagavi	" 8-11 adhy. 4.
agnyādihoyam	" 12-20 }
anvārambhaṇiyosṭih	" 21 } adhy. 5, 6.
Dvāādhyāyikah	III.
pauṇrādihoyam	" 1-3 (adhy. 1).
agnihotram	" 4-7 (" 2).
agnyupasthānam	" 8-9 (" 3).
pinḍapitryajñah	" 10-11 (" 4).
āgnyanam	" 12 (" 5).
agnihyāh pravāśah	" 13-14 (" 6).
yājamaṇam	" 15-22 (" 7, 8).
brahmatvam	" 23-26 (" 9).
hastam	" 27-31 (" 10).
Paśubandhaḥ	IV.
Cātermāyūni	V.
vaitradevabhaviṣṭi	" 1-4 (adhy. 1).
varuṇapraghāsabhaviṣṭi	" 5-9 (" 2).
sākamedhūbhaviṣṭi	" 10 (" 3).
mahāpitryajñah	" 11-15 (" 4).
trājyambakahomah	" 16-17 (" 5).
śanāstiriyabhaviṣṭi	" 18 (" 6).
Agnistomah	VI, VII, VIII.
prāstavaanam	VI, VII.
mālihyandinam savanam	VIII. 1-8 (adhy. 1, 2).
trītyasavanam	VIII. 9-15 (" 3, 4).
yajñapucobah	VIII. 16-22 (" 5, 6).
Pravargyah	IX. 1-16 (" 1-4).
pravargyaprayāsoṭṭāni	" 17-18 (" 5).
avāntaradikah	" 19-20 (" 6).

So 2 V's

Central Archaeological Library,
NEW DELHI.

14446
Call No. 892V51/Banyal

Author Caland W. ed.

Title Bauddhayana Smritis
Sutra Vol. I

Borrower No.	Date of Issue	Date of Return
G.R. Kansal	2/8/87	32/10-87

"A book that is shut is but a block"

CENTRAL ARCHAEOLOGICAL LIBRARY
GOVT. OF INDIA
Department of Archaeology
NEW DELHI.

Please help us to keep the book
clean and moving.